APHTHONII SOPHISTAE PROGYMNASMATA, PARTIM A RODOLPHO AGRICOLA, PARTIM A IOANNE MARIA CATANAEO LAtinitate donata: Cum luculentis & vtilibus in eadem Sholijs Reinhardi Lorichij Hadamarij.

AD RHETORICES CANDIDATOS, TEthrastichon eiusdem.

Tradita bis septem praeludia Rhetoris, arte,
Quàm dedit Aphthonius, vix potiore leges.
Quae tibi si fuerint studio benè culta feraci,
Rhetorica fieri clarus in arte queas.



COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud haeredes Arnoldi Birckmanni,
Anno M. D. LXXIIII.

AD PRAECLARVM VIRVM, D. MAGISTRVM IOANnem Hartugum, Grecæ linguæ celeberrimum in Academia Heydelbergensi professorem, Epigramma Reinhardi Lorichij Hadamarij.

Dotibus ingenij varijs Hartunge refulgens,
Heydelbergensis gloria magna scholæ.
Mella iuuentuti, qui porrigis Attica, fructu
Reddendo Græcos vberiore libros,
Aphthonium claris attollere laudibus isthic
Suetus, item scholijs scripta notata meis.
Ille quidem summo celebrari dignus honore,
Plurima qui grandis commoda frugis habet.
At mea nil tituli, sunt qualiacunque, merentur.
In pingui nimis est cultor ineptus agro.
Scripta recognoui tamen, & quia digna fauore
Confirmas, eadem mitto recocta tibi.
Non tua compensent quamuis benefacta tulisti
Quæ mihi, nec meritis æquiparanda tuis.
Attamen accipies porrecta fronte Calabri
Hospitis, obscuro dono profecta lare.
Augustam peterem cum nuper, amore videndi
Vindelicæ populos, & pia iura plagæ.
Tum peregrinanti visus mihi gratior hospes.
Et studij fautor candidioris eras.

Ambabus doctos amplectere quoslibet vlnis,
Et Clario relinis dolia cuncta gregi,
Assecla musarum quisquam si venerit istuc,
Sunt tua cum toto regna reclusa penu.
Tu multò Crœsi, Pelopis tu dignior auro,
Tu gazis Crassi, diuitijsq; Midæ.
Larga tibi fluitent profusis Massica labris,
Messibus accedant Gargara plena tuis.
Scis opibus quoniam multò generosius vti,
Diuidis haud ficos, nulla cymina secas.
Est cordi virtus tibi munificentia, sordes.
Trygobij nunquam, Cradophagiq; placent.
Vsibus asseruant nullis qui parta, sed abdunt,
Mystica sacra velut, pluribus arcta seris.
Nil nisi deberent vappam potare lutatam,
Rodere putentis rancida frusta cibi.
Aut magis inter opes inopem traducere vitam,
Vtq; pati medio Tantalus amne sitim.
Dispereant qui se pascunt tantummodò ventres,
Sponsi Penelopes, Alcinaiq; greges.
Fert homini quæ nam Patroclus commoda? rectè
Nil, nisi cùm moritur, diues auarus agit.

Hadamariæ, Idibus Martijs.
Anno. 1546.

INDEX

INDEX PROGYMNASMATVM APHTHONII.

* 3 *Sen-*

INDEX RERVM & verborũ in hoc libello explicatorum.

A.

Anni-

Demo-

Hercu-

Iulia

Nau-

VIII

INDEX.

Phi-

S 1-

Thra-

FINIS.

APHTHO-

APHTHONII DECLAMATORIS PRAEEXERCITAMENTA.

FABVLA, QVAE GRAECE μῦθος.

FABVLA traxit à Poëtis originem, qua Rhetores etiam communiter vtuntur, quòd admonitionibus fit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autem Fabula, sermo falsus, veritatem effingens. Fabulę definitio.

Varias sortitur appellatiões: Nam modò Sybaritica, modò Cilix, modò Cypria dicitur, receptis pro inuentorum varietate nominibus. Obtinuit tamen ac euicit, vt potiùs Aesopica vocaretur, quòd Aesopus omnium optimè fabulas cóscripserit.

Sunt autem fabularum aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus hominem aliquid facere. Morales, quæ ratione carentium morem imitantur. Mixtæ, in quibus vtrunq;, rationale, & irrationale iun-

Fabula cur inuenta. guntur. Quòd ſi admonitionem, cuius cauſa fabula inuenta eſt, præpoſueris προμύθιον, id eſt, vt ita dixerim, Præfabulare: Si verò poſtpoſueris, ἐπιμύθιον, hoc eſt, Adfabulationem appellabis.

EXEMPLVM. FABVLA FORmicarum & Cicadarum, iuniores ad laborem adhortans.

Flagrans æſtatis erat feruor, cùm Cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætoq; inter arbuſta ſtrepebant carmine. At Formicæ laboribus intentæ, victum quærebant, colligebantq; fructus, quibus hyberno tempore veſcerentur. Ingruente igitur hyeme, partis formicæ nutriebãtur: Sed inertibus cicadis oblectans illa voluptas ceſsit in inopiam, atq; famem. Sic qui Morale. laborem in iuuenta ſubterfugiunt, in ſenecta tabeſcunt egeſtate.

SHOLIA.

Quintilianus optimus eloquentiæ magiſter, præcipit, adoleſcentes in minoribus dicendi facultatis operibus antè exercẽdos eſſe, quàm ad magnum illud Declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim.

Fabula, Narratio, Chreia, Sententia,

Con-

Confu[illegible] onfirmatio, Locus communis, L[illegible] Vituperatio, Comparatio, Ethopœia, Deſcriptio, Theſis, Legiſlatio.

Quæ, vt pueri memoria faciliùs tenere poſſint, verſiculis hiſce tribus ſum complexus:

Fabula, Narratur, Chreia, Sententia, Futat,
Cõfirmat, Locus haud priuus, Laus, Crimina, Confert,
Fictio, Deſcriptum, Theſis, ac inductio legum.

Quorum illa ſunt generis
- *Deliberatiui,*
  - *Fabula,*
  - *Narratio,*
  - *Chreia,*
  - *Sententia,*
  - *Theſis.*
- *Iudicialis,*
  - *Confirmatio,*
  - *Confutatio,*
  - *Locus cõmunis.*
- *Demonſtratiui,*
  - *Laus,*
  - *Vituperatio,*
  - *Imitatio,*
  - *Comparatio.*

Fabulæ autem, ſecundum Marcũ Varronẽ, à verbo Fari nomen habent. Has primas tradere pueris ſolẽt Oratores, quia animos eorum adhuc molles ad meliores facilè vias, inſtituũt vitæ, vt ait Priſcianus. Delectant autem vehementiùs et efficaciùs perſuadẽt. Delectãt, quia morum faceta quadam imitatiõe capiunt imperitos Fabulæ vſus.

peritorum animos. Fidem faciunt quia verum veluti ponunt ante oculos, vt [illegible] inquit, Copia. Non solùm autem conducunt ad oblectandum, sed etiam vim maximam habent ad permouendum atque persuadendum. Hinc Aristoteles. 2. Rhetoricorum eas ponit inter probationes Rhetoricas.

A Poëtis, &c. *Hesiodus (authore Suida) primus omnium fabulas conscripsit. Qui annis centum atq; tribus superior Aesopo fuit. Quintilianus lib. 5. ca. 11. Fabularum, inquit, primus author Hesiodus videtur, Atqui Poëtæ figmẽtis quidem vtuntur, sed iisdem altissimam continẽt Philosophiam. Exemplo sit Homerus, cuius Ilias ostendit, quantum calamitatis afferat libido. Odyssea virtutis exempla expressit. Vide Horat. 1. Epistolarum. 2.*

Ilias. Odyssea.

Qua etiam oratores, &c. *Vt Menenius Agrippa qui plebem cum partibus in gratiam traditur reduxisse. Nota enim illa de membris humanis aduersus ventrem discordantibus fabula.*

ITEM Themistocles, qui admoniturus Athenienses ne magistratus innouarent, fabulam de vulpe muscis obsita denarrauit.

ITEM Demosthenes, aduersus Philippũ, ab Atheniensibus decem Oratores postulantem: Lupi, inquit, suaserũt pastoribus, vt amicitiam conuenirent. Cumq; hoc pastoribus placuisset, petierunt

Fabula Demosthenis.

tierunt lupi, vt prima sibi vice securitatis canes traderēt, in quibus videbatur occasio iurgiorum consistere. Quo facto, lupi, omni adempta formidine, omnem gregem non solùm pro satietate, sed etiam pro libidine lacerauerunt. Sic, inquit, sublatis Oratoribus, in populo Atheniensiū facturus est Philippus, qui populi oratores postulauit, vt faciliùs spoliatam custodibus vrbem possit opprimere.

ITEM Herodes Atticus contra Stoicorum ἀπάθειαν: *Thracius, inquit, homo, ex vltima Barbaria ruris colendi insolens, cùm in terras cultiores, humanioris vitæ cupidine cōmigrâsset, fundum mercatus est, olea atque vite consitum: qui, quia nihil admodùm super vite atque arbore colenda sciret, videt fortè vicinum rubos latè, atque altè obortos excidentem fraxinos ad summum propè verticem deputantem, soboles vitium è radicibus caudicum super terram fusas reuellentem, stolones in pomis aut oleis proceros atque decerptos amputantem. Acceditq; propè, & cur tantam ligni atque frondium cædem faceret, percontatus est. Et vicinus ita respondit: vt ager, inquit, mundus purusq; fiat, eiusq; arbor, atque vitis fœcundior. Discedit ille à vicino, gratias agens & lætus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem ibi atq; securim capit, atque ibi homo miser imperitus vites suas sibi omnes. & oleas detruncat, comasq;*

Apathia Stoicorū. Fabula Attici.

arborum lætißimas, vberrimosq́; vitium palmites decidit, & fruteta, atq́; virgulta ſimul omnia, pomis frugibusq́; gignendis felicia cũ ſentibus & rubis. purificandi agri gratia, conuellit, mala mercede doctus audaciam, fiduciamq́; peccandi imitatione falſa eruditus. Sic, inquit, iſti apathiæ ſectatores, qui videri ſe eſſe tranquillos, & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil docent, nihil iraſcuntur, nihil gaudent, omnibus vehementioribus animi officijs amputatis, in corpore ignauæ, & quaſi eneruatæ vitæ conſeneſcunt. Hæc Gellius libro 19. cap. 12.

Nec oratores tantùm fabulis vtuntur, ſed etiam philoſophi, à quorum ſacrario tamen in cunas nutricum eliminãtur, quæ ſolas aurium delitias profitentur. Admittuntur aũt, quæ legentis intellectũ adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. lib. 1. c. 2. Eiuſmodi fabulæ exemplum habetur apud Platonem lib. 2. de Repu. Et Ciceronem, Offic. 3. de Gygis annulo.

Sermo falſus, &c. *Quamuis fabuloſa ſunt argumenta, & nullam veritatis vim continere videãtur: tamen rationẽ habent, vt iuxta eam veritas poßit manifeſtari, ficta quidem narratione, ſed veraci ſignificatione.*

Sybaris. Sybaritica, &c. *Sybaris oppidũ fuit vicinũ Cratoni, vt teſtis eſt Herodotus, lib. 5. Stephanus in Italia conſtituit, aitq́; poſtea Theucrion appel-*

appellatum. Vnde Sybaritæ dicti, gens in voluptatum archutectura operosissima. Nam, Suida teste, luxu, delitijsq; adeò notabilis, vt quicquid effœminatũ, quicquid molle, quicquid accurata atq; ambitiosa luxuria paratum esset, id vulgò Sybariticum diceretur. Hinc Sybariticæ fabulæ, quales fermè apud Æsopum. At aniles, & parũ pudicæ vocantur à Suida, propter nimium luxum, ac libidinẽ Sybaritarum, apud quos nugæ ac voluptates in pretio, frugalitas odio fuit. Hos ex Aphricano Politianus Miscellaneorum 15. narrat, eò delitiarum venisse, vt equos in conuiuia introducerẽt, ita institutos, vt auditu tibiæ cantu, statim se tollerẽt arrectos, & pedibus ipsis priorib. vice manuũ gestus quosdam chironomiæ, motusq; ederẽt ad numeros saltatorios. At enim tibicẽ, inquit, ibi quispiam contumelia adfectus transfugit ad Crotoniatas hostes paulò antè prælio superatos à Sybaritis: et quod è Repub. foret illorum, pollicetur (si fidẽ modò habeant) sua opera Sybaritarum cunctorum equites, in ipsorum venturos potestatem. Credita res, et belli dux creatus à Crotoniatis tibicen, cõuocat omneis quotquot eiusdẽ forẽt in vrbe, artificiũ modulamẽtumq; eis indicat, atq; vt visũ tẽpus ꝓcedere in hostẽ iubet. Sed enim Sybaritæ fastu præturgidi, ꝙ equitatu superabat, eunt contrà, prælium conferunt. Hic aũt repẽtè dato signo, tibicines vni-

Sybaritæ.

Fabulę Sybariticæ.

Sybaritas mollities perdit.

uersi conspirant. Ecce tibi igitur confestim modulamine agnito, cantuq; illo vernaculo; tollunt eriguntq; semet in pedes equi Sybaritæ, sessoribus excussis, & quod tripudiū domi didicerāt, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites, sed humi iacentes omnes equi, sed tripudia repræsentantes. De Sybaritis plura apud Erasmum in Chiliadibus. Idem Apophthegmatum sexto refert ex Athenæi libr. 12. tantam Sybaritarum fuisse mollitiem, vt nullum opificium in ciuitatem admitterent: quod cum strepitu exerceretur; quod genus sunt, fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atque adeò, ne gallum quidem gallinaceum in ciuitate fas erat alere, ne quid esset, quod illis somnum interrumperet.

Tripudiū equorum.

Cilices.

Modò Cilix, &c. *Cilix, à Cilicia, minoris Asiæ regione, Syriæ proxima, vt meminit Plinius lib. 5. c. 27. Cilicum autem vanitas & mores olim fuerūt notati. Hinc prouerbium: κίλιξ οὐ ῥαδίως ἀληθεύει, Cilix haud facilè verum dicit. Item tria cappa pessima, quo notatæ gentes; Cappadoces, Cretenses, Cilices. Priscianus in præexercitamentis suis fabulas ponit Lybicas, à Lybia; quæ vt variarum ferarum, ac monstrorum est ferax: ita gentis ingenia fuerūt ad fabulas propensa. Et prouerbio, Lybicā feram appellabant hominem vafrum, callidum, versipellem varijs moribus, ancipitiq; ingenio; vt*

ait

ait Erasmus. Et Lybicorum Apologorum meminit Aristoteles in Rhetoricis.

Modò Cypria, &c. *Dicta à Cypro. Quæ inter Syriam, & Ciliciam insula, in mari Carpathio, famosa luxu. In qua sunt Cypros. Cythera, Paphos, Veneri consecratæ. Vnde Venus* Κύπρις, *Cytheræa, et Paphia dicitur. Fuerūt et fabulæ dictæ Milesiæ, à Milesijs, Ioniæ populis, qui luxu diffluebāt, ex eoq́; prouerbium Græcè fertur:* οἴκοι τὰ μιλήσια, μὴ γὰρ ἐνθάδε, *hoc est, domi, non hîc Milesia. Recensit Politianus Miscellaneorum cap. 16. Vide Erasmum in prouerbio: Domi Milesia. Apuleius in principio Metamorphoseos totius: At ego, inquit, tibi sermone isto Milesio varias fabulas conseram, hoc est, iuxta Beroaldi interpretationem, fabuloso, lepido, iocoso, delibato, ludicro à Milesijs, qui delitijs, &, vt dixi, luxu fuêre notabiles. Quorum est illud memoratissimum: Nemo nostrum frugi esto, alioqui cum alijs eijciatur. Simile Ephesiorum dictum, Qui cùm Principem Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti sunt: Nemo de nobis vnus excellat, sed si quis extiterit, alio in loco, & apud alios sit. Auctor Cicero Tusculanarum quinto.*

Cypros. Milesij. Ephesij.

Aesopicæ, &c. *Apollonius Tyanæus apud Philostratum lib. 5. ait: Ego verò fabulas Aesopi ad sapiētiam accommodatiores, quàm cæterorum esse censeo: Quas à Mercurio docet*

Aesopi fabulæ.

acceptas, Æsopumq́; in numero sapientum habitum. Vnde eius fabulæ in tanto fuerunt vsu, vt qui eas non legisset, indoctior reputaretur. Vide Erasmũ in prouerbio: Ne Æsopum quidem triuisti. Quintilianus loco suprà citato: Fabulæ, quæ etiamsi ab Æsopo originem non acceperunt, nomine tamen Æsopi maximè celebrantur, ducere animos solent, præcipuè rusticorum, & imperitorũ, qui et simpliciùs quæ dicta sunt, audiunt. & capti voluptate, facilè his, quibus delectantur, consentiunt. Cuius rei meminit Lancilotus libro sexto cap. 14.

SVNT autem Apologi maximè compositi ad popularitatem, atq; vim persuasionis, cuius generis ille qui fertur ab Æsopo compositus, in ea oratione, in qua Sami primarium quendam capitis postulatum iudicio defendebat. Vulpes, inquit, fluuium transitura in foueã cecidit, inde cùm egredi non posset, longo tempore afflictata est, atque hirudinibus obsessa. Errabat illac fortè fortunà erinaceus, despexit, misertus est: tum interrogat, nunquid se vellet: opem, atque operam suam pollicetur, pessimis animalibus euellendis. Negante illa, sciscitatus est causam. Quia, inquit, hirudines hæ, quæ me habent, iam expletæ sunt sanguine, atque depastæ, parumq́; ampliùs hauriũt: quod si abegeris, inanes aliæ, & famelicæ irruẽt, quæ reliquum mihi sanguinem ebibent. Idem vobis, viri Samij, censeo cogitan-

Apologus Aesopi.

gitandum esse. Hic, quem vos morte multandū putatis, nihil vobis officit amplius, jam locupletatus est, iā satur est. Quod si è medio illum sustuleritis, inuadent alij pauperes, qui rem vestram publicam depopulabuntur. Cuius meminit Aristoteles 2. Rhetoricorum cap. 38.

Rationales, &c. *Quibus homines finguntur aliquid operari, cuius generis illa: Medicus ægrotum curabat, ægro mortuo ille efferentibus dicebat: Homo hic si vino abstinuisset, & clysteribus fuisset vsus, non interijsset. Ad ea respondit quidem: Non oportet hæc te nunc dicere, cùm nulla est vtilitas, sed tunc admonere, cùm ægrotus his vti poterat. Fabula significat, oportere amicos tempore necessitatis succurrere, & auxilia præbere.*

ITEM, Puer è ludo litterario condiscipuli librum furatus domum tulit. Mater non corripuit filium, sed exosculata laudauit. Puer ætate prouectus maiora cœpit furari. Furto deprahēsus, rectà ducebatur ad mortem. At sequēte ac lugēte matre, carnificem orabat ille, vt in aurē matri quiddā narraret. Cùm mater ori filij se admouisset, ille aurē dentibus demorsam abscidit. Matre & alijs accusantibus, quòd non solùm fur, sed etiam impius haberetur, Respōdit ille: Mater mea perditionis causa est. Nam, si, cùm olim furatus erā librū, me corripuisset, nō ad hæc flagitiosa discrimina venisse. Quæ significat, Apologus de fure.

ficat, ea, quæ nō in principio patiuntur, in maius augeri malum.

Morales, &c. *Cuius generalis, illa: Leo senio confectus, cum vires non suppeterēt ad victum parandum, callidum cepit cōsilium. Itaque in antro, quasi periculoso morbo correptus, decumbens, quòd ad ipsum visendum passim animantes reliquæ aduenirent, prehensas illas deuorabat. Atq; ita magna bestiarū multitudine à Leone absumpta, accedit tandē: & vulpecula ad antrum, & ante illud subsistit, hæsitabundè & circumspectans: Tum Leo, quid esset, cur non adeat ad se, rogat. At illa, id, quod in Epistolis Horatius retulit, respondisse fertur:*

Fabula de Leone.

Quia me vestigia terrent:
Omnia te aduersū spectantia, nulla retrorsum.

Fabula docet, prudentes ante pericula cauere sibi, & ea signa, quibus mala portendantur, notare, & hæc effugere.

Agricolæ & Ciconiæ fabula.

Mixtæ, &c. *Qualis illa de agricola & Ciconia:*

INTER grues cepit Agricola & Ciconiam. Hæc deprecata vitam, non solùm innocentem, sed etiā piam se, & hominibus prodesse commemorat. Nam & nostrum genus, inquit, venenatas bestias venatur ac deglubit, & effœtos senecta parētes gestat atq; subleuat. Huic respōdit Agricola: Credere se vera esse omnia,

quæ recensuerit, sed inter nocēteis captam, eandem oportere pœnam sufferre, quam illi. Fabula significat; similem quemque haberi ijs, cum quibus consociatus, & inter quos deprehensus fuerit.

Ἐπιμύθιον, *&c. Caterùm, quod* ἐπιμύθιον, *id est, Apologi interpretationem appellant, non admodum refert, initio ponas, an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modò sermonis accedat varietas. Sunt qui velint eiusmodi fabularum expositiones in fine ponendas, ab ijs, qui fuerint earundem inuentores. Ab alijs in principio, vel in fine.*

DE TRACTATIONE fabularum.

Breuiùs fabulæ tractantur, si narratione simplici proferātur: fusius autem si personis inductus sermo fungatur, quemadmodū Priscianus ait. Exempli causâ: Simiæ conuenerunt, et consilium habuerunt de vrbe condēda, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationē. Sed vetus inter eas prohibuit ab incepto, eas docens, quòd facilè capiantur, si intra muros concludantur. Fusiùs autem sic: Simiæ conuenerunt, & consiliabantur de vrbe condenda, quarū vna in medium veniens concionata est: Quia oportet ipsas quoque ciuitatem habere. Videtis enim, aiebat, quòd ciuitates habendo homines, habent etiam domos singuli, & con-

cionem

cionem vniuersi, & in theatrum ascendentes delectant animos spectationibus, & auditionibus varijs. Et sic proferens orationem, dicens, quod & plebiscitum scriptum est. Et finges etiam orationem veteris Simiæ.

ALIVD EXEMPLVM FAbulæ breuius tractatæ.

Voluptatem aiunt, atque dolorem quodam tempore corã Ioue se mutuò accusauisse. Cumq; ille nihil non tentaret, atque experiretur, quò in gratiam ligantes redigeret, frustra omnia conatum, ipsos tandem adamantina quadam catena inter sese copulâsse atque deuinxisse. Itaq; durante nihilominùs dissidio, & contraria voluntate, necessariò coniuncti & sociati manserunt.

IAM, qui latiùs hanc fabulam tractare volet, ab initio prooemion excogitabit, quod rei laudem contineat, vt, quòd non vanum sit anicularum, deliramentum, sed nobile philosophorum, non modò futurum oblectamento, sed etiã vsui magno documentum. Deinde voluptatis orationem, qua dolorem accusat, & contrà doloris, qua criminatur voluptatem, effinget: atq; vtriusque rationes alijs vel fabulis vel exemplis illustrabit. Dicet dolorem maximum malum. Quòd sit res tristis, aspera, amara, & inimica naturæ, quemadmodum ait Ci. 2. Tusculanæ. quæstionum. Contrà. Voluptatem escam

malorum, pestemq́ capitalem, quòd Circes atque Syrenum fabulæ confirment. Huc ea referri poterunt, quæ sunt apud Sillium Italicum. lib. 15. contra voluptatem. Postremò, Iouis explicabit iudicium, quo voluit, inhonestæ voluptatis inseparabilem esse comitem dolorem, atq; pœnitentiam, ac mœrorem æternum. At doloris & honesti laboris gloriam. Etenim ex paululo incommodi, atq; molestia summum maximumq́ bonum colligi. Vide prouerbium: Exiguum malum, ingens bonum.

PORRO, qui in hoc scribendi genere volunt stylum exercere, duo potissimum vitabūt. Primò, ne orationē faciant omninò aridam, sed temporum, locorum aliarumq́ circumstantiarum, velut succo plenam reddant. Deinde, ne dum hoc vitant, vitium in contrarium incurrant, & immodico descriptionum ambitu, fastidium ingerant, vt ait Petrus Mosellanus. Principiò autem dilatabunt præfatione cōmendationis. Commendabunt autem iuxta Erasmi sententiā, cùm auctorem ipsum, tùm Apologorū genus. Deinde si describendis animātium, aut rerū formis ac naturis, quas inducent, longiùs immorabuntur. Quandoquidem hoc iam ipsum, & cū voluptate accipitur, & ad eruditionē liberalem pertinet: Veluti, si scarabæi formā, deinde, quemadmodū è stercoribus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis

stercο-

stercora protrudat, atque id genus alia describent. Ad eundem modum, Aquilam regnum in auium genus obtinere, armigeram esse Iouis non offundi fulmine; non conniuere ad ardentissimos Solis radios, pernitiosissimo volatu vltra nubes ferri denique, quæcunque vel ad scarabæorum humilitatem exaggerandam, vel aquilæ generositatem attollendā pertineant. Atque hac in re non prætermittendum, si quid animanti cuipiam fabulis poëtarum est attributum. Quod genus è Lycaone natos lupos: Ex adolescente perdicem: Cygnum Apollini sacrū esse, sub fatalem horam suauissimè canere: Coruum eiusdem fuisse nuncium, & ob cessationem ex albo nigrum factum. Aut si quid proditum est historijs insigniter ab his factum, Velut de aquila, quæ virginem adamauit apud Pliniū lib. 10. cap. 5. De delphino Apud Gellium lib. 7. cap. 8. Apud Plinium Epistolarum 9. de Bucephalo Alexandri Magni equo, apud Gellium lib. 4. cap. 2. Atq; item de cæteris. Deinde cùm ad ipsum Apologum fuerit ventum, fusiùs, ac latiùs enarrare licebit. Id fiet citra tædium, si faceta quadam imitatiōe, quod est in hominum vita, ad fabulæ mores accommodabunt. Prætereà, si ad eandem rationem sermones, sententias, dictaq; adfingamus. Exemplum aptissimum est dilatati Apologi apud Apuleium, de coruo & vulpe.

EX-

EXEMPLVM APOLOGI
breuiter expositi.

Mus rusticus vrbanum hospitio excepit, & amicum, quibus potuit cibis exquisitis, refecit. Vrbanus agrestia fastidiēs obsonia, rusticum in vrbem secum duxit. Ineunt, quod opiparè fuit instructum conniuiū. Inter epulādum auditur strepitus in sera, & latratus canum. Ambo trepidare, et fugitare, rusticus maximè, qui viarum ignarus ægrè se tueri. Sed ad sese reuersus, ait: Malo cum securitate meam inopiā, quàm istam cum tali anxitate copiam.

EXEMPLVM EIVSDEM
dilatati: apud Horatium.

Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum,
Asper, & attentus, quæsitis, vt tamen arctum
Solueret hospitijs animū. quid multa? neq; ille
Sepositi ciceris, nec longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens acinum, semesáq; lardi
Frusta dedit cupiens varia fastidia cœna
Vincere, tangentis malè singula dente superbo.
Cū pater ipse domus palea porrectus in horna
Esset ador, loliumq; dapis meliora relinquens.
Tandem vrbanus ad hunc: Quid te iuuat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem viuere dorso?
Vis tu homines, vrbēq; feris præponere syluis?
Carpe viā (mihi crede) comes, terrestria quādo

Mortales animas viuunt, sortita, neq; vlla est
Aut magno aut paruo leti fuga, quo, bone, circa
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quã sis aui breuis: Hæc vbi dicta
Agrestem pepulere, domo leuis exilit inde,
Ambo propositum peragũt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni subrepere, iamq; tenebat
Nox medium cœli spacium, cùm ponit vterq;
In locuplete domo vestigia, rubro vbi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos:
Multaq; de magna superessent fercula cœna,
Quæ procul extructis inerãt hesterna canistris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatq; dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officijs, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisq;
Rebus agit lætum conuiuam, cùm subitò ingẽs
Valuarum strepitus lectis excussit vtrunque,
Currere per totum pauidi conclaue, magisq;
Exanimes trepidare, simul domus alta molossis
Personuit canibus, tũ rusticus: haud mihi vita
Est opus hac, ait, & Valeas, me sylua cauisque
Tutus ab insidijs tenui solabitur auro.

ALIVD DILATATAE FA-
bulæ exemplum, ex Gellij
lib. 2. ca. 29.

Æsopus ille è Phrygia fabulator haud im-
meritò

meritò sapiens æstimatus est: quum quæ vtilia monitu suasuq; erant, non seuerè, non imperiosè præcepit & censuit; vt Philosophis mos est: sed festiuos, delectabilesq; apologos, commentus, res salubriter ac prospicienter animaduersas, in mentes, animosque hominum; cum audiendi quadã illecebra induit: vel, vt hæc eius fabula de auicula nidulo lepidè atque iucundè præmonet, spem fiduciamq; rerum, quas efficere quis possit, haud vnquã in alijs, sed in semetipso habendam. Auicula, inquit, est parua, nomen est cassita: habitat nidulaturq; in segetib. id fermè temporis, vt appetat messis pullis iam iam plumantibus. Ea cassita in sementes fortè concesserat tẽpestiniores, propterea à frumentis flauescentibus pulli etiã tunc inuolucres erant. Cùm igitur ipsa iret cibũ pullis quæsitũ, monet eos, vt si quid ibi nouæ rei fieret, diceretúrue, animaduerterent: idq; sibi, vbi rediisset, renunciarent. Dominus postea segetũ illarum filium adolescentẽ vocãs, vidésne, inquit, hæc ematuruisse, et manus iã postulare? Idcircò die crastino, vbi primũ diluculabit, fac amicos adeas, et roges veniãt, operãque mutuã dent, & messem nobis hanc adiuuent: Atq; vbi rediit cassita, pulli trepiduli circunstrepere, orareq; matrem, vt statim iam properet, atq; alium in locũ sese asportet: Nam dominus inquit, misit, qui amicos rogaret, vti luce oriente veniant, et metant.

Mater iubet eos à metu ociosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos reijcit, crastinò seges nō metetur: neq; necesse est, hodiè, vti vos auferam. Die igitur postero, mater in pabulum volat: dominus quos rogauerat operitur, sol feruet, & fit nihil, & amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium: Amici isti, inquit, magnam in partem cessatores sunt, quin potius imus, & cognatos, adfinesq; nostros oramus, vt adsint cràs tempori ad metendum. Itidem hoc, pulli pauefacti, matri nunciant. Mater hortatur, vt tū quoq; sine metu, ac sine cura sint. Cognatos adfinesque nullos fermè tā obsequibiles esse ait, vt laborem capessendum nihil cōtētur, et statim dicto obediant. Vos modò, inquit, aduertite, si modò quid denuò dicetur. Alia lucè orta auis in pastū ꝓfecta est, cognati et adfines operā, quā dare rogati sunt, supersederūt. Ad postremum igitur dominus filio: valeant, inquit, amici cum propinquis. Adferes prima luce falces duas, vnam egomet mihi, & tu capies alteram, & frumētum nosmetipsi manibus nostris cràs metemus. Id vbi ex pullis dixisse dominum mater audiuit: Tempus, inquit, est cedendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul, quod futurum dixit. In ipso enim iam vertitur, cuia est res, non in alio, vnde petitur. Atque ita cassita nidum migrauit, & seges à domino demessa est.

Hæc quidem est Æsopi fabula, de amicorum et propinquorū leui plerunque et inani fiducia. Sed quid aliud sanctiores libri Philosophorum monent, quā vt in nobis tantùm ipsis nitamur: alia autem omnia, quæ extra nos, extraq́ nostrum animum sunt, neq́ pro nostris, neque pro nobis ducamus. Hunc Æsopi Apologum, Q. Ennius, scitè admodum, & venustè versibus quadratis composuit. Quorum duo postremi isti sunt, quos habere cordi & memoriæ operæpretiū esse herclè puto: Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm.

Ne quid expectes amicos, quod tu per te agere possis.

FABVLA DE FORMICIS atque Cicadis breuiter narrata.

Appetente hyeme, frumentum in arculam ad Solem trahebat formica: videns id cicada, accurrit, rogitat granum. At formica, cur non, inquit, & tu meo exemplo æstate trahis, quodcunq́ potes, atq́ addis aceruo? Respondit illa sibi id temporis cantando transactum fuisse. Ridens formica: Si ait, æstate cantitare soles, meritò nunc esuris.

Monet fabula, vt dum adhuc robur corporis adest, quæramus ea, quibus imbecilla sustentetur senectus. Per hyemem senectutē intellige: per æstatē, adolescentiā, & florem illum ætatis.

EADEM PAVLO FVSIUS tractata.

Quotusquisque Philosophorum ratione sua quantumuis arguta ad bonarũ literarum studia iuuentutem potentiùs adhortatur, quàm Æsopus hoc lepidissimo, de formicis atq; cicadis, figmento? Etenim nullo tam efficaci ad labores honestos capessendos pellici posset, quàm argumēto formicarum. Quæ laboris exempla, trahunt ore, quodcunque possunt atq; addunt aceruo, quem struunt haud ignari, ac non incautæ futuri: Quæ, simul inuersum contristat Aquarius annum, non prorepũt, & illis vtuntur antè quæsitis potientes. Nec mirũ, cùm homines olim fuerint agrorum cultores, & in formicas transformati, nihil præter corporis figuram amiserint: antiquos enim mores obtinent, veterem naturã seruant, Reipublicæ rationem habent atq; curã, rura frequentant, prata perferrant, arbores conscendunt, frumēta colligunt atq; recondunt. Nam in ijs (vt dixi) mens præsaga futuri: Vnde olim Midæ, cuius imperio Phrygia fuit subiecta, puero dormienti in os grana tritici congessisse legũtur: vt apes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseruisse, atq; ita magnæ felicitatis indices extitisse non futiles. Hyemis igitur ventura memores, adeò pertinaciter laborant, vt earum itinere silices attritos videamus; & in opere semitã

factam

factâ:ne quis dubitet qualibet in re, quid possit quantulacunque sedulitas: Ad eas igitur tanquam vitæ magistras Rex Solomon iubet abire pigrum, earumq; mores contemplari, vt sapientior fiat. Illi tametsi nec Principē, nec præfectum, nec ducem habeant: tamen æstate cibū pro veteri consuetudine parant, & in messe colligunt alimenta. At dissimilem naturā ignauæ referunt cicadæ, quas Socrates apud Platonem dicit procreatas ex hominibus. Qui natis ab initio Musis, cantuq; monstrato, vsque adeò deliniti fuerunt voluptate cantus, vt canentes cibum potumq; negligerent. Et adhuc hodierno die messis tempore cantillantes, hyemis tabescunt egestate. Harum stulti sunt imitatores, qui iuuenes à labore procliues ad libidinem, in ætate florida veterno torpent, in senecta premuntur rerum penuria. At prudentes collaudantur, qui formicarum exempla secuti laboribus honestis quærūt viatica miseris canis ante oculos assiduè ponentes ignauiæ comitem esse paupertatem, vt voluptatis dolorem. Atqui desidiosos nō solùm ab hominibus habitos odio, sed etiam à Dijs immortalibus, qui industrios adiuuant, ac spectant magnos viros colluctantes cum aliqua calamitate. Vnde rectè Demetrius ille dixit: Nihil infelicius eo, cui nihil vnquam aliquid euenit aduersi. Cuius rei meminit Seneca, in libro de diuina prouidentia.

Paupertas ignauiæ comes.

Hinc est, quòd Saturnus olim folijs stillantia mella decusserit, ignem remouerit, & passim riuis currentia vina represserit, non torpore graui passus sua regna veterno. Et Lycurgus pueros non in forum, atque delitijs affluentia loca, sed in agrum duci iussit, vt primos annos non in voluptatibus, more cicadarum, sed in omni opere & labore agerent, formicas imitati. Quippè negotia sunt horrida nomine, sed Reipu. mores in statu prospero continent. Contrà, blandæ appellationis quies pluribus vitijs & periculis respergit. Exemplo sit Roma, cuius præpotens imperium, agitatio rerum excitabat ad virtutem capessendam, nimia quies in desidiam resoluit, ac interitum. Hinc Appius ille Claudius crebrò solitus fuit dicere: Negotium populo Romano melius cõmitti, quàm otium. Blanda quidem & facilis initu voluptatis est via. Virtutis autem, quam formicæ videntur ingredi, nimis laboriosa & aspera. Sed vt huius vltima meta iucunda simul ac beata est, sic illius miserabilis & infaustus exitus.

Nam qui desidiam luxumq́; sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis inopsq́; simul miserabile trãsiget æuum.
At quisquis duros casus, virtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemq́;, decusq́; parabit.

Res quidem blãda nimis est, mellitus canor atq́; voluptatis illecebræ, sed quos præstigijs suis ce-

perunt, disperdunt. Ouidius 3. de arte.

Monstra maris Sirenes erant, quæ voce canora
Quaslibet admissas detinuêre rates.

arum una Parthenope, humana voce: Alia, i Leucosia nomen, Tibijs: Tertia Ligya canet lyra, atq; tanta carminis dulcedine transeuntes nautas adficiebant, vt alto somno premerentur, & cùm sopitos persentiscerent, submergebant, atque deuorabãt. Quare cùm inter illas transiturus esset prudens Vlysses, cera sociorum aures obturauit, & ipse se ad nauis malum alligari iussit, vt ea ratione saluus euaderet. Vnde Martial. lib. 3.

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes, gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deferebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Et Horatius:

Sirenum voces & Circes pocula nosti,
Quæ si cum socijs stultus, cupidusqúe bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors.

Quid aliud sapientissimi viri per amœnas Sirenum voces intelligi voluerunt, quàm blandas voluptatis præstigias, quibus inescati homines submergi soleant, atque funditùs interire? Et quid aliud Æsopus per molles cicadarum cantus significare voluit, quàm Peponum turpitudinem, miseriam, infelicitatem: & breui corporum atq; animarum interitum, quæ

pestifera secum trahit voluptas. Proinde studiosa iuuentus, utile propositū virtutis exemplar Vlyssem imitabitur, ut tanta pericula declinet, atq; fugiat perniciosam voluptatē, quod ipsissimum melle litum venenum est. Quo nihil damnosius, cum virtutes atterat, animique pariter & corporis vires expugnet, ut luxuria Capana, quæ inuictum Annibalem illecebris suis complexa vincendum militi Romano tribuit. Vide Liuium de bello Punico Valerium lib. 9. cap. 1. Imitabitur item P. Scipionem,

Voluptas.

Qui iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitus visæ caluit virtutis amore,
Spreuit voluptatem, Achæminium spirantem vertice odorem, Ambrosias diffusa comas, ut Sillius Italicus inquit.

Non imitabitur illum, cum cicadis otia sectantem iuuenem. Quem dormientem in medios semper dies obiurgabant sui, & quidnam faceret in lecto tam diu, quærebant. Quidnam igitur censetis? (ille inquit.) dicere iussus: Quoties, inquit, mane euigilo, adsunt ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad surgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur, & ostendit, quàm turpe sit iuueni optimā diei partem in lectulo conterere: atque interdum Græcum versiculum accinit semisomni, cuius ut opinor sententia est: Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera,

Iuuenis desidiosus.

Nu-

Nugari hanc ait, & turbatricem esse quietis, qua nihil sit neq; melius, neque dulcius, & qua vita hominũ carere nequeat. Bonũ si adipiscendum sit, quouis tempore rectè surgi: Malum si impẽdeat, nimis citò surrexeris, inquit, quamuis serò reliqueris lectum. Hac ego inquit adolescens, inter conuitia mutua & altercationes grauissimas disceptantes has audiens, cùm dubitem vtri assentiar, diutius soleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illum, qui sacris in prouerbijs ita loqtur: Paululùm dormiã, paululũ modò dormitabo, paululùm modò somno vacabo, paululùm modò manus conseram, & componam me ad recumbendum. Neque illos, qui in libro Sapiẽtiæ sic proclamant: Venite, fruamur bonis, quæ sunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute, celeriter vino pretioso, et vnguentis nos impleamus, et nõ prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quò non pertranseat luxuria nostra, vbiq; relinquamus signa lætitiæ nostræ. Non, inquam imitabitur, ne intereà ceu viator veniat inopia, atq; obruat paupertas ac miseria ceu viator. Quicunq; ergo veras opes, & æternam, quæ virtutem non aliter atq; corpus umbra comitari solet, gloriam aspirant, formicas magis Æsopicas studebunt imitari, quàm cicadas, hoc est, virtutem potiùs, quàm voluptatem conabuntur amplecti.

FABVLA HESIODI, DE Accipitre & Luscinia, breuiter prolata.

Accipiter Lusciniam vario cantu argutam, in sublimi nubium summitate captam ferebat. Hæc vnguibus transfixa, miserè plorabat. ad hanc raptor horrenda voce, sic inquit; Quid exclamas misera, à multo quā tu sis fortiore detēta? Huc adsis, quo ego te pertraham. Suauè licet vsq; canas. cœna tamen mihi futura es, vbi voluero.

Desipit, qui potentioribus repugnat.

EADEM DILATATA, AB Auctoris laude.

Tanta sapientia & præclaris animi dotibus excelluit antiquissimus poëtarum Hesiodus, vt etiam vita defunctum honore summo prosecuti sint viri sapientes, ac veluti numen aliquod certum venerati. Quemadmodum enim Homeri natiuitatem vrbes permulta sibi vendicabant: ita sepulchrum Hesiodi diuinum asserebāt sibi Nemei simul & Orchemenij. Dignissimus autem honore tanto tantus Poëta, qui pretiosa diuini ingenij multa ad omnium hominum vtilitatem spectantia reliquit monimenta: in quibus vt gemma nobilissima relucet, quam de accipitre, atq; luscinia protulit, Fabula.

A PRAEFABVLARI.

Qua sapienter docuit, eos stultè facere, qui potentioribus reluctantur, certantq; cum ijs, quos

quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipsum est contra torrentem niti, contra stimulos calcare, & iuxta prouerbiū, θεομάχειν, hoc est, cum Dijs pugnare.

A NATVRA ACCIPITRIS.

Non iniuria scripsit Ouidius: Odimus accipitrem, quia semper viuit in armis. Etenim Harpiis omnibus rapacior, adunco rostro, & vnguibus incuruis, ad vim inferendam natus: Cui tanta est insita atq; à parentibus ingenita rapiendi ac dilaniandi fames, vt nulli auiū generi parcat, nec ab vllis etiā cognatis sanguinolentos abstineat vngues. Qui alitum seuissimus, auiculas insontes aut humi volantes, aut circa arbores in sublimi sedentes persequi, rapere, & discerpere solet. Nec in minores solùm crudelis, ac iniuriosus, sed etiam populator impius bellum internecīt cum Aquila, cum cunctarum auium Rege, non expauescat gerere, vt cohærentes sæpè deprahenduntur. Quo genuina rabiei ꝓpulsus instinctu crudelissimus hostis, sanguine, quem assiduò sitit, se satiaturus, innoxiā adoritur lusciniam, atq; comprahendit. Capta imbellis & insons auicula, victorem dulci, qua plurimum pollet, voce rogare cœpit, et obsecrare, vt innocenti parceret, inquiens:

A SERSMOCINATIONE PER prosopopœiam.

Fer mansuete fortunā. Noli extinctam extin-

tinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulcissima sunt in vita. Miserere infelicis. Respice innocētiam meam: Neminem vnquam violaui, nunquam rapto vixi, vt iam par pari debeat referri. Quod si nulla mei te misericordia commouerit, eximia qua nobilitor, permoueat virtus mea: noli perfectũ musices organum disperdere. Te permolliat, flectatque vox tam dulcis, atque magna tam paruo in corpusculo meo regnans, & tam pertinax spiritus iram tuã frangat in tam absoluta musicæ scientia modulatus sonus, quem sæpius audisti continuò spiritu trahi, nunc variè inflexo, nunc distingui conciso, copulari intorto, ꝓmitti, reuocari, infuscari ex inopinato: Interdum plenũ, grauem, acutum, crebrum, extētum, summum, medium, imum: Breuiter, omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: Quorum ex interitu maiorem tibi et inuidiam & infamiã conflaueris, quàm vtilitatē perceperis. At ille, quin tu, inquit, auribus meis opplorare desinis? Quid tu vere clamoris tui gratia te omissum iri? Nihil gemitus, nihil lacrymas tuas moror, aut curo. Quiritatio tua nisi forsitã animo placuerit, te meis de vnguibus nunquam eripiet, ac conseruabit: Exple meas inimicitias, & iracundiam sanguine tuo satura. Et statim eo dicto miseram discerpsit.

A COLLATIONE.

Quid hoc facto poterit immanius esse? Captiuis alijs tempus relinquitur, quo crimen obiectum diluere, aut aliquam causam in excusationem queant adducere. Sed huic infelici omnis exclusa fuit misericordia, omnisq; negata purgandi facultas. Et quis tyrannorum tam fuit impius, vt aliquem occiderit, nisi vel leui aliqua ratione permotus? Sed alia nulla causa propulsus accipiter tãtum facinus designauit, nisi sola nocendi libidine. Animalium ferocissimus Leo traditur. Huic tamen ex feris tanta est in supplices clemẽtia, vt in prostratos nõ sæuiat: est enim nobilioris animi parcere subiectis, & debellare superbos. At Tyranni verso pollice vulgi quemlibet occidunt populariter, omnibus sanguinolentas manus iniyciunt, nihil homines, nihil Deos ipsos curando.

A CONTRARIO.

Quemadmodũ igitur præda insolenti victori visa gloriosa fuit, ac suauis, si ærumnosa miserrima calamitatis acerbissima, vt pœna, quæ venerat indigne, magis esse dolenda videatur.

CONCLVSIO.

Quæ credulitas accipitris ostendit, ipsam innocentiam apud maleficos Tyrannorum greges nunquã fore tutã. Nobis igitur ante omnia curandũ, ne in Melampygo (iuxta prouerbium) incidamus. Et impẽdente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare, vel effugere.

NAR-

NARRATIO.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

Narratio est expositio rei factæ, vel tã quam factæ. Diuiditur autem in poẽticam, historicam, & ciuilem. Poëtica est, quæ habet expositionem fictam. Historica, quæ vetustam rerum commemorationem continet, atq; veterum gesta narrat. Ciuilis, qua in controuersijs oratores vtuntur.

Narrationi accidũt sex,
- Persona faciens.
- Res gesta.
- Tempus, circa quod.
- Locus, in quo transacta.
- Modus, quo pacto.
- Causa, propter quam.

Virtutes eius quatuor.
- Claritas seu perspicacitas.
- Breuitas.
- Probabilitas, quę πιθανότης dicitur.
- Electorum verborum proprietas.

EXEMPLVM NARRATIOnis, ab Angelo Politiano translata.

Qui

Qui rosæ pulchritudinem demiratur, plagam Veneris cōsideret, Amabat Adonin Dea: Mars ipsam, Quodque Dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus Deam adamabat, Deaq; hominem sequebatur. Par cupido, tametsi genus dispar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat, finē putans amoris Adonidis necem. Ferit Adonin Mars. Accurrit auxilio Venus, festinans in rosas incidit, ac se spinis implicuit, plantamq; pedis perstrinxit. Qui vulnere manarat crúor, de se rosam colorauit. Sic rosa, quæ prius candida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur, est conuersa.

SCHOLIA.

Primo Rhetoricorum libro Trapezontius tria ponit Narrationum genera, Ciuile, Digressorium, Remotum. Hoc pueris vtilissimum ita vocatur: quòd à causa ciuili remotum sit, in quo conueniat iuuentutem exerceri, quò commodiùs illas superiores narrationes in veris causis possit aliquando tractare. Eius duo sunt, iuxta Ciceronem, genera, alterum est positum in negotijs, quod habet partes.

commune vel mixtũ. quod Græci κοινὸν, μικτὸν.

Historicam, &c. *Quæ rei gestæ continet expositionem. Est autem Historia res gestæ, ab ætatis nostræ memoria remota: Quam earum propriè rerum esse volunt, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui scribit, authore Gellio lib. 5. ca. 18. Historiam Cicero de oratore secundo eleganter vocat testem temporum lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, & vetustatis nunciam.* Historia.

Ciuilem, &c. *Quæ ab oratorib. in exponendis sumitur causis, vt ait Priscianus: Qui fabularem adijcit narrationem ad fabulas, suprà dictas pertinentem.*

Narrationi accidunt sex, &c. *Narratio consumitur circunstantijs quæ hoc versiculo cõprehenduntur: Quis, quid, vbi quibus auxilijs cur, quomodo, quando. Fit enim copiosa, si circunstantijs amplifices, atque dilates, & quo tẽpore, quoque loco, quomodo, quo instrumento, qua denique causa factum aliquid sit, diligenter persequaris.*

Claritas, &c. *Huius virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam, alibi apertam. Nec refert, an pro lucida perspicuam, pro verisimili probabilem credibilemq́; dixeris; vt ait Quintilianus li. 4. ca. 2. Eodem authore: aperta vel dilucida erit narratio, si fuerit primũ exposita verbis proprijs & significantibus, non sordidis,*

Myrrha, eius filia, pastor pulcherrimus. Verg. in Gallo,

Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.

Hunc auidentissimè Venus amauit. Ouidius in Phœdra.

Sæpè sub ilicibus Venerem, Cynaraq́ꝫ creatum,

Sustinuit positos qualibet hora duos.

Plura apud Erasmum in prouerbio: Adonidis horti, qui Veneri sacri, propter Adonidē eius Amasium.

Mars ipsam, &c. *Martis ac Veneris amores Methamorphoseos 4. refert Ouidius.*

Idem secundo de arte.

Mars pater insano Veneris turbatus amore,

De duce terribili factus amator erat.

Ferit Adonin Mars, &c. *Ouidius decimo Metamorph. scribit: Adonin ab apro interfectum eiusq́ꝫ sanguinem mutatum in florem, idē asserit Macrobius, libro Saturnalium primo, cap. 21. Adonin inquit, Solem esse non dubitatur. ab Apro autem tradunt interemptū, hyemis imaginē in hoc animali fingentes, quòd aper hispidus, & asper gaudet locis humidis & lutosis, pruinaq́ꝫ cōtectis, propriaq́ꝫ hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems veluti vulnus est Solis, qua & lucem ei in nobis minuit, & calorem.*

Plantā pedis perstrinxit, &c. *Vnde Clau-*

dianus lib. 2. de raptu Proserpinæ scribit de Venere inquiens: Sic fata doloris Carpit signa sui, id est rosas purpureas Veneris cruore tinctas. Huius meminit Politianus Miscell. 11.

EXEMPLVM NARRATIONIS poëticæ, copiosiùs apud Ouidium Metamorph. 4. tractatum.

Pyramus. Thysbe.

Docet autem ea fabula, nimis infelicem exitum eos habituros, qui parentib. immorigeri fœdis amoribus sese contaminârint.

Pyramus & Thysbe, iuuenū pulcherrimus alter,
Altera, quas oriēs habuit prælata puellis,
Contiguas habuêre domos, vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxisse Semiramis vrbem.
Notitiam, primosq́ gradus vicinia fecit:
Tempore creuit amor, tædæ quoq; iure coîssent:
Sed vetuêre patres, quod non potuêre vetere,
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest, nutu, signisq́ loquuntur,
Quoq; magis tegitur, tantò magis æstuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim
Cùm fieret paries, domui communis vtriq;,
Id vitium nulli per sæcula longa notatum.
Quid non sentit amor? primi vidistis amantes,
Et vocis fecistis iter, tutæq́ per illud
Murmure blanditiæ minimo transire solebāt.
Sæpè vbi constiterant hinc Thysbe, Pyramus illinc,

Inque

Inq; vices fuerat captatus anhelitus oris:
Inuide, dicebant, paries, quid amantib. obstas?
Quantùm erat, vt sineres toto nos corpori iũgi.
Aut hoc si nimium est, vel ad oscula danda pateres.
Nec sumus ingrati, tibi nos debere fatemur,
Quòd datꝰ est verbis ad amicas trãsitus aures.
Talia diuersa nequicquam sede locuti,
Sub noctem dixêre Vale, partiq; dedêre
Oscula quisq; sua, non peruenientia contrà.
Postera nocturnos aurora remouerat ignes,
Solq; pruinosas radijs siccauerat herbas:
Ad solitum coiêre locum, tum murmure paruo
Multa priùs questi, statuunt sub nocte silenti
Fallere custodes, forisbusq; excedere tentant.
Cumq; domo exierint, vrbis quoque tecta relinquant.
Neue sit errandum, lato spatiantibus aruo,
Conueniãt ad busta Nini, lateantq; sub vmbra
Arboris: arbor vbi niueis vberrima pomis,
Ardua morus erat, gelido contermina fonti:
Pacta placent, & lux tardè discedere visa
Præcipitatur aquis, & aquis nox exit ab iisdẽ,
Callida per tenebras versato cardine Thysbe,
Egreditur fallitq; suos, adopertaq; vultum
Peruenit ad tumulũ, dictaq; sub arbore sedit,
Audacem faciebat amor, venit ecce recenti
Cæde leæna boum spumantes oblita rictus,
Depositura sitim, vicini fontis in vnda.

Quã procul ad Lunæ radios Babilonia Thysbe
Vidit, et obscurum timido pede fugit in antrũ.
Dumq; fugit tergo velamina lapsa reliquit.
Vt leo sæua sitim multa compescuit vnda,
Dum redit in syluas, inuentos fortè sine ipsa
Ore cruentato, tenues laniauit amictus.
Seriùs egressus vestigia vidit in alto
Puluere certa feræ, totoq; expalluit ore
Pyramus: vt verò vestem quoq; sanguine tinctam
Repperit, vna duos, inquit, nox perdet amãtes.
E quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est: ego te miseranda peremi,
In loca plena metus, qui iussi nocte venires,
Nec prior huc veni: nostrum diuellite corpus,
Et scelerata fero consumite viscera morsu.
O quicunq; sub hac habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necẽ: velamina Thysbes
Tollit, & ad pactæ secum fert arboris vmbram.
Vtq; dedit notæ lachrymas, dedit oscula vesti,
Accipe nunc, inquit, nostri quoque sanguinis haustus,
Quoq; erat accinctus, dimisit in ilia ferrum.
Nec mora, feruenti moriens è vulnere traxit:
Et iacuit resupinus humo, cruor emicat altè,
Non aliter, quàm cùm vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine, longas
Eiaculatur aquas, atq; ictibus aera rumpit.

Arborei fœtus aspergine cædis, in atram
Vertuntur faciẽ, madefactaq; sanguine radix
Purpureo tingit pendentia mora colore.
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,
Illa redit, iuuenemq; oculis animoq; requirit,
Quãtaq; vitarit, narrare pericula gestit,
Vtq; locum, et visam cognoscit in arbore formã
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit,
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retroq; pedẽ tulit, oraq; buxo
Pallidiora gerens, exhorruit æquoris instar.
Quod fremit, exigua, cùm summum stringitur aura.
Sed postquam remorata, suos cognouit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas amplexaq; corpus amatum,
Vulnera suppleuit lachrymis, fletumq; cruore,
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens,
Pyrame, clamauit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, respondi, tua te charissima Thysbe
Nominat, exaudi, vultusqúe attolle iacentes.
Ad nomen Thysbes, oculos in morte grauatos,
Pyramus erexit, visaqúe recondidit illa:
Quæ postquã vestemq; suam cognouit, & ense
Vidit ebur vacuum. Tua te manus, inquit, amorqúe,
Perdidit infœlix, est & mihi fortis in vnum
Hac manus, est & amor, dabit hic in vulnera vires:

Persequar extinctum, letiq; miserrima dicar
Causa comesque tui, quique à me morte reuelli,
Heu sola poteras, poteris nec morte reuelli.
His tamen amborum verbis estote rogati,
O multum miseriqúe mei, illiusqúe parentes.
Vt quos certus amor, quos hora nouissima iūxit
Componi tumulo non inuideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis vnius, mox es tectura duorum,
Signa tene cædis, pullosqúe & luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumēta cruoris
Dixit, & aptato pectus mucrone sub imum
Incubuit ferro, quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigêre Deos, tetigêre parentes,
Nam color in pomo est vbi permaturuit, ater,
Quodq; rogis superest, vna requiescit in vrna.

EXEMPLVM NARRATIOnis historicæ, ex Orosii libro 2. cap. 7.

Tempus Tomyris regina.

Cyrus Persarum Rex Scythis bellum intulit, quem Tomyris Regina, quæ tunc genti præerat, cū prohibere transitū Araxis fluminis posset, transire permisit, primū propter fiduciam sui, dehinc propter oportunitatē ex obiectu fluminis, hostis inclusi. Cyrus itaq; Scythiam ingressus, procul à transmissō flumine castra metatus, insuper astu eadem instructa vino epulisq; deseruit, quasi territus refugisset. Hoc cōperto Regina tertiam partem copiarū et filium

ado-

adolescentulum, ad persequendum Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas inuitati, primùm ebrietate vincuntur, mox reuertente Cyro vniuersi cum adolescente obtruncantur. Tomyris exercitu ac filio amisso vel matris, vel Reginæ dolorem sanguine hostium diluere promptius, quã suis lachrymis parat. Simulat diffidentiã desperatione cladis illata, paulatimq́ue cedendo superbum hostem in insidias vocat. Ibi quippe compositis inter montes insidijs, CC. M. Persarum, cum ipso Rege deleuit, adiecta super omnia illius rei admiratione, quod nec nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput Cyri amputari, atque in vtrem, humano sanguine oppletum, conijci iubet, nõ muliebriter increpitãs: Satia te Sãguine, inquit, quẽ sitisti, cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti. Cyri mors

EXEMPLVM NARRATIOnis Ciuilis, ex Milonıana

P. Clodij. historia.

P. Clodius cum statuisset omni scelere in Prætura vexare Rempubl. videretq́; ita tractata esse comitia anno superiore, vt non multos mẽses Præturam gerere posset, qui nõ honoris gradum spectaret, vt cæteri, sed & L. Paulum collegam effugere vellet, singulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam Remp. quæreret, subito reliquit annum suum, seq́ue in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad

Præ-

Praturam gerendam, hoc est, ad euertendam Rempub plenum annum atque integrum. Occurrebat, mancam ac debilem praturam suam futuram Consule Milone: eum porrò summo consensu populi Romani Consulem fieri videbat: contulit se ad eius competitores, sed ita, totam vt petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret, tota vt comitia suis, vt dictabat, humeris sustineret: conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditissimorum scribebat ciuium, quantò ille plura miscebat, tantò hic magis indies cõualescebat. Vbi videt homo ad omne facinus paratissimus, certissimum consulem, idq; intelligit non solùm sermonibus, sed etiam suffragijs populi Romani sæpè esse declaratum: palam agere cœpit, & apertè dicere, occidendum Milonem, seruos agrestes ac barbaros, quibus syluas publicas depopulatus erat, Hetruriamq; vexarat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis. res erat minimè obscura, etenim palã dictitabat. Consulatum Miloni eripi non posse, vitã posse. Significauit hoc sæpè in senatu: dixit in cõcione. Quin etiã Fauonio fortissimo viro quærẽti ex eo, qua spe fureret Milone viuo: respondit triduo illũ, ad summum quatriduò periturum: quam vocem eius ad hunc M. Catonẽ statim Fauonius detulit. Interim cum sciret Clodius, (neque enim erat difficile scire) iter solenne, legitimum, neces-

necessarium, ante diem XIII. Calendas Februarij Miloni esse Lanuuium ad Flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuij Milo: Roma subitò ipse profectus est, vt concionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ in illo ipso die habita est, relinqueret, quam nisi obire facinoris locum, tempusq́ue voluisset, nunquam reliquisset: Milo autem, cū in Senatu fuisset eo die, quoad Senatus dimissus est, domum venit, calceos & vestimenta mutauit, paulisper dum se vxor (vt fit) comparat, commoratus est: deinde profectus est id temporis, cū iam Clodius (siquidem eo die Romam venturus erat) redire potuisset: obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitib. (vt solebat,) sine vxore, vt nunquā ferè, cum hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cū vxore veheretur in rheda penulatus vulgiq́ue magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarū, puerorumq́ue comitatu: fit obuiam Clodio ante fundum eius, hora ferè vndecima, aut non multò secùs: statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum, aduersi rhedarium occidunt. Cùm autem hic de rheda reiecta penula desiluisset, seq́ue acri animo defenderet, illi, qui erāt cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, vt à tergo Milonem adorirentur, partim quòd hūc

iam interfectum putarent, cadere incipiunt eius seruos, qui post erant, ex quibus qui animo fideli in dominum erant, & praesentes fuerant, partim occisi sunt, partim cum ad rhedam pugnari viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonem occisum, esse, etiam ex ipso Clodio audirent, fecerunt id serui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis causa, sed vt factum est) neque imperante, neque sciente, neque praesente domino, quos suos quisque seruos in tali re facere voluisset.

ALIVD EXEMPLVM NARrationis breuis, dilucidae, & verisimilis: ex oratione Ciceronis Pompeiana.

Atq; vt inde mea proficiscatur oratio, vnde haec omnis causa ducitur: bellū graue, & periculosum vestris vectigalibus, atq; socijs, à duobus potentissimis Regibus infertur, Mithridate & Tigrane, quorum alter relictus, alter lacessitus occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatā esse arbitratur. Equitibus Romanis honestissimis viris afferūtur ex Asia quotidiè literae, quorum magnae res aguntur in vestris vectigalib. exercendis occupatae. Qui ad me pro necessitudine quae mihi est cū illo ordine, causam Reipu. periculaq́ue rerū suarum detulerūt: Bithyniae, quae nūc vestra prouincia est, vicos exustos esse, complures regnū Ariobarzanis, quod finitimū

est

est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucullum magnis rebus gestis ab eo bello discedere: hunc qui succurrerit, nō satis esse paratum ad tantum bellum administrandum: Vnum ab omnibus socijs & ciuibus ad id bellum Imperatorem deposci, atque expeti, eundem hunc vnum ab hostibus metui: praetereà neminem.

CHREIA
ΧΡΑΕΙΑ.

CHreia est commemoratio breuis, alicuius personæ factum, vel dictum aptè referens. dicta autē est, quòd sit vtilis. Et Chreiarum aliæ verbales sunt, aliæ actiuæ, aliæ mixtæ. Verbales sunt, quę vtilitatem oratione demonstrant. Vt Plato dixit Virtutis ramos è laboribus atque sudoribus produci. Actiuæ sunt, quæ actionem aut factum solùm recensent, vt Pythagoras interrogatus, quantá nam esset hominum vita cum per temporis breuius spatiū se conspiciendum exhibuisset, latebras petijt, humanæ vitę mensuram ex momentaneo conspectu designans. Mixtæ, quæ ex vtrisque constatæ sunt, oratione & actione, vt Diogenes, cùm vidisset adolescentulum lasciuientem ac indecorè se gerentē, pæ-

pœdagogum illius baculo percuſsit: ſuperaddens, quid talem doces, aut ſic inſtruis? Chreiam verò conficiens hiſce capitibus: atque tractabis à

Laudatiuo.	Parabola.
Paraphraſtico.	Exemplo.
Cauſa.	Teſtimonio veterum.
Contrario.	Breui Epilogo.

EXEMPLVM VERBALIS Chreiæ.

Argumentum.

Iſocrates doctrinæ radicem amaram eſſe dicebat, fructus verò dulces.

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΝ.

Merito laudandus eſt Iſocrates propter eximiam dicendi facultatem, qua ſibi nomen clariſsimum comparauit, & quanta vis eloquẽtiæ eſſet, ipſam exercendo demonſtrauit, eamq́ue illuſtrem fecit, non ipſe ab illa illuſtratus. Quibus autem vel Reges admonens, vel inſtituens priuatos, benè de hominum vita meruit, longũ eſſet recenſere. Verùm, quod de eruditione protulit, haud abs re fuerit commemorare.

PA-

PARAPHRASTICON.

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auspicatur, sed laboribus desinentibus in vtilitatem; quod quam Philosophicè dictum ab eo sit, hinc licet perspicere.

ΤΟ ΘΗΣΑΙΤΙΑΣ.

Qui enim bonarum artium amore capiuntur, hi sanè cum professoribus, ac ducibus studiorum conuersantur, ad quos accedere, vt formidulosum est, ita relinquere stultissimum. Et pueri quidem nunquam metu vacant, & cùm adsunt præceptores, & cùm venturos expectant. Succedunt præceptoribus pædagogi, visu terribiles, sed cum verberibus sæuiunt, formidabiliores. Qui etiam priùs, quàm verberent, timentur. Metum punitio subsequitur, dum omnia puerorũ errata vindicantur, & rectè facta, opera virtutis, tanquam ad ea nati sint, exactissimè requiruntur. Iã verò pædagogis ipsis sunt molestiores, asperioresq; patres, in deambulatiões, atq; vias inquirentes, & vetantes in publicum egredi, forum ipsum habentes suspectum. Quod si opus fuerit in filios animaduertere, ita excandescunt, vt naturę obliuiscãtur, nec se parẽtes esse meminerint, verùm

μαρτύρια παλαιῶν.

Idcircò præclarè hoc (vt omnia) Hesiodus, Asperam esse ad virtutē viam, cacumen verò molle. Nam idem quod Isocrates, protulit. Hesiodus enim viam: Isocrates autem radicē appellauit, diuersis verbis eandem vterque sententiam demonstrantes. A testimonio veterum.

Ἐπίλογος.

Quę si rectè cōsiderabimus, meritis laudibus euehemus Isocratem, vt qui sapienter de eruditione conscripserit optima. Epilogus.

SCHOLIA.

Chreia, &c. *Quæ ab alijs vtilitas, à Prisciano vocatur vsus. Et est, eodem auctore, commemoratio oratiōis alicuius, vel facti, vel vtriusq; celerem habens demonstrationem, quæ vtilitatis alicuius plerumq; causâ profertur.*

Verbales, &c. *Orationales eas appellat. Priscianus, quibus oratio sola inest, vt, Plato dicebat, Musas in animis esse ingeniosorum.*

ITEM Diogenes Cynicus ait: Nihil omninò in vita absq; exercitatione perfici: Eam omnia exuperare posse. Laertius lib. 6.

ITEM, Seneca dixit. Nulli sunt tam feri, suiq; iuris affectus, vt non disciplina perdomentur. Vide Erasmum in prouerbio, Exercitatio potest omnia.

ſet in concordiam, conſcenſo ſuggeſtu, popoſcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ inſperſit, mox de glechone admiſcuit, id eſt, vel pulegij ſylueſtris, vel leguminis genus. Deinde epoto calice diſceſſit, nec verbum addidit. Hoc facto innuens ita demùm ciuitatem carituram ſeditionibus, ſi repudiatis delitijs, aſſueſcerent paruo contenti eſſe. Refert Eraſmus 8. Apophthegmatum.

ITEM Lacones, ſi quando ſtratagemate ſuperaſſent hoſtem, Marti bouem immolabant, ſin aperto prælio, gallum. Quo pacto innuebat, præclariùs eſſe hoſtem ingenio, citra ſanguinem deijcere, quā pugna, vtrinq; plerunq; cruenta.

ITEM Apud Gymnoſophyſtas olim magnæ fuerat vnus æſtimationis: Hinc Taxiles perſuaſit, vti ad Alexādrum ſe conferret, gentibus exteris iam bellum illaturum. Veniens proinde ad regem, bubulam pellem aridam in medium coniecit, obambulansq; eius extrema pedibus premebat. Pellis cùm ad vnam tantùm in partē calcaretur, reliquis in altum attollebatur. Eo facto, media deinceps firmiùs inſtitit, atq; ita pellis vndique immota conquieuit. Tali exemplo Alexandrū ille commonuit, ne in longinquis locis tempus tereret, ſed imperij medium tueretur: ita enim in eius finibus quietura omnia: vt refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

ITEM Exemplũ est Actiua Chreia, sed tyrannicum, de Tarquinio papauerum summa decutiente, quod describit Liuius libro primo, Et carminib. his, e Ouidius secundo Fastorum.

Vltima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen:
Ceperat hic alias, alias euerterat vrbes,
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Nanq; triũ minimus, proles manifesta superbi
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarunt gladios, occidite dixit inermem.
Hoc cupiunt fratres: Tarquiniusq; Pater,
Qui mea crudeli lacerauit verbere terga,
Dicere vt hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit. spectãt iuuenẽ, gladiosq; recõdunt,
Tergaq; deducta veste notata vident.
Flent quoq;, & vt secũ tueatur bella, precãtur,
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamq; potens, misso genitorem appellat amico,
Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis,
Septus humum riuo lene sonantis aqua:
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virga lilia summa metit.
Nuncius vt rediit, decussaq; lilia dixit,
Filius, agnosco iussa parentis, ait.
Nec mora, principibus cæsis ex vrbe Sabina,
Traduntur Ducibus mœnia nuda suis.

Ebrietas. Extat amabilius exemplum, quo pueri Lacones

cones ostendebant, seruos, qui vino essent temulenti, quò magis abominarentur ebrietatem, videntes, quam deforme spectaculum esset homo immodico madens vino, quamq́ dementi similis. Imò cogebant Helotas, hoc est, agrestes homines, quam plurimum bibere. Deinde ingurgitatos mero saltationes ineptas saltare, & carmina quædam ridicula canere. Ita quod alij prolixo sermone vix persuadēt. Sobrietatem esse rem honestissimā, ebrietate nihil esse homine indignius, illi compendio ponebant ob oculos, sed in mancipijs, ad quorum mores degenerare ingenuis turpissimum est. Refertur a Plutarcho in Demetrij vita. Meminit item Erasmus 2. Apophthegmat.

Pythagoras interrogatus, &c. *Pythagoram idcirco appellatū asserit Diogenes Laertius lib. 8. quòd veritatem perinde atq́ Pythius ipse loqueretur. Hic est, qui vitam quoq́ humanam similem esse dixit Panigyri, hoc est, solenni hominum conuentui.* Pytahgoras.

IDEM fertur discipulos admonere solitus, vt ista quotidie, cùm domum ingrederentur, dicerent.

Πῆ παρέβην, τί δ' ἔρεξα: τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;

Hoc est, Quò prætergressus? quid gestum in tempore, quid non?

Mixtæ, &c. *Vt, Diogenes die quodam, cùm*

populus theatrum egrederetur, aduersus populum ingredi nitens, dixit: Hoc in omni vita facere studeo. Sentiebat Philosophorum à populo dissidere, cùm Philosophus ratione, populus agatur cupiditatibus, rapiaturq́ varijs persuasionibus. Hinc ab Horatio vocatur, Belua multorum capitum.

ITEM Rex Agesilaus aliquando arundine pro equo conscensa, vnà cum filiolis colludens, ait amico interuenienti: ne cui dicas, priusquam ipse quoq; liberorum parens sis factus. Festiuè subindicans, eum lusum non esse leuitatis, sed pietatis. Nec hoc, quod agebat, videri posse ineptum ei, qui modò expertus esset, quàm insons sit affectus charitatis parentum erga filios. Auctor Plutarchus in vitis. Refert Erasmus Apophtheg.

ITEM Quum aliquando conscendisset equum Plato, mox descendit, dicens se vereri μὴ ἱπποτυφίᾳ ληφθῇ, id est, ne equestri fastu corriperetur, Superbum animal est equus, & equitare quiddam habet magnificum, parumq́ue Philosopho dignum.

ITEM Lacedamonijs ad publica cōuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, singulis ostendebat fores, dicens: Per has nullus egredietur sermo: admonens nihil effutiendum, si quid liberius dictum esset in cōuiuio. Hunc morem instituit Lycurgus.

ITEM

ITEM: Laconem hospes, quem pridiè declinauerat, postridiè stragulis commodato sumptis splendide excepit, at ille stragulis conculcatis, dixit, ꝓpter has heri ne storijs quidē indormire licuit. Lepidè risit illorum morem, qui cùm sint tenues, tamen affectant videri diuites, corrogata aut conducta suppellectile. Quòd maxime solent in excipiendis hospitibus, in nuptijs, aut alioqui solennibus epulis. Porrò cum ineptum sit, tuas ostētare diuitias, quantò magis ridiculum est, ostentare suppellectilem alienam, ab vsurarijs sumptam?

Alius Lacon quidam, noctu præteriens monumentum, cùm sibi visus esset videre spectrū, accurrit lancea traiecturus, & in hoc nitens. Quò me fugis, inquit, anima bis moritura? Mentem audis verè liberam omni formidine, quæ nec laruarum ac lemurum occursu terreri potuerit.

ITEM Cùm Dionysius in conuiuio iussisset, vt singuli in veste purpurea saltarent. Purpura verò tum Regum erat gestamen, nunc sutoribus etiam communis: Id Plato facere recusauit his trimetris è fabula quapiam:

Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολὴν,
Ἄῤῥην πεφυκὼς καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος.

Id est.

Muliebri ego haud quaquā indui queā stola,
Vir natus ipse, & ex virili germine.

Aristippus verò non recusauit, sed indutus purpura saltaturus, hos versus recitauit: καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.

Refert Diogenes Laertius libro secundo de vita Philosophorum.

ITEM, Plato frugalis erat, sed tamen a-
Plato frugalis. *mans mundities. Contrà Diogenes sordidus,*
Diogenes sordidus. *Itaq; calcant Platonis culcitrum, præsentibus aliquot Dionysii amicis, quos Plato inuitârat*
Fastus. *ad conuiuium, dixit: Calco fastũ Platonis. Calcas, inquit Plato, sed alio fastu. Nam hoc ipsum fastus erat, quòd iactabat mũdities contemptum. Et qui sordibus gloriantur, non minùs ambitiosi sunt, quàm qui splendidè vestiuntur, sed aliter. Turpior est aũt ambitio, ex fuco virtutis laudẽ captãs. Vnde Socrates animaduertens Antisthenem ambitiosius ostentare vestem laceram & detritam, facetè hominem increpauit,* οὐ παύσῃ, *inquit,* ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν, *id est, non desines te nobis comere? Significans eiusdem esse ambitionis vtilitatẽ amictus ostẽtare, et delicato cultu se venditare, vt refert Erasmus tertio & octauo Apophthegmatum.*

Scilurus. *ITEM, Scilurus Scytha liberos octoginta masculos habẽs, cùm esset moriturus, fasciculũ baculorum singulis porrexit, iussitq; rumpere.*
Cōcordia. *Id cùm singuli recusassent, eò quòd videretur impossibile, ipse singula exemit, atque ita facilè*

confregit omnia: Quo facto filios admonens; Si concordes, inquit, eritis, validi inuictiq́ue manebitis: contra, si diffidijs & seditione distrahemini, imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenset Plutarchus in Apophthegmat.

IT EM, Cùm Diogenes Cynicus aliquando vidisset puerum concaua manu bibentem. Hic puer, inquit, me frugalitate superat, qui suppellectilem superfluã mecum circumferã, & ductum è pera poculũ ligneũ abiecit: Nesciebam inquiẽs, & in hoc nobis prouidisse naturã. Quũ alterum puerum vidisset, vasculo fracto, cauo panis excipere lenticulam, abiecit & catinum ligneum, vt superuacaneum, vt scribit Diogenes Laert. lib. 6. de vitis Philosophorum.

Baculo percussit, &c. *Idem refert Priscianus, & Erasmus Apophthegmatum tertio, & Quintilianus libro 1. cap. 14. Idem vel simile Crateti attribuit, vbi sic ait: Chreiarum plura genera traduntur. Vnum simile sentẽtiæ, quod est positum in voce simplici, dixit ille, aut dicere solebat. Alterum, quod est respondendo, Interrogauit ille, vel cùm edictum esset, respondit. Tertium huic nõ dissimile, cùm quis non dixisset, sed fecisset, vt Crates, cùm indoctum puerum vidisset, pædagogum eius percussit: Sentiens primæ ætatis formatoribus potissimũ imputandum esse, si adolescentes euadant malè morati, aut indocti.* Pædagogia.

IDEM

IDEM Diogenes in foro quondam stans, clamabat: Adeste homines, veluti concionaturus ad populum. Cumq; iam frequentes conuenissent, nec ille desineret clamare: Adeste homines, quidam indignati: En adsumus, dic aliquid. Tum Diogenes baculo illos abigens: Homines, inquit, adesse iussit, nō sterquilinia. Non putauit hominis cognomentum in eos competere, qui non viuerent iuxta rationem, sed brutorum in morem agerentur affectibus.

IDEM adhibita interdiu lucerna rogatus quid nam vellet, respondit: ἄνθρωπον ζητῶ: *hoc est, hominem quæro, quemadmodum testatur Dioge. Laert.*

Isocrates, &c. *Hunc Cicer. de Oratore secundo, vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum ferè omnium magistrū. Cuius è ludo, tanquam ex equo Troiano eloquentiæ principes exierūt innumeri.*

Radicem, &c. *Hanc sententiam Diomedes libo primo, in exercitatione Chreiarum asscribit Catoni, inquiens: M. Portius Cato dixit, Literarum radices amaras esse, fructus iucundiores.*

Reges admonens, &c. *In quorū numero fuit Nicocles, ad quem de regno scripsit Isocrates Orationē admonitoriam. Similiter ad Demonicum:* λογὸν παραινετικὸν.

Punitio, &c. *Apud Aphthonium habetur*

tur κόλασις. *Sunt autem tres puniendi causæ, vna est, quæ* νουθεσία, *vel* παραίνεσις, *vel* κόλασις *dicitur, id est, animaduersio, cùm pœna adhibetur, castigandi atq; emendandi gratia, vt is, qui fortuitò deliquit, attentior fiat correctus. Altera* τιμωρία, *cũ dignitas, auctoritasq; eius, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa pœna contemptum pariat. Tertia vindicãdi ratio,* παράδειγμα, *cum punitio propter exemplum necessaria, vt reliqui metu cognitæ pœnæ deterreantur à peccãdo. Hæc Gell. lib. 6. c. 14.*

Opera virtutis, &c. *Apthonius habet* κατορθώματα. *Quemadmodum Græci rectam effectionem* κατόρθωσιν *appellant, sic recta, aut rectè facta* κατορθώματα *vocant, auctore Cicerõe de finibus quarto. Idem officiorum primo: Perfectum officium, inquit, rectum (opinor) vocamus, quod Græci* κατόρθωμα *appellant.*

Demosthenis vitam, &c. *Qui per maximos labores ad eloquentiæ culmen conscendit. Hic, vt Plutarchus scribit, subterraneũ locum sibi construxit, in quem per dies singulos descendens, corpus & ingenium exercitabat. Sæpè etiam duos vel tres menses continuos domi inclusus nõ cessabat abrasa parte capitis, vt exeundi facultatem sibiipsi præriperet. Hic idem vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia, dura-* Demosthenis labores.

tis

AB EXPOSITIONE.

Cùm benedixisset nepotibus suis Iacob. ægrotus, ac imposuisset finem mandatis, quibus filios instruebat, colligit pedes suos super lectulum, diemq; suum obijt. Quod cernens Ioseph, corruit super defuncti parêtis charissimi vultum, ac mortuum defleuit. Quo facto vir pijssimus admonuit nos, vt nobis charos, vita defunctos lugeamus, non tamen vt Ethnici, nullam spem habentes.

A CAVSA.

Quippè hanc vim non solùm hominibus, sed etiam feris indidit, ac ingenuit diuina potestas, vt dissolutionem naturæ perhorrescant, ac ipsa relinquenda luce moneantur, & discessu à suis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba charissimorum suorum funera prouocent ad luctum?

A CONTRARIO.

Quod si corda prauorum hominum tangit luctus, hoc est, ægritudo ex eorũ, qui chari fuerunt, interitu acerbo: quis iniquum duxerit, si boni viri, qui, iuxtà prouerbium, lachrymabiles sunt, charissimorum suorum funera fleuerint? Et si populus olim in deserto nimis luxit impios, qui murmurauerãt & insurrexerant contra Dominum Deum, cur fuerit à pijs alienum, piorum funera lachrymis prosequi?

A SI-

AB EPILOGO BREVI.

Rectè igitur Ioseph supra defuncti parentis faciem ruens, planxit eum: & quòd imitemur, nobis omnibus proposuit egregium veræ pietatis exemplum.

CHREIÆ VERBALIS EXemplum, quo eadem sententia contrarijs locis est variata.

ARGVMENTVM.

Helius Eobanus Hessus poeta, Marpurgensis Academiæ professor, moriturus, hoc Ennij carmen protulit: Eobanus Hessus.

Nemo me lachrymis decoret, neq; funera fletu
Faxit, cur? volito docta per ora virûm

EXORDIVM, AB ENcomio præclaræ sententiæ.

Dignissima profectò memoratu, ac laudatu sententia, quam duo poetæ, Q. Ennius, & Eobanus Hessus celeberrimam reddiderunt: ille, quia fuit author: hic, quoniam semper vsurpauit. Vterque maximus ingenio: Ille patriam Rudias nobilitauit, creditus habuisse tria corda, quòd Græcè, Oscè, & Latinè sciret loqui. Vnde non immeritò charus fuit Scipioni Africano, & Q. Nobiliori, viris clarissimis. Hic eruditione sua, variaq; rerum cognitione patriã suam Hessiam, & inibi ciuitatem, vbi natus erat, Francobergiam fecit illustrem, id studio suo consecutus, vt innumeros heroas atque prin

cipes illustrissimos sibi parârit amicos, æternãque nominis gloriam fuerit adeptus.

AB EXPOSITIONE.

Cuius vt multa præclarè scripta sunt, ita nõ pauca grauiter dicta, cuius generis illud Ennianum, quod supremo tempore, veluti cantator Cygnus funeris ipse sui suauiter emisit. Quo vates eximia sapientia præditus, noluit defleri hominum doctorum atque piorum mortem, quam à malis abducentem, vita beata esset cõsecutura.

A CAVSA.

Sciebat, pias animas corporeis vinculis, atq; omnibus humanis incommodis exutas, perpetuò victuras. Nouerat animos hominum esse diuinos, ijsq;, cùm è corpore excessissent, reditum ad cælum patere, optimoq; et iustissimo cuique expeditissimum, vt ait Cicero de Amicitia. Videbat, rès mundanas tot casibus atq; periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat, nullas domos esse, in quibus non multi luctus olim fuerint hodieq; versentur. Videbat omnes vrbes nil aliud esse, quã miserãda (vt Solon apud Valerium inquit) cladium humanarum circumsepta, vt multi extiterint, qui non nasci optimũ censuerint, aut quàm ocyssimè aboleri.

A CONTRARIO.

Quod si lachrymis indulgendum est, ij solũ flendi fuerint, quibus mors terribilis est, hoc est ijs, quo-

ijs, quorum cum vita omnia extinguuntur: nõ autem deflendi, quorũ virtutis gloria nunquã est interitura, sed post mortẽ speciosior futura. Hinc, vt ait Cicero, sapientissimus quisq; æquissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo. Hic enim, cui cæca mens, qui nihil aliud considerat, quàm externa mortis opera, luget miserabiles sibi visos hominũ casus, at ille metu mortis non exhorrescit, nec lamentatur, qui secum reuoluit, nobis ex hac vita discedendum, tanquam ex hospitio, non domo, cùm nobis natura diuersorium commorandi, non habitandi dederit. Deinde perpendit internam mortis vtilitatem, quæ dicitur vltima linea rerum, malorum requies, & æternæ vitæ simul ac salutis origo. Sapiẽter rex Ecclesiastes inquit: Laudaui magis mortuos, quam viuentes, & feliciorẽ vtroque iudicaui, qui non natus est nec vidit mala, quæ sub sole fiunt in hoc ipsum, qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere:

Cùm volet illa dies, quæ nil, nisi corporis huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat æui,
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid non potius laboris? O præclarum diem, cùm ad illud animorum concilium, cœtumq; proficiscar, & cum ex hac turba & colluuione discedam. Prô Dij immortales, quàm optabiliter iter

illud ineundũ? quo confecto, nulla reliqua cura, nulla solicitudo futura. Hac Cicero in Catone maiore, & primo Tusculanarum quæstionum.

A SIMILI.

Quemadmodum illorum vicem nõ dolemus, sed læti gratulamur, qui reduces è grauissimis prœliorum crudelium periculis in patriam ad charissimos amicos cum triumpho reuertũtur: ita bono iure debemus (ne meliorem fortunam inuidere videamur) in illorum discessu gaudere, qui ex hac lachrymarum valle atque vita, quæ super terram perpetua (vt S. Iob ait) militia est, demigrauit in cælestem patriam, vbi vera charitas, & pax æterna regnat.

AB EXEMPLO.

Quæ iam omnia dicta non solũ sancti patres, sed etiam Ethnicorum philosophi animis reputantes, confirmârunt mortem non modo flendã non esse, sed voluptatis etiam loco ducendam, aut fortiter contemnendam. Exemplo sunt tot hominum piorum millia, qui per vincula, verbera, flammas, atque per atroces diuersorũ generum cruciatus interempti, cum gaudio concesserũt ad cælorum regna. Sed ijs omissis, quid

Socrates. de Socrate loquar? cui mera fuit hilaritas in morte, qui post sumptam cicutam, cùm frigerẽt membra: Debemus, inquit, gallum Æsculapio persoluere: iocans perinde, quasi sumpta potione medica conualuisset. Quid de Cyrenæo illo Theo-

Io Theodoro philosopho? cui cũ Lysimachus Rex crudelia minaretur: Istis, quaeso, inquit, ista horribilia minitare, purpuratis tuis, Theodori quidem nihil interest, humine, an sublime putrescam. Quo dicto genus omne mortis contempsit, post hanc vitam longè meliorem expectando. Theodorus.

A TESTIMONIO veterum.

Diuinae literae non moeroris plenam, sed potiùs pretiosam esse mortem sanctorum in conspectu domini, praedicant. Et eos, qui docti fuerint, post hanc miserabilem vitam, fulsuros, vt caeli firmamentum. Quod licet non cognouerint Thraces: tamen exequias, & funera cum hilaritate celebrabāt. Qui sine vllis doctorum praeceptis humanae cōditionis (vt Valerius inquit) habitum prauiderunt, nempe mortem homini optimam, & vt omnium malorum finem optādum esse, vitam autem deflendam, tot aerumnis refertam. Considerârunt nihil in terris homine miserabilius esse, quem natura tantùm nudum & in nuda humo natali die abijcit ad vagitus statim & ploratum, nullumque tot animalium ad lachrymas, & has protinus vitae principio. Ab hoc lucis rudimento, quod ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, & omniū membrorum nexus, atq; infeliciter natum iacet manibus pedibusq; deuinctis flens: Animal caeteris imperaturum, & à supplicijs vitam au Thraces.

ſpicatur, vnam tantùm ob culpam, quia natū eſt, vt ait Plinius.

AB EPILOGO BREVI.

Rectè igitur Eobanus Marpurgi iam moriturus, Ennij verſiculos proferendos cenſuit, vt nullius boni viri mortem, ita ſuam non eſſe deplorandam: quæ tot à malis eripiat, ac à miſerrimæ ſeruitutis captiuitate bonos aſſerens, in vitam æternam perducat.

ALIVD CHREIÆ VERbalis argumentum.

Pecuniæ obediunt omnia.

Eccleſiaſtes capite decimo dixit: Pecuniæ obediunt omnia.

EXORDIVM A LAVDE.

Rex Iſraël Eccleſiaſtes ex intimis diuinæ ſapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarum cognitionē pertinentia, maximè veritatis, cuius eſt tanta vis, vt contra hominum ingenia, fictasq; omniū inſidias facilè ſeipſam poterit defendere.

AB EXPOSITIONE.

Opibus, inquit, vniuerſa ſimul obediunt. Quo dicto quid verius eſſe poterit, non video. Etenim pecuniam quæ genus & formam donare poterit, reginam facimus omnes: Huic ſeruimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta: & in ratione mortalium ſola vtranque paginam facit.

A CAV-

A CAVSA.

Nec immeritò: Nam quicquid eximium, quicquid splendidum, quicquid venustũ, quicquid demq; gloriosum hominibus contingit, id à solius pecuniæ beneficio proficiscitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro: nec iniuria, cum quicquid rerum vel bonarum vel malarum geratur inter mortales id pecuniarũ fit gratia. Qua ratione permotus apud Euripidem Bellerophon, inquit:

Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues, omnes quærimus,
Non quare & vnde: quid habeas, tantũ rogãt.
Vbiq; tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quisquis moritur, dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum,
Cui non voluptas matris, aut blandæ potest
Par esse prolis, non sacer meritis parens.
Tam dulce si quid venerit, in vultu micat.
Meritò illa mores cælitum atque hominum mouet.

A CONTRARIO.

Respice pauperem inopis viri culinam, videbis omnia frigere. Contemplaberis paucissimos, & eosdem pannosos, scentos, squalidos inibi delitescere ministros, neminem ibi regnandi

nes adlaborant, vt dominorum gratia, ad honores atque diuitias euehi possint: Sic quò potentior pecunia, tantò feruentiùs adfectant omnes sub eius imperio esse, cuius beneficio non difficulter & opes & honores maximos poterunt consequi. Porrò

Prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Diuitiæ, vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro, vt Iuuenalis ait.

AB EXEMPLO.

Quem autem puduerit in pecuniæ castris militare, in quibus non modò priuatorum innumerabilis, sed etiam magnorum Principum, atque Cæsarum multitudo stipendia fecerit? Exemplo sit, vt alios innumeros præteream, ille, cuius vox in prouerbium abijt: Lucri bonus est odor ex re qualibet.

A TESTIMONIO veterum.

Verùm enimuerò, non iniuria seruiunt omnes Pecuniæ, cùm ea vis, atque anima sit mortalium, multosque amicos vulgò conciliet. Vnde Hesiodus:

Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι. *Et Menander.*

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius, ex vulgi sententia dixit:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm,

Virtus post nūmos: hæc Ianus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata senesq́ꝫ.

A CONCLVSIONE.

Ergo verissima est quam Ecclesiastes protulit, sententia, quæ tam nationibus omnibus in ore, quam nunc etiam omnibus pecuniæ seruis in vsu.

ALIVD CHREIÆ VERBA- lis Argumentum.

Plato Philosophus dixit: Tùm demum Sapientia. beatum terrarum orbem futurum, cùm aut sapiētes regnare, aut Reges sapere cœpissent.

A PLATONIS LAVDE, exordium.

Valerius Maximus prodidit memoria, Formicas Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inseruisse. Quare audita, prodigiorū interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixisse. Indices illæ nequaquam vana, nec coniectores hi futiles extiterūt: Nam tantas non solùm eloquentiæ, sed etiam philosophiæ facultates assecutus Plato fuit, vt eius sermone Iouem, si Græcè loqui velit, vsurū prædicarent: et Platonem alij Philosophorum Homerum, alij Philosophorum Deum appellârent. Scripsit autem omnium & elegantissimè & grauissimè complura inter quæ relucet, quod de Reipub. felicitate protulit.

AB EXPOSITIONE.

Ingenij ac doctrinæ princeps tum demùm fore beatas Respu. putauit, si aut docti aut sapiẽtes homines eas regere cœpissent: aut qui regerẽt omne studium in doctrina & sapientia collocassent. Animaduertit nulla fortunata regna fore, quibus stulti fuerint prædominati, non eru ditione, atq; virtutibus præcellentes viri.

A CAVSA.

Etenim feliciter omnia succedunt in Repu. quam gubernant viri sapientes, imbuti præceptis Philosophiæ. Hæc est vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix. sine qua hominũ vita nihil poterit esse. Illa peperit vrbes, illa dissipatos homines in societatem vitæ cõuocauit, illa eos inter se primò domicilijs, deinde coniugijs, tũ literarum & vocum communione iunxit: illa inuentrix legum, illa morum & disciplinæ magistra, vt ait Cicero Tusculanarum, 5.

A CONTRARIO.

Quis igitur ciuitates eas nõ fortunatas prædicat, quæ sapientum reguntur imperijs? Contrà, quis non infelices arguat, quas cæca stultorum temeritas administrat; cùm è doctrinis sapientum plurima commoda proueniant? è stultorum autem ignorantia calamitates infinitæ? Etenim stulti stulta (iuxta prouerbiũ) loquũtur, ac faciunt. Sapientes autem sapienter omnia. Et viribus melior sapientia, & vir prudẽs,

quàm fortis. Sapien. 5.

A SIMILI.

Quemadmodum naues, quæ à naucleris excellentibus reguntur, subortis tempestatib. extra pericula sunt ac fortunatè vehũtur: Sic vbi Respub. à viris eruditione simul ac sapientia præditis administrantur, beatæ florent vel pacis vel belli temporibus. Porrò, vt quilibet nautarum vectorumq; tranquillo mari gubernare potest: At vbi sæua suborta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento nauis, tum viro & gubernatore opus est : Ita quilibet in tranquilla Repub. vtcunque potest negotijs præesse, sed in perturbato rerum statu, summa cura prouidendum ac præcauendum est, quis ad gubernacula sedeat, vt ait Liuius libr. 4. secundi belli Punici.

AB EXEMPLO.

Fabius Max. *Respice duos animorum diuersissimorum Imperatores. Q. Fabium Maximum, & C. Terentium Varronem, illum prudentem, hunc stolidum: illum sapientia conspicuum, cunctando res afflictas restituisse: huius temeritatem perdidisse ad Cannas. Et Rempubl. inauspicata nobilitas Catalinaria contudisset, si non prudentissimus Consul Cicero asseruisset in libertatem.* **Cicero.** *Unde Iuuena. Satyra. 8.*

Roma patrem patriæ Ciceronē libera dixit.

A TESTIMONIO VETERVM.

Rectè

Rectè Phocylides:

Ἀργοὺς κὴ πολίας σοφία κὴ νῆα κυβερνᾷ.

Hoc est, Sapientia gubernat agros, naues, atque ciuitates: quo praeclaro dicto significat omnia feliciter administrari, quae sapientiae praesidio reguntur.

EPILOGVS.

Dignis igitur laudibus euehenda Platonis est sententia, quae Respub. eas fortunatas praedicat, quarum rectores Philosophiae studijs fuerint exculti.

ALIA CHREIARVM EXempla, ex Stephano Nigro.

CHREIA PRIMA.

Hesiodus inter Poetas eminentissimus, cuius in dicendo, ἡδονὴν, hoc est, suauitatem, nullus est candidissimi auditores, quin vehemēter admiretur. Qui plurima quidem ad humanae vitae institutionem spectantia, diuino quodam instinctu cecinisse videtur. Nam & agrorum cultum sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optimè, ac modestissimè sit viuendū, oppidò quàm prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu, quàm longo etiam rerum vsu ab eo prolatum contenderim: Quo nobis significare haudquaquā dubitauit: deos scilicet virtutem proposuisse sudore parandam. Ait enim:

Τῆς

τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν.
καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Desidia. *Quibus, me hercule verbis omnium prudentissimus Poeta innuere voluit, socordiam, ac segnitiam à nobis penitùs reijciendam, nihilque esse, à quo immortales Dij magis abhorreant, quam cùm desidia pariter ac negligentia torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam consequi possumus? Quæ, si fortè inani sapientiæ opinione inflata, robur ac vireis sibi comparauerit, ingentium ac turpissimorũ scelerum causam suggerit. At virtus, ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæque proficiscuntur, laborem requirit, diligentiam desiderat, vigilãtiam exigit. Somnus enim mul-*

Somnus nimius. *tus, vt philosophorum sapientissimus Plato refert nec corporibus humanis, nec animis, nec rebus agendis natura conducit. Nemo enim, quãdiu dormit, à defunctis differt. Hinc est, quod Plinius ait: Profectò vita vigilia est. Quod & illa Græcorum sententia, quæ iam vulgò in omnium ore versatur, optimè indicatum est:*

Ὕπνος θανάτου προμελέτησις πέλει.

Vnde illud originem traxisse iure videri potest:

Stulte, quid est somnus, gelida nisi mortis imago?

Cùm

Cùm Socrates apud Comicum Aristhophanem, Strépsiden senem ad Philosophiam exhortaretur, quæ summam diligentiam, curamque desiderat, hoc præcipuè senario vsus est:

Χῶνος ἀπίσω γλυκύθυμος ὀμμάτων.

Hoc est, Oculis abesto leniens animum sopor. Quòd si dormitando ac desidendo virtutem consequi valeremus, nunquam ipsa apud Deos ac mortales tanti fieret. Apollo, cui cæteri Dij diuinationem concessere, propterea Socratem à Cherephōte interrogatus, omnium sapientissimum respondit; quòd eum virtute præditum nouerat. Quam Græci (vt Platoni placet) id circò ἀρετὴν appellarunt: quòd omnium sit maximè diligēda. Nam generis nobilitas pulchrū quidem est, sed à maioribus per successionē acceptum bonum. Diuitiæ in maximo semper fuēre pretio, sed fortunæ temeritati atq; inconstātiæ subiectæ. Gloria honestatis quidem speciem præ se fert, at infirmam atq; instabilē. Pulchritudo plurimi facienda, verùm haudquaquam diuturna. Bona valetudo optabile quid, sed mutatur facilè. Corporis robur magnum est quid, sed morbis, senioue tandē cōficitur. Virtus verò clara, æternaq; habetur, vtpote, q̄ diuina sit atq; immortalis, omnesq; fortunæ incursus facile contēnat atq; despiciat. Stilpo Megarēsis philosophus à Demetrio, q. ei⁹ patriā solo æquauerat, inter-

Socrates.

ἀρετή. quasi αἱρετή

Stilpo.

interrogatus, nũquid amisisset, nihil, statim respondit: Πόλεμος γὰρ ὀυ λαφυραγωγεῖ ἀρετήν.
Quæ vtique verba significant animi bona, nullo bellorum impetu diripi vnquam posse, solidamq́ue in ipsa virtute consistere felicitatem.
Socrate. *Quod ita se habere, philosophorum parens Socrates euidentissimè indicauit. Rogatus enim à Leontino Gorgia, quid de magno Rege sentiret, vtrum eum felicem existimaret?* ὀυκ οἶδα, ἔφησε, πῶς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. *Quo vtique*
Plato. *responso prudentissimus Philosophus innuere voluit, se de maximi atque opulentissimi Regis felicitate eò ad amussim iudicare haudquaquam valuisse, quod vt erga virtutem, ac disciplinas affectus est, penitùs ignoraret: vtpote qui felicitatem ipsam non in fortunæ, sed animi potiùs bonis positam esse existimaret, vnicamq́ue virtutem cæteris esse rebus proponendum arbitratus.* Ἅπας γὰρ ὑπὲρ γῆς, καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ Πλάτωνα.
Solon. *Solon præterea de diuitibus locutus dicere consueuerat.* Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς ὀυ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς τὴν πλοῦτον. *Cuius quidẽ virtutis robore, parta atque amplificata imperia, perquam facilè retinentur. Hinc est, quod historicorum princeps Sallust. ait: Quòd si Regũ atque Imperatorum animi virtus, in pace ita, vt in bello valeret, æquabilius atq; constantius sese res humanæ haberẽt, neq; aliud alio ferri, nec mutari, ac misceri om-*

omnia cerneres. Itaq; minimè mirũ est, si ad eã comparandã assiduo ac maximo opus est labore. χαλεπὰ γὰρ τὰ καλά. *Hoc est, quæ bona sunt, non sine maxima acquiri possunt difficultate. Quòd si mercatores modò lucelli spes aliqua arrideat, ingẽtia, procellisq; exagitata, maximo cũ vitæ discrimine, transeunt maria: si agricolæ fodiendis ac proscindẽdis aruis assiduè incumbunt, vt in breuissimum tempus fructus, ni calamitatibus fuerint intercepti, tãdem metant: cur nõ & nos omnem inertiam, desidiam, ac dilationem propellamus, quò virtutis perpetuos, nulliq; obnoxios calamitati, fructus consequamur? Herulem ferunt, cùm adolescentulus esset, virtutis ac voluptatis oblatis vijs: vtram caperet, diu secum multumq; dubitasse, duas aũt, dum in dubio erat animus, ad ipsum accessisse matronas: Virtutem scilicet, & Malitiam, illarumq; etiam, dum silentium continebant, notã fuisse exemplo diuersitatem. Videri enim alteram accuratissimè comptam atq; exornatam, delitijs diffluẽtem, & omniũ voluptatum examen post se trahẽtem. Hanc itaq; multa ostentãtem, longeq; etiam plura pollicentem, Herculem secũ ducere tẽtauisse. Alteram verò asperam, ac duram, seuereq; intuentem, huiusmodi verba contra fecisse: Polliceri, se nec voluptatem aliquam nec quietem, sed labores, pericula, sudoresq; infinitos, terra mariq; toleran*- Hercules.

dos. Præmium autem illorum immortalitatem fore. Quare omni sublata dilatione, huic Herculẽ adhæsisse memorant. Alexander ille Magnus interrogatus, quo consilio vsus, tot, ac tanta, tam breui gessisset, μηδὲν ἀναβαλλόμενος, respondit. Quæ verba significant, moram ac dilationem ipsamq́; desidiam, rebus esse gerendis longè pernitiosissimã: quippe quæ maximarum sæpè rerum prætermittant occasiones. Vetus est adagium: Dij facientes adiuuant. Quod significat, diuinam opem non cessantibus, sed industrijs, & pro virili conantibus, auxilio esse solere. Aristoteles nunquam tantum sibi inter Philosophos nomen comparâsset, nisi sapientiæ studio diutissimè insudasset; Cyrus Medorum imperium animi virtute ac solertia ad Persas transtulit. Lycurgus, Solon, Darius, immortales habiti. Quare cùm cætera ferè omnia incerta sint ac caduca: virtus verò ipsa altissimis defixa radicibus, nulla vnquã vi labefactari possit: omneis subire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, vt eam pro virili consequamur. Estq́; Poeta hic eminentissimus diligentissimè lectitandus, atque in primis obseruandus, quòd certum nobis minimeq́ue ancipitem, ad comparãdam virtutem, tramitem indicauerit.

Alexander Magnus.

CHREIA SECVNDA.

Cùm intermissis negotijs familiaribus ad litera-

terarum studium me tandē reuocassem, essetq́ in animo tam Græcos, quā Latinos poetas percurrere, Homerum statim, quòd inter vates, omnium eruditorum testimonio principatum facilè obtineat, aggressus sum, extemploq́ Ἰλιάδος primo huic diuino occurrimus carmini:
ὅσκε θεοῖς ἐπιπείθηται μάλα τ' ἔκλυον ἀυτοῦ.

Quæ verba significant, Deo Opt. Max. in primis esse obtemperandum, si ab eo in aduersis rebus exaudiri concupiscimus. Quæ quidem sententia quantoperè sit ab omnibus probanda, nemini esse dubium censeo. Quis enim vsq; adeò mente alienatus est, quin sibi persuadeat, Deo omnium moderatori omnium primùm obtemperandum, quò facilius eiusdem præsens rebus angustis auxilium consequamur, cùm præsertim diuinis morē gerere mandatis volenti, quàm facilimum sit, idque præter omnia faciendum videatur. Nam si potentioribus imbecilliores sedulò parere conantur, assiduamq́ ac diligentem eorum in mandatis exequendis propterea operam exhibent, vt longis ac frequentibus obsequijs boni tandem aliquid adipiscantur, quanta vti diligentia debemus, ne quid præter eius voluntatem faciamus, cuius nutu tam cœlestia, quàm terrestria gubernantur; cuiusque munera non modò non reijcienda, verùm etiam summoperè exoptāda sunt: quippè, quæ (vt Troianus Alexander apud eun- Obediendum Deo.

dem Homerum testatur) nullus vnquam Dijs ipsis non præbentibus sponte sua sumere possit. Nam quod vulgò dici solet: Deus vndecunque adiuuat, si modò sit propitius, quid sibi aliud vult, quam vt omni pietate, omnibus obsequijs, pura denique ac syncera mente DEVM nobis conciliemus, cuius Natura non eiusmodi est, vt muneribus perinde atq; improbus fœnerator capiatur, sed sola vitæ integritate, pientissimisq; placetur precibus, nec vllo pacto iniquorū ac flagitiosorū muneribus corrumpatur. Hinc est, quod Porphyrius ait: Θεοῖς δὲ ἀρίστη μὲν ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς, καὶ ψυχὴ ἀπαθής. *Quæ verba significant, nullas Deo Opt. Max. gratiores offerri posse primitias, quàm puram mentem, & affectibus ac perturbationibus liberū animum. Nam quod Ouidius ait:*

Munera crede mihi placāt hominesq; Deosq;,
Placatur donis Iupiter ipse datis.

Et Euripedes in Medea: Πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος, *Id est, donis vel ipsos dictitāt flecti Deos, ad bonorum virorum dona referendum esse videri potest. Quòd si quis fieri posse nonnūquam crederet, vt Deus scelestorum hominum donis moueretur, is profectò canibus pecudum custodibus Deum ipsum assimularet, quibus lupi rapinæ particulam concedant, vt his muneribus placati atq; allecti, diripi greges patiantur: sed longè secus res habet. solos namque bonos respicit*

cit Deus, iisq; quàm libētissimè opitulatur. Nec fieri potest, vt viro bonitate prædito mali quicquam accidat, nec dum vitam degit, nec post mortem eius res à Deo Opt. Max. vnquam negliguntur. Æsopus interrogatus: Quid dij faciunt? respondit τὰ μὲν οἰκοδομεῖν, τὰ δὲ καταβάλλειν. Quod significat, Eum ipsum alios quidem extollere, ac celebrare, alios verò pro meritis obscurare ac deprimere. Vnde haud immeritò Aristoteles de Magno Alexādro ad Antipatrū scribens, ait: dicere ipsum non propterea magis sibi placere, quòd multis imperaret, quàm quòd de Dijs optimè sentiret. Nam qui bonam habent de Dijs opinionem, illisq; quam libentissimè obsequuntur, pientissimi ab omnibus existimantur, & numinum vice coluntur. Æneam, quòd in Deos pientissimus fuisset, inter numina recensuit vetustas. Numa Pompilius cum omniū maximè, ac religiosissimè Deos coleret, ac veneraretur, tutissimā finitimorum pacem, diuinumq; Egeriæ Nymphæ commertium meruit: At Deorum contemptor Mezentius, in prælio impiè commisso, fœdissimè trucidatus est. Capaneus Hipponi filius, cùm Thebana mœnia, Dijs etiam inuitis, se conscensurum iactāter gloriatus esset, fulmine ictus, delapsus est. Quare vni esse Deo omnium maximè parendum censemus, summisq; egregium hunc Poëtam laudibus afficiendum arbitramur,

Alexander Magnus.

Aeneas.

Numa Pōpilius.

Mezētius.

Capaneus.

mur, qui diuino afflatus spiritu, vnico versu nos quomodo Optimus Maximus sit placādus Iupiter, admonuit.

CHREIA TERTIA.

Magna est profectò Latinorum Poetarum cohors, cādidissimi auditores, multiq́; nominis, sed longè maior ac praestantior haberetur, ni obliuionis situ, rerumq́; edaci tempore quā plurima veterum Poetarum monumenta intercepta fuissent. Quorum iacturam ne perpetuò lugeamus, eorumq́; desiderio maceremur, diuinus poeta Vergilius causam praebet: quippè qui multorum instar habeatur: Cuius eximia opera licet innumeris sint referta sententijs, quae prouerbiorum vice in omnium re fungantur, haec tamen in primis memoratu digna visa est: Omnia vincit amor.

Amor. *Quae vsque adeò omnium consensu iam probata est, vt nullus sit tam literarum ignarus, quin eam & memoria teneat & quàm saepissimè praedicet, cùm praesertim non modò cuncti mortales, sed & bruta ipsa animantia, amoris violentiae cedant, eiusque imperium etiam inuita patiantur: cuius me Hercule rei nulla adduci admiratione debemus. Magnus est enim Deus Amor, nec minus apud Deos, quàm apud homines mirandus, cùm multis alijs de causis, tum vel maximè ob eius vetustissimam originem: nam inter antiquissimos Deos recensetur.*

Hesio-

Hesiodus omnium inquit primùm natus est chaos, inde terra, tartara, & amor. Parmenides ante Deos omneis natum Amorem autumat. Acusileus Hesiodo astipulatur: Euripides Tragicorum præstantissimus omnium Deorum supremum esse Amorem, his trimetris indicat.

ἔρωτα δ' ὅσις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
καὶ τὸν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον.
ἢ σκαιός ἐστιν, ἢ καλῶν ἄμοιρος ὤν.
οὐκ οἶδε τὸν μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Ouidius quoque de amore locutus, addit:
Regnat, & in dominos ius habet ille Deos.

Quid de Lacedæmonijs ac Cretensibus dicam? Nónne & ipsi, quantam inesse Amori vim arbitrarentur, euidentissimè indicârunt; quorum alteri priùs, quàm cum hostibus manus consererent, Amori ante structas acies sacra faciebant perinde atque in structurarũ cohortium amicitia ipsa esset victoria collocata? Cretenses verò formosissimos in acie pueros exornantes. Amori per eos sacra faciebant, vt Sosicrates scriptum reliquit. Samij (vt Erxias author est) Amori gymnasiũ consecrarũt, cuius festum Eleutheria propterea cognominabant, quòd per ipsum DEVM Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (vt Athenæus testatur) ὁ ἱερὸς λόγος appellatus: ex amatoribus atque amatis constabat, Lacedæmonij. Cretenses. Samij.

τὴν τοῦ θεοῦ σεμνότητα ἐμφαίνων. Alexis Cupidinem ipsum, nec fœminam, nec marem, non Deum, non hominem, sed multas in vnam formam compactas species esse indicans, eosque, qui amoris simulachrum effingere conantur, maximè arguens: de Amore in Phædro hæc scribit: ἔστι γὰρ οὔτε θῆλυς, οὔτ' ἄρρην, πάλιν οὔτε θεὸς, οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἀβέλτερος, οὔτ' αὖτις ἔμφρων, ἀλλὰ συνενηγμένος πανταχόθεν, ἑνὶ τύπῳ πόλλ' εἴδη φέρων, ἡ τόλμα μὲν γὰρ ἀνδρὸς, ἡ δειλία γυναικὸς, ἡ δ' ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονοῦντος, ἡ σφοδρότης δὲ θηρὸς, ὁ δὲ πόνος ἀδάμαντος, φιλοτιμία δὲ δαίμονος. Plato igitur omnium Philosophorum præstantissimus, maximam Amoris vim ac sapientiam cupiens indicare in conuiuio hæc dicit: Amor poëta est adeò sapiens, vt alios quoque Poëtas efficere possit. Quilibet enim, licet antè rudis, in Poëtam euadit egregium, cùm primùm Amor afflauerit. Ex quo perspicuè coniectare licet, Amorem peritum esse Poetam, omnesque Musicos poesis numeros continere. Idē de eodē: Sagittandi, medendi, diuinādi peritiā, duce amore inuenit Apollo, quare Amoris est discipulus. Musicen similiter Musæ, fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerua, Iupiter Deorum, hominumque gubernationem. Quare, cùm Deorum vetustissimus ac maximus sit Amor, non immeritò æquè in cæteros Deos, atque in omneis homines suum semper exer-

exercuit imperium. Nam Iouem ipsum modò in cygnum, modò in taurũ transformauit, quandoque in aurum conflauit. Neptunum equi, Mercuriũ hirci formam induere coegit. Apollinem, vt Admeti pasceret armenta, compulit. Venerem, vt ad Idæ montis radices Anchisen quæreret, quàm sæpissimè adegit. Quantoperè aũt miseros sit ludificatus mortales, veterũ scriptorũ monumenta euidentissimè indicãt. Vnde colligere licet, nunquam ferè humanum genus in extremas tam publicè, quã priuatim incidisse calamitates, quin Amor ipse causã & materiam suggesserit. Nam vt à publicis, ac perniciosis bellis exordiamur, Iliacum incendium mutuus atque incestus Alexandri & Helenes amor excitauit. Græcorũ exercitũ illa exitiosa pestis propter Chryseida grauiter inuasit. Achilles ad iram plurimis Græcorũ perniciosissimam Briseidis desiderio cõmotus est. Belli inter Thebanos ac Phocenses, per decennium conflati, quod ἱερὸν, *hoc est, sacrũ appellatũ est, Thebano Thebana mulier, à Phocense quodã amoris stimulis rapta, causam præbuit. Chrysaicũ quoq; bellum nuncupatum, quod inter Chyrreos & Phocenses, vt Callisthenes scriptum reliquit, decennium tenuit: propter Magisto, Pelaguntis Phocensis filiam, à Cyrrheis raptam imprimis contractũ perhibetur. Cambyses Persarũ Rex, mulieris impulsu (vt Ctesias tradit) in Ægy-* Cãbyses.

ptum expeditionem fecit. Nam cùm Ægyptias mulieres in nocturnis congressibus à cæteris mirum in modum differre intellexisset, Amasidis Ægyptiorum Regis gnatam, uxorem petijt. At Amasis veritus, ne filia pro pellice vteretur, eius loco Hitetim Apriæ filiam misit, qui à Cyrrhēsibus superatus, Ægyptiorum regno exciderat, & ab Amaside fuerat occisus. Qua re cognita Cambyses, puellæ etiam exhortatione, quæ patris vltionem expetebat, Ægyptijs bellum intulit. Quid fuit in causa, vt Philippi Macedoniæ Regis domus euerteretur? Nempe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Vt Herculis familia dissiparetur, Iole Euryti filia causam præbuit. Thesei domus propter Phædram ad nihilum redacta est, Athamantis propter Themisto, Hypseo genitam. Iasonis, Glaucen, Creontis filiam. Agamemnon, post consecutam apud Ilion victoriam, cùm in patriam sospes reuersus esset, à Clytemnestra vxore, quòd Cassandrā miserè deperiret, interfectus est. Nónne nostris quoq; temporibus maxima hominum pars, quotidiè amoris suasu digladiatur, ac passim trucidatur? Quare, cùm multis iam periculis compertum sit, amorem ipsum, tam apud Deos, quàm inter homines plurimum valere, illi omninò, quàm commodissimè fieri potest, cedendum est. Vergilio, Poëtarum principi, per quàm assiduè studendum, quod huiusmo-

di vndecunque scateat sententijs.

CHREIA QVARTA.

Quantò sæpiùs ac frequentius Mantuani Vergilij volumina repeto, tantò illum magis & suspicio & admiror. Vnus enim Vergilius characterum diuersitate, ea complexus est, quæ viri tres, Græcorum præstantissimi, vix consequi potuêre. Nam Bucolico carmine Theocritum æquauit, Georgico Hesiodum antecessit, Heroico diuinum illum Homerum adamussim expressit. Quæ quidem omnia cunctis fuisse Græcis præstantiorem Vergilium eò indicant, quòd Græcorum nullus triplicem hanc discendi materiam ausus adhuc fuerit. sed vnusquisque intra suum scribendi genus sese continuerit. Est præterea in Vergilio dicendi facilitas & in rebus enarrãdis candor, vt nemo sit tam rudis, et à re literaria alienus, quin Vergiliana lectione mirum in modum oblectetur: cùm præsertim aureis ac diuinis inter legendum, quàm sæpissimè occurratur sententijs, quæ legentium animis vsque adeò blandiuntur, vt vix dum perlecta memoriæ inhæreant, nec vnquam ampliùs excidant, qualis est: Non omnia possumus omnes.

Quæ verba significant mortalium neminem tanto esse ingenio præditum, vt solus omnia sapiat atq; intelligat, nihilq; eum penitùs lateat:

cun-

cuncta enim scire diuinũ esse potiùs, quàm humanum nouerat Poeta: Nam quandoque bonus dormitat Homerus. Hinc celebratum est apud Græcos prouerbium: Εἷς ἀνὴρ, οὐδεὶς ἀνὴρ, hoc est, vnus vir, nullus vir: quasi velit innuere, nihil egregium ab vno homine præstari posse, si aliorũ auxilio fuerit destitutus. Quod autem legitur apud Euripidem: Εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ. Id est, vnus vir, haud videt omnia. Id sanè significat, neminem vnum, ne maximo quidem rerum vsu atque experientia tantam vnquam consequi posse peritiam ac solertiam, vt omnia per se dispiciat, nec vlla in re hallucinetur atq; decipiatur. Socrates, qui Apollinis oraculo suæ ætatis sapientissimus indicatus est, se nihil omninò præter exiguã quandã amandi disciplinã scire ingenuè fatebatur. Hercules Ioue genitus, quem Marathonij (vt Pausanias ait) omnium primi in Deorũ numerum proptereà recẽssuere, quòd non minùs animi, quàm corporis virtutibus excelleret, eodem tempore, & aduersus Hydram, sophisticã mulierem certare non valuit, cui (vt Plato refert) propter sapientiam pro vno sermonis capite amputato multa repullulabãt. Et aduersus Cancrum, sophistam quendam ex mari aduentantem, à quo, cum ad sinistram vrgeretur, verbisq; acriter morderetur, nepotis sui Iolai auxilium implorauit. Cuius ope vehementer adiutus, victoriam vix tan-

tandem cōsecutus est. Quare, cum ij quoq;, quibus ne cælum quidem negatum est, per se omnia non potuerint, Poetarum præstantissimo proculdubio credendum est, Vergilianæq; lectioni est omnium maximè inseruiendum, vnde huiusmodi sententias haurire quā sæpissimè licet.

CHREIA QVINTA.

Nihil est profectò, quod hominum quispiam tam propenso ac libēti agat animo, quin quandoq; fastidium pariat, si modò nulla adhibita intermissione, diutissimè in eodem versatus fuerit. Hinc factum est, vt Aristophanis illud iam diu apud vulgum Prouerbij vicē obtineat: ἁπάντων πλησμονή, Hoc est, omniū rerū satietas. Quod ita esse cùm sæpè alias, tum vel maximè nudius tertius supra modū expertus sum. Nam cum in prædio nostro, quod haud multū ab vrbe distat, vna cum amicis Dianæ studijs, quæ à teneris vnguiculis mihi semper plurimùm placuere, toto animo incumberem, cæterarumque rerum oblitus, vni venationi operam impenderem, tanta me venationū extemplò cepit satietas ac fastidium, vt relaxandi animi causa, ad Mineruæ studia me statim contulerim, Virgiliumque, quem fortè mecum attuleram, aggressus sim, in quo quidē lectitando, multa mihi memoratu digna passim occurrerunt sententiæ, inter quas hæc maximè, & quā sæpissimè memoranda visa est:

Satietas omnium rerum.

Vsque

Vsque adeóne mori miserum est?

Qua Poetarum prudentissimus nos admonuit, mortem etiã ipsam minimè forti viro recusandam: quippè, quæ modò honesta sit, vitã quoque turpem quandoq; soleat exornare: cùm contrà, vita turpis, ne morti quidem honestæ locum relinquat. Quis, nisi penitùs mente captus, honestæ morti turpem præferat vitã, cùm præsertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempestatibus tutissimus nobis portus appellanda sit? Hinc est, quòd Aiax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Moti bonum.

οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν,
ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται.
ἀλλ᾽ ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τεθνηκέναι
τὸν εὐγενῆ χρή.

Quid enim in morte est, quod sit iure formidandum? quàm, si Euripidem diuinũ Poetam sequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum existimabimus, cuius hæc verba sunt:

ἄκουσον ὥς σοι τέρψιν ἐμβαλῶ φρεσὶ,
τὸ μὴ γενέσθαι τῷ θανεῖν ἴσον λέγω.

Quod si fas est credere, non magis esset post mortem metuendum, quàm, priusquam nasceremur, vnquam timuimus. Sin autem in morte ipsa non interitus, sed animi à corpore migratio est, cur non potiùs meliora, bonis præsertim viris sperãda, quàm deteriora verenda sunt? Neque enim fieri potest, vt viro bono mali quic-

quàm

quã accidat, nec viuo, nec mortuo, nec eius res à Dijs immortalibus negliguntur. Plato in Socratis Apologia: Mortem (inquit) timere nihil aliud est, quàm sapientem videri eum, qui non sit sapiens: quippe, cùm id sit scire videri, quæ nescias. Nemo enim scit, vtrum mors omnium bonorum summũ homini contingat. Metuunt autẽ perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorarent. Cui verò dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maximè vituperanda, per quam aliquis se putat scire, quæ nesciat?

Stultum est igitur, id temerè formidare, quòd & quale sit omnino nescias, & nullis precibus ac muneribus, nullisúe maximis quidem viribus declinari vnquam potest. Omnibus enim ex æquo moriendum est, quod Horatianum facilè illud indicat:

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum
tabernas,
Regumqúe turreis, ô beate Sesti.

Et Homerus hoc carmine non inficiatur:

οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη ἡρακλῆος φύγε κῆρα.

Id est.

Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.

Quod autem horrida mors muneribus non capiatur, senarius hic indicio est:

Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος, οὐ δώρων ἐρᾷ.

Itaque forti ac libenti est animo obeunda, & vt gradum acceleret, nec vltimam atque imbe-

eillam expectet senectutem, summis est precib. optandum.

ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος. *Id est, quem enim Deus diligit, in iuuenili moritur ætate. Quæ vtiq; verba significant, optimè atque pulcherrimè cum illo actum esse, qui huiusce miseræ atq; infelicissimæ vitæ calamitatibus, quàm celerrimè ereptus fuerit, & ad sempiternam illam felicitatem qua animi post mortem fruuntur, quamprimùm migrauerit. Quòd cygni, vtpotè qui ab Apolline, cui dicati sunt, diuinationem accepêre, planè prouidentes, tunc dulcissimos, ac suauissimos edūt cantus, cùm se citò sentiūt morituros.* Codrus. Macaria. *Codrus ille Atheniensium Rex, & Macaria, Herculis ac Deianiræ filia, non propterea tantum voluntariæ se morti diuersis bellis obtulêre, vt ciuibus suis aduersus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famamq; apud posteros assequerentur, sed quòd in morte non modò nihil mali, verumetiam summam esse mortalibus felicitatem arbitrarentur, quod apud Romanos & M. Curtius iuuenis bello egregius, qui se armatū in altissimam illā voraginē immisit: & tres illi Decij, qui se pro legionibus Romanis deuouerunt, mihi procul dubio sensisse videntur.* M. Curtius. Decij. *Neq; enim tā alacri animo se perinde ac victimas Reipublicæ præbuissent, si quid mali post mortem sibi futurū sperassent. Quare & mortē suā minimè miseram*

ram esse credendum est, & Virgilius non modò assiduè in manibus habendus, sed & memoriæ thesauro commendandus: quippe, qui sui studiosos tam bellè instituat.

SENTENTIA.
ΓΝΩΜΗ.

SEntentia, est oratio, breui complexu aliquid, quod ad hortandum, dehortandúmue pertinet, explicans. Sententiarum verò alia exhortans, alias dehortans, alia enuncians. Est item alia simplex, alia composita. Præterea, alia probabilis est: alia vera, superlata alia.

EXHORTANS SENtentia est, vt:

Oportet amicum præsentem amare, nolentem verò, mittere.

DEHORTANS, VT:

Turpe quiete ducem totas deperdere noctes.

ENVNCIANS, VT:

Pecunijs opus est, sine quibus nihil eorum, quæ necessaria sunt, rectè fiet.

SIMPLEX, VT:

Optimum id augurium est, patriam tutarier armis.

COMPOSITA, VT:

Multos esse, malum, Reges, Rex vnicus esto.

PROBABILIS, VT:

Quales amicos quisque habet, talē sciàs.

VERA, VT:

Expers malorum vita nulli contingit.

SVPERLATA, VT:

Infirmiùs nihil homine.

Hoc ergo pacto sententia diuiditur. Tractabis verò ipsam eisdem capitib. quæ in Vsus explicatione diximus. Laudabis primùm, deinde explicabis, tum cōfirmabis, ex Causa, Contrario, Similitudine, Exemplo, Testimonio veterum. Demùm breui Epilogo concludes. Differt autem Sententia ab Vsu, eo, quòd Vsus persæpè actiuus est: Sententia verò semper in oratione consistit. Deinde quòd Vsus semper hahabeat additam personam: Sententia sine persona efferatur.

EXEMPLVM SENTENtiæ Exhortatiuæ, Theognidis.

In mare cetiferum, ne te premat aspera egestas,
Desili, & à celsis corrue Cyrne iugis.

ἐγκωμιαστικόν.

Indi-

Indignum Theognidi visum est, Poëticam velut rem ineptam accusari. Itaque relictis fabularum commentis, ipse ad formandos mores, vitamque instituendam, ipsam traduxit. Quum videret enim Poetas compositis fabulis, veluti præclaro aliquo inuento gaudentes, ipse satius duxit quomodo rectè viuatur, carmine complecti. Laudandus certè ob vtrunq;, & quòd metri gratiam obseruauit, & quòd meliorum admonens, institutionis attulit fructum. Sed huius vt alia omnia, ita hoc in primis meritò quis laudauerit, quod de paupertate dixit. A laudabili.

παραφραστικόν.

Quidnam igitur dixit? Qui vitam in miseria ducit, mori potiùs amet. Multò enim meliùs à vita discedere, quã Solem sui dedecoris testem habere. Hæc sunt, quæ ex Philosophorum dogmate protulit. Licet autem considerare, qua ratione motus, ista tam prudenter æddiderit. Expositio.

τὸ τῆς αἰτίας.

Degẽs enim in paupertate, cũ adhuc minor natu est, nequit exerceri ad virtutẽ: vt verò ad virilem peruenerit ætatem, improbissima faciet. Legatus enim pro patria, pecunia corrumpetur: cõcionaturus, A causa.

quò ſpes lucri duxerit, eò flectet orationem. Ius verò dicturus, pro largiente pronunciabit, ſuſcipietque pro ſuffragijs dona.

ἐκ τοῦ ἐναντίου.

A cõtrario

Vacui autem paupertatis curis, & puri ad ſpem protinùs honeſtiſsimam Virtutis attolluntur, & viri ſancti cuncta ſplendidè adminiſtrant: iam in pace ſumptum edendis publicè muneribus, faciendiſque ludis præbentes, iam in bello impenſas in toleranda militiæ onera conferentes.

Παραβολή.

A ſimili.

At verò, quemadmodum grauibus, aſtricti vinculis, quo minùs liberum ipſis ſi quid velint agere, vinculis prohibentur: ſic in paupertate degentibus obſtat, quò minus exercere libertatem poſsint, ipſa paupertas & inopia rerum.

Παράδειγμα

Ab exẽplo

Irum vides, qui cùm Ithacenſium vnus eſſet, non tamen id iuris ſibi, quod reliquis ciuibus, erat. Cui tam moleſta paupertas fuit, vt nomen quoq; inopia permutaret. Arnæus enim primò vocatus eſt, poſteà Irus appellatus, id ab adminiſtratione cognomentum aſſecutus. Et quid opus eſt Irum dicere? Ipſe, qui Ithaca quoque po-

tieba-

tiebatur Vlysses, postquam domum rediens paupertatem simulabat, ipsius etiam sensit mala, domi suæ à temulentis ministris percussus, & iniuria adfectus, adeò paupertas meo iudicio dura res est.

Μάρτυρία παλαιῶν.

Præclarè ergo, rectèque Euripides inquit, Malum esse nihil habere, neque paupertatem nobilitate leuari posse. A testimonio veterũ

Επίλογος.

Quomodo ergo quis satis & pro dignitate laudabit Theognidem, talia tamque grauiter de paupertate monentem? Epilogus.

SCHOLIA.

Sententiam, authore Quintiliano, veteres, quod animo sensissent, vocauerunt. Nos autem hoc loco dicimus orationem, quæ ad mores & communem hominum vitam pertinet, ostenditq́, quid aut fiat in ea plerunque, aut fieri oporteat, Vt:

Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Furor fit læsa sæpius patientia.
Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publij sententiarum meminit Gellius lib. 17. cap. 14.

Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligario: Nihil est tam populare, quàm bonitas. Aliquando ad personam, vt illa Afri Domitij: Princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quintil. lib. 8. cap. 5.

Oportet amicum, &c. *Locus desumptus est ex Homeri. 15. Odyssea: vbi Menelaus ad Telemachum ita loquitur:*

χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν.

Non ego te longius, inquit, hic morabor redire cupientem.

Ægre vtrunque feram, si me nimis hospes amabit,
Oderis aut nimis: at medium seruantia laudo,
Nam semel exceptum vt nolentem impellere durum:
Sic retinere, malum fuerit, properare volentē.

Hospitalitas. *Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: vt interpretatur Raphaël Volaterranus. Admonet autem Menelaus, inciuilem eum esse, qui non sit hospitalis. Inciuilem item, qui nimium hospitalis, abire contendenti penulam (vt aiunt) sciderit, atque nolentem pertinaciùs retinuerit. Inuitum seruare nec est mentis puto sanæ. Vt ait Erasmus in expostulatione Iesu.*

Turpe quiete, &c. *Locus habetur in Iliados lib. 2.*

οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Id est.

Haud dignum duce id est, noctem dormire per omnem

Vt reddidit Erasmus in prouerbio: Non decet principem solidam dormire noctē. Docet vigilantiam ac sollicitudinem maximè conuenire principibus, vt qui tantam negotiorum sarcinā sustineant humeris. Sapienter ille iudicij subtilis Rex, qui traditum sibi diadema, priusquam capiti imponeret, retentum diu considerauit, inquiens: O nobilem magis, quam felicem pannum, quem si quis penitùs cognoscat, quā multis sollicitudinibus, & periculis, & miserijs sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. Hæc Valerius lib. 7. cap. 2. Vigilantia

Pecunijs opus est, &c. *Locus ex prima Demosthenis Olynthiaca, quem in prouerbio: Pecuniæ obediunt omnia, sic vertit Erasmus: Breuiter opus est pecunijs, neq; citra has quicquā eorum, quæ facienda sunt, confici potest, Quippe mortalibus nihil est charius pecunia: Hæc vna inter mortales plurimùm valet. Vnde prima Epistolarum Horat.* Pecunia.

Scilicet vxorem cum dote, fidemq;, & amicos,
Et genus & formam Regina Pecunia donat.
Ac benè numatum decorat Suadela Venusque.

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecunia-

niarum vsum contemplatus:
Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues omnes quærimus.
Non quare & vnde, quid habeas tantùm, rogant.
Vbique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.

Sine quibus &c. *Fuerunt enim, qui dixerunt: Impossibile pecunijs indigentem bene principari, studioq; vacare posse. Atqui vbi non honoratur virtus, ibi non est possibile, firmum optimorum esse in Repub. statum. Cuius rei meminit Arist. 2. Politicorum, cap. 9.*

Auguria. Optimum id augurium, &c.

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Sumptus est ex Homeri Iliados duodecimo, vbi Hector auguria reliqua negligens loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum:
Aligeris auibus tu me parêre iubes nunc,
Quarũ nulla mihi cura aut respectus, vtrúmne
Ad dextram Eoi veniant mihi Solis ad ortũ,
An læuã ad Solem occiduũ, noctisq; tenebras.
Verùm nos Iouis arbitrio parêre necessum est.
Altitonantis, hic imperium tenet vnus in omnes:
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carẽtes.
Vna auis optima, pro patria pugnare tuenda,
Et

Et Q. Fabius Maximus, cum augur esset, dicere ausus est: Optimis auspicijs ea geri, quæ pro Reipub. salute fierent, quæ contra Remp. ferrentur, contra auspicia fieri, vt ait Cicero in Catone Maiore.

Cæterum, olim apud gentes auguria vel auspicia summis studijs obseruabantur, ac maior illis adhibita fides, propter miraculũ Decij Actij Nauij. Quo tantus honor accessit, vt nihil belli domiq́; posteà, nisi auspicatò gereretur, vt ait Liuius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Iunius quod auspicijs neglectis, classem tempestate amisit. Et P. Claudius, quòd cùm auspicia more maiorum petenti pullarius non exire pullos cauea nunciasset, eos in mare iusserit abyci, dicẽs. Quia esse nolunt, bibant. Valerius lib. 1. cap. 4.

Sunt autem sententiæ simplices, quæ simpliciter sine rationis subiectione proferuntur, vt Liber est is æstimãdus, qui nulli turpitudini seruit. Simplices sententiæ.

Itẽ: Egens æquè is est, qui non satis habet, & is, cui nihil satis potest esse.

Item: Optima viuendi ratio est eligenda, eã iucundam consuetudo reddet. Quæ sententiæ non sunt improbandæ, propterea, quòd habet breuis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod cõfirmatur subiunctione rationis, hoc modo, Omnes bene viuendi rationes in virtute sunt collocandæ, pro-

pterea, quòd sola virtus in sua potestate est, omnia præter eam subiecta sunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem quarto ad Herennium.

Composi-tæ senten-tiæ. Forutna. Composita, &c. *Sunt sententiæ, quæ dupliciter efferuntur, hoc modo, Sine ratione: Errāt qui in prosperis rebus omneis impetus fortunæ se putant fugisse: Sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus aduersos formidant. Cum ratione, hoc pacto: Qui adolescentum peccatis ignosci putant oportere, falluntur: propterea quòd ætas illa non est impedimento bonis studijs: At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maximè castigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri possunt, eas in ætate maturissima velint comparare.*

Monar-chia. Multos esse malum, &c. *Vlysses Iliados secundo loquitur ad Thersiten:*

ὀυκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, ἕις κοίρανος ἔςω.

Quod Erasmus (in prouerbio: Imperatorū multitudo Cariam perdidit) ita vertit:

Multos imperitare malum est: Rex vnicus esto. C. Cæsar Caligula, cum audiret fortè Reges qui officij causa in vrbem aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamauit: ἕις κοίρανος ἔςω, ἕις βασιλεὺς, *vt ait Suetonius. Vnus Dominus sit, vnus Rex. Est autem triplex Reipub. status,* Δημοκρατία, *id est, principatus populi,* μοναρχία, *id est, vnius principatus: &* ὀλιγαρχία, *id est, status Reipu.*

à pau-

à paucis administrata. Atqui nihil est peius licentia multitudinis, qua nulli pareatur, sed pro sua quisque libidine rem gerit. Hanc Græci vocant ἀναρχίαν malum fermè tyrãnide peius Par malum πολυαρχία.

Probabilis, &c. *Priscianus verisimilem appellat. Vt: Si quis cum multis conuersatur libẽter, nunquam de hoc bene interrogaui viro sciens, quoniam talis est, quales illi, cum quibus conuersatur.*

Quales amicos, &c. *Vnde Psalm. 17. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cũ peruerso peruerteris. Celebratur & hic Senarius à Græcis:* Consuetudo contagiosa.

Κακοῖς, ὁμιλῶνκ' αὐτὸς ἐκβήσῃ κακός, *id est,*

Malus ipse fies, si malis conuixeris.

Corrũpunt enim mores bonos colloquia praua. Et si iuxta claudũ habites, subclaudicare disces. Vide Erasmi prouerbia. Plutarchus in commentario de ratione dignoscendi verũ amicum ab adulatore, scribit tantã habere vim assiduam consuetudinem, vt imprudentes etiã imitemur vitia eorũ, quibus cum viuimus. Sic Platonis familiares, eius gibbũ imitabantur.

Expers malorum, &c. *Aphthonius* Ἀλυπον βίον, *habet. Vitam inquit, sine tristitia nulli licet inuenire. Rectè Hesiodus.*

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa

Ipsa dies quandoq; parens, quandoq; nouerca est. Proinde Plinius se dubitare dicit, vtrū natura sæpius nouerca sit, an mater: vt quæ tot venena, tot idem remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis portu nauiget. Quotusquisque est hominum, quos non teneat aliud atq; aliud, tanquam in Panegyre malorum, infortunium. Vt sapienter Solon protulerit: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domū, quàm ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre, mallent, vt ait Valerius lib. 7. cap. 2.

Superlata, &c. *Priscianus superlatiuas sententias vocat, Vt:*

Fama malum, quo non aliud velocius vllū,
Mobilitate viget, &c.

Infirmius nihil, &cæt. *Versus Homericus est.*

Homo bulla. οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

Quem Erasmus in prouerbio, Homo bulla est, ita transtulit:

Nil homine enutrit tellus infirmius alma.

Cataneus:

Debilius nil terra facit mortalib. ipsis. Glaucus Iliados sexto verè loquitur, in hanc sententiā: Tale genus est hominum, quale foliorum, &c.

Indignum Theognidi, &c. *Nomen est Poëtæ Græci, cuius (vt Tertullianus ait) sæpè*

memi-

meminit in legibus Plato. Et Erasmus in prouerbio: Optimum non nasci, carmen hoc eius citat:

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.

Idem prouerbiali figura dixit:

οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὔτ᾽ ὑάκινθος.

Qui vitam in miseria, &c. *Hoc argumentum & styli, et ingenij exercendi causa tractari solet.* Paupertas laudata.

Non vt paupertati (quæ iuxta prouerbium sapientiam sortita est) suspendio sit arbor deligenda, aut desiliendum à quinq; scopulis, vel rupibus in vndam. Verius est, quod D. Chrysostomus in Epistola ad Hebræos scriptum, reliquit: Paupertas est manuductrix in via, quæ ducit ad cælum. Sed hoc malum influxit humanis mentibus, vt honori sit pecunia, et nemo, nisi diues honore dignus, vt ait S. Ambrosius. 2. Officiorum cap. 21.

Ne quid exercitia ad virtutem, &cæt. *Etenim, vt Iuuenalis Saty. 3. inquit.* Paupertas

Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obstat Res angusta domi. Et Saty. 7.

Neque enim cantare sub antro
Pierio, Thyrsumúe potest contingere sana
Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieque
Corpus eget.

Quippe vt Aristoteles primo Ethicorum inquit:

quit: fieri nõ potest, aut non facile fit, vt is agat res praclaras, cui facultates desunt. Multa nãque per amicos, per diuitias, per ciuilem potentiam tanquam per instrumenta aguntur. Et in decimo scribit, & sapientem & iustum reb. his indigere, qua necessaria sunt ad vitam. Idẽ (vt Laertius Diogenes scribit lib. de vita philosophorum quinto) dixit: Virtutem ad beatam vitam sibi minimè sufficere, quippe corporis bonis exterioribusq; indigere.

Improbissima faciet, &c. *Vnde Horatius in Odis lib. 3. Od. 24.*

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quiduis & facere & pati,
Virtutisq; viam deserit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis:

Pauperies inimica bonis est moribus, omne
Labitur in vitiũ, culpa scelerumq; ministra est

Pecuniæ corruptela. Pecunia corrumpetur, &c. *Sed hæc sunt exercitij gratia dicta, cùm è contrario diuitiæ malorum irritamenta, stimulos maiores subdant, atq; fenestram aperiant criminibus, vt præstiterit honesta paupertate laborare, quàm iniustis diuitijs affluere. Hinc Menander:*

Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον, ἢ πλουτεῖν κακῶς.

Duo sunt (vt inquit in nouis Rhetoricis Cicero) quæ possunt ad turpe compendium permouere, inopia & auaritia. Vnde fit, vt legati atq; causidici pecunijs sæpè corrupti, causam deteriorem

riorem foueant, ac tueantur: Ergo lex erat apud Corinthios, ne legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautum: ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expensam ferret, vt ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit obiectum Æschini, quòd munera legatus acceperit, vt ait Quintil. lib. 4. ca. 4. Et Demosthenes ipse, accepta pecunia contra Milesios loqui noluit, argentanginam passus. Vide Gelliũ, li. 11. ca. 9. Et Erasmum in prouerbijs. Porrò nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod nõ expugnari pecunia possit. Vnde Philippus Macedonum Rex, an præsidium tam esset difficile accessu, rogauit vt asinus auro onustus accedere non posset?

Non tamen id iure, &c. *In Repub. diuites plus & honoris & authoritatis habent, quam pauperes: Dat enim census honores, pauper vbiq; iacet. Quippe quemadmodum timiditatẽ atque contemptum paupertas adfert: sic opulẽtia* παῤῥησίαν, *hoc est, loquendi confidentiam adducit, & ornamentum populare. Vulgus diuitum dulci, vt ait Horatius, fortuna ebrium, hoc putat suis diuitijs deberi, vt quicquid dixerint, id protinus quasi Apollinis oraculum omnes suspiciant & approbent, vt ait Erasmus in prouerbio* Ἀργυρᾶ χρῆναι λαλᾶσιν.

Arnæus, &c. *Homerus Odyssea. 12. loquitur in hanc sententiã. Prodijt pauper publicus* Irus.

qui

qui per vrbem Ithacam mendicabat, cuius erat insigne, vacuum continuò ventrem cibo potuq́ explere: vis aliâs ei nulla, seu virtus. Aspectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipsa genesi mater indidit. Iuniores vero cūcti Irum vocabant: quoniā si quis vellet nunciū, ferebat more Iridis. Ad id respiciēs Ouid. in Ibin, inqt:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri.

Paupertatis sensit mala, &c. *Vlysses mendicus visus multa patiebatur. Contumelijs adfectus à Melanthio, qui calce quoque eum percussit. Antonius scabello petijt, Odyssea 17. Et cùm proci cibis vinoq́ essent obruti, in Vlyssem debacchati sunt. Etenim Minerua vt Vlyssis animum adhuc magis iniurijs exerceret, procos ab iniuria non permisit abstinere. Vnde Ctisippus pedem bubulum è canistro corripiēs iecit in Vlyssem, vt habetur Odissea. 20.*

Paupertatem nobilitate, &c. *Extat & Menandri senarius.*

Πενία δ' ἄτιμον καὶ τὸν εὐγενῆ ποιεῖ.

Id est, paupertas autem inhonoratum & nōbilem facit. Vel clarum reddit paupertas inglorium, id est, claro loco natos obscuros atque contemptos facit. Illustre genus sine diuitijs magis deprimitur, quàm exaltatur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ, desumptum ex Prisciano.

ARGVMENTVM.

Non

Non oportet per totam noctem dormire virum multis consulentem. Vigilātia.

Laudabis igitur eum, qui dixit breuiter.

Deinde simplici expositione explicabis sententiam; vt: Non decet virum, in summa potestate multis præsidentem, ab occasu Solis vsque ad ortum opprimi somno, aut veterno torpescere.

A CAVSA.

Debet enim præses semper vigilare, & subditorum suscipere curam, quam somnus aufert, & officij reddit immemorem.

A CONTRARIO.

Contrarium est enim Rex & priuatus, & somnus & vigiliæ. Quomodo ergo molestū non est, si priuatus homo per totā dormiat noctem: sic intolerabile, si Rex nō vigilet, consulatq́; sibi parentium saluti?

A COMPARATIONE.

Quemadmodum nauium gubernatores, si cæteri dormiant, soli pro communi vigilant salute: sic oportet Imperatores pro suis esse solicitos.

AB EXEMPLO.

Hector noctu vigilans, & Reip. prouidens, speculatorem ad naues Græcorum mittebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis castra expugnauit, Liuius lib. 10. belli Punici.

Quod Sallustius quoque comprobat, dicens, Multi mortales dediti ventri, atque somno, indocti incultiq; vitam, sicuti peregrinantes transigunt.

CONCLVSIO.

Hæc habet exhortationem plerunque. Vt: oportet & nos necessarias res suscipientes, nimia cura vigiliisq; eis cõsulere, quibus præfecti sumus.

ALIVD EXEMPLVM meum:

ARGVMENTVM.

Est melius tumido mergatur vt æquore Cyrnus,
Quàm leuium studiis sollicitetur opum.

EXORDIVM A LAVDE.

Quæ sapienter dicta mores expoliunt, & ingenia formant, laudem suam merentur, quale carmen illius, qui longè melius esse cõfirmabat, fluctibus obrui, quàm honesta paupertate reiecta, diuitiis congregandis iugiter insudare.

AB EXPOSITIONE.

Paupertas honesta.

Quæ sibi, quid velint, consideremus. Vitam pauperis cum honestate coniũctam, longè præstatiorem innuit esse, quàm quæ perpetua contrahendarum opum libidine diuexatur, imò longè cõsultius in mare præcipitem dari, quàm peruersis opum coaceruandarum studiis distorqueri.

 A CON-

A CONFIRMATIONE causæ.

Longè enim melius est, parum cum timore Domini, quàm thesauri magni, & insatiabiles. Et quid in se mali habet paupertas sacra, quid non potiùs boni? Hæc à Deo profecta, munu ductrix quædam est in via, quæ ducit ad cælum, vnctio athletica, exercitatio quædã magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem sponte diligit, & alacritate suscipit, vt ait Ioannes Chrysostomus sermon. 18. super epistolam ad Hebræos. Diuitijs igitur paupertas anteponenda, quæ securitatis asylum est, vitiorum expultrix, & ingenij repertrix: vt Græci rectè dixerint: Πενία τὴν σοφίαν ἔλαχε. *Cicero quinto Tusculanarum: Dies me deficiet, si velim paupertatis causam defendere. Aperta res est, & quotidiè nos ipsa natura admonet, quàm paruis rebus egeat, quàm vilibus. Quia diuitiarum gloria fluxa & fragilis. Felices autem pauperes, si sua bona norint.*

A CONTRARIO.

Quantum hominibus diuitiæ incommodent, vel cæco manifestum est. Plenæ sunt curarum atq; sollicitudinum.

Pauca licet portes argenti vascula puri:
Nocte iter ingressus gladium cõtumq; timebis,
Et mota ad Lunã trepidabis arũdinis vmbrã,

Cantabit vacuus coram latrone viator.
Et nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cùm pocula sumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Prætereà stultitiam patiuntur opes: tollit animos opulētia. Satietas (vt prouerbio dicūt) ferocitatem parit. Diuitiæ superbos ac insolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomēta subministrant, largitionibus iura subuertūt, tyrannidem augent ac tutantur. Breuiter, vitijs omnibus fenestram aperiunt.

Nullū crimen abest, facinusq́; libidinis, ex quo
Paupertas antiqua perit, hinc fluxit ad Istros
Et Sybaris colles: hinc & Rhodos & Miletos,
Atq; coronatū petulans, madidumq́; Tarentū.
Prima peregrinos obscœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt secula luxu
Diuitiæ molles. Vt ait Iuuenal. Saty. 6. Contrà, paupertas est tuta securitatis mater, omnis virtutis atque sapientiæ productrix, omnium ciuitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica: Cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim apud Græcos in Aristide, iusta: in Platone, benigna: in Epaminunda, strenua: in Socrate, sapiens: in Homero, diserta. Eademq́; paupertas populo Romano imperiū à primordio fundauit, proq; eo Dijs immortalibus Simpulo & catino sacrificabant,

vt ait Apuleius, oratione prima. Augustinus super Psalm. 76. Omnis philosophiæ magistra nobis est inopia.

A SIMILI.

Quemadmodum vinum (vt prouerbio dicitur) senem vel nolentem saltare compellit: ita nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienum est, ad quod non incitet atq; pelliciat diuitiarum affluentia atque luxus. Et quemadmodum diuitiarum frons hilaris, multis intùs amaritudinibus est referta: Sic paupertatis horridior aspectus, solidis et certis bonis abũdat, vt ait Valerius Maximus. Et quemadmodum Campana luxuria inuictum armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit: Ita Romana paupertatis frugalitas peperit victoriam. Archesilaus paupertatem comprobat Ithaca, patriæ Vlyssis, quòd, iuxta Homerum, aspera quidem esset, sed bona κȣροτρόφος, id est, iuuenum altrix, dum eos consuefacit frugaliter & continenter viuere, & ad omnem virtutis functionem exercens.

AB EXEMPLO.

Respice diuitem illum in euangelio, qui pretiosis quotidiè vestibus induebatur, splendideq; viuens, genio indulgebat. Cui quid aliud perniciem attulit, quàm diuitiæ? Et quid aliud perdito illi filio peccandi præbuit occasionẽ? Quid

Iudæ Christum prodendi, ni vis pecuniæ atque iniquitatis mammonæ?

Eutrapel9. *Hinc ille Eutrapelus, cuicunque nocere volebat Vestimenta dabat pretiosa: beatus enim iam Cū pulchris tunicis sumet noua cōsilia, & spes. Dormiet in lucem, scorto postponit honestum Officium, vt ait Horatius. 1. Epist.*

Crates. *Rectè Crates ille Thebanus, qui cū ad Philosophandū Athenas proficisceretur, magnum auri pondus in mare proiecit, inquiens, se non posse virtutes & diuitias simul possidere. Hinc*

Moses. *Moses natu grandior, noluit vocari filius filiæ Pharaonis, potiùs eligens paupertatem pati, & simul affici malis cum populo Dei, quàm temporarijs peccati commodis frui: maiores arbitratus diuitias probrum Christi, quàm Ægyptiorum thesauros. Hebr. 11.*

A TESTIMONIO veterum.

Sapienter in epistola Seneca. Aude, inquit, hospes contemnere opes, & te quoq; dignum finge Deo: non alius Deo dignus est, quam qui opes contempserit. Et in Euangelio Christus ipse testatur, Camelum faciliùs transire per foramē acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Proinde sanctus Bernhardus in sermone de omnibus sanctis: Vis, inquit, obtinere cælum, paupertatis vtilitatē complectere: Regnum cælorum est pauperum, beatus qui post

illa non abijt, quæ possessa onerant, amissa cruciant.

EPILOGVS.

Quapropter cùm paupertas multorum causa sit bonorum, diuitiæ autem complurium fons & origo malorum: quid aliud restabit, quam vt illam laudibus euehendo amplexemur: Has autem eleuando flocci faciamus?

ALIVD SENTENTIAE exemplum.

Κοιμώμενος οὐδείς οὐδενὸς ἄξιος. *Hoc est, Nemo dormiens vlla re dignus.*

EXORDIVM A LAVDE.

Diuinis ingenij frugibus abundans Plato, eò vsque fuit eloquentia progressus, vt si ipse Iupiter cælo descendisset, nec elegantiore, nec beatiore facundia fuisset vsurus. Tantam enim vim, tantamq́; copiam vndiq; collegerat, vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi atque dilatari possit, vt ait Valerius lib. 8. cap. 7. Multa autem præclara protulit, è quibus illud, quod in legibus scriptum reliquit: Nemo dormiens vlla re dignus.

AB EXPOSITIONE.

Quo somnolētos reprehendebat, & ad virtutis fructum nunquam peruenturos adfirmabat eos, qui non per studia atq; labores dextrum illum virtutis arduum & difficilē callem ingressi Somnolentia.

fuissent, sed in lato atque molli voluptatis hærentes, vitam desidiosam exegissent.

A CAVSA.

Etenim ὁ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει. *Qui fugit molam, fugit farinam. Qui fugit industriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi continget honor, nisi tuam adiunxeris industriam. Bonarum literarũ studia sequitur gloria: Ignauiam autem contemptus & inopia. Cum igitur, quæ pulchra sunt, difficilia: qui nucleum (vt aiunt) esse vult, nucem frangat, oportet.*

A CONTRARIO.

Optimum aiunt obsonium senectuti laborem esse: Laborandũ enim est in iuuenta, quo senectuti suppetat cõmodiùs viuendi facultas. Porrò non iniquè comparatum est, vt desides & veternosi iuuenes in summam ignominiam, atque paupertatem incurrant: Honestis autem studijs intenti, & industrij consequantur auctoritatem, gloriã, atq; diuitias. Hæc virtutis sunt præmia: Illa detestabilis ignauiæ stipendia.

A SIMILI.

Quemadmodũ, qui certaminibus in Olympicis non pugnassent fortiter, nullis afficiebantur honoribus: Et agricolæ otio torpẽtes, et arua relinquentes inculta nihil præter zizania consequuntur: Ita desides adolescentes ad gloriam nullam euecti, bonis omnibus destituuntur. Etenim

enim si quis apes, quòd sint aculeata, nolit perpeti, is nec melle quidem, quod optat, fruetur.

AB EXEMPLO.

Aristotelem considera, Qui si torpuisset otio, ad excelsũ illud eruditionis & honoris culmen non fuisset euectus. Contemplare Phanij filium Cleanthẽ, qui summa pressus inopia, noctu hausit in hortis aquam, vt interdiù studijs liberalibus operam impenderet. Vnde φρεάντλης *appellatus, hoc est, puteos exhauriens, secundum Diogenem Laërtium lib. 7. Item Euclidem respice: Qui summo literarum amore flagrans, nullos subterfugiebat labores, imò graue periculum subibat, vt tempore nocturno Socratem audiret. Vide Gellium, lib. 6. ca. 10.*

Aristoteles. Cleanthes. Euclides.

A TESTIMONIO veterum.

Sapienter Graeci dicunt: Θεοὶ τ' ἀγαθὰ πόνοις πωλοῦνται, *id est, Dij sua munera laboribus vendunt. Quo docent, sudore peruenie͂dum esse ad gloriam.*

Quisquis enim duros casus, virtutis amore,
Vicerit, ille sibi laudemq́ue, decusq́ue parabit.
At qui desidiam, luxumq́ue sequetur inertem,
Dum fugit oppositos incauta mente labores,
Turpis, inopsq́ue, simul miserabile trãsiget æuũ.

EPILOGVS.

Rectè igitur Plato censuit: nulla munera de-

ſidioſis deberi. Gloriam autem atque virtutis præmia ſtudioſis eſſe parata.

ALIVD SENTENTIAE exemplum.

ARGVMENTVM.

Boni paſtoris eſt tondere pecus, & non deglubere.

A LAVDE.

Tyberius Cæſar. *Tyberius Cæſar merita laude celebrandus eſſet, ſi quã benè cœpit vitam, benè tranſegiſſet. Qui Diogene Grammatico, ac Theodoro Gadareo Rhetore præceptoribus vſus, in doctum virum euaſit. Vnde principatus ſui initio miram prudentiam præ ſe ferebat. Et procul dubio feliciter regnaſſet, ſi nõ eum viuendi licentia, nec quæ hominum teterrima peſtis eſt, voluptas tranſuerſum egiſſet. Ad quem ſcopulum priuſquam feciſſet naufragium, principe digniſſimã protulit ſententiam.*

AB EXPOSITIONE.

Quà monuit pecunias à ſubditis ita exigendas eſſe, vt relinquatur ſors, vnde res poſſit creſcere: Damnat δημοβόρους qui purpurati omnia conuertunt in fiſcum ſuum, & quocunque ſe conferunt, abradunt ita, atque ſpoliant, vt cum carne pellem detractam dicas.

A CAVSA.

Etenim boni paſtores ita tondent, vt lana

detonſa

detonsa possit renasci. At qui deglubunt, nihil reliqui faciũt. Quos expilatores crudelissimos, non iniuria homicidas vocare possis, iuxta illud Ecclesia. 34. Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

A CONTRARIO.

Pauperibus omnes facultates eripere, facinus est omnium teterrimum: At subditorum fortunas augere, praeclarissimum. Vnde Artaxerxes, Xerxis filius, solitus fuit dicere: Regalius esse addere, quàm adimere. Sentiens principe dignius honorem, opes eorum, quibus imperant, exaugere, quàm minuere. Et Ptholomeus Lagi filius, regalius esse dicebat ditare, quàm diuitem esse.

A SIMILI.

Vt arbores frugiferae, quarum radices euulserunt, agricolae nullos poterũt amplius producere fructus: sic crescere non possunt populi, qui diuitum pascua vocantur, quorũ oppressorum facultatis Tyranni funditus exhauserunt, abstulerunt.

AB EXEMPLO.

Exemplo sint miserabiles Christianorũ populi, quos in suam potestatẽ redigit Turca, quos xpilat & funestat ita, vt omnis recuperandaum virium spes sit ablata. Et Locrẽsium opes

sic

Q. Plemminius. *sic attriuerat olim Q. Plemminius, vt de omnibus eorum facultatibus penè actum fuisset, nisi immaniter adflictis Romana succurrisset iustitia.*

A TESTIMONIO veterum.

Eandem Tiberij sententiam, alijs verbis Alexander ille Macedonum Rex, cognomento Magnus, proferens, inquit: Κηπωρὸν μισῶ, τῶν ἐκριζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λαχάνα, *hoc est, Olitorem odi, qui radicitùs excidit herbas, ac arbores ab ima stirpe reuellit. Qua tyrãnidis arguit eos, qui longè plus vectigalium, quàm subditorum fortuna queat ferre, solent à ciuitatibus inclementer extorquere. Quam impiã rapiendi cupiditatem, Diogenes appellat omnium malorum arcem,* μητρόπολιν.

EPILOGVS.

Meritis igitur laudibus, dignam principe Tiberij sententiam celebrandam esse confirmabunt, qui perpenderint, iniquissimas exactiones esse, quibus ita plebis vires exhauriuntur, vt ad se redire non possint.

ALIVD SENTENTIAE TRActatae exemplum.

ARGVMENTVM.

E squilla non nascitur rosa, nec hyacinthus.

AB AVCTORIS LAVDE.

Tanta semper fuit Theognidis & doctrina & auctoritas, vt eius scripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes: Cùm nihil protulerit, nisi quòd splēdidissimum ac verissimum esset.

AB EXPLICATIONE.

Eius inprimis sententia praeclara circumfertur, qua prudenter docuit, è squilla rosam minus enasci, è tribulis ficum, è sentibus vuam. Ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è praeceptoribus indoctis eruditos discipulos non productum iri.

A CONFIRMATIONE causa.

Etenim quod in se nihil prorsus habet, nisi sordidū ac ignominiosum, nihil dignitatis vel honestatis proferre potest. Quippè κακοῦ κόρακος, κακὸν ὠόν: Mali corui malum ouum. Mali corui malū ouū.

A CONTRARIO.

Constat ab herbis salubribus salubria germina, ab arboribus bonis bonos fructus expectari. Item à virtute praeditis maioribus honestam sobolem. At nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & nunquàm ex malo patre (iuxta prouerbium) bonum filium procreari.

A SIMILI.

Vt aquam ex pumice frustrà postulaueris, & ficus è zizanijs, ita probos à vitiosis parentibus

tibus liberos incassum expectaueris, quippe, vt nihil aridius pumice, nihilq; ad fructus meliores producendos ineptius Zizanijs: ita malitiosi parentes minus idonei sunt ad conferendum liberis virtutem, qua carent ipsi. Serpente ciconia pullos, Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta, Illi eadem sumptis quærunt alimonia pennis. Vt ait Iuuenalis.

AB EXEMPLO.

Targnij. *Respice Lucium Tarquinium Lucomonem. Qui vrbe Tarquinijs profugus, Romam petijt, vbi pecunijs dignitatem, & industria scelerata Regis Anci familiaritatem consecutus erat, à quo tutor liberis relictus, regnum iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miseris modis afflixit, & potentes duodecim Tusciæ populos innumeris cladibus attriuit. Cuius pessimi Regis pessimus filius erat, vt moribus Superbi cognomē meruit. Qui Seruium Tullium socerum suum in curiam properantem, gradibus deiecit, ac domum refugientem interfecit. Mox regnum, patris exemplum imitatus, sceleste occupauit: huius item filius, Sextus Tarquinius, vt corpore patrem iniquum, ita pectore vitijs omnibus corruptissimum retulit. Qui Gabios prodidit, et iure propinquitatis in Collatini domum receptus, in cubiculum Lucretiæ irrupit ac pudicitiam expugnauit. Breuiter Tarquiniorum progenies, per malitiam, à maioribus*

velut

velut per manus traditam eò processit, vt profligata fuerit & velut aurum (quod aiunt) Tolosanum habuerit, funditùs interierit. De qua re vide Augustinum lib. 3. de Ciuitat. c. 12.

A TESTIMONIO veterum.

Quibus rationibus commotus Euripides ait:

φεῦ φεῦ, παλαιὸς αἶνος ὡς καλῶς ἔχει.
οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός.

id est.

Heus heus, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium.

Et Horatius quarto Odarum, quarta:

Fortes creantur fortibus & bonis:
Est in iuuencis, est in equis patrum,
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

EPILOGVS.

Bono iure igitur laudandus est Theognis, qui protulit eam sententiam, qua vt nihil elegantius, ita nihil verius queat inueniri.

RESTRVCTIO, siue subuersio.

Ἀνασκευή.

Restructio. REstructio vel Subuersio, est propositæ alicuius rei repræhensio. Subuertenda

tenda verò neque manifesta valdè, neque prorsus incredibilia, sed ea, quæ velut mediæ sunt conditionis.

Oportet autem, cū subnectere aliquid voles, primùm eos repræhendere, qui dixerunt. Deinde subijcere rei expositionē, posteà ipsam subuertere capitibus hisce.

Obscuro.

Incredibili.

Impossibili.

Non cohærente.

Indecoro.

Inutili.

Hoc autem præexercitamentum, omnem propemodum artis vim in se complectitur.

EXEMPLVM.

Cuius argumentum est, non verisimilia esse, quæ de Daphne dicuntur à poëtis.

Poetarum coarguere ineptiam, absurdum mihi videtur, quùm vel ipsi fidem sibi detrahant, his maximè præter alia, quę de Dijs tam imprudenter fabulantur. Prorsus enim superuacuum videtur, poëtarum vllam nos habere rationem, qui Deorum, quorum cura omnia gubernantur, nullam ipsi habeant curam. Et graue quidem videretur, quisquis ab ipsis Deorum in fabulā missus esset, Apollinem verò,

rò, quem artis suæ ducem videri volunt, impudentiæ materiam esse, quis esset, qui æquo animo perpeti posiit? Libet ergo audire, qualia de Apolline & Daphne cõfingant.

Ἔκθεσις.

Daphne, inquiunt, ex terra Ladoneque fluuio procreata est. Hanc ob egregiam speciem eximiumq; oris decorẽ, Phœbus adamauit: cupiensque Deus restinguere desiderium suum, aspernantem, fugientemq; secutus est, sed comprehendere nequit. Verùm Terra mater, assumpta filia, florẽ, eo, quo puella nomine pro ipsa exhibuit, ipsam verò in arbustum vertit, cuius rami propter desiderium puellæ, in coronam Pythio tripodi dicati sunt. Flos verò in mercedem cessit diuinationis. Huiusmodi quidem sunt, quę illi fabulantur, quæ quam sit in promptu confutare, hinc facilè liquebit. Expositio.

ἐκ τοῦ ἀσαφοῦς καὶ ἀπιθάνου.

Daphne ex Ladone & Terra procreata est. Quis oro tam demens, vt ex his quenquam nasci posse credat? ipsa homo fuit, illi autem diuersam, & suam vterque habebant naturam. Quomodo verò Ladon terræ coniũctus est? an, quòd aquis ipsam inundat? Quin oẽs ergo fluuij terræ mariti Ab obscuro & non probabili.

dicãtur, quùm nullus ipſam nõ aquis ſuis irriget? Quod ſi ex fluuio homo nata eſt, quid ni ex homine fluuium quoque naſci poſſe credimus? Qui minùs enim tales ex filijs poterũt gigni, quàm ex qualibus ipſi prodierunt? Iam, quo pacto nuptias fluuij terræq; nominat? Sentientium enim coniugium. Terra autem, fluuiusq; ſenſus ſunt prorſus expertes. Ipſa verò Daphne vtrum paternum ſequuta genus, inter fluuios numeranda eſt, an pater filiæ homo putãdus?

ἐκ τοῦ ἀδυνάτου.

Verùm eſto, cõcedatur Poëtis: naſci Daphnẽ ex terra & Ladone. Nata ergo puella apud vtrum educata eſt? Vt demus enim, naſci ita potuiſſe, vt educaretur, fieri tamẽ non potuit. Vbi enim verſata eſt puella? Hercule apud eum, qui genuit. ecquis ergo hominum vitam in fluuio ducit? Obliuiſcetur enim naturæ ſuæ pater, citiusque ſubmerget fluctibus, quàm alet. Verùm ſub terra apud matrem habitauit. Latebat ergo, nulliusque aſpectui in occulto poſita patebat: cuius autem latebat decor, nullius animum mouere deſiderio potuit.

A difficili.

ἐκ τοῦ ἀπρεποῦς.

Vis & hoc aſſentiamur Poëtis? Quomodo tandem amauit Deus & impotenti

ad-

adfectu à natura sua degenerauit? Amor enim omnium rerum, quæ humanas solicitant mentes, est pessima. Impium autem videtur; grauissima naturæ nostræ Dijs quoque attribuere. Nam si omni ex parte nostris teneantur incommodis, qua in re mortalibus præstabunt? Nihil autem malorum esse, quod non experiãtur; certum erit, si amore (quod omnium pessimũ est) torqueãtur. Sed neq; diuina natura hanc ægritudinẽ capit; neq; credibile est, Phœbum adamasse.

ἐκ τοῦ ἀνακολούθου.

Insequens verò puellam Phœbus; quomodo ab ea victus est cursu? Deus ab homine? Viri enim mulieribus præstant, & Deum fœmina superauit? Et quæ reliquis hominibus par esse nõ potest, ei Deus cessisse creditur? Quamobrẽ autem fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias putauit? Quomodo ergo ipsa facta est mater? An verò bonas credidit? Cur ergo id bonum filię inuidit? Aut ergo mater non fuit, aut malam fuisse matrem constabit.

ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου.

Quid ita verò terra secum suis ipsa operibus sensit? offenditq; Phœbũ filiam auferẽs, rursumq; reddita eiusdem nominis Ab inutili.

arbore ipsum oblectâs? Non debebat gratificari illi, si offēdere ipsum volebat. Quare demū arbore illa tripodas coronauit? Arbor enim voluptatis, fuit merces, diuinatio verò virtutis est indicium. Quomodo ergo Deus coniunxit ea, quæ naturâ repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis verò amator?

Επίλογος.

Peroratio. Sed finis sit: neq; enim plura de Poëtis dicam, ne ipsorum ineptiam longius insectando, in eādem, quam in illis repræhendo, vanitatem videar incidisse.

SCHOLIA.

Restructio, &c. *Quam alij nuncupant Improbationem, alij Cōfutationem. Quintilianus lib. 2. cap. 4. vocat opus destruendi. Idem lib. 5. ca. 13. Refutationem: Græci ἀνασκευὴν. Quibus σκευάζειν, est condere, componere, struere, ἀνασκευάζειν destruere, labefactare.*

Subuertenda verò, &c. *Hoc est, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibēt opinionē, vt ait Priscianus. Non enim, quæ planissimè falsa sunt vel vera, refutanda sunt. Quales sunt Æsopicæ fabulæ, vel historiæ indubitabiles. Vt: si volueris refutare bruta a-*

animalia, atq; bestias more hominum aliquando fuisse locutas. Vel anno præterito flammis absumptam Hadamariam.

Mediæ conditionis,&c. *Hoc est,quæ medium seruant ordinem, de quibus in vtranque partem oratio poterit institui. Vt: si confutes Antipodas esse. Arionem à Delphino vectum, Annibalis exercitum humanas carnes edisse,*

Obscuro,&c. *Ab incerto Priscianus ait. Vt: incertum erat tempus, in quo Narcyssum esse dicunt. Non manifestum est, quot annulos post cladem Cannensem Annibal Carthaginem miserit. Non constat,vbi cerui abyciāt cornua.*

Incredibili,&c. *Vt: Incredibile est Arionem malis adfectum voluisse canere. Supra fidem est, Daphnen à flumine Ladone procreatam,aut Nioben in saxa conuersam.*

Impossibili,&c. *Vt:impossibile erat Arionem à Delphino seruari. Impossibile erat Stentora quinquaginta alios sermone æquasse,sonoque.*

Non cohærente, &c. *Ab inconsequente secundum Priscianum. Quod & contrarium appellat. Vt: contrarium erat, voluisse perdere libertatem eum, qui eam seruasset.*

Indecoro, &c. *Hoc est, ab indecente. Vt: Indecens erat Apollinem, cùm sit Deus, libidinosum voluisse virgini vim inferre. Non decuisset imperatoriam Scipionis dignitatem pul*

cherrimis(quas expugnata noua Carthagine cepit) virginibus stuprū inferre. Honestius erat iniuria muliebri obnoxias, intactas custodire.

Inutili, &c. *Hunc locum Priscianus ab incommodo vocat, cùm dicimus, rem ineptissimam esse, quæ nulli vel vsui vel honori futura, vt: monachatus abrogandus est, vnde nulla commoditas, vel laus vera promanat.*

Artis vim, &c. *Etenim instrumentis omnibus Rhetoricis opus habet: cùm tota spes vincendi, ratioq́ persuadendi posita sit in confirmatione, atq́ confutatione. Nam si adiumenta nostra exposuerimus, contraria autem dissoluerimus, absolutè nimirum munus oratorium confecerimus, vt ait Cicero.*

Coarguere ineptiam, &c. *Duplicē huius declamationis formulā nobis proponit, Prioris est sententia: Absurdum esset, ineptias poëtarū reprehendere, aut vatibus cōtradicere, nisi ipsi in causa essēt, falsaq́ confingēdo, nos aduersum se concitarent. Alterius: Stultum esset Poëtis parcere, cùm ipsi Dijs immortalibus non parcant, sed in Deos omnes, maximeq́ue artis suæ poëticæ præsidem Apollinem debacchentur.*

Apollinem, &c. *Hic Musarum princeps, & dux est. Vnde μȣσήγετον appellant, auctore Macrobio, libr. 1. de Somnio Scip. cap. 3. Idem primo Satur. ca. 17. vocatum ait, ἀπὸ τȣ̃ πάλλειν τὰς ἀκτῖνας, id est, à iactu radiorum. Eundem*

dem Phœbum, ἀπὸ τοῦ φοιτᾷν βίᾳ, quòd vi feratur. Tortellius deriuat à lumine vel nitore, ἀπὸ τοῦ φωτὸς.

Daphne, &c. *Hãc Aphthonius ait filiã esse Ladonis, qui fluuius lauris circumseptus est in Arcadia. Ouidius autem primo Metamorphoseon tradit filiam Penei. Vnde Peneiam ac Penëida vocat. Est autẽ Peneus Thessaliæ fluuius, inter Ossam & Olympum decurrens, apud quẽ est locus amœnissimus, qui Tempe dicitur. Vnde Vergilius ait 4. Georgicorũ: fugiens Penëia Tempe. Ouidius 1. Metamorph.* Ladon. Peneus.

Est nemus Æmoniæ, prærupta quod vndiq; claudit.

Sylua, vocant Tempe, per quæ Penëus, &c. Fertur autem duas habuisse filias, Cyrenem, et Daphnen. Vide Bocacium lib. 7. cap. 29. Porrò poetæ finxerũt, Daphnen è Ladone procreatam, quòd lauri, & arbores proueniant nascanturq; de fluuialibus vndis.

Item auctore Fulgentio, laurũ Apollini vocatam amicam. Quoniam si eam dormientibus ad caput posueris, vera somnia esse visuros.

Pythio, &c. *Phyton vel Python, horrendæ magnitudinis, è terra calescẽte post Deucalionis diluuium procreatus serpens: Quem Phœbus interemit, vnde Pythius est appellatus, Et in honorem eius ludi instituti, Pythia dicti. Ouid. 1. Metamorph.* Python.

Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.

Sunt, qui sic dictum asserant, ἀπὸ τοῦ πυνθάνεσθαι. At Macrob. 1. Satur. cap. 17. ἀπὸ πύθω, hoc est, σήπω trahit, quòd nunquam sine vi caloris efficitur.

Tripodes. Tripodi, &c. *Tripodes, à tribus pedibus dicti fuerunt, auctore Seruio super. 4. Æneid. mensæ in Apollinis Delphici templo. Quibus superpositæ Phœbades vaticinabantur, vel, ex quibus responsa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virgil. in 6. Neque te Phœbi Cortina fefellit. Ferunt autem duo summæ fidei oracula, Delphica & Pythia. Vide Erasmum in prouerbio: Ex tripode.*

Iam quo pacto, &c. *Non probabile est, inquit, nuptias factas esse inter res inanimatas, cùm Hymenæus eorum sit, qui sensus habeant. Prætereà cùm in dubio sit, an inter fluuios filia Daphne, an Ladon pater inter homines recensendus.*

Amor. Amor res pessima, &c. *Vnde Euripides:* Βροτοῖς ἔρωτες ὡς κακὸν μέγα. *Mortalibus amores quàm magnum malum. Qui bonis hominibus non conueniũt, nedum Apollini Deo. Rectè apud Diogenem Laertium Zeno: Amor est, inquit, concupiscentia quædam, in præstanti ingenio viros non cadens.*

Viri mulieribus præstant, &c. ὑπερέχουσι *viri*

viri superant, vincunt fœminas. Etenim fœminæ debiliores sunt maribus, quia frigidioris naturæ, ut de animalibus ait Aristoteles.

REFVTATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Falsum esse, quod Herodotus libr. 1. scripsit super Arione Fidicine. De quo vide Gellium. lib. 16. cap. 19. Ouidium 2. Fast.

EXORDIVM A REprehensione.

Primam historiæ legem Cicero tradit esse, ut vera sit, nec admisceat aliquid falsi. Quam Græci non seruando, sed creditu indigna turpiter confingendo fecerunt, ut fidem amiserint, et Græcia mendax credatur, & Herodoti scripta vana atq; mendacijs consuta, maximè ea, quæ super Arione prodita circumferuntur. Arion vectus à Delphino.

AB EXPOSITIONE.

Arion, inquit, Citharœdus grandi pecunia, & re bona multa copiosus, Corinthum ex Sicilia & Italia constituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæq; cupidi ceperunt consilium, de necando Arione. Hic pernicie intellecta, pecuniam insidiatores haberent, vitam darent, orauit. Atqui nautæ imperârũt, ut iam statim coram desiliret præceps in mare. Homo ibi territus, spe omni vitæ perdi

ta, id vnum rogauit, vt priùs, quàm mortẽ oppeteret, induere permitterent sua sibi vestimenta & fides capere, et canere carmen casus illius sibi consolabile. Quod orauerat, impetrat, atq; ibi mox de more cinctis, amictis ornatus, stansq́ue in summæ puppis foro, carmẽ, quod ὄρθριον dicunt, voce sublatissima cantauit. Ad quod delphinum inter vndas adnauisse, & dorso super fluctus edito Arionẽ vectauisse, incolumiq́; eum corpore cum cythara atq; vestimentis illæsis Tænarum in terram Laconicam deuexisse confirmat Herodotus.

AB OBSCVRO.

Ecquis asserat conspicuum atq; planum esse, Arionem in mare præcipitatum fidibus cecinisse, ipsum fluctibus non obrutũ, nec cytharam humoris impatiẽtem aspergine marina corruptam, neq; vestes à procellis absorptas, sed omnia integra, ipsumq́; cytharœdum saluum euasisse beneficio marinæ belluæ?

AB INCREDIBILI.

Ab Arione fidicine magnam pecuniæ vim collectam admitto, licet id ipsum multis difficillimum creditu, cùm iuxta prouerbium, bonus cantor, bonus cupediarius, promusq́; magis, q̃ condus. At quis, oro, tam demens, vt persuasum habeat, fidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis cõstitutum se ornare, & canere

canere potuisse? Porrò quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plausisse: Et Nioben in tanto natorum luctu saltauisse: sic nemo crediderit, hominem extrema necessitate, capitisq; periculo fidibus delectatum cecinisse carmen non vulgare, rebus scilicet requirentibus habitum potiùs lugubrem, aut Musam, quam vocant Caricam.

AB IMPOSSIBILI.

Verùm esto, concedatur illum potuisse canere, & Delphinũ musica demulsum: sed cùm sit omnium non solùm marinorum animalium velocissimus Delphinus, ocyor volucre, & telo acrior, iuxta Plinij sententiam, quomodo eiusdem dorso potuit Arion pendere, vbi si commoda etiam fuissent retinacula; ijs tamen fidibus intentæ manus vti non potuissent? Sed esto non sit excussus, at quomodo vortices perferre potuit, & semper æstuantis, furentisq; maris impetus, æquoreosq; turbines atq; procellas, quæ remos frangere, proras auertere, & maximas naues deuorare solent atq; submergere?

AB INDECORO.

Quid ab historico magis alienum, quàm ista mendacia confingere? Quid minus cõuenit humanæ naturæ, quàm in summo rerũ asperrimarum periculo canere? Quid in truculentarum belluarũ, à bellis gerendis vocatarum, naturã minùs quadrauerit, quã eas natiua rabie deposita

posita mansuescere, placidorumq; equorum officijs fungi, mariaq; perequitantem hominem dorso portare?

AB INCONSEQVENTE vel contrario.

Calamitatis dolor est comes, atq; luctus prosperioris fortunæ cantus & lætitia: sed quomodo in summū vitæ discrimen adductus Arion, lætitiæ vestimenta potuit induere, musicisque cantilenis indulgere? At idem in mare precipitatus quomodo emersit, quomodo marinis humoribus perfusus, & horrore perculsus, fides, quas inutiles aqua reddit, tractauit? quomodo societatis humanæ atq; rationis expers Delphinus, equum domitum imitatus, citharœdum veluti equitem vexit, & monstrator itineris in portum, quem optauit homo, deduxit.

AB INVTILI.

Quorsum ista tam absurda commenta? & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, vnde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat.

EPILOGVS.

Finem modò faciam, ne in Herodotum inuectus, calūniari videar, & prolixis verborū ambagibus vsus, molestijs afficiam eos, qui credulitatis vitio laborantes, nouerunt mera deliramenta esse, quæ de Arionis fabula memoriæ sunt prodita.

ALIVD

ALIVD REFVTATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Vanum esse Elpenora mutatum fuisse in porcum.

EXORDIVM.

Vt fabulæ Poëtarum honestæ delectandi gratia vel docēdi causa conscripta laudem merentur: sic absurda, quorū nullus est vsus, mendacia carbone notanda, minimeq; sunt ferenda, cuius farinæ sunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

AB EXPOSITIONE.

Quem sociorum Vlyssis vnum fuisse perhibent à venefica Circe, solis ac Persæ filia, mutatum in porcum, & ex homine, per pocula bestiam quadrupedem factum, iuxta illud Iuuenalis, Saty. 14. Cum remigibus grunnisse Elpenora porcis. Circes (inquit Horatius) pocula nosti. Elpenor, in porcū.

Quæ si (Vlysses) cum socijs stultus, cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice; fuisset turpis et excors,
Vixisset canis immundus vel amica luto Sus,

AB OBSCVRO.

Quod figmentum nemo præditus etiam Attica eloquētia perspicuum, aut planum fecerit homini rationis compoti. Obscurior enim res est, quàm vt vlla dicendi facultate queat illustrari

strari, & intellectu tam difficilis, vt ne Apollo quidem (vt prouerbio dicunt) intelligat.

AB INCREDIBILI.

Quis tanto credulitatis vitio laborauit, cui verum videatur, hominem in porcum transformari potuisse, idq; per fœminam, quæ vt viris infirmior est, ac ineptior, ita minus idonea ad capessendas atque sibi vendicandas diuinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum spectacula solent exhiberi; & virgula, vt aiunt, diuina suppeditari.

AB IMPOSSIBILI.

Ecqua ratione vel efficacia fieri potuit, vt humana facies in setosum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pedes bisulcos transiret, & breuiter in animal deforme, terrã semper spectans ac fodiens, conuerteretur homo? Cui Deus os sublime dedit, cælumq; videre Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

AB INDECENTI.

Non decuisset Circem id attentare, vel sibi potenter arrogare, quod solius diuinæ virtutis est opificiũ. Ad hæc indecens admodum fuisset, humani corporis figuram, ad Dei similitudinem factã, in porcina membra cõuertere, naturamq; ratiõe diuina præditam, sordidissima pecoris carne dehonestare.

AB INCOHAERENTI.

Veneficijs potens Circe fuerit, esto. Sed quomodo

modo à triuenefica porrectum, quod haustum in stomachum traijci, deinde in visceribus absumi, atque confici solet, poculum potuit totum Elpenoris corpus immutare? Quis vnquā audiuit, sumpta pocula secutas fuisse corporum transeuntium in alia transformationes, & non potius pristina membrorum figura permanente, sanitatem, vel aduersam valetudinem concomitatam?

AB INVTILI.

Quæ malè feriatorum hominum deliramenta, cùm nihil bonæ frugis adferant, miror, quid Herodotum iuuerit ista confingere. Quid item vates impulerit scriptis suis rata facere, atque committere, vt verum perduret prouerbium: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοὶ: Multa mentiuntur Poëtæ. Quibus quidlibet audendi semper fuit æqua potestas, vt Horat. ait.

CONCLVSIO.

Desinam plura de rebus vanissimis verba facere, ne diutius ijs immorāti mihi aliqua vaniloquentiæ nota possit inuri.

ALIVD REFVTATIONIS exemplum.

Argumentū. *Quod vanū sit, quod iactent Barbari de Hieronymo ob libros Ethnicorum, inprimis Ciceronis, lectos flagris cæso.*

EXORDIVM A DICENTIVM reprehensione.

Po-

Politiarum literarum hostes Cerite, quod aiunt, cera digni sunt, quòd lapidem moueant omnem, vt studiosos à bonis literis retrahant. Etenim multa comminiscuntur, vt bonos in erroris tenebras secum abducant. Sed videamus, quæ nam inter cætera, quorum infinitus est numerus, phantasmata confingant, ac immensa caui spirent mendacia folles.

AB EXPOSITIONE.

Diuus Hieronymus, inquiunt, cùm singulari disciplinarum studio flagrans, Ethnicos scriptores, imprimis Ciceronē lectitaret, nec prophani studij finem faceret, per somnium ad Dei tribunal raptus est, vbi accusatus ad flagra damnatus fuit, vt documento esset libros Ethnicorum non esse legendos.

AB OBSCVRO.

Quod hominum à Musis alienorum figmentum, à veritate remotissimum, Cimmerijsq́ (vt aiunt) tenebris obuolutum est. Etenim cui poterit apertum atq́ clarum videri, hominē mortalem non modò somno, sed etiam carne & ossibus grauatum, in cælos rapi? in Dei conspectum produci, atq́ ibi ad maiestatis summæ tribunal virgis obiurgari, propter lectos cum iudicio libros Ethnicorum? A quorum studijs nemo bonus vnquam, nemoq́ pius abhorrere solitus, sed potiùs omnia probare, quod bonum est tenere: Quomodo manifestum ergo fuerit, virum sanctum

ctum vapulasse, quod velut è luto gemmas, hoc est, quod in Ethnicorum libris optimum erat, colligeret, ac inde libris suis plurimum conciliaret leporis, atq; dignitatis?

AB INCREDIBILI.

Vltra fidem est, singulari sanctimonia virũ conspicuum, è lectulo suo raptum in cælos, vt flagris cederetur. Deinde virgis percussum, in terras relatum fuisse. Quod si verè contigisset, procul dubio semper à poetarum lectionibus, post datam tergo pœnam, abstinuisset. Ad id ipsum minimè factum eius scripta testantur. Sed per somnium fuit accusatus, per somnium damnatus atq; cæsus. Per somnium igitur res debet credi, quæ meræ verborum vmbræ sunt.

AB IMPOSSIBILI.

Quomodo carnalis homo super æthera ferri? Quomodo imbecillitas humana præfulgidos cœlestis splendoris atq; flammarum radios perpeti, fulgurantemq; terribilis iudicis vultus sustinere potuit? Sed esto potuerit id tolerare. Quomodo autem dormiens, nihilq; sentiens verbera potuit sentire? Quomodo se tanta formidine perculsum, & in pericula coniectum fuisse recordans ad Ethnicorum libros redire?

AB INDECORO.

Omnium ineptissimi sunt homines, qui nobis fingunt, Deum illorum tortorem esse, quos è libris Ethnicorum, quod habetur inibi salutare, non

re;non piget excerpere, & in vtilitatem piorũ memoriæ prodere, illis interim parcentem, qui segnes & ignaui bonas omnes disciplinas, quæ Dei Optimi Maxi. sunt munera, contemnunt prauaq; sua et viuendi consuetudine, & ratione bonos offendant, atq; secum trahunt in perniciem. Et viro sancto parum conuenerat, authorum prophanorum scripta legere, si cognouerat, ea sacris literis incommodare, aut legentibus nihil vtilitatis suppeditare. Esto, sint in ijs nonnulla praua dogmata: magis tamen decuerit mala præterire, & aures obturare, quàm omnia ex æquo damnare.

A REPVGNANTI.

Scripsit quidem D. Hieronymus ob lectos Ciceronis libros se flagra passum: sed puellæ teneriori, quam à nimio poetices studio volebat retrahere, scripsit per somnium accidisse. Quis inde, precor colligendum iurauerit, eloquentissimos Ethnicorũ libros nõ esse legendos? Quod per somnium, quo rem actam intelligunt, pij credituri sunt, vel vt Græci dicunt ὀυδ' ὄναρ. *Quo antiquo prouerbio significârunt id, quod nulla ratione, nullo tempore audeas sperare.*

AB INVTILI.

Sed quæ suis hisce mendacijs turpissimis cõmoda nobis adferunt bonarum literarum hostes? Commoda non videmus, experimur autẽ incommoda. Etenim dum omnes sui similes, hoc

est indoctissimos cupiunt habere, talibus terriculis iuuentutem à literis syncerioribus auocant, vt similes habeāt labra lactucas. Ita grandiores hi facti, nulli vel rebus priuatis, vel publicis vsui poterunt esse.

CONCLVSIO.

Facessant igitur elegantiorum literarum osores, ac desinant per vanissimas de Diuo Hieronymo confictas nugas, iuuentutem ab Ethnicorum vtilissimis & mores, & ingenia formantibus scriptis deterrere.

IDEM ARGVMENTVM,

Petrus Mosellanus & copiosius et elegantius tractauit, cuius verba non piguit adscribere.

Si vnquam dubium fuit, hoc vitij mortalium mentibus natura insitum esse, vt quantum quisq; vel ipse iam sit assequutus, vel post se assequi posse speret, tantum probet, & nihil nisi quod ipse facit, rectū putet: nunc certè dubium esse desinet, posteaquā existunt, qui quoniā ipsi optimos quosq; scriptores aut nō legūt, aut si legunt, nō intelligunt, alios quoq; ab eorū lectione deterrent, & quia errorē suū veris rationib. persuadere nequeunt, muliercularū more affictas superstitiosorum exemplorum minas confingunt. Nam quis desidiosissimis istis desidiæ patronis credet, propterea Diuū Hieronymum, vt diuinarum, ita humanarum literarū peritissimum, quòd Ethnicorū scripta legerit,

patrocinantur, sed nunc quantum efficiant, videamus. Sanctus Hieronymus, inquiunt, singulari quodam liberalium artium studio flagrauit. Quid ego audio? Sanctus erat Hieronymus & tamen liberalium artium studio flagrabat? Sancti sanctè omnia & faciunt, & dicunt. Vos verò hoc nomine in ius vocatum iactatis, quòd liberales disciplinas auidiùs legendo sit sectatus: aut ergo sanctus non erit Hieronymus, & disciplinæ liberales erunt fugiendæ: aut si sanctus est Hieronymus, sanctum erit, & liberales artes tractare. At quis est tam impudens, vt Hieronymo sanctitatis gloriam detrahat? Nisi fortasse dicitis, tum eum sanctum non fuisse, cũ prophanos authores legeret. Dicite ergo mihi vllum tempus, quo à prophanis literis in totũ abhorruerit. An est aliquis liber, aliqua epistola, aliquis commentarius eius scriptoris, in quo non prophana sacris adiũxerit? Quod si in scribendo ad prophanos authores sæpè respexit, quantò magis in legendo idem hoc fecisse eum putabimus? Aut ergo sanctitatis opinionem, quam ille sibi summa eruditione, summaq; pietate comparauit, ei detrahetis, aut si hoc nõ audetis, mendacium vestrum ipsi prodetis. Deinde, si artes ab ethnicis potissimum & inuentæ, & nobis traditæ, liberales sunt, flagitium erit eas didicisse. Vix me contineo, quin hic sophistis istis insultem. Hoccine vester vos docuit Aristo

teles, liberare quod sit, hoc idem & flagitiũ esse posse? Non virtus est liberalitas? O nouum ac u men. Nam cũ quod liberale appellant, hoc idẽ vitiosum esse dicant, nónne ex virtute faciunt vitium? Vt cùm vitium omne sit fugiendum, idem sit istis & liberale & illiberale, fugiendũ pariter & expetendum. Vide, quam bellè cohæreant quamq; formalis sit, vt Gothi isti loquuntur, hæc narratio? Sed philosophia ac theologia contentus esse debebat, sicut Doctor Sanctus, et Doctor Subtilis, qui non curauerunt istas nouitates. Quã tu hic philosophiam mihi somnias egregiæ Philosophiæ magister? Neq; enim credibile est vigilare eos, qui vllam artem liberalem à philosophia separant. Miseri homines non didicêre philosophiam, non esse dictata quædam nuper à quib. nescio, quæ posteà et in scholis alij alijs velut per manus tradidêre, de inuentionib. de formalitatibus, de obligationibus, & similib. nugis, sed latius patere augustissimæ huius disciplinæ fructum. Nam cùm totum philosophiæ corpus ex tribus velut primarijs membris constet, sermonis facultate: naturalium rerum cognitione: et vitæ instituẽdæ ratione: singula hæc deinceps plurimas in se complectuntur partes. Etenim in sermone desideramus, vel vt cum rectè loquentium exemplo consentiat, id quod pollicetur Grammatica: vel, vt naturã cuiusq; rei explicet, nũc quæ obscura sunt, definiendo, nũc

Philoso-
phia.

[illegible]

quæ

quæ multa & confusa, diuidendo nūc quid cuique vel consequens vel repugnans sit, colligendo, quam vim dialecticen vocant: vel vt propriè, distinctè, copiosè, ornatè, de quauis re proposita cum quadam audientium admiratione dicamus quæ facultas propriè est oratorū. Sed naturæ cognitio latiùs etiam fines suos porrigit, cùm cælum, pariter elementa, atq; adeò, quæ in elementis sunt omnia, ambitu suo circumscribat. Vitæ verò humanæ moderatio nō in hoc est tota, vt quis suos ipsius mores ad virtutis præscriptum formet. sed maius etiam quiddā præstat, nimirum, vt primùm nos ipsi vitamq; nostram, deinde domus familiæq; curam, postremò ciuitatis ac Reipub. administrationem, recta ratione instituamus. Et cū ex vno philosophiæ velut fonte innumerabiles disciplinarum humanarum riui promanârint, & nullus scriptor quantumuis Ethnicus tam sit inanis, vt non scriptione sua in aliquam philosophiæ partem incurrat: quæ (malū) insania est, eum, qui Ciceronem in omni philosophiæ parte summa cum laude versatū diligenter legat. perinde criminari, ac si philosophiæ terminos sit egressus? Quòd si philosophiæ pars est Cicero, & qui philosophiæ student, vel vestro iudicio non flagra, sed præmia merentur, qua, quæso, fronte fingitis vobis Hieronymum, cui præmium debebatur, cæsum flagris? Neq; verò libet hic quicq̄ expro-

λογικά.

ἠθικά.

prare vel Thomæ Aquinati, vel Ioanni Scoto, quos tantoperè venerari cuique per me sanè licet: illud tantùm dico, me nec sanctitatem detrahere Thomæ, nec Scoto subtilitates inuidere. Sed quod adduis, non curæ fuisse ijs nouitates, videlicet per nouitates Ciceronis lectionem intelligentes, agnosco Atticam istam vestram eloquentiam & acumen miror. quod quæ annis supra mille sexcentis in eruditorum manibus fuerunt, ea præ nugis vestris nuper natis existimetis noua. Atque vtinam vobis, quibus tantùm displicent noua, nunquam nouus contingat cucullus, nunquam nouæ crepidæ, sed semper pannis annisq; obsitis, putridi pisces, & antiquata oua sint cibus. At suauiùs etiam est, quod, quò probabilius esset mendacium, causam lecti Ciceronis adiungunt: Quia, inquiunt, placebant ei pulchra verba. Ecce verò alterum sermonis sophistici florem. Quid autem peccatū est, malle pulchra, quàm spurca? Video quorsum tendatis, Hieronymum vestri similem optatis, hoc est, infantem, vt ne eloquentissimi viri exemplū vestræ infantiæ obstaret. Deinde, vllúmne verbum per se est pulchrum, an potiùs, vt quodq; rei vel pulchræ vel turpi inditum est, ita vel pulchrū vel turpe habetur? Quòd si pulchra sunt verba, quæ pulchras res velut vestiunt & ornant, nónne in contrarium res vobis exit, vt quod pro vobis adduxistis, hoc maximè vos

oppugnet? Iam vt demus, causam hanc aliquid valere, illud quomodo consistet, quod, quæ in alijs laudat Hieronymus, eorum culpa ipse plectatur? An non idem in Epistola ad Magnum oratorem, fatetur se prophana legere, sacrisque intertexere, & qui hoc ante se fecerant, suóne etiámnum tempore facerent, eorum exempla non modò nō reprahendit, verumetiā imitanda proponit? Nónne Lactantium hoc nomine miratur, quod ad Ciceronis eloquentiā cæteris propius aspiraverit? Nō Basilius summus mea sententia Theologus, nepotibus suis adolescentibus, quos ad diuinæ sapientiæ perfectionem erudiebat, omne genus prophanorum scriptorū prudenter legendum suasit? Imò non Augustinus in futuro Theologo omnium penè humanarum literarum cognitionem desiderat? Nónne idem Ciceronis Hortensio (sic enim inscriptus est liber) velut duce, ad sapientiæ Deo dignæ studium primum se peruenisse palam testatur? Et Hieronymum lecti Cicerōis pœnas graues adeò dedisse, credi vobis adhuc postulatis? Illi laudib. attollunt industriam eorum, qui ad æternæ sapientiæ templum ornandum, populi Israëlitici exemplo, peregrinas conferunt opes: vobis non satis est vosipsos velut fucos quosdam, in Dei aluearium nihil importare: insuper alijs in hoc genere laborantibus obstrepitis, & ficti exempli horrorem opponitis? Sed quid ego horum exē-

Lactātius.

Basilius.

Augusti-nus.

Paulus. *pla commemoro? Ipse adeò Paulus, qui Christi suo ore loquẽtis periculum minatur, ethnicorũ Poetarum versibus in Euangelij gloriam abusus est. Quid autem, si ostendam, quod vos impudenter adeò asseueratis, hoc ne fieri quidem potuisse? Quid si hoc ex vestris ipsorum verbis conuincam? Quid si hoc vestrum commentum ab ipso adeò Hieronymo palàm rideri alicubi comprobem, deinceps ne tale aliquid studiosis hominibus obgannire audebitis? Per somnium vobis Hieronymus accusatur, per somnium damnatur, per somnium caeditur. O nouum iudicium. In Areopago olim iudicia noctu habebantur, sed vigilantibus iudicibus, vigilantibus reis: hic reus cum altum adeò dormiat, vt etiam somniet, ad tribunal protrahitur, accusatur, damnatur, caeditur: & qui fieri potest, vt dormiens causam dicat? vt omni sentiendi facultate destitutus, flagrorũ ictus sentiat? Nónne ipsa somnij vox totũ hoc, quod iactatis, somnium, aut si quid somnio vanius est, esse ostẽdit? Atqui venit in mentem, quo potissimum nitãtur fabulae illius decantatores. Hieronymus, inquiũt, ipse scribit tale quid accidisse. Fateor, sed scripsit iuuenis, calentib. adhuc in eo Rhetorũ studijs, quorum professio est. fictis etiam narrationibus ad suum negotium abuti. Scripsit puellae, cuius ingenium parũ firmum, talibus terriculis ab immodico ethnicae lectionis studio absterrere*

ſtererre prudētis erat. Scripſit aptis verbis, aptis figuris, ea præfatione ſomnij pariter & febriculæ, vt cauto, firmoq́; lectori commentū ne poſſet quidē imponere. Scripſit in familiari priuataq́; epiſtola, ſtylo ad puellarū infirmitatem accōmodato. Alioqui ter periurū facietis Hieronymum, Primū, qui poſt iudicium illud veſtrum, quo lectionem ethnicorum abiurârit, ad libros prophanos toties redierit. Deinde, qui alijs eius generis libros non modò legendos permittat, verū etiā ſuadeat: Poſtremò, qui in defenſione ſua multis annis, poſteaquā ad Euſtochiū de ſomnio hoc ſcripſerat, exactis, Rufino, lectionem Ethnicorū pro crimine obycienti, reſponderit: ſomnium eſſe, quod Euſtochio ſcripſiſſet: Somnijs aūt ſcripturarum authoritate fidem non habendam. Quid expectatis amplius? Ipſe Hieronymus iam non minùs eruditione vitæq́; ſactimonia, quā ætate perfectus, quòd iuueni ſibi ad Euſtochiū ſcribenti exciderit, merum fuiſſe ſomnium confitetur. Sed vereor planè, ne ſint, quibus prolixa hæc de ſomnio diſputatio, quēdam tedij ſomnum adduxerit: tantū abeſt, vt, ne cui fabulam hanc perſuadeant, metuam.

ELEGANTISSIMA M. PORcij Catonis Conſulis ad populum oratio, qua fœdum Bacchanalium ritum reprehendit.

EX

EX T. LIVIO.

Bacchanaliũ ritus.

Nulli vnquam concioni, Quirites, tam non solùm apta, sed etiam necessaria hæc solemnis comprecatio Deorum fuit, quæ vos admoneret hos esse Deos, quos colere, venerari, precariq́ maiores vestri instituissent, non illos, qui prauis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus stimulis ad omne scelus & ad omnẽ libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenùs proloquar, inuenio: si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: si omnia nudauero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor. Quicquid dixero, minus, quã pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse. Vt ad cauendum satis sit, dabitur opera à nobis Bacchanalia tota iam pridẽ Italia & nunc per vrbem etiam multis locis esse non fama modò accepisse vos, sed crepitibus etiam vlulatibusq́ nocturnis, qui personant tota vrbe, certum habeo. Cæterũ quæ ea res sit ignorare: alios Deorũ aliquem cultum, alios concessum ludum & lasciuiam credere esse: et qualecunque sit, ad paucos pertinere. Quòd ad multitudinem eorum attinet, si dixero multa millia hominum esse, illicò necesse est exterreamini, nisi adiunxero, qui qualesq́ sint. Primũ igitur mulierum magna pars est, & is fons mali huiusce fuit: deinde simillimi fœminis mares stuprati, & constupratores

tores, fanatici vigiles, vino, strepitibus, clamoribusq; nocturnis attoniti. Nullus adhuc vires cō iuratio, caeterum incrementum ingens virium habet, quòd indies plures fiunt. Maiores vestri ne vos quidem, nisi quùm aut vexillo in arce posito comitiorū causa exercitus edictus esset, aut plebi conciliū tribuni edixissent, aut aliquis ex magistratib. ad concionem vocasset, fortè teme rè coire voluerunt: et vbicunq; multitudo esset ibi & legitimum rectorem multitudinis censebant debere esse. Quales primùm nocturnos coetus, deinde promiscuè vos mulierum ac virorū esse creditis? Si quibus aetatibus initientur mares, sciatis, non misereat vos eorum solùm, sed etiam pudeat. Hoc sacramento initiatos iuuenes, milites faciendos censetis, Quirites? ijs ex obsceno sacrario eductis arma committenda? hi cooperti stupris suis alienisq; pro pudicitia coniugum ac librorum vestrorum ferro decernerent: Minus tamen esset, si flagitijs tam effoeminati forent (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentē à fraudibus abstinuissent. Nunquā tantum malum in Repub. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinens. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid scelere peccatum est, ex vno illo sacrario scitote ortū esse. Nec omnia, inqua coniurauerunt, edita facinora habent, adhuc priuatis noxijs, quia nondum ad Rempublicā op-

opprimendam satis virium est, coniuratio sese impia tenet. Crescit & serpit quotidie malum: iam maius est, quàm capere id priuata fortuna possit: ad summam Reipub. spectat, nisi præcauetis Quirites. Iam huic diuinæ legitimè à Consule vocata par nocturna cōcio esse poterit. Nunc illi vos singuli vniuersos concionantes timent: iam, vbi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis, illi coierint, consultabunt de sua salute, simul ac vestra pernicie: tum singulis vobis vniuersi timendi erunt. Optare igitur vnusquisque vestrum debet, vt bona mens suis omnibus fuerit: si quem libidosi furor in illum gurgitem abripuit, illorum, eum cum quibus in omne flagitium & facinus coniurauit, non suum iudicet esse. Ne quis etiā errore labatur vestrū quidem nō sum securus. Nihil enim in speciem fallacius est, quā praua religio. Vbi Deorū numen prætenditur, celeriùs subit animū timor, ne fraudib. humanis vindicādis diuini iuris aliquid mixtū violemus. Hac vos religione innumerabilia decreta Pontificū, Senatusconsulta, aruspicū deniq; responsa liberant. Quoties hoc patrum auorumq; ætate negotium est magistratibus datum, vt sacra externa fieri vetarent? sacrificulos, vatesque foro, circo, vrbe prohiberēt? vaticinios libros cōquirerent, combure rētque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquàm more Romano, abolerent? Iudicabant enim

nium prudētissimi viri, omnis diuini humaniqúe iuris, nihil æque dissoluendæ religionis esse, quàm vbi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicenda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, quum demolientes nos Bacchanalia, discutientesqúe nefarios cœtus cerneretis. Omnia Dijs propitijs volentibusq́ ea faciemus: qui quia suum numen sceleribus libidinibusq́ contaminari indignè ferebant, ex occultis ea tenebris in lucē extraxerunt: nec patefieri vt impunita essent, sed vt vindicarentur, et opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæq́ meo mandauit: nos ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigrè exequemur: vigiliarū nocturnarum curam per vrbem minoribus magistratibus mandauimus. Vos quoque æquum est, quæ vestra munia sunt, quo quis loco positus erit, quod imperabitur, impigrè præstare et dare operam, ne quid fraude noxiorum, periculi, aut tumultus oriatur.

CONFIRMATIO
SIVE ASSEVERATIO,
quæ Græcis κατασκευὴ *dicitur.*

Confirmatio, vel Asseueratio, est propositæ rei comprobatio. Confirmanda

ſuperare Muſas videtur. Si enim quæcunque canunt Poetę, Muſis inſtincti profundunt, quid ni planè Muſis bellum indicit, qui poëtarum repræhendere conatur inuenta? Ego quidem omnium Poëtarum ſententiam comprobo, illius autem maximè, qui Daphnen ab Apolline eſſe amatam, ſapienter protulit. Sed quæ nam ſunt, quibus fidem non adhibent? Daphne inquiunt, è terra nata eſt, & Ladone.

EXPOSITIO REI A manifeſto.

Cur hoc apud Deos incredibile? Nónne rebus omnibus, & aqua & terra ſunt origo? Nónne ſemina rerum omnium elementa præbēt? Si verò quicquid gignitur, procedit ex terra, & aqua, nimirū Daphne eiſdem orta eſt, quibus omnia, principijs, Ladone & terra genita ſcilicet inde, vnde cuncta procreātur. Superabat autem Daphne facie reliquas omnes. Rectè quidem. Quęcunq; enim primò è terra emittuntur cum naturæ pulchritudine producuntur & primo velut natiuo proprioque conſpicua decore, pulcherrima videntur: Multę autem mutationes corporibus ſpecioſiſsimis tempore accidunt. Quæ verò recens nata primùm apparuerunt, ea formoſiſsi-

turam, vt Apollo sit, qui virtutem quærit, ipsa verò virtus, Daphne.

A COHAERENTE.

Fugientẽ puellam mater excepit. Cuncta enim, quæcunq; sunt mortalem sortita naturam, ad ea, vnde orta sunt, festinant reuerti. Idcircò in terrã cecidit Daphne, ex terra prognata.

A DECENTI.

Accipiens autem puellam mater, pro ipsa reddidit arbustum. Vtrunque opus terræ propriũ, vt in hanc homines cadant, & arbores ab ea nascantur.

A CONFERENTI.

Procreatum autem arbustum, Apollinis honori dicatum est. Dij enim extra prouidentiæ suæ complexũ, ne arbusta quidem reliquerunt. Sed coronãtur enatis, & primitiæ prodeuntium è terris, ipsis sacrantur. Sed arbor diuinationis facta est merces atque symbolum. Hoc autem conueniens puto. Daphnen enim poëtarũ multi σωφρόνην, id est, temperatam appellant, & oracula dare à temperantia, prouenit.

CONCLVSIO.

Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit, virtutibus consecratur. Neque enim posset futurorum esse capax, qui la-

furore concitatos, & impulsos. Diuinum enim Poëtarũ genus est, atq; dijs agitur, vt ait Plato de legibus 3. Idem de furore Poetico: Non arte inquit, sed diuino afflatu mente capti, omnia præclara poemata canunt. Quem furorem ἐνθουσιασμὸν *appellant, numinis adflationem, quam Budæus de asse primo, interpretatur vim dicendi & scribendi diuinitùs inseruefactam. Hanc libro primo de raptu Proserp. Claudianus intelligens, inquit:*

Raptoris thalamos audaci promere cantu
Mens cõgesta iubet, gressus remouete prophani.
Iam furor humanos nostro de pectore sensus
Expulit, & totum spirant præcordia Phœbum.

Huc item Ouid. sexto Fastorum respiciens, ait:

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo,
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Idem, libro de arte tertio:

Est Deus in nobis, sunt & commertia cæli,
Sedibus æthereis spiritus ille venit.

Cur hoc apud Deos, &c. *Græcismus est,* πρὸς τῶν θεῶν, πρὸς τοῦ διός. *Hoc est, per Deos, per Iouem.*

Superabat facie, &c. *Quoniam Daphne omnium pulcherrima fuit, nõ dubium est, quin Apollinem potuerit in amorem sui sollicitare. Certè pulchritudinẽ Aristoteles dicebat quauis epistola efficaciorem ad commendandam.*

Theophrastus silentem fraudē appellabat: Plato prærogatiuam naturæ, quæ paucis soleat contingere. Carneades dicebat, ἀδορυφόρητον βασιλείαν *regnum absque satellitio. Meminit Erasmus Apophtheg. sexto. qui pulchritudinem in tria distinguunt: aliam referunt laudabilem esse, vt formosam faciem: aliam vsui deseruire, vt instrumētum, & domum, quæ præterquam, quòd speciosa sunt, vsibus nostris commoda etiam sunt: tertiam legibus studijsq́; cōstare, eamq́ue humanæ vitæ commodis maximè consulere. Cuius meminit Diogenes Laertius, lib. 3. de vitis Philosophorum. Hæc in æternum perdurans omnium est pretiosissima. Vnde Ouidius tertio Tristium eleganter ait:*

Pulchritudo triplex.

Nepe dat, & quodcunq́; libet fortuna, rapitq́;,
Irus & est subito, qui modò Crœsus erat.
Singula quid referam? nil nō mortale tenemus,
Pectoris exceptis, ingenijq́; bonis.

Multæ mutationes, &c. *Hoc est, pulchritudo recens producta peramabilis est, temporis autem cursu vitiatur, hinc pulcherrimè Ouid. de arte amandi ait:* *(ad annos*

Forma.

Forma bonum fragile est, quantumq́; accedit
Fit minor, & spatio carpitur illa suo.
Nec semper violæ, nec semper lilia florent,
Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi iam venient cani, formose, capilli,
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.

Iam

Iam molire animũ, qui duret: & astrue formā,
Solus & extremos permanet ille rogos.

Idem tertio Tristium, ad filiam Perhillam:

Ista decens facies longis vitiabitur annis,
Rugaq; in antiqua fronte senilis erit.
Iniycietq; manus formæ damnosa senectus,
Quæ strepitum passu non faciente venit.

Notabis obiter Aphthonium iuxta suas præceptiones, nõ ea confirmare, quæ omninò fidem, vt fieri possint, non habent. Et Quintilianus lib. 3. ca. 6. Illud frequens est: inquit, vt ea quibus minus confidimus, omittamus. Hinc silentio præterit, ac trāsit, Daphnen in vndis educari, aut in medijs terræ matris visceribus vitā exigere potuisse. Tractari tamen exercitationis gratia possunt, cùm confirmatio atq; refutatio sint veluti quædam imagines rerum illarum, quæ in veras et instas causas incidunt, hic seorsim, quasi per lusum, tractata, vt in his iuuētus exercitata, possit ad veras ac graues causas agendas accommodatior reddi.

Quæ Dij donant, &c. *Sic argumentatur:*

Qui amat pulchritudinem, non hominum, sed Deorum munus amplectitur.
Pythius amat pulchritudinem:
Ergo non hominum, sed Deorum munus amplectitur.

Virtutes labore comparantur, &c.

Transit ad eam fabulæ partem confirmandam, qua poetæ dicunt Daphnen ab insequente Phœbo, teneramq́; puellam à Deo non fuisse comprehensam. Quod difficile confirmatu visum relinquit, & ad allegoriā transit. Per Daphnen, inquit, virtutē intelliges, per Apollinem virtutis sectatorem. Quemadmodùm is, qui virtutē sequitur, non facilè comprehendit eam: ita Daphne captu difficilis erat Apollini. Etenim difficilia, quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemq́; aditū primo spectantibus offert,
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.

Mater excepit, &c. *Etenim terræ propter merita indiderunt venerationem materni nominis, nascentes excipit, sustinet, postremò complectitur gremio, vt Plinius ait libro secundo, capite sexagesimo quinto.*

Apollinis honori, &c. *Triplicem, inquit, potissimum vtilitatem adfert Daphne in laurum conuersa, Honorē & decus Apollini, Dijs reliquis coronas, quibus exornantur, & Diuinandi artis iudicium insigne.*

Primitiæ, &c. *Nouæ fruges. Quas olim veteres non degustabant, nisi priùs τὰς ἀπαρχὰς Dijs sacerdotes immolassent. Vide Erasmum in prouerbio,* Μηδὲ ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιῤῥέκτων ἀνελόντα ἔσθειν, μηδὲ λούεσθαι.

CON-

CONFIRMATIONIS EXEMplum paulò copiosius à Petro Mosellano tractatum.

Argumētum. *Quòd verum sit, quod Vergilius scriptum reliquerit, Didonem amoris impatientia mortem sibi consciisse: confirmationis exemplum.*

Quanta fuerit priscorum hominum industria in cōparandis sapientiæ monumentis, quæ posteris suis relinquerent, cùm alijs rebus multis constat, tum vel maximè per hoc indicatur, quòd quæ eximiæ cuiusdam Philosophiæ documenta existimabant, ea non temerè literis mādabant, sed Musica numerorū suauitate condita posteris legenda tradidêre. Cuius laudis ab Hebræis ad Græcos deriuatæ, vt Latini quoque homines participes fierent, si quisquam alius, Vergilius certè effecit. Nam is cùm humanarum rerum magnam in Ænea suo mortalibus proponere, ac per hunc, quod cuiq; vel sequendum vel fugiendum esset, docere statuisset, non satis habuit, fictis interim personis veros affectus repræsentare, id quod alioqui poëtæ spectare solent, verum etiam vera pleraq; admiscuit, inter quæ verissima esse censenda sunt, quæ vt ab insano amore adolescētes deterreat, de Didone Carthaginēsium Regina amoris impatientia mortem sibi consciscente commemo- Dido.

rat grauius ne an iucundius, nec dum statuo. Narrat enim, Æneam parte classis naufragio amissa, Carthaginem in Africam delatum. Vbi cùm hospitio Didonis vteretur, Reginā pulcherrimi viri primùm admiratione, deinde & amore captam. Postremo amorem consuetudine mutua adeò confirmatum, vt cùm Æneam aliò vocantibus rebus, persequi non liceret, amoris impatientia furere inciperet, seq; ipsa interimeret. Quid obsecro apertiùs, probabiliusq; narrari possit? Quid omninò est in toto hoc narratiōis contextu tale, quale in fictis argumentis esse solet? Cohærēt omnia, vsitata sunt omnia, & iam multis cōsimilibus exemplis probabilia. Nec vllum est verbum, quod mendacij suspicionem facere posset. Constat enim, Troia capta Ænea vnà cū socijs domo profugi classē mari sursùm ac deorsùm iactatam. Cōstat Didonem fratris iram fugientem, in Africam venisse: Carthaginem condidisse, regnum nouum instituisse. Et quid noui, si regina similibus casibus iactata profugum Æneam hospitio excepit? Si tanti herois virtutes tum ex ipsius formæ dignitate, tùm verborum grauitate mirata? Si quem admirabatur, eius etiam amore paulatim ardere cœpit? primum mulier annis pariter & corpore virēs. Deinde regalis luxus, strepitu lasciua, & cui, quod libuit, etiā licuit? Postremò gustata quondā genialis dulcedinis desiderio

siderio iamdudum æstuans, ac maritum sibi destinans? ipse muliebris sexus per se infirmus, natura sua lubricus est, & cum alijs affectibus, tū verò maximè amoribus est obnoxius. Nā ij, quanquam tristem ferè exitum habent, tamen cùm ad se homines incautos inuitāt, prima specie, mirum quantum suauitatis, quantum deliciarum, quantū mellis pollicentur. Et quid attinet hic exempla cōmemorare multarum, quæ non vt Dido ignoscendo, sed illiberali planè & pudēdo amore superatæ sunt? Quis nescit Pasiphaēn Cretensis regis filiam tauri amore correptam insaniuisse? Quis ignorat Clytemnestram Ægysti adulteri amore pollui, quā Agamēnonis mariti laudatissimi principis triumphalē reditum expectare maluisse? Et credibile nō erit, Didonē ab omni parentū, ac maritali iure liberam Reginā, luxu barbarico diffluentē, Æneæ regij hospitis amore tactā fuisse? Sed datis Æneam Carthaginē appulisse, hospitio Didonis visum, Didonem hospitis amore inflammatū. At flammæ eius tantā vim non fuisse, vt cum Ænea suo potiri illa amplius nō posset, tum vim ipsa sibi attulerit; hoc verò incredibile vobis videtur? Quasi verò non sit tantus amoris furor, vt ad moriendū viros etiam compellat, ne dum fœminas. An nō audistis Herculē ipsum fortissimum heroēm, quo nomine in Deorum numerū à superstitiosa antiquitate positus est amoris im-

Pasiphaē.
Clytemnestra.
Hercules.

impatientia incendium sibi ipsum struxisse? Et qui affectus fortissimum viri pectus expugnauit, fœminam ad suam ipsius necem adigere nō poterit? Vanum autem sit hoc exemplum, nisi minores etiam affectus hoc à viris sapientiæ opinione clarissimis impetrarūt. Quis inter philosophos laudatior Aristotele? At is cū, quamobrem toties se reciprocaret Euripus inuenire desperasset, ipso desperationis mœrore scribitur extinctus. Quot autem nobiles Romani gloriæ studio mortem voluntariam suscepêre? Non Cato Vticensis superatarum partium ignominia ad suam ipsius cædem impulsus est? Non Lucretia erepta pudicitia dolore ferrum in se ipsa defixit? Quid autē, q & leuissimi affectus, nempe gaudij immoderatus sensus matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum est enim incorruptis T. Liuij grauissimi rerum humanarum scriptoris monumentis. Quod ergo viris et fortitudinis, & sapientiæ gloria spectatissimis leuiores animorum motus extorserunt, hoc vehementissimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ita desipiet, vt hoc credat? Quis non audit vulgò iactari prouerbium, Amanti nihil esse difficile? Quis non videt hac causa cæcum pingi Cupidinem, quòd qui huius sagittis sunt saucij, sine sensu vel mortui viuant. nihil revereantur, neq; parentes, neq; amicos, nihil exhorreant, neq; infamiæ probra, neque vitæ

Aristoteles.

Cato Vticensis.

Lucretia.

Amor cæcus.

vitæ pericula, sed cæcorum more ipsi se præcipitent. Sed enim Poëta fuit Vergilius, & vulgare est Poëtas fingere omnia. Ridiculum verò, non quid, sed à quo quid dicatur, attendere, perinde, ac si dictorum factorumq; veritas à dicentiū scribentiumúe persona pendeat. Poëtam esse Vergilium non negamus: sed nihil veri ab eo scriptum esse, hoc verò contendere magna est impudentia. Quid enim eorum, quæ in Æneæ sui clypeo de Romanis expressit vanum est? Neque si aliquoties fictis imaginibus veritatem adumbrãt Poëtæ, propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendum est. Alioqui si versuum mensura non nisi mendacijs adhibetur, quid faciemus Empedocli? quid Lucretio? qui rerū naturas versibus sunt prosequuti? quid Lucano belli ciuilis historiam hexametris numeris canenti? imò quid Dauidi & quibusdam alijs, qui diuino spiritu afflati, diuinæ sapientiæ arcana, vario carminum genere contexuêre? Eant ergo, qui viri fidem Poëtis detrahunt, in primis Vergilio, vt quem cùm alia multa, tùm quæ de Didonis amore commemorat, verissimè tradidisse, posthac nō nisi impudentissimus negare potest quisquam.

ALIVD CONFIRMATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Ve-

gnitionem, oculos omnium in se conuerterit, qui non delitijs diffluens, nec prodigus, sed virtutis studiosus, amans patriæ et amicorũ, ad quos redire, vt copia sua illorum inopiam subleuaret, decreuerat. Et electro pellucentius est, nautas hominum eiusmodi sentinam esse, qui lucri gratia omnium facinorum genera patrare non exhorrescant. Delphinos autem placidissimos, hominum amore capi, atq; gestatores peramico vehendi studio patienter hominem ascensorem ferre, non est nouum, nec obscurum. Nam & Athenæus refert, dilectũ à Delphino puerum, qui vbi cum ex alijs palæstra ad mare processisset, natabat, natanti autem ex pelago Delphinus occurrebat, & dorso susceptum in altum ferebat, deinde continenti restituebat. Et Pausanias libro primo memorat, Melicertã in mare cadentem, susceptum à Delphino, & vectum vsque ad Corinthiacum Isthmum. Hæc si cui nondum aperta satis videbũtur, paulò post adijciam, quibus intelliget longè pleniora facta.

A CREDIBILI.

Atqui non verisimile est, inquiunt, hominem supremo capitis periculo, summoq; luctu canere potuisse. Sed ignorant stolidi, virum (qualis sine controuersia fuit Arion) sapientem, nullis aduersis casibus succumbere, nec animum despondere, sed omnia fortunæ truculẽtioris ludibria,

velut iocos meros, ac ludos æstimare solitum, vt non immeritò Horatius dixerit:

Ad summum sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique regum,
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Fortis, & in seipso totus teres, atque rotundus.

Cur igitur à fide alienum videatur, aduersitatis tempore talem Arionem apparuisse, qualis fuerit in prospero? Cur non verisimile sit, in mortis contemptu, se, velut ad nuptiales epulas iturum, vestimento exornasse, cecinisse item voce læta, quò viri fortioris intrepidum animum declararet. Imbutus Philosophico studio didicit mortem nō fore timendam, nec malam putandam, quam bona vita præcessisset. Socrates. *Arridebat exemplum Socratis, qui moriens etiam iocatus sit. Nam cum frigerent ei præcordia, Debemus, inquit, ô Crito, Gallum Æsculapio: perinde quasi sumpta potione medica conualuisset.*

A POSSIBILI.

Sed quo pacto fieri potuit, inquiunt, vt à bellua & eâdem velocissima potuerit per fluctuū procellas deportari? Memorabiliū cunctarum rerum expertes viri, nimis ignorant dorsum Delphini repandum esse, quo veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atque impulsu tutum concedisse. Ignorant Delphinum,

non tantùm hominis amicum animal, verum & Musica arte mulceri, symphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli sono capi. Hominem non expauescit vt alienum, pro voce gemitus humano similis obuiam nauigijs venit, alludit exultans certat etiam, & quamuis plena præterit vela. Diuo Augusto principe Lucrinum lacum inuectus pauperis cuiusdam puerum ex Batano Puteolos in ludum literarium itantem: cũ meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine sæpiùs fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit, quocunque diei tempore inclamatus à puero (quamuis occultus atq; abditus) ex imo aduolabat, pastusq; è manu præbebat ascensuro dorsum, pennæ aculeos velut vagina condens, receptumq; Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis, donec morbo extincto puero, subinde ad consuetum locũ ventitãs tristis & mœrenti similis, ipse quoq; (quod nemo dubitaret) desiderio expirauit. Alius in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus vescens, ferensq; se tractandum, & alludens natantibus, impositosq; portans, vnguento perunctus à Faniano Proconsule Africæ. Et sopitus (vt apparuit) odoris nouitate, fluctuatusq; similis exanimi, caruit hominum conuersatione, vt iniuria fugatus per aliquot menses. Mox reuersus, in eodem

Delphinorum amor erga homines.

miraculo fuit. Similia de puero in Iasso vrbe Cariæ memorantur, cuius amore spectatus longo tempore dum abeuntem in littus auidè sequitur, in arenam inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babilone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuisse interpretatus. In eadem vrbe Iasso Egesidemus scribit & alium puerũ Hermiam nomine similiter maria perequitãtem, cũ repentina procella fluctib. exanimatus esset, relatũ, delphinumque causam læti fatentem, non reuersum in maria, atq; in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse, Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochij & Tarenti de pueris delphinisq; narrat. Quæ faciunt, vt credatur esse possibile, Arionẽ cytharœdicæ artis, interficere nautis mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus eblanditum, vt prius caneret cythara, congregatis cãtu delphinis cũ se iecisset in mare, exceptum ab vno Tænarum in littus peruectum, vt ait Plin. lib. 9. ca. 8. Plura apud Plin. lib. Epistolarũ. 9. ad Cannium. Eadem habet Gell. lib. 7. ca. 8.

A CONSEQVENTI.

Quare non hiulca, nec dissoluta videantur Herodoti scripta, veluti puluerem (vt aiunt) oculis offundentia: quibus asserit infracti pectoris Arionem in summo discrimine rerum cecinisse, præclarumq; virtutis suæ specimẽ atq; documen-

cumen-

tumentum dedisse. A musices item amatore delphino, cytharœdum per maria vectum, incolumemq́ conseruatum.

A DECORO.

Iam inter vehendum, quid magis Arionem decere potuisset, quàm grati animi specimē exhibere, atq́ animalium amicissimū hominī vectorem dulcedine cantus oblectare? Et quid delphino magis conuenire, quā quod cū hominib. habere gaudet amicitiæ fœdus, ipsis rebus comprobare officioq́ vehendi gratiā, quam optimè nouit atq́ potuit, referre? Testimonio sit Cœranus ille Milesius, qui delphinū à piscatorib. captum iam interficiendū pretio redemptum, mari reddidit. Posteà naui, in qua Cœranus erat, submersa, & omnibus necatis, ab eodē delphino cōseruatus fuit. Deinde, illo in patria Mileto mortuo ac in littus elato, delphinorum agmen apparuit nō procul, tanquam funeri præsens, & opem laturum, vt scribit Athenæus. Cœranus.

AB VTILI.

Quod si præsentis historiæ memoratu dignissimæ nullus alius esset vsus, aut cōmoditas: tamen magna satis illa, quòd non solùm minimarum, verumetiam maximarum bestiarū naturas scrutati nos, differemus ipsum rerum conditorem Deum Opt. Max. in suis operibus admirari atq́ in mirabilib. eius exercitys glorificari. Etenim, cui tam Bœotica (quod aiunt) auris

est, vel ingenium, qui cõtemplatus formicarum aut apum naturas, non admiretur ipsum creatorem? Et qui considerant docilitatem, clementiam, & intellectum in elephantis atq; delphinis, non rapiatur ad Dei omnium productoris obseruantiam? Deinde iudicij sanioris adolescens, cùm perpenderit tantam in bestijs mansuetudinem, statim colliget, se, cùm homo sit, humanitate singulari præditum hominemq;, non homini lupum esse debere, secum reputando, cætera animantia rationis expertia, non tantùm in suo genere probè viuere: sed etiã dissimili tantam beneuolẽtiam exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies maior, quam homini. Bruta congregari videmus aliquando, & stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentem. At Hercule plurima homini sunt ex homine mala, vt Plinius ait, lib. 7.

CONCLVSIO.

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin apud omnes veritatis, rerumq; memorabilium studiosos, Herodoti scripta sacrosancta, velut Apollinis oracula sint futura.

ALIVD CONFIRMATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM,

Verum esse, cum remigibus grunnisse Elpenora porcis.

EX-

EXORDIUM A LAUDE.

Cùm in poëtis numen quoddam effulgeat, & eorum spiritus sedibus æthereis veniat: quis tã impudens vitilitigator, qui maledictis audeat illos proscindere, diuinosque homines genuino mordere? Ego certè vates vt sacros veneror, & exosculor eorum scripta, maximè, quæ memoriæ prodiderunt de Elpenore.

AB EXPOSITIONE.

Quem pulcherrimo veritatis inuolucro finxerunt vnum sociorum Vlyssis, in porcũ à Circe per pocula transformatum.

A MANIFESTO.

Et puero perspicuum est, καὶ τυφλῷ δῆλον belluinis moribus ac ingenio ferino præditos homines ab omni humanitate atq; ratione vacuos in brutorum animalium naturas transire.

A CREDIBILI.

Ratio præstantissima hominis pars est, atq; lumen vnicum: Quod si libido vel ebrietas extinxerit, quid aliud, quæso, nisi sub humana specie latitans Epicuri de grege porcus relinquetur? etenim in pecudum ferarumq; animalium numero habetur, quisquis est ferinis voluptatibus præuinctus.

A POSSIBILI.

Cùm dolosus luctator vinum non modò pedes soleat constringere, sed etiam omnes animi vigores profligare, atq; mente captos tenere, vt

ab antiquis significatissimo vocabulo temetum sit appellatum. Praeterea, cùm animi clauo cupidinis transfixi rationis omnis expertes euadant, cur quaeso Elpenor, ad pocula & libidinem procliuis, sub hominis figura porcus, hoc est ratione carens animal esse non potuit.

A COHAERENTI.

Sus gaudet volutabro luti, foedus (vt Elpenor) homo voluptates beluinas sectatur, ac porcinam vorandi auiditatem, cumq́; Philoxeno gruis collũ exoptat. Vide Gell. lib. 19. cap. 2.

A DECENTI.

Porci Acarnanij. *Porci natura maximè quadrat in libidinosos, ebriosos, quos prouerbio porcos Acarnanios vocant, qui sensus tantũ cum bestijs communes habent in pecudes sua sponte conuersi per libidinem, & quam Seneca vocat insaniam voluntariam, ebrietatem.*

A CONFERENTI.

Iam quae commoditas ex praeclaro isto poetarum figmento promaneat. Elpenor in pecudẽ transformatus monet omnes bonarum literarum atq; virtutis studiosos, vt pocula Circes, hoc est, voluptatis illecebras, tanquam nocentissimam pestem fugiant, ac ipsum Elpenora nõ secùs atq; Helotarũ Spartiatarum vnum contemplantes, turpissima libidinis & ebrietatis crimina deuitent: Illud Vergilij semper fixum in pectoribus habentes:

Com-

Compedibus Venerem, vinclis constringe Lyaeum,
Ne te muneribus perdat vterq; suis.

EPILOGVS.

Meritò igitur honore prosequi debemus, vt alia, sic praesentia de Elpenore scripta poëtarũ, quos non iniuria sacros, & diuûm curam Qui dius appellauit.

Exempla varijs ex authoribus multa consimilia, & ingenij & styli exercendi gratia, poteris colligere, atq; iuxta praescriptos ab Aphthonio locos tractare, vt:

Verum esse, quod Horatianus Cocles armorum pondere grauatus Tyberim tranauerit. Cuius meminit Liuius, li. 2. ab Vrbe Valerius, lib. 3. cap. 2. Cocles.

Item: Verum esse, quod M. Valerius Coruinus pugnae victoriam auxilio corui obtinuerit. De quo Liuius ab vrbe, septimo. Valerius, lib. 8. cap. 16. Gellius, lib. 9. cap. 11. M. Val. Coruinus.

LOCVS COMMVNIS.

Κοινὸς τόπος.

LOcus communis est oratio, bona aut mala, quę alicui insunt, augmentans. Dictus autem est commuuis, quòd omnibus, qui eius rei, de qua agitur, participes sunt, communiter conueniat, atque con-

congruat. Oratio enim in proditorem omnibus in commune proditioni obnoxijs aptatur. Deuterologiæ, id eſt, argumentationi iam peractæ & epilogo ſimilis eſt. Quare locus communis non habet procœmion, Attamen iuniorum exercendorum cauſa, quandam procœmij formam licebit fingere, cui ſubdere capita. Primùm ex cõtrario. Hinc rei expoſitionem, non tanquã doceas, res enim nota eſt, ſed vt auditorem incites aut exaſperes. Poſt hanc adferes comparationem, qua ex collatione, id, de quo agitur, in maius extollas. Poſtmodũ collocabis ſententiam, vel mentem, caput ſic vocatum exprobrans, aut calumnians agentis intentionem. Deinde coniecturali digreſsione vitam præteritam, in criminum ſuſpitionem deuocabis. Deinde miſericordiæ excluſionem. In fine autem huius præexercitationis, pones capita finalia.

Legitimum,
Iuſtum,
Vtile,
Poſsibile,
Honeſtum,
Euenturum.

EXEMPLVM LOCI COMmunis contra tyrannidis affectatorem.

PRO-

PROOEMIVM primum.

Quemadmodum legibus constitutum est, ipsaque apud nos iudicia censuerunt, legibus pœnas luat is, cuius scelere leges nullæ fuerant amplius permansuræ. Quod si præsenti liberatus supplicio foret, æquabiliorem sese præbiturus, aut vitam popularem ducturus, illi forsitan aliquis pœnam remittere posset. Quum verò elapsus in præsentia, sit longè violentior euasurus, iniustum certè fuerit, in secuturæ tyrannidis initium, præsenti delictò condonari.

SECVNDI PROOEMII forma.

Ex aliorum absolutione reorum, nó magnum fortasse iudicibus periculũ fuerit emersurum: Verùm si tyrannus abierit impunitus, certum est, ad ipsos iudices præcipuum discrimen deuolutũ iri, quos cum ipsis legibus è medio tollent, potientes rerum tyranni.

A CONTRARIO.

Videmini autem mihi, Iudices, in eius solùm, quod in præsentia est, contemplatione mentem habere defixam, virtutis seueritatisq; maiorum nostrorum obliti, quorum iustius erat reputare, animoq; propo-

nere sententiam, qui nobis velut maximũ, incomparabileq́; munus, Remp. omni dominatione vacuam, solutamq́; reliquerũt. Optimè quidẽ illi, atq; rectißimè. Quando enim fortuna ipsa varietate sua inconstantem se diuersamque hominibus præbet: proinde mentes quoq; hominum ad rectè secusque agendum multiplici flexu trahuntur.

Hinc inæqualitati fortunæ, legum æqualitatem opposuerunt; instituerunt que Rempu. velut vnam ciuium omnium sententiam facientes, vt fortunam nunc prementem res cuiusq; nunc extollentem, legum constantia æquaret, esset q́; in ciuitatibus lex, correctio malorum, quæ fortuna patrasset.

AB EXPOSITIONE.

Cuius iste aut immemor, aut contemptor potiùs sceleſtißimo secum consilio instituit, vt Rempub. deleret, taliaq́; secum disserebat. Quorsum hoc ergo per Deos immortales? Supra omneis positus omnibus me patiar æquari? Frustraq́; permitto cumulare diuitias mihi fortunam, si eadem, quæ vulgus, faciã, eadem ferã? & collecti pauperes iudicant, quodq́; multis videtur, id mihi tanquam lex obseruandum erit? Quò vsq; ergo hęc? Quis modus erit,

aut

aut horum quæ liberatio? Occupabo arcē & pessimè perituras lōgè ambigam leges, eroque reliquis ego lex potiùs, quàm reliqui mihi. Hæc ipse secū reuoluebat: nondum verò votorum suorum finem assecutus: obstitit enim beneuolentia Deorum. Quid ergo non iniquissimū est, si propter ea, quæ frustra conatus est, summam Dijs gratiam debemus: propter eadē hęc hunc hodie conseruari?

A COMPARATIONE.

Sceleratus est homicida: sceleratior tamen multò Tyrannus. Ille enim vnum, quisquis is fuerit, perimit: hic verò totas conuellit ciuitatis fortunas. Quantò ergò minùs est parùm offendere, aut vnum necare, quā omneis occidere: tātò minus est homicidæ malū, quā atrox Tyrāni crimē.

A SENTENTIA.

In alijs autem reis euenit plerunq;, vt tametsi grauissima admiserint, mentem existimant delicto, animoq; defendantur. Solus autē Tyrannus fiduciam nō habet, vt inuitum se dicere queat tantū scelus suscepisse. Itaque si inuitus tyrannidem fuisset aggressus, esset fortasse ratio aliqua huius ipsum conatus absoluere. Verùm cùm ante rem attentatam ipse multum secum diuque deliberauerit, quomodo iustum

cui-

cuiquã videbitur culpa carere ipsum, qui ante opera, mente quoque factus est Tyrannus?

A DIGRESSIONE IN coniecturalem causam.

Alij ergo, quicunq; in ius vocantur, rei, præsentis solùm criminis rationem reposcuntur, & propter prioris vitæ rectè facta sæpiùs absoluuntur, pręsentibúsq; delictis ignoscitur: Solus verò Tyrannus vtriusq; temporis iudiciũ subeat, oportet. Liquet enim quàm immodestè, atq; immoderatè vitam pręteritam, & quàm crudeliter pręsentem exegerit ipse. Itaq; vtrorumq; det pœnas, & eorum, quæ antè, & eorum quæ præsenti sceleris conatu deliquit.

AB EXCLVSIONE misericordiæ.

Libet autem videre, cuius preces pręsenti ipsum discrimine sint exempturæ Liberi nempe? Verùm cùm supplicantes vobis flentesq; illos videbitis, putate vobis assistere leges, quarum vos aspectu moueri multò rectius est, quàm liberorum ipsius. Illos enim speratę dominationis fuerat relicturus hæredes: leges verò, quòd iudicandi, decernendiq; de ipso potestatẽ habetis, præstant. Itaq; per quas, quod iudi-

ces,

ces, eſtis, vobis datur, pro eis iuſtius fuerit vos ſententiam ferre.

A LEGITIMO.

Si enim rectè leges iubent eos, qui patriam in libertatem aſſerunt, honorib. afficiendos eſſe, neceſſario relinquitur, eos, qui in ſeruitutem redigere conantur, eſſe puniendos.

A IVSTO.

Iuſtum autem eſt, vt tantũ vobis det pœnarum, quantum ipſe ſceleris admiſit.

AB VTILI.

Quòd ſi Tyrannus occubuerit, id magno vobis vſui futurum eſt. Quoniam firma præſtructio confirmandi leges erit.

A FACILI ET Poſſibili.

Facile autem & expeditum erit, de ipſo ſumere ſupplicium. Neq; enim quemadmodum ipſe ad aſſerendam tyrannidem ſatellitibus, ita vos ad opprimendũ ipſum auxilijs opus habetis. Sed ſufficiet (Iudices) ſola veſtra ſentẽtia, cuius cùm à Repu. ius, poteſtatemq́; acceperitis, pulcherrimũ quoque erit, pro Reipubli. ſalute ipſam experiri.

AB EVENTVRO concluſio.

Qua facili cognitioni totam hanc præsentem tyrannidis potestatem auferetis.

SCHOLIA.

Locus cõmunis, &c. *Principio loci communes sunt, quas rerum formas appellant, quæ ferè in vsum rerum humanarum, & literarum cadunt, vt: Fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, iustitia, liberalitas, temperantia: et his contraria, vt ait Melanthon primo Rhetoricorum. De quorum vsu optimè scripserunt, Rhodolphus Agricola in Epistola de Ratione studij. Et Erasmus secundo Copiæ.*

Locus cõmunis.

Sunt item, qui alia in causa à defensoribus, alia ab accusatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere: malorum non oportere misereri: illorum misericordiam captare, & illata crimina extenuare.

Item, communes loci cùm accusatorum, tũ defensorum, A testibus, cõtra testes, à quæstionibus, contra quæstiones, ab argumentis, à rumoribus, & contra: de quibus Cicero ad Herẽnium 3. Et Georgius Trapezuntius, Rhet. 2.

Item cõmunes loci (de quibus potissimum Aphthonius loquitur) sunt, quibus citra personas, in ipsa vita moris erat perorare, vt in adulterum, aleatorem peculatorem, vt ait Quintil. lib. 2. ca. 4.

Communes autem dicti sunt ideò, quia quãnie

uis contra hunc aut illum dici videantur: tamen ad vniuersos criminis reos efferantur, necesse est: vt ait Trapezuntius.

Augmentans, &c. *Hoc est, per locum communem amplificamus vel augemus virtutes, quæ bonis: vel crimina, quæ sceleratis insunt. illic per conquestionem misericordia captatur, hic peccatorũ atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus fieri debebat, ostendit Cicero, in fine libri secundi ad Herennium.*

Deuterologiæ, &c. *Agricola secundã rationem reddidit. Quoniam locus cõmunis post accusatorum argumentationes, quibus primò noxij manifestantur, & conuicti supplicijs digni relinquuntur, solet tractari. Vnde Quintilianus ait, ex medijs iudicijs esse. Et Priscianus ita definit: Locus cõmunis exaggerationẽ habet manifestæ rei, quasi ex argumentationibus iam peractis. Nõ enim quærimus in hoc, an iste sacrilegus, vel vir fortis sit: sed rei conuictæ, et manifestæ exaggerationem facimus, cui tamẽ legibus supplicium sit definitum, vel præmium, Rodolphus Agricola lib. 2. cap. 14. Loci communes, inquit, vt Rhetores vocant, non sunt aliud, quàm maiores ratiocinationum propositiones, vt quæ in proditorem, in veneficũ, adulterum, siccarium dicuntur. Cũ volumus enim probare, Cælium damnandũ, ostendimus veneficum eũ esse quod vbi explicatũ est, quid restat* Locus cõmunis.

aliud

aliud quod ratiocinationi desit, nisi maior? Veneficus est damnandus.

Cōclusio. Amplificatio. Commiseratio.

Epilogo similis, &c. *In conclusione, prater enumerationem sunt Amplificatio & Commiseratio: Illa per locos praescriptos à Cicerone cōmuneis, instigationis auditorum, augendiq; criminis causa sumitur: Hac item per locos suos cōmouetur misericordia animus auditoris. Ergo conclusioni similis est locus communis, quem item bonorum & malorum, quae alicui insunt, nos amplificatiuum sermonem appellamus, λόγον αὐξητικὸν Graeci.*

Res enim nota est, &c. *Hoc est, postquam forma quaedam prooemij fuerit posita, & à contrario locus, tum subiunges ἔκθεσιν, id est, expositionem, vt auditorem in odium maleficij rapias, ac instiges, non probes nec doceas rei declaratum antea crimen.*

In maius extollit, &c. *Hoc est, flagitium, in quod fueris inuectus, ostendes longè grauius esse atq; atrocius illo, cū quo contuleris, vt sacrilegum peculatore deteriorem.*

Sententia.

Sententiam vel mentem, &c. *Sententiam veteres quid animo sensissent, vt suprà dictum est, vocauerunt, Graeci γνώμην appellāt. Quod consilium mente, conceptum, atq; voluntatem quoq; significat, vult igitur Aphthonius, vt aperiamus: quo animo, vel rationis impulsu, & quibus consilijs reus ad maleficium accesserit.*

Con-

Coniecturali, &c. *Coniecturam à coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem, appellatam ait Quintilianus lib. 3. c. 7. Hinc coniecturalis causa. Cuius Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumētationem probabilem, diuiditq́ in causam & in vitam: illa, per ratiocinationem: hæc ex antè factis suspiciones administrat.* Cōiectura.

Misericordiæ exclusionem, &c. Ἐλέου ἐκβολὸν, *amouendam ait misericordiam esse, & neminem iustum oportere malorum misereri.*

Leges nullæ, &c. *Tyranni periphrasis est, in quem præsens hic locus communis est institutus. Verùm Tyrannus olim dicebatur fortis et dominus bonus, plenam in subditos potestatem habens. Unde Vergilius in 7. Æneam suum, quem pium semper esse voluit, tyrannum dixit, inquiens:* Tyrannus.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni.

Postea viribus imperij per superbiam cœperunt abuti. Vnde tyranni nomen ad eos restrictum est, qui per insolentiam abutuntur imperijs, & Rempub. opprimunt, rediguntq́ in seruitutem. Cum his (inquit Cicero Officiorū. 3.) nulla nobis est societas, sed potiùs summa distractio est. Omne hoc genus pestiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum est, &c. Idem 2. Philippi. Satis est viris fortibus didicisse, quàm sit pulchrum, beneficio

neficio gratum, fama gloriosum, tyrannū occidere. Idem pro Milone. Græci homines Deorū honores tribuunt iis viris, qui tyrānos necauerunt, quæ ego vidi Athenis? quæ aliis in vrbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas viris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatē, & religionē, & memoriam consecrantur? &c. Præterea, lex olim erat: Tyrannicidæ imago in gymnasio ponatur. Cuius meminit Quintilianus lib. 7. ca. 8.

Videmini, &c. *Aphthonius*, δοκεῖτε δὲ μοι μᾶλλον περὶ τῆ τῦ παρόντος διανοίας ἀκριβέστερον κρίνειν, εἰ τὰς τῶν προγόνων λογιεῖσθε γνώμας: *Longè, inquit, diligentius, & exactius mea sententia iudicaretis in re præsenti, si maiorum nostrorum iudicia antē oculos vestros posueritis. Iudices nimium indulgētes ac remissos arguit. Maiores autem è contrario diligentiores asserit enituisse: Illos pati Remp. opprimi: Hos in libertatem adseruisse. Et legum iustitiam opposuisse iniustis fortunæ impulsibus ad maleficia. Est enim locus à contrario.*

Fortuna. Fortuna varietate sua, &c. *Fortuna potens, ac variabilis appellatur à Virgilio, quā Deam veteres arbitrati, in tota ratione mortalium solam vtranq; paginam facere credebant, omnes casus humanos adsignabāt illi, vt hominum mentes impellenti, iam maleficia, iam ad virtutum studia. Vnde Quintus Curt. lib. 3. de rebus*

bus Alexandri, inquit: Etiam naturam plerunq; fortuna corrumpit. & lib. 8. Quis neget eximiam quoq; gloriam sæpius fortunæ, quam virtutis esse beneficium? Hinc Aphthonius ait, prudẽter à maioribus institutũ, vt leges decernerent malis pœnas, bonis aũt præmia virtutis.

Attentatam rem, &c. *Id est, Misericordiam tyrannus mereretur, si peccasset imprudenter, & incõsultò: sed cum sit factus studiosè atq; dedita opera tyrannus, erit puniendus: voluntario enim crimini nulla debet esse spes, nec ignoscendi facultas parata.*

Inuitum se dicere, &c. *Hoc est, crimini suo nihil poterit prætexere, non dicere, quòd inuitus vel per imprudentiã scelus susceperit. Et in testamento veteri legimus, ijs vrbẽ profugij paratam fuisse, qui nescientes aliquem percussissent, vt: si ferrum in sylua è manu succidentis ligna fugerit & occiderit hominem. Deut. 19.*

Liberorum ipsius, &c. *Hoc est, filiorum atq; filiarum. Vide Gellium, lib. 2. c. 13.*

Quarum respectu moueri, &c. τὴν ψῆφον ἐπενεγκεῖν, *id est, suffragia ferre. Multò iustius est, inquit, pro legibus suffragia ferre, easq; defendere, quàm tyrannorum liberos fauore prosequi: illarum enim beneficio iustitia floret, et iudices liberè sententiam pronunciant, sed horum maleficio, cum iudicibus æquitas è medio tollitur.*

LOCVS COMMVNIS, IN villarum ac vrbium incensores.

EXORDIVM.

Hominum impiorum nulli grauioribus supplicijs afficiendi sunt, quàm ij, quorũ maleficio contingit, vt funditùs per incẽdia pereat, quod à iustitia suum vnicuiq; fuit attributum.

A CONTRARIO.

Quorsum attineret Deorum clementia datas esse facultates, si liceret impunè maleficis eas per crudelissima scelera tollere, vel omninò flammis abolere?

AB EXPOSITIONE.

Quid in rerum natura poterit atrocius esse, quam omnia loca miserabilibus lamentis, cunctasq; domos eiulationibus querulis complere? vrbes incensionibus, internecione ciues, vastitate regiones, ruina crudelissima Respub. perdere? & breuiter omnia, quibus humana vita carere non potest flammis absumere?

A COMPARATIONE.

Quibus longè mitiores sunt fures, aut Sicarij. Hi vnius atq; alterius bona diripiunt, aut rerum inopia protrusi vnum aliquem occidũt. At illi Respub. omnes euertunt, & vniuersa tollunt è medio.

A SENTENTIA.

Facinori voluntario nulla esse debet parata ex-

excusatio, sed imprudentiæ iusta deprecatio. Nulla igitur venia digni sunt isti, qui consultò maleficia susceperunt, ac sua sponte propter lucellum, omnia immaniter exusserunt, sola nocendi libidine, & peruersitate mentis impulsi.

A CONIECTVRALI digreſsione.

Cùm vitam præteritam adeò turpiter exegerint, vt nulla spes melioris sit insequentis, Iudices, iniustè facietis, si eos dimiseritis. Quippe vix vnquam ad bonam frugem peruenturi sunt, quos ad omnia flagitiorum genera rapuit assidua peccandi consuetudo.

AB EXCLVSIONE Miſericordiæ.

Quis poterit istorũ misereri, quos non publicus luctus ad misericordiam traxit? nõ tot matronarũ ac puerorum eiulatus flexêre? non tot virorum singultus atque calamitates maximè permouêre, ne dum à teterrimo crimine potuerunt deterrere?

A LEGITIMO.

Fas & Iura sinunt, voluntq́ue, vt ij pœnas se dignas exoluant, qui iustitiæ leges, violãdo crudeliter vniuersam Rempub. afflixerunt, fortunasq́ue omnium irreparabili damno funditùs perdiderunt.

A IVSTO.

Quis tam peruersi iudicij poterit esse, cui vi-

deatur iniquum, eos tantis incommodis atque pœnis adficere, quanta bonis innocentum intulerunt? tantisq́; supplicijs excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia?

AB VTILI.

Sumpto de sceleratissimis hominibus supplicio fiet, vt Respu. liberata possit respirare, item boni ciues quibuscunque rationibus valuerint, sua tecta restaurare, & in meliorem pristinam conditionem, atq; dignitatem restitui.

A POSSIBILI.

Tanta vobis, Iudices, est diuinitus concessa potestas, vt citra magnum negotium maleficos tollere: tanta item facultas, vt pro iure vestro Rempu. afflictam suffulcire possitis, & in libertatem asserere.

AB HONESTO.

Nihil magis poterit Iudices æquissimos decere, quã rerum publicarum hostes opprimere: nihil magis gloriosum æstimari, quàm prospicere, ne quid damni boni ciues capiant.

AB EVENTVRO.

Postquàm pœnas de reis hisce dignas sumpseritis, fenestram criminibus reliquis clausuri estis. Nam eorum exemplis multi deterriti, cessabunt à peccando, qui aliàs ad nocendum promptiores erant futuri. Resipiscent multi, vbi cognouerint mala cõsilia consultoribus pessima cecidisse.

ALIVD

ALIVD LOCI COMMVNIS *exemplum. In ebrium.*

EXORDIVM.

In Repub. vestra, Iudices, prudenter instituta, non ferre soletis etiã leuia crimina: quantò minùs vobis toleranda est ebrietas, omnium scelerum teterrima, vnde velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanatq́ corporum & animarum pernicies certa. Ebrietas.

A CONTRARIO.

In homine rerum præstãtissimam nouimus esse rationem, bonamq́ valetudinem: vtrumq́ obnubulat, imò dispergit fœda temulentia, sed conseruat diuina sobrietatis virtus, quæ omniũ bonorum est origo, sicut illa malorum.

AB EXPOSITIONE.

Tolerabilior rei præsentis esse causa, si vinò rariùs sese ingurgitaret: sed nullã meretur veniam, cum bestia quotidiè cothonissans sese poculis obruat. Qui toties ab amicis admonitus non desinit, ab adfinibus obiurgatus, non cessat ebrietatem sectari, & iuxta prouerbium, canis ad vomitũ reuerti, & sus ad volutabrum cœni. Noctes atq́ dies in ganeis, in lustris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat.

A COMPARATIONE.

Quemadmodũ amor turpis nihil boni procreat: sic item ebrietas ingeniorum teterrima

pernicies. Et reliqui morbi partem aliquã corporis solent corripere, non diuinam in homine particulam adoriri. Pestilentissimus omnium est ebrietas, hoc est, rationis priuatio, quæ temulentia dicta, quòd animi vigorem debilitet. Veteres enim temetum appellauêre vinum, ex eo, quòd tenet, atq; labefactet mentem.

Temulentia.

A SENTENTIA.

Alios impudentia, casus, atq; fata ad peccandum trahunt. Sed ebriosi sponte sua rapiuntur ad malè faciendum. Vnde Seneca ebrietatem nihil aliud ait esse, quàm voluntariam insaniam. Epistolarum. 12.

A VITA ANTECEDENTE.

Non potuit vitam præsentem honestè transigere, qui præteritam turpissimè traducendo, se puteo, quod aiunt, argẽteo nõ desijt ingurgitare. Documento sunt libidines portentosæ, pallor genæ pẽdulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, quas aliquando vidistis effundere plena vasa. Hæc omnia præmia sunt ebrietatis, & vitæ turpiter exactæ euidentia signa. Vide Plinium lib. 14. capite vltimo.

A MISERICORDIÆ exclusione.

Nulla ratione parcendum est illi, qui consultò facinus patrat, & sua sponte se conuertit in bestiam. Quod facit ebriosus homo, cuius turpissima

pissima flagitia, sine ulla misericordia reprimere debetis, & exemplis in nocentem editis reliquos à peccando deterrere.

A LEGITIMO.

Cùm, iuxta Ciceronis sententiam, Lex est recti praeceptio, prauiq; depulsio, rectissimè feceritis, si (quod leges vestrae volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen è medio tuleritis. quo facto, vitijs omnibus repurgatam Rempublicam estis habituri.

A IVSTO, HONESTO, Vtili, Possibili.

Vos ideò magistratu fungimini, & gladios geritis, vt sontes puniatis, & innocentes tueamini: Nihil igitur iustius, nihil honestius facere poteritis, quam si fortiter officio vestro functuri, in bestiam hanc ebriosam grauiter animaduerteritis. Nec erit, quod ab illo vobis metuere debeatis, cùm neminem sui criminis defensorē habeat, & eius omni vigore corpus exhaustum, vinoq; debilitatus sit animus. Noxium igitur dignis modis tractate, quod non solùm Reipublicae vestrae futurum vtile exemplum, atq; salutare, sed etiam gratum Deo, qui maximo odio persequitur ebrietatem. Vnde apud Isaiam inquit: Vae, qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino aestuetis, &c.

EPILOGVS.

Sed nõ opus oratione longa nobis, quibus persuasum esse scio, ebrietatem crimen esse teterrimum, non leui supplicio tollendum.

IDEM ARGVMENTVM VEnustius ac copiosius tractatum, à Petro Mosellano.

Vereor plurimùm, ne qui sobrij sunt operam hanc meam in ebrios dicendi ceu superuacaneam rideant. Dicent enim, sobrijs castigatione hac nihil opus esse. Ebrios autem sic vino sepultos, vt nullius vocem exaudiant, nullius admonitionem intelligant, nullius obiurgationis asperitatem sentiant: Nimirũ, quòd vt corpus mortui nullis punctis, sic ebrij animus nullis monitis excitari posse videatur. Quanquam autem optabile esset non sæpè operam ludi in corrigendis ijs, qui in vitijs suis sic obdurue͂re, vt omnẽ medicinæ spem excludant: tamẽ quia sunt, qui certis interuallis ex tanti mali sopore expergefacti, ad se redeunt, seq́ sanabiles per hoc, quod morbum subinde agnoscant, præbẽt, vel horum gratia, quanta sit in hoc vitio pernicies, paucis ostendam. Nam vt pulchrius nihil est in homine sobrio, et ad quiduis, quouis tempore, quouis in loco parato, ita nullum monstrum fœdius ebrio, cuius, vt Terentianus Chremes ait, neque

pes,neq; manus satis suum officium facit. Principio mirari succurrit hic Græcorum prudentiam, qui suæ etiam linguæ proprietate, quanta virtus, quamq; ingens bonum sit sobrietas, satis declarant. Siquidem, vt ostenderent mentem humanam in sua dignitate consistere sine sobrietate non posse, virtutem hanc insigni vocabulo σωφροσύνην nominauêre. Quid enim aliud sonat σωφροσύνη, quàm mentis conseruationem? vt quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellat, tantum quoq; hæc virtus cæteris omnibus sit sublimior censenda. Quanquã autem Stoicorum disputatio est, qui vnam virtutem habeat, ei & cæteras non deesse: tamen in vsu vitæ humanæ sæpè compertum est fortitudinem habuisse eum, qui amicitiæ iura non præstiterit. At sine sobrietatis fundamento, nullus vnquam virtutum domicilium in animo suo construxit. Nam vt ea oculorũ acies sola colorũ discrimina discernit, qui nullo vitiosi humoris fluxu lippãt: ita quid quaq; in re vel fugiendum, vel sequendum sit, ea tantum mens cernit, quam cibi ac potus moderatio ab omni onere semper seruarit expeditam. Hæc prudentibus consiliorũ omnium mater, Hæc rectè cõsulta maturè exequitur, Cùm hac florent Resp. Hac discedente, sensim optima quæq; dilabũtur: Vt vel hinc appareat, quanta sit pestis in Repu. ciuis ebrius. Qui neq; virtuti

σωφροσύνη.

ulli locum apud se relinquat? nec ullum in rebus dubijs consilium aut inuenire ipse, aut ab alijs inuentum recta ratione exequi possit. Qui nec praeterita recordari, nec pñsentia moderari, nec futura praeuidere rectè queat. Qui neq; nihil aliud sit, quàm quod de otiosis ait Poëta, tel luris inutile pondus. Pinge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis vitam. A vespera ad multam noctem clamatur, bibitur, luditur, cantatur, vlulatur, pugnatur, franguntur scyphi, mensæ vomitu conspuuntur. Succedit somnus alij grauis, adeò, vt morti plusquàm similis appareat: alij somniorum terrificis spectris irrequietus, tum æquissimũ ebrietatis suppliciũ, vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Manè dolor, & nondum edormitum vinum surgere vetat, et in mediam vsq; diem in stratis detinet. Quod si quid operis vrgeat, nimis fracti, & vel semimortui ad illud accedunt. Quis autem cum laude in negotio aliquo graui versatur, ad quod inuitus, fractus, ac totus languidus ingreditur? Quid expediet impeditus ipse? Quid fortiter faciet languidus? Quem laborem feret hesterno mero non solùm fatigatus, verùm totus fractus? Attractandum est aliquid? tremunt manus. Eundum aliquò? genua labant. Res poscit eloquentiam? lingua haeret, vocis meatus est impeditus. Quid multis? inter tot morborũ genera, quot huma-

ne

na naturæ miseria est obnoxia, vix vllum est, quod semel adeò totum hominem sibi eripiat, et animum pariter atq; corpus prosternat: Bona morborũ pars, cùm vel corpus, vel corporis aliquam partem affligat, tamen mortalem hominis partem, nempe animũ, impetere non audet. Sunt qui soporem, sunt qui torporem, sunt qui frigus, sunt qui æstum immutant, salua tamen interim rationis dignitate: At qui illud ipsum quod commune habemus cum Dijs immortalibus, quo solo homines & sumus & rectè appellamur, quo à brutis differimus, hoc verò labefactare ebritas & potest & solet. Atrox sanè, et horrẽda pestis est ἐπιληψία, qua correpti plerique aliquoties vim sibiipsis afferunt, dum sua ipsorum membra pulsant, dum capillos sibi vellunt, dum se in luto voluunt ipsi: At nullis verbis consequi queas, quanto fœdiori, quantoqúe immaniori malo laboret ebrius. Quẽ epilepsia corripit, hunc paulò momento deserit, atque ei mentis vsum reddit: Ebrius autem, cùm diu multumq; per ebritatẽ iactatus fuerit, seq; indigna multa tum fecerit, tum passus fuerit (si nõ, quod sæpenumerò accidit, in totũ extinguatur) totumq; penè triduum sepulto similis iacuerit, vix tandem ad se vtcunq; redit. Illi mali sensum lenit, quòd nulla sua culpa, sed morbi vehementia pœnitenda multa tum dicit, tum facit: Hnic verò malum conduplicatur, quando Epilepsia.

do quò mali culpam à se transferat, non habet; & minus premere solent, quæ nihil commeritis grauia accidũt. Iam inter animi vitia nullum est tam noxium: nullũ, ex quo tanta malorum aliorum seges pullulet, reperiri potest. Quid enim tam est horrendũ, quod non ebrij audeant? Fide & taciturnitate in rebus humanis nihil sanctius esse debet. Ebrio nihil rectè credideris: effutit omnia, neq; quicquã tam religiosè arcanũ est, quod celare is possit, qui ad cuiusuis compotitoris stultitiam inuitatus, mentis suæ dignitatẽ ipse prodit. Quid enim non proderet is, qui illud, quod charissimũ habet, ad alienũ affectũ eumq; stultum amittere, vel cum auiditate paratus est? Cui autẽ ignotum est, rixarum, vulnerum, stuprorum, adulteriorum, homicidiorũ vberrimũ fontem esse ebrietatem? Quis enim nescit pugnam Lapitarum factam, vt Horat. ait, super mero? Quis nescit, Tarquinios mero calentes, primũ ad stuprum nefandum processisse: mox & regno amplissimo excidisse? Quis ignorat Alexãdrum Macedonem, cætera quidem regem laudatissimum, compotandi studio eò prolapsum, vt quibus familarissimi vtebatur, ijs interfectis, & per hoc procerum suorum omnium animis à se alienatis, veneno tandem extingueretur? Sed næ ego ineptus qui quod vitium finem nullum nocendi habet, hoc orationis meæ angustijs complecti studeo.

ALIVD EXEMPLVM LOCI communis in sacrilegum, iuxta præscriptos ab Aphthonio locos: cuius bona pars ex Prisciano deprompta.

EXORDIVM.

In omnes maleficos oportet animaduertere, maximè in eos, qui cōtra Deos aliquid audent, sacra violando.

ALIA EXORDII formula.

Quòd si vultis committere, Iudices, vt cæterì quoq; homines vestra indulgentia pessimi fiant, sacrilegium impunitum relinquite: sin hoc non placet, supplicijs adficite.

ALIA PRINCIPII FORMA.

Qui in conspectū vestrum adductus est reus, videtur solus in periculum venisse, sed vos quoque in discrimē præcipitamini: Iuris enim contemptio & religionis violatio impunita relicta, Deorum iram in homines excitat.

A CONTRARIO.

Vt Dij placarentur, maiores nostri cæremonias instituerūt, aras condiderunt, templa Dijs immortalibus vouerunt, hostijs donarijsq; exornârunt, ac festis diebus redeuntibus celebrârunt: iste autem, vt Deos exacerbatos in capita no-

ta nostra instigaret, aras spoliauit, templa prophanauit, & omnia donaria crudeliter abstulit.

AB EXPOSITIONE.

Et quid aliud animo reuoluit, quid aliud machinatur sacrilegus, quàm Deos irritando vniuersæ ciuitati malum accersere? publicisq́ ac priuatis rebus incommodare? Etenim ex sacrilegio, & Deorum contemptu, solet agrorum sterilitas prouenire, omniumq́ rerum penuria. Item seditiones, prælia, regionum deuastationes, vrbium excidia, atque pestes.

A COMPARATIONE.

Ex reliquorũ maleficijs tolerabilius malum videmus enasci. Latrociniũ ac furtum in paucos committuntur: Stupratorũ adulterorumq́ue crimina ijs solùm, qui faciunt, molesta & acerba fiunt, & eos maximè, quorum interest, excruciãt. Sacrilegus autem omnibus ex æquo plurimùm incommodat, qui tyrannis est simillimus: sed tamen ex illis non omnibus, sed pessimus omnium: Illorum enim facinus est sæuissimum, qui Deorum immortalium donaria spoliant, sacrasq́ diuitias auferunt. Iniquissimũ igitur esset, furem vel iniuriosum adfici supplicio, sacrilegum verò absolui.

A SENTENTIA.

Sed quid suis vt prætendat flagitijs, habere potest? Inuitus ad scelera non accessit, sed cùm

mala semper in eo mens, malus animus fuerit, non sine multis & impijs consilijs atq; conatibus fores templorum effregit. Iam quali preditũ animo censeatis eum, qui Deos immortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempserit, imò diuina sacraria prophanando exacerbauerit? Quod designare solent, qui Bomolochorum pessimi, nunquam laboribus honestis, vt victum acquirerent, operam impenderunt, sed per impias artes atq; sacrilegia maluerunt ad diuitias peruenire.

A DIGRESSIONE coniecturali.

Homines alij, qui peccant, maleficij præsentis labem, vitæ prioris melius exactæ sanctimonia vel excusare, vel expurgare possunt. Sed qui tam horrenda crimina cõmittunt in Deos, satis ostendunt, sese habere pectora, quæ ab ineunte ætate, nulli pietati assueuerint, sed assiduo criminum vsu tam contaminata, vt ad meliorem frugem, si cupiant etiam nequeant reduci. Lignum enim tortum, haud vnquam rectũ. Et difficile est resistere consuetudini, quia assimilatur naturæ, quam licet expellas furca, tamen vsque recurret. Quare nihil iam aliud restare constat, quàm dignum meritis suppliciũ, vt sic arbor mala semel excidatur, ne malos fructus producere pergat. Consuetudo.

A MISERICORDIÆ exclusione.

Vnde si cum maximo eiulatu ad pedes vestros sese abiecerit, nihil opplorationibus eius cōmoueamini oportet, ne crimen impunitum, alijs similiter peccandi fenestram aperiat. & inconsulta misericordia vestra, Deorum iram, in publica dispendia calamitatis exacuat.

A LEGITIMO.

Quòd si leges volunt, vt qui status hominū inquietant, pacemq́ publicā interturbant, puniantur: quantò magis animaduertendum erit in eos, qui vobis immortales Deos iniquos & hostes faciunt, vt eorum amicitia spoliati, funditùs intereamus.

A IVSTO.

Et quid magis æquum esse poterit, quàm Deos placare, religionem tueri, ædiumq́ sacrarum expilatores damnare, ac meritis supplicijs adficere?

AB VTILI.

Quod si feceritis, Deos placatos habebitis et Reipub. statum longè tranquilliorem atq́ prosperiorem. Etenim in ijs imperijs feliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera cōseruata, scelera punita, & ante omnia, regnum Dei fuerit quæsitum.

A POSSIBLI.

Nec erit, quod vindictæ vestræ iustissimæ impedi-

pedimento esse poterit: neminē enim iste habet, cuius patrocinio nitatur, nec credo fore, qui tantus diuûm contemptor Mezentius, istum è manibus vestris cupiat eripere, sed potiùs omnes instare & vrgere, vt reus omnium suffragijs morti destinatus, meritas pœnas exoluat, ne ex eo conseruato κακῶν πανήγυρις impendeat.

EPILOGVS.

Quid igitur moramini? q̃d cessatis in eo tollēdo, qui iam pridē omnib. videtur esse dānatus?

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, in Contumacem, aut δύσκολον.

EXORDIVM.

Inter varia criminum genera non infimum est contumacia atq; morositas, omniū dissidiorum vberrimus fons & origo. Contumacia.

A CONTRARIO.

Morum æqualitas amicitiæ vinculum atq; glutinamentum est: vnde natum prouerbium: Æqualitas haud parit bellum. Et obedientia vel sola virtus, quæ menti cæteras virtutes inserit, insertasq; custodit. At morositas, & contumacia pertinax amicitiæ pacta rescindunt; omnemq; concordiam è medio tollunt, vt Pythagoras rectè dixerit, æqualitatem amicitiæ parentem & altricem: Contrà, inæqualitatem, discordiarum, bellorumq; matrem esse. Aequalitas.

AB EXPOSITIONE.

Ab omni mansuetudine & obedientia dyscolus abhorrens, in animum induxit, benè monentibus nunquam obtemperare, neminemq́; ad honesta vocantem audire. Secum igitur assiduò loquitur, atq; exequitur ista: Ego satis sapio, satis est iudicij, vt queam cum alijs certare, imò vincere. Nolo alicui morem gerere, cũ longe meliùs, quàm alij nouerim, quæ conueniant ætati meæ. Nec maximoperè alienam sapientiam optârim. Valeat monitorum odiosa prudentia, ego, quod mihi visum erit, aggrediar: præceptoribus, cùm se feroces præstiterint, oppedam: quæ vetuêre, faciam, reiectis etiam libris indulgebo genio, pergræcabor indies, & mihi nomen insigne comparaturus, nocturno tempore velut grassator aut sicarius in plateis peruagabor, obuiam venientes lacessam, atq; prosternã: aut velut Achilles in fugum compellam, exclamabo etiam, vt Stẽtora vincere possim, aut propria mercede canoros

Curetum sonitus, crepitantiaq́; æra secutus,
Torua Mimallonijs implebo cornua bombis.

Hæc digna sunt adolescentibus exercitia. Melancholicorum est, studijs impallescere, & demorsos sapere vngues.

A COMPARATIONE.

Graue crimen est ambitio, sed multò grauius obstinatio, & pertinacia procax, quàm αὐθάδειαν *appellant. Illud subtile malum, secretum*

virus & occulta pestis infestans solos cupidos, quorum animos inuasit. At homo contumax, in peruersa ratione persistens, exemplo pessimo multis est alijs, quos veluti cognitione virosa corrumpit, & ad seditionem, Reipu. perniciem instituit, atq; trahit.

A SENTENTIA.

Nihil habet contumax, quod inflexibili mēti prætexat. Facilè, si velit benè monentes audire posset: Sed peruicax, et obstinatus animus reluctatur, ac velut asinus calcitrosus reuerberat. Cæterū vt πειθαρχία μήτηρ τῆς εὐπραξίας: sic inobedientiæ crimen & pertinaciæ scelus omnium in Repub. peruersitatum origo.

A DIGRESSONE coniecturali.

Præsentis criminis pœna remitti posset, si non turpem ex vita præterita labem, adeoq; ἕξιν contraxisset, nec vitium ex praua consuetudine versum esset in naturā, ex cuius genuina malitia nihil nisi quod Reip. pestilentissimū, potest enasci.

A MISERICORDIÆ exclusione.

Quis iudicij tam peruersi vir esse poterit, qui rubo (quod aiunt) arefacto rigidiores atq; præfractiores à meritis pœnis liberatos velit, id ef-

Res ardua non erit, de præsenti reo iudiciũ censuramq́ue facere, sola sufficit authoritas vestra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copiis auxiliariis opus habituri estis, cum vel solo nutu confundere possitis, cumq́ue nemo sit, qui cupiat illi subuenire.

AB EVENTVRO.

Si præsentis peccati scelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium alacriores factos, quos adhuc expectatio iudicij vestri remoratur.

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, In auarum.

EXORDIVM.

Vetus dictum est, Iudices, auarum nisi cùm moriatur, nihil rectè facere. Quod vel solùm vobis persuadere poterit, vt hunc hominem ipsam Auaritiam, si non capitali pœna adficere, saltẽ extra patriam aliquò, vnde ad nos vel contagio, vel hominis fama non possit accedere, statuatis ablegare. Auaritia.

A CONTRARIO.

Admodum benè ac prudenter olim Romani sapientes instituerũt, vt in Ægei maris insulam Gyaros noxij deportarẽtur, ne lacesserẽt ac diuexarent innocentes, pauperum sudores atque sanguinem hauriendo. Contrà, vos perperàm ac imprudenter feceritis, si hunc reum in patria reliqueritis, & non potiùs hominem Gyari.

 pestife-

sibi soli natus, quasi hominis portentum, viuit, se solum pascit, & (horrendum dictu) nunquã satiatur, quemadmodum infernus, & perditio non replentur Prouerb. 28.

A SENTENTIA.

Ebrius post factum agnoscit delictum, ac pœnitentiã agit. Homicida in furoris vim, ac irã transfert crimen, et Fatis maleficium assignat. Et vterque non semper, sed rarò, & casu quodam, & inuiti peccant. At auarus nihil habet, quo noxium repurget animum: Cum auaritia penitùs insita permanet in venas, & in imis pectoribus inhæreat, vt auelli non possit, nullum relinquens pœnitentiæ locum, nullamq; de hominum genere benèmerendi facultatem.

A CONIECTVRALI DIgressione.

Præteritæ vitæ sanctitas alijs sæpè reis non vulgarem apud iudices æquos beneuolentiam conciliat. verũ, si totam huius rei vitam ad amussim excusseritis, ipsissimam inuenietis ἀυγείου βουστασίαν, monstrum non vna graui correptione vel supplicio dignum.

A MISERICORDIAE EXclusione, atq; iusto.

Quare neminem arbitror fore tã stolidum, quem huius rei misereſcat. Familiã, quam, sui

LAVS.

ἐγκώμιον.

Laus est oratio, bona alicuius enumerans.

Laudandæ verò sunt:
- Personæ, vt Thucydides, aut Demosthenes.
- Res, vt Iustitia, aut temperãtia,
- Tempora, vt ver, æstas.
- Loci, vt portus, horti.
- Ratione carentia animàlia, vt equus, aut bos,
- Plantæ, vt vitis, aut oliua.

Laudamus verò & Communiter, & Singulatim. Communiter, vt omnes simul Athenienses. Singulatim, vt: Atheniensem vnum aliquem. Hæc verò diuisio est Laudis.

Dispones autem ipsam hoc pacto:

Primùm procemion pro qualitate rei pones.

Deinde subijcites genus, quod diuiditur in:
- Gentem:
- Patriam:
- Maiores:
- Patres.

Pòst educationẽ explicabis, quæ continetur:
- Institutione,
- Arte,
- Legibus.

Hinc

Hinc ſubdes præcipuum laudum omniũ caput, res geſtas, quas diui des in ea quę ſunt,

- Animi, vt quę fortitudinis ſunt: quæ prudentiæ.
- Corporis, vt pulchritudinem, velocitatem, robur.
- Fortunæ, principatũ, potẽtiam, diuitias, amicos.

Addes inde comparationem, qua id, quod laudatur, alteri collatum tollatur in maius. Poſtremò epilogo, qui precationi ſimilior ſit, concludes.

EXEMPLVM.
LAVDATIO THVCYDIDIS.

Aequum eſt eos, qui vtilia nobis adinuenẽre, ſuis ipſorum inuentis ornare, laudib. proſequi, & quod ab illis eſt proditum, iiſdem quoque ceu authoribus cum gratia reponere, acceptumq́; referre. Non igitur iniuria Thucydides oratione mihi celebrandus eſt, qui ipſis plurimum attulerit ornamenti. Omnes enim de vlla humanarum rerum parte benè meritos decet: Thucydidem verò eò magis, quòd pulcherrimo omnium illuſtrando, curam ſuam impendit.

pendit. Neque enim quicquam eloquentia pulchrius: Neque Thucydide quenquam benè dicendi gloria præstantiorem inuenire est.

A PATRIA.

Nactus autem Thucydides eam est patriam, quę & vitā pariter sibi, & eruditionem præberet. Nequę enim in alio loco natus est, quàm, vnde omnis benè dicendi ratio profluxit, originemque vitæ sortitus Athenis.

A MAIORIBVS.

Reges generis sui habuit authores. Itaque ab vltima protinus origine, clariore maiorum fortuna est illustratus. Vtraque ergo habens, & generis amplitudinem & ciuitatis statum popularem, quò clarior vtrinque fieret, est ab vtroque adiutus. Etenim ne ad iniustas opes, potentiamq; delaberetur, æqualitate legum prohibitus est, néue in obscura reliquæ plebis vilitate delitesceret, fœlicisatis genere est consecutus.

AB EDVCATIONE.

Talibus igitur procreatus, in Republi. Atheniensium, interque leges educatur, quæ certè optimas esse vitæ magistras in confesso est. Inter leges autem, armaq; viuere instituens, eruditioni, simul atque rei mi-

militari operã dare decreuit, neq; ſtudia armis deferens, neq; arma (vt præcipuã prudentiæ partem) relinquens, vnoq; conatu duarum diuerſarum artium curam habebat, coniungens ingenio pariter ea quę natura ſunt ſeparata.

A REBVS GESTIS.

Vt tandem ad virile peruenit robur, occaſionem quæſiuit proferendis eis, quæ pulchrè fuerat in ętate meditatus. Nec obfuit caſus, bellumq; protinus eſt ortum, ipſeq; res ab vniuerſa Græcia geſtas literis complexus, poſteritati mandauit, conſeruator eorum, & velut reſtaurator, quæ bellorum deleuit iniuria. nec paſſus eſt, quod quiſq; geſsit, temporum ſitu aboleri. Ex ipſo ergo cognoſcitur captam eſſe Platæã, ſcitur Atticã eſſe vaſtatam, tenetur Athenienſium claſsib. Pelopõneſi oras eſſe nauigatas. Certatum eſt nauali prælio apud Naupacton, nõ eſt nos Thucydides id paſſus latere. Lesbus ab Athenienſib. eſt capta, id quoq; ab ipſo indicatur. Cum Ambraciotis pugnatum eſt, hoc & ne diuturnitas aboleret, effecit. Iudicium Lacędemoniorum nõ ignoratur. Sphacteria & Pylos ingentes Athenienſium labores non latent. Concionantur Corcyręi Athenis, Corinthij ipſis contradicunt. Aeginates vt Athe-

thenienses accusent, Lacedæmona proficiscuntur. Iam verò à belli consilio Lacedæmonios Archidamus absterrens: cōtrà Steneleidas ad bellum suscipiēdum impellēs. Ad hæc Pericles legationē Laconicam cō temnens, atq; passus deficere animo, propter pestilentiam Athenienses. Cuncta hęc Thucydidis opera ingenioq; in omne æuum ab obliuione vindicantur.

A COMPARATIONE.

Quis autem Herodotum illi comparauerit? Ille enim ad voluptatem legentium scripsit: hic omnia ex rebus ipsis atque veritate deprompsit. Quantū verò, quod ad alienam fit gratiam, infra id est, quod fit ad veritatem: tanto post se Thucydides Herodotum relinquit.

EPILOGVS.

Erant alia quoq; permulta, quæ de Thucydide dicerentur: nisi quo minùs omnia diceremus, laudum suarum nobis obstaret multitudo.

ALIVD EXEMPLVM.

Laus sapientiæ.

PROOEMION.

SApientiam adipisci fœlicitatis est. Laudare autem pro dignitate ipsam maius est, quàm vt nostris id viribus adsequi possi-

posſimus. Tantum enim illi ſuperat glorię vt commune quoddam Deorum immortalium bonum eſſe credatur.

Quum enim Deorum vnuſquiſq; velut deſcriptam officij ſui tueatur partem, Iuno nuptijs præſit: bellis Mars cum Pallade Vulcanus inter ignes fabriles ſuas exerceat parteis ducat Neptũnus nauigantes & quiſq; alius aliud ſibi vendicet, ſapientiam in cõmune ſibi afferunt omnes, præcipuè verò præ omnib. Iupiter, quantò reliquis maior eſt, tantò omnium quoq; ſapientiſsimus æſtimatur.

A GENERE.

Vnaque ſapientia eſt, quæ vel maximè æternam Ioui præſtat poteſtatem. Et Dij quidẽ natiuam ipſam cognatamq́; ſibi habent, munere autẽ ipſorum in terras quoque delata eſt, & Deorũ filij ſapientia ſua maximam humanæ vitę vtilitatem attulerunt. Quapropter poetæ laudem merentur, qui Palamedem & Neſtorem, & ſi quis alius ſapiẽs olim fuiſſe canitur. Deorum fuiſſe filios tradiderunt. Non quidem illi vano commento Deorum naturam velut permutare conati, quam ne Dij quidẽ ipſi permutare poſſent, ſed generis permixtione communicationem indicantes virtutis, qui diuina quadam cæteris admiratio-

tione præstarent, Deorum filij crederentur: Nec immeritò illorum in Deos referebant genus, quorum sapientia maior, quàm humana, originem videbatur adfirmare diuinam.

A SAPIENTIAE OPErationibus.

Sola autem ipsa vtroque rerum statu, æquas habet rerum vires. Nam reliquarum alia bello solùm probâtur, alia laudamus in pace. Sapiētia verò præcipua est vtriusque temporis moderatrix. Sic in bello versatur, tanquam prorsus artium pacis ignara: sic pacem cōtinet, tanquam nunquam agitata strepitu bellorum. Denique tam aptè vtrique sese accommodat, vt in vtro horum æstimes, ei soli videatur esse dicata. Fert pacis temporibus leges, & omni tranquillitatis vtitur more, in bello verò victoriam præbet. Neque armis solùm superiorem facit, sed in concionibus quoque præstat inuictum. Itaque & inter bellantes, & inter pacatos sola præcellit, primasque sibi vendicat Sapientia. Sola quoque diuinitatis proximè exprimit similitudinem, sola enim velut DEVS futura prospicit: Quin ipsa quoque terram agricolis attribuit, nauigantibus assignauit mare: adeò non fruges colligere sine sa-

pientiâ non nauim, nisi sapientis gubernatoris præsidio freti, ascendere auderemus. Itaque quicquid exhibet mare, quicquid hominum vsibus terra profert, meritò sapientiæ munus cuncta censentur, ne cælum quidem, & si quid in ipso latet, dimisit in occulto, quantum Solis se porrigit ambitus, quod spatium stellarum vnaquæq; circumscribit, ipsa peruestigauit. Despexit intra terras etiã, & quo pacto vita defuncti agemus, ipsa bonis aperuit. Troiam, quam capere temporis diuturnitas non potuit, sapientiæ astus subegit: & vnius consilium adepta, vniuersam Persarum potentiam dissoluit. Cyclopis oculus erutus est, prudenti Vlyssis inuento. Sicq; quicquid est, quo quisquam vincat, ab ipsa sapientia deriuat.

A COMPARATIONE.

Quis ergo ipsi fortitudinem comparâsse velit, quùm quicquid viribus fieri possit, ipsa etiam sapientia præstet? Adeoque si ipsam fortitudini ademeris, per se fortitudo culpanda videtur.

EPILOGVS.

Erant & multa alia, quæ de sapientia dicerentur, nisi maiora essent, quàm quę possent

ſent modica oratione complecti.

SCHOLIA.

Laus, &c. *Alij laudationem vocant, hoc eſt, orationem bona exprimentem, quæ alicui inſunt,* Εγκώμιον *Græcè appellatur, quod iuxta Aphthonij ſententiam dictum, eò, quod* ἐν κώμαις, *id eſt, in vijs antiquitus canebãt. Nam antiqui* κώμας, *angiportus dicebant. Differt ab hymno & Epano, quod hymnus Deorũ ſit, encomion verò mortalium. Et quoniam Epanus paucis verbis fiat, Encomion autem ſecundum Rhetoricæ artem proferatur. Et cùm in loco communi quoque laus ſit, hoc differunt, quod in loco communi, pro viro forti dicentes, eo conſilio dicimus, vt præmium petamus, laus autem per ſe virtutis teſtimonium habet, vt ait Priſcianus.* Encomiũ. Hymnus. ἔπαινος. Locus cõmunis.

Laudandæ ſunt, &c. *Porrò præterita inſtantiáque, atq; adeò omnia, quæ nunc laudamus, nunc contra vituperamus, res ſunt omnis generis, quæ aut cerni tãgique, vt homo, equus vrbs, flumen, aut animo intellectuque cognoſci atq; percipi poſſint, vt facta dictáq;. Virtutum item vitiorumq; tum artium varia genera, vt: prudentia, iuſtitia fortitudo, temperantia, eloquẽtia, medicina, architectura, ſciẽtia rei militaris, aliáq; id genus multa. Vitia aũt, quæ ſint, hinc cognoſci facile poſſũt, nẽpè iniuſtitia luxuria, inuidia, &c. Ipſius autem Dei laus (quanquam* Laudãda.

 quam

quam quid huic aut nostra laude accedat, aut vituperio adimatur non video) tota huc pertinet. Rerum autem, quæ cerni tangiq; possunt, primas partes homines tenent, qui cum cæteris animantibus brutis, rebusque mutis ratione & sermone, tum multis alijs animi naturæq; dotibus antecellant, laudem in primis sibi vendicant. Laudamus igitur præcipuè personas, vrbes, portus, loca, & his similia: præclarè item facta, dictaq;, quæ cum virtutibus coniuncta, atq; inde orta esse cõstat. Iam & iuxta virtutes artesq;, aut in certis hominibus, aut seorsim suis ipsas laudibus exornamus.

Res, &c. *Vt Erasmus laudauit Moriã. Et ad ingenij vires periclitandas, artemq; ostentandam Phauorinus laudauit Quartanam febrim: Eum enim constantiùs valiturum, qui febri liberatus vires integras recuperauerit. Cuius meminit Gellius lib. 17. ca. 12. Et Politianus in epistolis.*

Loci, &c. *Vt Baiæ, Tempe.*

Portus, &c. *Vt in Liguria Luna, vel Carthaginensium. Cuius meminit Vergilius in primo. Item laudari poterit Stoa porticus Atheniensis: Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno Philosophus discipulos docebat, vnde & secta Stoica. Itẽ Aulis Bœotiæ, cuius meminit Ouid. 12. Metamorph.*

Horti, &c. *Vt Adonidis, qui prouerbio locum*

eum fecerunt. Item Hesperidum, quos amœnissimos in Aphrica fuisse memorant. Item Senecæ prædiuitis horti, vt ait Iuuenalis Saty. 10. Item Alcinoi syluæ, quarum Vergilius Georgicorum 2. meminit, Idem.

Adeste Musæ, maximi proles Iouis.
Laudes feracis prædicemus hortuli,
Hortus salubres corpori præbet cibos, &c.

Equus, &c. *Equos laudare poterimus, vt Pollucis equum Cyllarum, et Graij, quorũ meminêre poetæ, vt ait Vergilius Georgicorum 3. Item Bucephalum Alexandri, de quo Gellius lib. 5. ca. 2. Item, Solis equos, &c.*

Bos, &c. *Vergilius in Georgicis:* **Bos pulcher.**

Optima toruæ (uix
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima cer-
Et crurum tenus à mento palearia pendent:
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna,
Pes etiã, & camuris hirtæ sub cornibus aures.

Vitis, &c. *Vt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ, vt ait Verg. Vide Pliniũ lib. 14. c. 3.*

Olea, &c. *Quæ laudari poterit ab inuentrice Minerua, & quod signũ fuerit pacti. Vnde Vergilius in 7. Ad mœnia Regis*
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.

ITEM: Brassicam laudat Cato, Maluam & Albucam Hesiodus.

Subijcies genus, &c. *Sunt qui hoc loci iubeant addenda esse ea, quæ natiuitatẽ vel mi-*

racula vel prodigia præcesserunt, vt si: laudaturus Scipionẽ, dicas in matris cubiculo anguẽ visum, unde conceptus, & Iouis ille filius fuerit creditus, cuius meminit Liuius lib. 6. bellli Punici. Item in encomio Hecubæ recenseas facem, qua prædixerit incendium, & excidium Troianum. Item quid natis euenerit, enumeres, vt Midæ formicas, apes Platonis. Val. libr. 1. c. 6.

Scipio.

Hecuba.

DE LAVDIBVS, DVCTIS AB animi, corporis, atque fortunæ bonis ex Bucoldiano.

LAVS HOMINIS A fortunis.

Hominis laus.

De fortunis, quæ & externa bona sunt, subinde nobis est dicendum. Hæ autem quãtæ sint, quot numero prædia, quo sita in loco, quo tempore, sine dono data, sine suorum testamento legata, parentibusue relicta acceperit emeritue, ex adiunctorum loco narrandum locupletandumq; erit. Deinde ex descriptionis loco, situm prædiorum, atq; hortorũ ad flumina seu fontes & factas hic ad voluptatem structuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodum Homerus Alcinoi hortos: & maximè, si is, quem laudas, Princeps sit, vrbesq;, in quas imperium habet describas. Quin & huius fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum loco, mirè locupletabitur oratio ostendendo-

dendoq; aut genere, numero, fertilitateq; maiores amplioresq; putandas, aut situ ad flumina, seu fontes, rebusq; manu factis, atq; ad voluptatem structuris iucundiores amœnioresq;. Quod si verò eorum, quibus cum nostras conferimus, omnium iudicio amplissimas esse copias cõstiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atq; cum materia deliberandum, ecqua & à dissimili contrarijsq; copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostra prædia esse agrosq; suburbanos, vnde certus ferè quotannis fructus redeat: illis non modò longius domo sed & aliena in ditione sito, ijsq; expositos fluminibus, quæ sæpiùs inundando, sata omnia obruãt atq; conuellant. A contrarijs: nostros flumina fontesq; irrigando agros vtilitatẽ adferre maximam, illis in sata erũpendo, eademq; conuellendo incommodum adducere summum: huic aquarum cursum prodesse, illis eundem ipsum obesse, huic voluptatem adferre, illis mœrorem tristitiamq; dare: huic vel exorto bello omnem ex agris fructũ redire, illis nullum: huius prædia vrbis horreum. alimentumq; in hostes esse, illorum contrà hostium in vrbem: his patriam defendi, illis oppugnari. Quod si verò principem laudandum suscipias, potentiamque eius gentis suæ vrbiumque genere et numero prædiges, quo res maior, illustriorque fuerit, hoc magis hic ex locis extendas.

QVAE CORPORIS BONA IN homine ex locis amplificandi ratio sit.

Hactenus de externis bonis eius, quẽ laudamus: quæ quidem pro personarum varietate, alia atq; alia existunt: quæ persequi, cùm infinitum, tum minùs fructuosum foret. Quare ad fontes ipsos ducere consilium fuit, vsumq; locorum in ijs, quæ omnibus communia sunt, laudemq; merentur, monstrare: vt horum vsu cognito, pro causæ conditione, quantã quisq; velit morã, vbiq; facere in augendo posset. Corporis aũt bona esse diximus, staturã, figuramq; corporis, valetudinẽ roburq;, ipsam deniq; formã. Hæc quanquam leuiora sunt, suam tamen laudem merentur, certaq; interim animorum indicia esse solent. Vnde Homerus, cum in Thersite garrulitatem, animiq; vitiũ nobis depingi vellet, nescio quomodo non tam malefacta, quã corporis deformitatẽ vitiaq; explicando, vitiosissimũ ipsum introduxerit. Idem staturã grandiorem roburq; in principibus magnopere prædicat: vt qui Agamemnoni staturã magnam, cui maiestas inesset regia, tribuit. Vlyssem illo quidem minorem, sed latissimis humeris, et pectore describit. Iam verò Aiacẽ illum, non ambobus modò his, sed cæteris Achiuis omnibus corporis statura & robore antecellentem introduxit. Nec noster hanc in suis laudem neglexit.

xit, qui cùm & cæteris, tũ maximè in Ænea & Turno principibus, corporis bona laudat. Et Dareta cum alta statura latißimisq́ humeris, quòd certum virium argumẽtum esse solet in singulare certamen produxisset: eius tamen antagonistam Entellum, vel senem, magnitudine corporis viribusq́ adeò superiorem facit, vt illum, non secùs ac qui frustrà vrbem, aut castellum oppugnet, hunc temerè infeliciterque adgressũ dicat. Forma plus laudis mereretur: præsertim in principibus viris grauitas oris, maiestasq́ in vultu: hæc in primis pondus rationi, auctoritatemq́ tribuit: tãtumq́ in animis Gallorum hostium valuisse, T. Liuius scriptum reliquit, vt cùm vrbe capta auidi præda in principum atria irruerent, cernerentq́ hos cum ornatu habituq́ paulò humano augustiore, tũ maximè oris grauitate atq́ maiestate Dijs simillimos, domi sedentes, ante horum ora secuti Deorum simulachra velut venerabundi constiterint, nihilq́ in hos ferro grauiùs facturi fuerint, nisi M. Papyrius principũ vnus prior iram mouisset. Atq́ & hinc augendi modum, vsumq́ locorum explicemus: Staturam, robur corporis, orisq́ decus quantum sit, vbi ab adiunctis satis expressérimus, à causis & euentis deinde dilatemus: Fuisse huius maiores, homines cum insigni statura & robore, tum quadam modestia, orisq́ grauitate præditos: semper-

que operam dediſſe hunc, vt quæ à natura ad ſui nominis dignitatẽ amplitudinemque acceperit, certa viuendi ratione aleret, proueheretque: nulla, vt Venus, Bacchusque immoderatior, corporis vires vigoremque auferret. Quare ea iã valetudine eſſe, vt nulla corporis imbecillitas obſit, quò minus in rebus, cum grauitate greendis, ſuo, amicorũ et Reip. tempori ſeruiat. Quin etiam comparatiõe rem extendas ſi cum alijs ampliſſimis hominibus conferas, oſtendaſque in hoc noſtro, aut ſimilitudinem, aut exceſſum eſſe, aut etiam diſſimilitudinem: ſi aut proceritate, ipſoq; robore, & valetudine, aut ipſius vultus grauitate maieſtateq; multis partibus ſit ſuperior.

QVAE RATIO ANIMI BOna ex locis amplificandi.

Reſtant animi bona, quæ vt cuiuſq; propria ſunt, ita præ cæteris laudẽ mereri ſuo iure maximam ſolent. Hæc laudãdi duplex via eſt aut enim ad ſua virtutum genera, vt ſuprà viſum eſt, quæque referentur: ſua prudentiæ, iuſtitiæ, fortitudini & tẽperantiæ tribuendo facta, aut quod non minus commodè fiat, temporum ſeruabitur ordo. Itaque dicendum qui pueritiam adoleſcentiamq; tranſegerit: quæ ſequutus ſtudia: quantumq; in ijs, & quàm breui aſſequutus. Atq; hic ſi fortè ingenij ſpecimen indoliſq; haud vulgaris bonitas eluxerit, pluribus erit ver-

verbis extollendum: quo videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re, aliisque id genus additis circumstantiis, quas adiunctorum locus suppeditat. Quòd si fortè opera pretium videatur, & hæc ipsa per plures ducendo locos, plurimum extendas. Ætate autem iam magis inualescente, si qua scripta honesti sui studij, voluntatisque testimonia in lucem dedit primùm, qualia quantaque ipsa sint narrandum: quantusque inde ad plures fructus redeat. Quæ item seu doctorum, seu multitudinis, seu diuersorum de iis testimonia indiciaque existant. Quæ vbi ex adiunctorum testimoniorumque loco, quem eundē esse diximus, prosequutus fueris, à causis subinde augebis quòd à multis, magnique nominis hominib. siue rogatus, siue vltrò iuuandi studio ad scribendum se contulerit. Ab euentis: nō modò hominum de se expectationi respōdisse, sed vicisse: nec in vna atque altera, sed in plurimis nationibus ipsius scripta legi, laudarique. Atque hic & enarrandū, quorum expectatione maiora emiserit: quibusque in prouinciis plurimum probentur. Iam verò et huius cum probatis magnorū auctorum scriptis conferas ostendasque potiora multò, melioraque hominum consecuta esse indicia: aut maximis summorum auctorum monumentis paria esse, atque indicari. A dissimili etiam amplifices: si in iis, quibuscum confers, scriptis dissimilitudinem

dinem esse ostendas, vt si Hippocratis & Galeni medicorum opera, cum Pauli & Pomponij iureconsultorum scriptis conferas: illos rerum naturalium, hos ciuilium scientiam tradidisse: illos de vita, hos de fortunis sollicitis benè consuluisse: illos præcepta dedisse, ne morbus vincat, & æger moriatur, hos ne auarus triūphet, & suum alteri eripiat: denique illos cauisse, ne ipsa præmaturè vita, hos ne sua cuiq; res iniustè auferatur. Hinc mirè Cicero non sine delectatione corpus orationis auxit, dissimilitudinem studiorum Murenæ & Sulpitij pluribus verbis explicando. Hunc in modum singula quidem tam domestica, quàm publica facta, quæ laudanda videbuntur, seruato temporis ordine, enarranda amplificandaq; erunt: qua ratione domi vixerit, liberosq; educârit, ad quæ studia miserit, liberaliterque aluerit, quos in viros aut abierint, aut se euasuros, certā de se spem patri patriæqúe præbuerint. Quæ si persequaris omnia, ducasq; per locos, incrementum res ipsa sumet maximum. Iam & quid cōmodi ipse, siue re operaq;, siue consilio Reip. præstiterit. Quale est, si dum aliquando, vt sæpè, maximis de rebus benè Reip. consulendum fuit, inopsq; consilij multitudo ea facili momento sequenda putâsset, quæ probata, Reipu. statum euersura penitùs fuissent, hunc in concionem prodijsse dicas, & prudēti oratione, quæ ex his aut illis inceptis

ceptis commoda maláue Reipu. impendeant, edocuisse: eaq; suscipienda persuasisse, quæ cum singulis tranquillitatē, vtilitatemq; tum vniuersis nomen gloriamq; attulerūt. Atq; hæc aperiēda, pluribusq; verbis ex locis aliis atq; aliis explicāda erunt, quæ res addita consulendū animum potissimum impulerit, quæ si honestā vtilisque fuit, euenta votis respōdisse pulchrū erit. Quanta autem gloria emolumentaq; inde Reipub. euenerint, quis item ad consultorē fructus honosque ab vniuersis vicissim redierit, copiosè erit exponendum. Postremò comparationibus rem extendas: cum vrbis cōditoribus, aut munitoribus huius factum conferendo, & aut maius, aut simile, dissimileque ostendendo. Illos vrbem quidem condidisse, hunc conditam prudētia sua ab exitio conseruâsse: illos partim fundamenta iecisse, partim mœnia, turresque in hostes propugnacula, nō sine summis oppidanorum impensis laboribusque altiùs eduxisse: hunc vnum ipsa modò ratione consilioque non mœnia solùm, vrbemque, sed & fortunas omnium, vitamque seruasse. Quātum etiam ciues grati vicissim, posteà huic honorem, gratiamq; habuerūt, cum iis conferas licet, quibus ob praeclarissima in Rempub. merita, non ingrati extiterūt: doceasque, aut maiora, aut paria huic contigisse omnia. Quòd si verò is, quem laudas, princeps sit, exercitumque duxit, præter, quàm

quod

quod ex his locis omnibus ab adiunctis, quæ latè patent, passimq́ue vsui sunt, à testimonijs, à causis, ab euentis, ex comparatione maiorum, minorum, à simili, à dissimili, à contrarijs, copiam petas, etiam à descriptiōis loco amplifices maximè cū aut stratagemata, genusq́; militū, & armorum, aut vrbes, quas cepit, regionesq́; & gentes, maiores, aliáque id genus suo quæque loco describas. Porrò cùm temporis hic seruandus sit ordo, danda est opera, vt leuiora aut omittamus, aut paucis perstringamus. Quæ verò magna sunt, & prudenter, & iustè, & fortiter, modestéque facta, laudem in animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos plurimúmque dilatanda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat; horumq́ue numerum personæ, quas laudādas suscipis, secum adferent, in quibus singulis augendis cognitis his locis, quantam ipse voles, moram trahas.

VT EA EX LOCIS AVGENda, quæ post mortem acciderunt.

Cùm igitur hunc in modum, quæ toto vitæ cursu rectè fecit, verbis extuleris, dilataueris q́; nō negligendū, quomodo excessit è viuis, & quæ vita iam defuncto virtutis ergo magna acciderunt. Nam cum magnis viris, dum vita ma-

net, laudemq; sequentibus, comes sit inuidia, fit vt morte iam sublatis ereptisq;, quos nocitura sequitur, sese auertat: patiaturq; mortuis, quẽ viuis noluit suum honorẽ deferri. Quare si huic vita defuncto, aut tumba publicè magnificentius sit extructa, aut statua erecta, aut denique quotannis ad sempiternam huius memoriam, rerumque ab ipso gestarum aliquid statis diebus fiat, quanta hæc sint quo tempore fiant, quò in loco, à quibus, quantis impensis, quanto studio, alijsque id genus explicatis circunstantijs, quarum adiunctorũ locus nos admonet, copiosè erit exponendum. A causis item et hæc si voles, amplifices: quæ ipsius in Remp. merita constent: cur tantum vel emortuo honorẽ constituerint. Ab euentis hic nihil sumas, cum explicata ex adiunctorum loco, causas suas præcesserint, nisi propterea hæc defuncto contigisse dicas, vt statuto præclarè factis summo honore, plures ad imitandum pellicerẽtur, exponasque ea ita ex sententia euenisse: pluresque honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo nominis immortalitatem venari. Quin etiam ex comparationis loco locupletari res potest maximè: si virtutis præmia monumentaq; huic post mortem constituta, cùm regnum parentationibus funebribusq; honoribus conferas, atque ostendas, studio hominum vltrò hæc præstantium illos superâsse, rerum autem magnificentia æquâsse.

A dissimili item: illis à regijs, regiaque pecunia funebria magnificentius adornata, huic ab vniuerso populo, areque publico splendida instructa: illis, quia reges vixerũt, mortuiq; sunt, huic, quòd patria conseruator extiterit, mortuusque sit habitus est honos: illis, ne regium nomen leue in animis vulgi putaretur: huic, ne sua virtuti pramia deesse viderentur. A contrarijs: Illos subditi maximè oderunt, hunc sui summo honore prosequuti sunt: illos noua constituendo vectigalia, annonã, victumque communem aggrauasse agnoscunt: hunc virtute prudentiq; cõsilio plurimùm leuâsse intelligũt: illos viuos tyrannos execrati sunt, hunc patria patrem conseruatoremq; appellantes, amplexi sunt: Illos post mortem vel ab alijs honorari agrè ferentes, quãtùm in sua positum potestate, impediuerũt: hunc contrà vniuersi aquali studio, summis honoribus vltrò affecerunt. Qua ratiò sit personas laudãds ab externis corporis animique bonis, atq; adeò ab ijs, qua has tempore antecedunt simul iuncta, & post insecuta sunt ostendimus. Antecedunt autem homines tempore, patria, parentes: cũ ijs coniuncta sunt, fortuna, corporis, animique bona omnia: pòst autem insecuta sunt: habiti post mortem honores, praclaraque de ijs hominum iudicia. Qua autem via singula ex locis copiosè instrui, augerique possint, vtcunq; aperuimus: non quidẽ eo

consilio, quod totam copiam, quanquam paucis rem perstrinximus, cuiusuis hominis laudē (quis enim finis?) temere adducendā putemus: sed & monstrato locorum vsu, pro causæ conditione, quantam quisq; inde velit, copiam peteret. Neq; enim hic cuiquam, quid fieri debeat, præscribimus, sed quid possit.

EADEM, QVÆ LAVDANDI, & vituperandi hominis ratio.

Porrò vituperandi quæ ratio sit, hinc facilè intelligi potest. Siquidem idem ordo, eademq; per omnia via in vituperandis externis corporis animiq; malis erit sequenda. Patriam igitur, parentesq; bonos habuisse, atq; inde degenerâsse patrimoniumq; dilapidâsse, vt Catilina, tam vitium, dedecusq; est, quàm cui hæc mala obtigerunt. In corpore autē, si qua sit deformitas, vt in Thersite, suis erit verbis exaggeranda: si nulla forma, viribusq; malè vsum fuisse, odio, dedecoriq; erit magno. Animo autem perfecta vitia, flagitiaq; seruato temporis ordine nisi in sua vitiorum genera spargere quæq; manis, perpetua oratione, quod in L. Pisone facit Cicero, erunt explicanda atq; exaggeranda. Quòd si forte etiam vita defunctis aliquid accidit, quo turpitudo odiumq; augeatur, nō erit silentio prætermittendum. Singula autem eadem ratione, qua superiora, ex locis augenda amplificandaq; erunt. Vituperiū.

Q Po-

Postremo epilogum, &c. *Sunt qui præmittendum esse tradant vitæ modum, i. e mortisqualitatem, item quæ mortem sint consecuta, vt communem luctum, honores, exequias, staturas, sepulturam magnificam.*

DISPOSITIO LAVDIS, TEtrasticho comprahensa.

Principiũ sequitur genus, vt gens, natio patres
Vita micans studijs, legibus atq; bonis.
Res gestas, animus, corpus, fortuna ministrãt,
Comparat in maius, votaq; finis habet.

Thucydides, &c. *Hic (vt ait Cice. de claris oratorib.) erat Athieniensis, summo leco natus, summusq; vir, qui ad Olorum Thraciæ regem, ceu ad progenitorem suum retulit nomen affinem Miltiadem, necessarium Cimonem, vt ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc authore fuit adeò delectatus Demosthenes, vt eum octies transcripserit.*

Athenæ. Athenis, &c. *Cice. de oratore libr. 1. omniũ doctrinarum inuentrices Athenas vocat: vbi omnis dicendi vis inuenta sit, & exculta: et ad filium scribens, ait vrbis authoritatem eam esse, quæ possit exemplis augere, &c. Quod autem Attici sint acutiores, in causa aiunt esse tenue cælum quod qui crassum habẽt, crassos cẽseri, vt in lib. de fato Cice. Porrò Atheniensis patriæ celebritas multum faciebat ad nomen illustrandũ, vnde apud Ciceronẽ de senectute Seri-*

Seriphius Themistoclem, non sua, sed patriæ, gloria splendorē assecutū adfirmabat. Et apud Romanos magnificū erat & gentibus venerabile ciuē Romanum fuisse. Vnde Diuus Paulus se Romanum esse dicebat, quam vrbem tribunus maxima summa cōparârit. Actorū, 22, Romani ciues.

Eloquētia, &c. *Nihil inquit, admirabilius & magis populare est, quàm eloquētia. Hanc Cicero de oratore, 3. vocat vnā de summis virtutibus, & de Claris oratoribus, ingenij lumen.*

Vitæ Magistras, &c. *Leges enim conditas esse constat ad salutē ciuium, ciuitatumq́ incólumitatem, vitamqúe hominum & quietam et tranquillam, vt ait Cicero. 2. de legibus.*

Posteritati mandauit, &c. *Id est, memoriæ prodidit, idq́ libris octo, quos scripsit de bello Peloponnesiaco, & Atheniensium.*

Platæan, &c. *Plataa vel Plataæ pluraliter, clarissima fuit Bœotiæ ciuitas, quam Stephanus dictam ait παρὰ τὴν πλάτην, hoc est, à remo. Statius lib. 5. Thebaid.* Platææ.

Nunciat excubijs vigiles arsisse Plataas.

De bello Plataënsi Thucydides lib. 2. & 3. Et Plutarchus in vita Aristidis & Cimonis.

Atticam, &c. *Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ ciuitas, philosophorum alumnæ, vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Athenienses Cecropidæ, vt infra patebit.* Attica.

Peloponnesi, &c. *Peloponnesus Græciæ*

regio, alio nomine Achaia, alio Pelasgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quasi Pelopis insula, Sita fuit inter duo maria, Ægæum & Ionium, platani folio similis. De bello Peloponnesiaco Thucydides lib. 2. Plutarchus in Nicia.

Peloponnesus.

Naupact⁹. Apud Naupacton, &c. *Naupactus Ætoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua ciuitas, nomen habens à nauium compaginatiõe:* Ναυπηγέω *nauim fabrico,* ναοπηγὸσ, *fabricator nauium. Meminit Eras. in prouer. Excubias agere in Naupacto, cuius nauale prælium apud Thucydidem lib. 1.*

Lesbos. Lesbos, &c. *Celeberrima fuit Ægæi maris insula ante Troadem. Vide Plinium lib. 5. ca. 31. Athenienses, duce Nicia, receptos Lesbios multarunt, muros demoliti, naues & agros ademerunt, de qua re Thucydides, lib. 3.*

Ambracia. Ambraciotis, &c. *Ambracia vrbs Epiri fuit, aspero subiecto tumulo, vt ait Liuius lib. 7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciotæ, quorum historiam Thucydides libro 2. complexus est.*

Iudicium, &c. *Huius meminit Thucydides lib. 4. & 5. Aphthonius habet* δίκη λακεδαιμονίων ὀυκ ἀγνοεῖται παράνομος, *Lacedæmoniorũ sententia iniusta scitur.*

Sphacteria. Sphacteria, &c. *Sphacteria, iugulo, vel mac-*

cto

cto est, unde Sphacteriam insulā ab Heracleotarum mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Sphacteriæ, Thucydides habet, li. 4.

Pylos, &c. *Hæc fuit olim urbs Nestoris à Neleo condita, unde Ouidius:* Pylos.

Nos Pylon antiqui Nelei Nestoris arua
Misimus.

Distabat autem à Sparte stadia circiter quadraginta, in agro Messenio. Hanc olim Demosthenis consilio munitam, Lacedæmonij oppugnârunt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyrei, &c. *Corcyra, secundum Thucydidem, Peloponnesi ciuitas fuit. Item insula, Alcinoi patria. Lucanus lib. 2. Vela ferantur. In portus Corcyra, tuos. Huius ciues Corcyrei Athenis orationem habuerunt, qua contra Corinthios petebant auxilia. Quibus compertis, et Corinthij miserunt Athenas legatos, qui Corcyreorum orationes refellerent. Vide primū Thucydidis librum.* Corcyra.

Aeginates, &c. Αἰγινῆται, *alij vertūt Æginenses, qui Athenienses accusaturi, Lacedæmona profecti fuerunt, ut ait Thucydides lib. 4. Æginam autem Peloponneso contra Atticam ciuitatem adiacentem aiunt. Et insulam Pyreo portui propinquā, ab Ægina Asopi Bœotiæ Regis filia nomen trahentem Ouid. 7. Metamorpho.*

Oenopiam veteres appellauêre, sed ipse

Archidamus. Archidamus,&c. *Huius meminit Thucydides lib. primo & secundo. Hic fuit Orator, dictus quasi princeps populi. Fuit & Rex Spartanorum, quem ciues multârunt, quod exiguæ staturæ fœminam vxorem duxisset, vt ait Plutarchus in vita Agesilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, vter ipse an Pericles lucta præstaret. Respondit, vbi luctando illum vicero, mox ille dicendo se cecidisse negat, idq́ spectatoribus persuadet. Plutarchus in Politicis.*

Absterrens, &c. *Lacedæmonij bellū propter socios Corinthios iniurijs affectos illaturi erant Atheniensibus. Quod Archidamus dissuasit, affirmans eorum vires pares esse aduersum Peloponnesios atq; finitimos, sed aduersus hostes procul habitantes, esse omninò impares. Quare legatos Athenas mittendos esse, qui nomine sociorum iniurias deprecarentur, atq; pacem exposcerent.*

Stenelaidas,&c. *Qui finita Archidami oratione apud Lacedæmonios, verba fecit, adhortans eos, ne socios haberent contemptui, nec vltionem differrent, sed protinus arma sumerent. Fuit autem vnus Ephororum: Hi apud* Ephori. *Lacedæmonios erant Tribuni plebis, Regibus appositi, sicut apud Romanos consulibus. Vide Ciceronem tertio de Legibus.*

Pericles. Pericles,&c. *Hic fuit Atheniensium Dux,*

Phi-

Philoſophus & Orator, diſcipulus Anaxagoræ, Vide Iuſtinum lib 3. Valerium li. 8. ca. 9.

Peſtilentiam, &c. *Athenienſes bello atq; morbo preſſi, Lacedæmonijs erãt ceſſuri, ſed oratione Pericles ad benè ſperandum eos exhortatus eſt. Vide Thucydidem lib. 1. & 2.*

Ad voluptatem, &c. *Quintilianus lib. 10. inquit: Hiſtoriã multi ſcripsêre præclarè, ſed nemo dubitat, longè duos cæteris præferendos, quorum diuerſa virtus, laudem eſt penè parem conſequuta, Denſus & breuis & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis & candidus & effuſus Herodotus. Ille concitatus, hic remiſſis affectibus melior. Ille concionibus, hic ſermonibus. Ille vi, hic voluptate.*

IN SAPIENTIÆ laudem.

Exordium ductum à ſapientiæ præſtantia, eamq; laudandi difficultate. Eam Cicero Officiorum 2. ſcientiam appellat rerum humanarum atque diuinarum. Vide Tuſculanarum quæſt. 4. Sapientia latus.

Adipiſci, &c. *Sapientiam adeptum aſſerũt eum, qui cum vituperatur, non iraſcitur, & cũ laudatur, nõ extollitur. Plato, (vt ſcribit Laertius Diogenes) interrogatus, quomodo quis ſapientiam adipiſceretur, reſpondit: In non expectando, quæ non euenire poſſunt, nec de præteritis recordari.*

Iuno. Iuno, &c. *Cicero de natura Deorum, 2. Dictam ait à iuuando. Nuptijs praeest, vnde pronuba. A parturiētibus inuocatur, vnde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat quam aër. Vide Macrob, de somnio Scipionis, cap. 17.*

Mars. Mars, &c. *Quem apud Thraces natum affirmârunt, hoc est, apud bellicosos atque feroces homines. Cuius meminit Cicero de re militari.*

Pallas. Pallade, &c. *Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactantius lib. 1. cap. 21. Mineruam à minuendo, vel minando secundum Ciceronē: Pallada autem, quod hastam vibret, ἀπὸ τοῦ παλλεῖν. Natam aiunt è Iouis cerebro, de qua plura Macrobius 1. Saturnal. cap. 17.*

Vulcanus. Vulcanus, &c. *Cicero de natura Deorum tertio, scribit quatuor Vulcanos fuisse: Quorū primus cælo natus, Secundus, Nilo progenitus fertur, Opus dictus. Tertius Iouis & Iunonis filius, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse, quē Aphthonius hoc loci videtur intelligere. Quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam insulas tenuit.*

Neptunus Neptunus, &c. *Vt Portunus à portu, sic Neptunus à nando, paulum primis literis immutatis deriuatur, Saturni & Opis filius, qui παλαίμων inter Deos celebratus. Vide Ciceronē libro de natura Deorum. 2.*

Dij cognatam sibi habent, &c. *A Dijs pre-*

progenitam sapientiam asserit, Gellius autem lib. 13 ca. 8. ex Afranij sententia, sapientiam scribit Vsus & Memoriæ filiam, quod vsu vitæ multaq; rerum experientia paretur prudētia. Unde prouerbium: Senesco semper multa addiscens.

Palamedem, &c. *Hic Nauplij Regis Eubœæ filius erat, vnde Naupliades, Ouidius in Ibin:* Palamedes.

Naupliadæq; modò ficto pro crimine pœnas
Morte luas, nec te non meruisse iuuet.

Deorum filius habitus, quòd ingenio diuino præditus, ordinem aciei, & aliquot literarū figuras inuenerit. Vide Plinium lib. 7. cap. 6 F. Philostratum lib. 4.

Nestorem, &c. *Huius pater Neleus, & mater Chloris legitur. Deorum filius putatus, propter eximiam prudentiam & eloquētiam. Hunc Agamemnon sibi semper adhibuit consulem. Cic. de Senectute: Dux Græciæ nunquam optat, vt Aiacis similes decem habeat, at vt Nestoris quandoq;. Homerus Iliados α.* Nestor.

τοῖσι δὲ Νεςωρ
ἡδυεπὴς ἀνόρουσε, λιγὺς πολίων ἀγορητής,
τῆ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν
αὐδή.

Deorum filios, &c. *Vt Herculem, Æsculapium, Mercurium, Æneam, Achillem, Liberum, Cæsares. Etenim gētilitas olim magna-* Dij.

gnates atq; Reges Deos appellabat, siue ob miraculum virtutis, siue ob prudentiam, siue ob beneficia, quibus etiam ad humanitatem compositi, siue in adulationem. Vide Lactantium lib. 1. cap. 15.

Deorum naturã permutare conati, &c. *Sunt, qui hunc locum ita reddant ex Græco. Non illis deorum naturam attribuentes. Ita enim veri Dij fuissent, commune generis commune bonum sortiti, sed quatenus id bonũ sibi comparârunt, Deorum filij existimati sunt.*

Vtriusq; temporis, &c. *Id est, diuinum munus, ac progenies sapientia principatum obtinet, et pacis et belli temporibus. Nos exhorrescere metu non sinit, & hac praeceptrice in trãquillitate rectè viuere possumus. Vide Ciceronem, de finibus bonorum & malorum.*

Futura prospicit, &c. *Docet enim sapientia nihil temerè et præcipitanter agendum, sed omnia consultò & præmeditatò. Cuius propriũ est, nihil quod pœnitere possit. facere, vt ait Cicero Tuscula. Quæst. 5. Non autem dicere: non putâram. Valerius lib. 7. cap. 2. Porrò sapiens assuescit futuris malis, & quæ alij diù patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diù cogitando. Præcogitati enim mali mollis ictus venit. Ideo stultis fortuna cedentibus, omnis videtur noua rerum inopinata facies, vt ait Seneca ad Lucili.*

cili. Epistola.77.

Cælum,&c.*Id est sapientia nobis reuelauit,quæ sunt in cælis arcana,* τὰ ἀπόῤῥητα *ineffabilia mysteria.*

Vita defuncti,&c. *Vt & Galli sapientes, qui persuasum habuerũt,animas hominum immortales esse:soliti pecunias mutuas,quæ apud inferos redderentur, dare. Valerius libro secundo cap. 1.*

Actus sapientiæ,&c. *Ad molem immanis equi respexit. Vergil.in 2.*

Instar montis equum diuina Palladis arte
Ædificant,sectaq; intexunt abiete costas.

Et vnius consilium,&c.*Aphthonius sic habet:* καὶ περσῶν ὅλην διέλυσεν δύναμιν δι᾽ ἑνὸς κυροῦσα βουλεύματος. *Rodolphus Agricola, pro* κυροῦσα, *videtur legisse* κυροῦ, *Fuit quidem sapientissimus Persarum Rex Cyrus, qui dicere solitus,neminem debere principatum suscipere nisi melior his, in quos acciperet. Is Astyage, Medorum rege, auo materno victo, regnum Persicum auxerat,non ademerat. Vide Iustinum lib. 1. Sunt igitur,qui hunc locum referãt ad Alexandrum, qui legitur Persas in fugam conuertisse, alij malunt ad Aristidem referre sub quo duce Persæ victi, eorumq; dux Mardonius ab Arimnesto Spartiata saxo caput saucius,vt ab Amphiarai oraculo sibi prædictũ erat,occiditur,vt Plutarchus in vitis refert.* Cyrus. Aristides.

Cy-

Cyclops. Cyclops,&c. *Dictus ab vno, quem habuit in fronte, oculo, quasi circularis oculus, de quo apud Vergilium in 3. Vlysses:*

Nam simul expletus dapibus, vinoq́ue sepultus,
Ceruicem inflexum posuit, iacuitq́ue per antrũ
Immensum. saniem eructans ac frusta cruento
Per somnum commixta mero, Nos magna precati
Numina, sortitiq́ue, vices vna vndique circùm
Fundimur, & telo numen terebramus acuto,
Ingens quod torua solùm sub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis instar.

Propertius lib. 4.

Cessit & Ætneæ Neptunius incola rupis,
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homerum 10. Odys.

Fortitudo. Fortitudo culpanda, &c. *Sine sapientia, inquit, fortitudo non est fortitudo, sed temeritas propterea quod fortitudo est contemptio laboris & periculi, cum ratione vtilitatis, & compensatione commodorum.* Temeritas *Temeritas est, considerata dolorum perpessione gladiatoria periculorum susceptio, vt ait Cicero ad Herenniũ. 4.*

EXEMPLA LAVDATIONIS.

Laus Demosthenis.

EXORDIVM.

Demosthenis laus. *Qui parentibus obscuris nati ad decus præclarum virtute propria ascenderunt, non inferiorem*

riorem laudem merentur, quàm, qui nobilitate maiorum superbi, se iactant. Maior enim est gloria, virtutib. proprijs niti, quàm alienis intumescere.

A GENERE.

Demosthenis quidem Pater Demosthenes fuit, vir honestus, atq; probus, sed plebeius ab officina gladiorum Macharopœus appellatus, vix seculo suo notus, vt Valerius inquit. Atqui filius ad summum decus euectus, omnibus maioribus suis praeluxit:

Dijs ille aduersis genitus fatoq; sinistro,
Quem pater ardentis massae fuligine lippus,
A carbone, & forcipibus, gladiosq; parante
Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetora misit.

Ut ait Iuuenalis Satyra decima.

A PATRIA.

Sortitus fuit patriam, vbi inuentae & exculta bona disciplinae. Vnde velut ex equo Troiano complures viri celeberrimi prodierunt. Athenae.

A MAIORIBVS.

Maiores parùm illustres habuit, sed eos ipsos eloquentia atq; virtute sua nobilissimos reddidit, oratorum princeps aestimatus.

AB EDVCATIONE.

Honestè fuit educatus, ac bonis disciplinis institutus, sub oratore clarissimo Isaeo, & praeceptore Platone, ad bonarum literarum studia inflammatus à Thrasio Eunomo.

A BO-

A BONIS ANIMI.

Ingenij specimem sub prima ætate statim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis, & gloriosa, Remp. tutata fuit. Nactus in Repu. materiã vberẽ & honestam, pro Græcorũ libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans confestim nomen & gloriam assecutus est, nec solùm vt disertus verùm etiam vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsum Græcia, obseruaret Persarum Rex, plurimusq; apud Philippum sermo esset, confiterentur aduersarij sibi aduersus præclarum virum esse certamen.

A BONIS CORPORIS

Corporis quidem in eo fuit imbecillitas, quã ingenio atq; doctrina cõpensauit atq; resarcit. Etenim commemorato nomine Demosthenis, maxima eloquẽtiæ consummatio audientis animo oboriebatur. Lateris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat, à labore mutuatus eſt. Qui cum rerum natura præliatus, & quidem victor abijt, malignitatẽ eius pertinacissimo animi robore superando. Itaq; alterum Demosthenem mater, alterũ industria enixa fuit, vt ait Valerius Maximus.

A BONIS FORTVNÆ.

Patrimonium abundans relictum erat, sed id tutores malè administrârunt. Partem enim subripuerant: partem neglexerant: Ipse tamen satis opum, studio consequutus, & ijs præstantiora bo

ra bona secum gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed aestimanda animo, quae domicilio mentis inclusa nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queunt: & vt manentibus praestò sunt, ita fugientes nō deserunt, vt de Bia Valerius scribit.

A MORTE.

Pro salute Reip. vitam amisit, vnde mortis diem omnium moestissimam egerunt, & inter sacra Cereris ieiunârunt mulieres. Populus itē Atheniensis honorem ille reddēs, statuam, atque maximus natu sui generis publica stipēdia haberet, decreuerunt.

ALIVD EXEMPLVM,
Laus Philippi Regis
Macedonum.

EXORDIVM.

Ex Graecorum Regibus, meo iudicio, nullus fuit, quem nō Philippus Macedonum Rex vel ingenij dexteritate, vel virtutum meritu, exuperarit. Philippus Macedonū Rex.

A GENERE ET PATRIA.

Patrem habuit Amyntam summa prudentia virum, patriam celeberrimam, atque regnū adeptus 150. populorum, Plinius. 4.

AB EDVCATIONE.

Epaminūda strenuissimo Imperatore, et summo Philosopho vsus est praeceptore (Orósius libro 3. cap. 12.) A quo & bellicis artib. et philosophi-

sophiæ præceptis præmunitus, ad regnum accessit.

A REBVS GESTIS.

Thessaliam domuit: Græciã penè totam cõsilijs præuentam viribus deuicit. Nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victorijs affectus, vt à liberali Musa & studijs humanitatis abesset. Quin lepidè comiterq; pleraq; & fecit, & dixit: & egregia ingenij monumenta reliquit. Argumento sunt Epistolæ, munditiæ, venustatis, & prudentiæ plenissimæ, velut illæ, quibus Aristoteli natum sibi filium, & ab eodem instituendum denunciauit. Quibus omnib. omnia ea, quæ fortasse iuueniliter patrâsse criminari posset, abundè satis deleuit.

AB ANIMI BONIS.

Clementia singularis in eo fuit, ac benignitas in victos, vnde quibusdam ipsi consulentib. vt cum Atheniensibus asperius ageret, respondit illos absurdè facere, qui homini cuncta ad gloriam tum agenti tum patienti suaderẽt, vt gloria sua theatrum abijceret: significans sese hoc agere, non vt Athenas euerteret, sed vt ciuitatis celeberrimæ doctissimorum virorũ copia florenti suas virtutes probaret. Item: Quidam petulantioris linguæ maledicta conijcere solebat in Philippũ, hunc amici hortabãtur, vt eijceret in exiliũ: At ille negauit, se hoc facturum demirantib. quid ita? ne, inquit, oberrans inter plu-

plures malè de me loquatur. Quòd maledicum non egit in crucē, vel clementia erat: quòd ignouit, vel magnanimitatis, quod cōtempsit: quod noluit expellere, prudentia plus enim nocuisset, Vide Eras. 4. Apophthegmatum, Diodorum Siculum lib. 3.

A COMPARATIONE.

Quis autē Hannibalem Carthaginensium ducem Philippo censuerit comparandum? Ille multa quidem gesit, sed pleraque perfidiosè ac crudeliter, hic omnia sapienter ac cúm animi summa moderatione.

EPILOGVS.

Longè plura de tanto imperatore dicenda essent, sed finem facio, contēplans meam dicendi facultatem longè inferiorem esse, quàm vt tantis Philippi virtutibus par esse posit.

ALIVD EXEMPLVM.

Eloquentiæ encomion.

EXORDIVM.

Cùm, authore Gellio, turpius sit frigidè laudare, quàm insectanter vituperare, metuo, ne non encomion eloquentiæ minus aptum ego dicturus, ingenij magis inopiam proditurus sim, quàm dignis illam laudibus euecturus: Attamen si libet eius principium considerare, reperiemus eam honestißima productam origine, optimisq; rationibus profectam.

A GENERE.

Quæ cùm vna ſit de ſummis virtutibus, vt ait Cicero, nemini dubium eſſe debet, quin ab illo, qui fons omnium virtutũ eſt & origo, profecta ſit, nempè à Deo Opt. Max. cuius, vt ſacra ſcriptura meminit, dona ſunt linguarum genera, omneſq; ſapientiarum ac ſcientiarum ſermones, ex quo, per quem, & in quem ſunt omnia.

Eloquentia.

AB IIS, QVAS PERficit, rebus.

Cælitùs igitur demiſſam, admirabilem in rebus humanis potentiã recipit: & incredibilem efficaciam facultatemq; accendẽdi mentes ad honeſtatem, animos ad gloriam. Afflictos conſolatur, perterritos timore vacuos reddit, ſeditiones compeſcit, feros & agreſtes homines ad humanitatem deducit. Vnde Poëtæ Orphea & Amphiona finxerũt demulſiſſe feras & cum arboribus montes traxiſſe: ait enim Horatius:

Orpheus. Amphion.

Agreſtes homines ſacer interpreſq; deorum
Cædibus, & fœdo victu deterruit Orpheus,
Dictus ob id lenire feras, rabidoſq; Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditur arcis
Saxa mouere ſono teſtudinis, &c.

OBIECTIO.

Sed inquis, Eloquentia ſceleſtos pœnis eripit, falſis veritatem expugnat, ſtatus Reipu. euertit, vt bono iure Lacedæmonij Rhetores videãtur expuliſſe.

DILV-

DILVTIO.

Esto, sed eadem ratione omnes bonæ artes, omnis magistratus, cùm vtrinque aliquando proueniant mala, possent expelli. Item è medio tolli, ignis & aqua, vnde sæpenumerò maxima oriuntur dispendia: atqui bonæ res, mala non sunt, si benè vtamur.

COMPARATIO.

Quis Eloquentiæ prætulerit liberalitatem? Hæc paucis poterit prodesse. Illa suas in omniũ mortalium salutem vires extendit.

EPILOGVS.

Rerum magnitudine deterritus finem facio: etenim maximis eloquẽtiæ laudibus vix vllius dicendi facultas responderit.

ENCOMIVM MARPVRgensis Academiæ.

A DICENTIS OFFICIO.

Ingratissimus omniũ haberi meritò possem, si concionis huius hodiernæ authoribus, nempè ijs, quibus me ipsum debeo, nõ in præsentiarum morem gererem, in dicendis, quem scopum huius orationis esse voluerunt, beneficiorum laudibus atque optimis in nos omnes meritis, difficilem me pertinaciter exhibendo. Rationis omnis expers volatile Ciconiã nouimus omnes, officij mutuam rependere vicem solere, vt hinc ἀντιπελαργεῖν natum sit prouerbium. Quantò dignius ac iustiùs nos, qui ratione ducimur, Ciconia.

gratiã nobis benefaciẽtibus, si fortunæ propter culpam iniquioris non parem referre potuerimus, tamen aliquam scribendo saltem, benè sentiendo, atq; assiduis illos extollẽdo laudibus, & habere & agere non detrectauerimus? Cùm autem Academia Marpurgensis, veluti mater omnium nostra cõmunis benignissima, nos tanquam alumnos suos, & charissima pignora sinu blãdiore foueat, nos bonis literis instituat, nos probatis moribus exornet, nos denique maximis honoribus afficiat, quis vel pietatis vllo tangi confirmet illum affectu, qui rogatus, aut iussus, parentẽ tam officiosam pro virili sua nolit, vt ingratitudinis morosæ filius, ad sydera ferre? Hæc cùm ipsi vos optimè teneatis meditata, nihil omninò dubitandum erit mihi, quin iam silentium pollicentes, vos omnes ornatissimi atq; ijdem integerrimi viri, ac studiosa inuentus, me patienter sitis audituri.

AB AVDITORVM INTENtione, & argumenti fertilitate.

Iniunctum est mihi Academiæ nostræ Marpurgensis encomion dicere. In primis aũt gaudendum ac lætãdum mihi video, partim quòd vos ad audiendum tam auidos cõtempler, vos omnes tam attentos, quàm pudens ego, quàm hæsitans ego, quàm tremebundus ego, primùm huc ascendi, nunc autem vestro, quo me omnes pro-

prosequimini fauore, atque hilaritatis aspectu, longè redditus alacrior: Partim, quòd talis oblata sit dicendi materies, in qua etiam erudito parùm, hoc est, mei simillimo literaturæ leuioris homuncioni, nō deesse possit oratio, vt longè difficilior videatur exitus inuentio, quàm principij, nimirùm vt non tam copia mihi, quàm modus in dicendo quærendus existat.

AB AVCTORIBVS ATQVE Fundatoribus Academiæ.

Nam si protinus ab initio ipsos Gymnasij nostri celeberrimi auctores ac patronos consideres, ac perpendas, siue Deum Opti. Maxi. cuius cælesti prouidentia, ac diuino nutu instituuntur, eriguntur, ac gubernantur vniuersa, quæ in terris sunt: siue illustrissimum nostrum Hessorum principem, & statim tibi tam inundans verborum ac rerum flumen occurret, vt te magis obrutum copia, quàm inopia pressum iri fatearis. Quid? vt illum ἀνεκφώνητον, ἀνεξερεύνητον, ἀνεξιχνίαςον, qui extra omnē eloquentiæ cælestis, nedum terrestris aleam est positus, cuius gloriæ nullum principium, nullus finis existit, Deum Opt. Max. prætereā, vel solæ huius terreni numinis, quo Domino ac fundatore nostra Academia meritò gaudet, iubilat & exultat, Principis Illustrissimi dotes, tan-

tam dicendi copiam offundunt, vt ſpiritus di-ẽturi citiùs defecerit, quam increſcentis benefi-cio rerum orationis curſus.

AB ILLVSTRI PRINCIPIS Heſſorum genere, factis atque virtutibus.

Quid enim memorē tot antiquiſsima ſtemmata, tot maiorum imagines, tot pacis, tot belli clariſsima facinora, atq; parta trophea? Quid tantam vitæ integritatē, tantam clementiam, tantam prudentiam, tantum pietatis, ac veræ religionis ſtudium? Quid denique innumerabilia alia, quæ omnia et ſingula, tam ſplendida, tam lucida, tam illuſtria, vt ſi alienæ claritatis pollities, ac nitor fuerint adiūcta, plùs obſcuritatis ſint allatura, quā lucis. Ideoq; tam fertilia, tam copioſa prædicatu omnia, vt centū linguas, imò centena principum eloquentiæ millia fatigare poſſent.

A DISCIPLINA MILITARI.

Quis enim, vt alia tranſeam omnia: quis inquam vel Neſtore, vel ipſo Pericle facūdior, eloquentia digna ſatis expreſſerit, quanta diſciplinæ militaris arte cōtuderit horridos Sickingiani terroris inſultus? quanto priſtinū in regni ſtatum animo reſtituerit Ducē Vuirtenbergenſem? quanto pectore compeſcuerit ſeditioſos ruſticorum tumultus? quanto deniq; ſpiritu vicerit Duces Brunſuicenſes, patrem & filium?

Quare

Quare digna satis laudatu, satis gloriosa Marpurgensis Academia videretur, si vel solùm tot & tantis fundatoris sui decoribus & ornamentis conspicua floreret. Sed vt vniuersitatis nostræ amplitudo fiat admirabilior:

AB ALIIS ACADEMIAE Præsidibus atque Mecœnatibus.

Accedunt complures, quos omnes enumerare lōgum esset, natalium claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis præstantissimi patroni, quorum facūdia plurimùm apud exteras natiōes promouit, quorum grauitatis excellentia protexit, dignitatis deniq; tituli protulerunt & exornauerunt Academiæ nostræ promerita. Quibus omnibus robustissimis veluti columnis suffulta, quibus tutelaribus diuis Academia Marpurgensis vndiq; circummunita, quid vlterius excogitari poterit, quod originis suæ, & fortunarum primitijs, vel splendidiùs vel excellentius adijcere possit?

AB OBSERVATA TEMPOris opportunitate.

Iam si tēpora, quibus instituta fuit, à primo diligenter excusseris, inuenies profectò Saturni seculis non infeliciora, quibus bonæ artes atque virtutes vbiq; gētium anteà proculcatæ, capita sua feliciter exeruerint: Quibus homines nullis in-

inquietati bellis, nullis intestinis seditiõibus insauciati, nullis hæresibus Anabaptisticis effascinati, nullis denique prælijs funestati, sed velut optimis fortunatissimi fores pulsantis æui auspicijs. Atqui si qua tum prisca vestigia fraudis remanere, aut malorum lerna videbatur impendere, ea statim omnia ab illustrissimo Principe nostris procul à finibus propulsata fuêre.

A QVAESITA LOCI commoditate.

Quippe si locum, vbi Marpurgensis Vniuersitas erecta, perscrutatus fueris, vix vllũ profectò reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Vbi Marpurgum Hessiæ Metropolis, Marpurgum. *tot vetustis antiquissimorum ædificiorum structuris veneranda: prudentissimorum incorrupto Senatorum ordine conspicienda: florentissimo simul ac honestissimo rerum priuatarum ac publicarum statu nobilitata resplẽdent. Cuius forũ curia speciosissima marmoreis, quasi lapidibus excisa deuenustat: Et aqua fontana, tot fistulis ac Syphunculis iam recẽter artificio mirabili factis, emissa, & murmure blandiore delectat, & aspectu pulchriore totum locum exornat.*

A CONTRADICTIONE.

Verũ vt occasio reprahẽdendi semper est obuia, si quis calumnietur istam vrbẽ, plus æquo fra-

fragilibus cinctam esse muris, responderi poterit, quod olim Agesilaus ille Lacedæmoniorum Rex percontanti, quam ob causam Sparta non cingeretur muris, responsum voluit, ostendendo ciues armatos, inquiens: Hi sunt Spartanæ ciuitatis mœnia: quo significauit Respub. nullis munimentis, nullis vallorum propugnaculis tutiores esse, quàm ciuium virtutibus. Sparta.

Marpurgum ergo tutissimum est ac firmissimum tot studiorum, tot fortissimorum ciuium virtutibus. Nam lapideo quod operi deest, id animorum robur ac præstantia compensant, & quod hominum artificijs, id natura loci, tot præruptis vndique montibus resarcit commodissimè circumsepiendo. Vbi celeberrimus iste fluuius Lanus infractū orientali lateri dorsum accommodat. Lanus.

AB AQVARVM SALVBRItate, & copia piscium.

Qui aliàs etiam, quasi Nilus fœcundans omnia plurima delicatissimorū genera piscium educat atq; producit: Cuius item tanta potentia medica celebratur, vt cū multis nominum minimè vulgarium Thermis contendere possit. Etenim ipsorum impetigines omnes, quibus cōmuniter studiosi diuexantur, præsentissimè sanat, vt nemo tanta scabie laborans huc veniat, qui non semel atq; iterum lotus ocyssimè curetur. Hinc complures audias, qui, quē cutis gla-

bellæ nitorē assiduis alibi lauacris experiri non potuerint, eum sese fateantur hic vel citra negotium assequutos, solius beneficio Lani, maximè peculiarem pratorũ & aluei Marpurgensis virtutem haurientis.

A LOCI AMOENITATE & vbertate.

Vbi præter iam dicta, tot amœni prospectus, tot hortorum decora, tot agrorum lumina, vt illud, Nullus in orbe sinus Marpurgo, nõ Baijs, prælucet amœnis, dubio procul scriptum reliquisset Horatius, si modo cognitum habuisset, & versus non reluctatus. Equidem aureus hic annus, biferiq; rosaria pesti, Hic propius adductum credas frondere Tarẽtum, Hic deniq; Musis omnibus gratissimus locus: Vbi rerum omniũ vberrimus prouẽtus, vt non solùm innumera ciuiũ ac studiosorum multitudo victum acquirere facillimè possit. sed etiã fertilitas natiua, miserrimæ locorum exterorum sterilitati suppetias ferendo non paruas alienarum ciuitatum sitarchias expleat: Respub. alat, sustentet, lætificet.

A CÆLI CLEMENTIA.

Vbi deniq; maxima aëris salubritas, vt ipsa pestis, aut acutus alius (nã quæ de pleuresi modo feruntur, puerilia sunt) morbus nunquã, nisi fortasse, quod tamen rarissimum, decennio toto elapso grassatur. Cuius rei causa poterit euidens

esse

esse vel tam placida cæli temperies, vel tam sereni totius machinæ cælestis aspectus, quibus Marpurgensem, vt omnium sibi dilectissimam æternus ille Pater, singulari quadam clementia commotus prosperare dignatus est ciuitatem. Quæ non solaribus nimium æstibus subiecta iacet, nec frigoribus nimium Borealibus propinqua, sed temperatiore sub climate constituta.

AB AERIS HORRIDIORIS commoditate.

Veruntamen si tempestuosior aliquando ac immitior aër (vt omnium rerum est vicissitudo) videtur ingruere, longè plus vtilitatis ille, semper, quàm incommodi solet importare: Sic enim ad omnes fortunæ truculentioris impressiones assuefiunt: sic ad morbos superãdos, sic ad durissimos labores perferendos exercentur ac edurantur corpora.

A CLIVOSAE REGIOnis vtilitate.

Porrò si quispiam conqueratur regionem istam montosam, asperã, ac lapidibus confragosam inhorrescere, hic mihi sapiens Darij maioris factũ animo præsenti reuoluat. Ille populum suum regionis scabritiem & asperitatem campestri ac molliore tractatu commutare cupientem minimè permisit: affirmans hominum habitus, vt semina ac plantas, ad regionis naturã

im-

immutari, sentiendo se malle duros homines, et laboribus accommodos, nõ molles, non ignauos, non effœminatos, quales regio mollior generare solet. Quod si diligenter animo collectũ discussẽrit, nullam in orbe ditionẽ fore cõfitebitur, q̃ cum sua permutare debeat Illustrissimus Hessorum Princeps: innumera virorũ millia possidens, qui tempore pacis bona studia ac virtutes excolere nouerunt: bellis autem imminentibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitum ducere, qui summa pericula subire, Qui fortiter arma tractare, Qui munitissimas vrbes euertere, Qui deniq; precelsas arces demoliri possunt. Quare Pœnorum acerrimus dux Hannibal, in Italiam ab initio, per Alpes, per tot frigora ac niues irrupturus maximis olim stipendijs coëmisset tales virorum manus, quales producit Marpurgum: Vbi corpora vegeta, robusta, prestantiaq; proueniunt, ac procera grandescunt.

AB INGENIORVM dexteritate.

Sed ne prouerbium ἄνες ὁ μακρὸς, *id est, amens qui longus est, in eadem quadret: accedit acutior mentis et ingeniorum sagacissima perspicacitas. Non enim Marpurgensi multum auersus equos Sol iungit ab vrbe. Quæ nec vt aliæ quædam, in vallibus profundis, in locis cauernosis, in lacunis atque speluncis palustribus*

est condita, vbi perpetuo fœtore grauiter olentes nebulæ, vbi putres exhalationes, vbi pestifera mephites, virosa crassitie corrumpunt aërem. Deinde mentium humanarum acies hebetant, & Saturnias quasi lemas offendētes, ingeniorum vires obnubilant: Vbi ferarum latibula, luporum ac vrsorum spelæa: Vbi horrenda denique serpentum ac draconum antra, beluinam ad naturam animos transforment humanos. Sed potiùs, vt nobilissima regina, Marpurgensis ciuitas, bonarum artium omnium receptaculum, puriorem, eminentiorem, & ingenijs bonis aptiorem cæli partem elegit, et ita solertem sese composuit, vt proximè ad figuram hominis ac virtutis simulachrum accedere videatur.

AB VRBIS FIGVRA VEL habitu.

Enimuerò, quemadmodum à Deo Optimo Max. videmus hominem effectum, erecta facie rigidum, vt scilicet ea speculetur, vnde origo est, nempè cælestia. Reliquum autem vniuersum animātium genus, pronum, & ad terram versum: Quod etiam Ouidius innuit, dicens:

Pronaq́; cùm spectent animalia cætera terram.
Os homini sublime dedit, cælumq́; videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.

Sic clarissimū, vbi nostræ Academiæ pulcherrima sedes est, Marpurgum, non aliter, atque

homo

gnissimo, sic tutissimo complectitur & exosculatur.

A MERITORVM COMPENSatione studioque iustitiæ.

Cæterùm, vt honestate conspicuos peculari quadam humanitate, qua sua est benignitatis excellentia, prosequitur: sic in discolos ac nebulones omnes meritam ac iustam (vt æquum est) seueritatem exercet, vt suis flagitia, suis ipsam virtutem brauijs condecoratum iri cognoscas. Etenim, cùm alterū brachium, nempè dextrum, id est, platea der Steinweg, *iucundior quidem, sed ascensu difficilis videatur, non immeritò virtutis illi dextro calli poterit comparari, quoad virtutis & bonorū præmia traducūtur homines. Cōtrà cùm* Weydenhausen *ostentet viam latam decliuiorem & facie tenùs molliorem: sed vbi progressus fueris, satis lutosam, ac etiam calamitosam; vbi Lictores & Carnifices habitant, sceleratorum calli nobis deuitando, poterit assimilari, iuxta illud: Hæc via virtutis, nimirum* der steinweg. *dextrum petit ardua callem, Difficilemque aditum primum spectantibus offert, Sed requiem præbet fessis in vertice summo. Molle ostentat: iter via plana (* weydenhausen *) sed vltima meta Præcipitat captos, voluitque per ardua saxa, intellige cruces ac tormenta.*

tot alijs lautitijs labore publico & domestico de lassatum refecit, vt vel ille solus satis abũdè testari poterit, Ædes Teutonicas esse, dextri apud Marpurgum callis æmuli virtutis metam, et requiem imbi placidissimam. Quo admoneri possimus, Radices literarum, vt Isocrates ait, amaras esse, fructus verò dulciores: callem virtutis ascensu difficiliorem, sed metam omnium iucundissimam. Atqui te non moueat, quòd hic illius terminus & apex summo vertice non pendeat, sed magis ad locum inferiorem recesserit. Id enim mysterio non caret, quo sapientissimus ille quicunq; fuit primus architectus, admonere voluit, eam virtutis naturam esse, vt elata nunquam superbiat, nec summo fastu, quod habet pulcherrimũ, vulgò prophanis oculis ostentat, sed potiùs thesaurũ, ceu vili cortice dissimulans, quod habet eximium, intimis recondat & occultet. hinc, est quòd Elisabethica domus, fastigio sublimitatis posthabito, locum humiliorem præoccupando, sectantibus virtutem maluerit in occulto munera digna conferre, quàm in excelso loco gloriam sortiri.

AB ALTERIVS LITERÆ Pythagoricæ callis explicatione.

Sed ad alteram virtutis viam redeũti, Vveidenhausen *illud sese offert. quod quam mise-*

rabilis, quàm flebilis vita scelerata sit exitus, luculenter ostendit, vbi via patescit εἰς κυνόσαργες, εἰς μακαρίαν, καὶ εἰς κόρακας. Vbi ipsissimum sustaurarium, ac teterrimo tot morticiniorum porcorum ac cadauerum vorago atque baratrum. Vbi fames & atris volitans infamia pennis. Vbi sera pœnitentia. Vbi damnatorum gemitus, & eiulationes sæpius audiuntur: Vbi tortorum feracia: Vbi carnificum crudelitas: iam sontes virgis cadit, iam cauterio vel candenti ferro buccas facinorosorum perforat, in siccariorum membra rotis distringit ac cõtundit. Iam furti reos in crucem tollit, iã latrocinij aliorumq́ criminũ cõuictos, alio atq; alio mortis genere dilaniat, atq; immaniter obtruncat.

AB EPILOGO.

Ergo ex his omnibus, ornatissimi viri & studiosa iuuentus, opinor intelligitis, quanto consilio, quantis rationibus adductus illustris. Princeps noster, voluerit apud Marpurgenses Academiam erigi atq; fundari, quod mihi vicus penè omnis, omnis angiportus, omnis platea, studiosos homines virtutis admonere, turpissimos autem nebulones à vitiorum ac scelerum maleficijs deterrere possit. Hæc de patronis, origine, & loco Marpurgensis Academiæ.

AB VBERRIMO STVDIOsorum, bonarumq́ disciplinarum prouentu.

Nunc

Nunc ad ea digrediar, quorum vtilitate prouecta, cum omnibus ferè Germaniæ totius Academijs certare possit. Quænam igitur hodie nobis Vniuersitas vspiam proferri poterit, vbi tanto labore ac fidelitate genus omne studiorum tradatur? Vbi purissima maiore cum fructu Theologia doceatur? Vbi facultas medica, vbi iuris prudentia feruentiore cultu tractetur, & sic omnia, vt nihil prorsus in linguarum nobilissimarum cognitione, nihil in omnib. nisi vnam (cuius me vel inuitum professorem esse voluistis) excipiendam putetis Rhetoricam: nihil inquam in omnibus artibus bonis et optimis disciplinis desiderari possit.

AB OPTIMORVM PRÆceptorum, atq; doctissimorum hominum celeberrima turba.

Vbi tot & tanti professores, tot noui, tot veteres doctores effulgeāt grauitate, doctrina ac vitæ sanctimonia non solùm apud nostrates, sed magis apud exteros nobilitati, atq; adeò quotquot hic videas, quotquot intuearis, tot Homeros, tot Aristoteles, tot Appollines, tot deniq; numina quædam te iuraueris videre. De singulis iam nominatim differere et illorū prohibet modestia et temporis oportunitas nō concedit. Sed vt generatim et modestè dicā: purissima vasa

sunt & habitacula, in quibus omnia studiorũ optimorum genera vigeant, regnent, ac triumphent, à Deo Opti. Maxi. clementer erogata. Quare si iam Apollonius ille viueret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas, Massagetas, nec Albanos ditissima India regna, tantis cum periculis, bonarum literarum gratia, denuò penetrare. Item si Pythagoras, si Plato, si Archytas ille Tarẽtinus in viuorum adhuc contubernijs agerent, non haberẽt necesse Persas, Lacedæmona, Cretas, Ægyptum, tot deniq; regiones alias studiorum causa peragrare, cum omnia Marpurgi quàm plena manu habere, et multò minore temporis ac rerum iactura consequi possent.

A DISCIPVLORVM copia, studijs, & officijs.

Et tamen numerosa satis discipulorum turba adest, quorum indies tantam diligentiam experimur, vt nec Cleanthis, nec Aristophanis quorum vtriusq; pertinacissima fecit prouerbio locũ vigilantia, maior nunquam extiterit. Vnde non opus praeceptoribus vltrò currere, vt doceant, aut manè ad fores sedere & operiri (vt Gellij verbis vtar) propè ad meridiem, donec discipuli nocturnum omne vinũ edormiãt:

Sed

Sed potiùs & literarum & præceptorum adolescentes amantissimi, quicquid officiorum iura perscripserunt, suaspontè faciunt, vt subdere stimulos nunquam necesse sit, sed magis, quod de suo Theopompo Socrates inquit, adhibere frena.

AB ALIARVM ACADEmiarum collatione.

Ergo, quænam exotica tanto superbiens Academia fastu, suas iactare solùm ac præferre, nostræ autem Academiæ dotes audeat eleuare ac contemnere? cũ præ diuite lectionum optimarum copia, professorum electissimorum numero, studiosorum diligentia, nostram aut superiorem, aut omninò parem esse, iudicis æquioris sententia constiterit?

A SEVERIORE IN IVuentutem disciplina.

Quid? quòd apud nonnulla gymnasia, malorum consuetudine iuuẽtutem corrumpi, aut indulgentia nimia disperdi? Bona item studia ac discipulorum numerum indies euanescentem decrescere percipiamus, & exercitia scolastica, aut vulgò nimium frigescere, aut omninò cessare? Tempora deniq; quibus nihil est charius, vel pretiosius, aut nugis perdiscendis, aut inhonestis rebus patrandis insumi turpiter vt inde fieri consideremus; passim discipulorũ

greges,quasi pecus montanum, agrestibus moribus horrentes;aut dispalari vagabundos,aut pergræcari furibundos aut in omnium scelerũ volutabris ætatem exigere non pudibundos,atq; adeo,vt longè rudiores & nequiores etiã plerunq; in patriam reuertantur,quam inde fuerint egressi. Quarum rerum portenta hic penitus nulla conspici, nostra bono iure poterit Academia gloriari.

A MAGISTRORVM HONEstiorum consuetudine,atq; commercio magis piorum.

Nam cùm iam à conseruantibus (authore Seneca) mores sumantur, non præceptores hic otiosi degunt,quorum veterno discipuli perdãtur: Non ebriosi,vnde pessimũ conuictores exemplum bibendi trahunt: Non blasphemi, qui virosam prauitatem in proximos transferant: Non impudici,qui pueros emolliant atq; effœminẽt: Nulla deniq; improborum commercia, quorum contagio serpat in cohabitantes. Sed adsunt duces optimi prorsus, qui bonos iuxta prouerbiũ,comites reddunt,hoc est, ad manus habentur omnium candidiss. Magistri, qui in suos mores incorruptos trahunt ac transformant discipulorum gregem. Quorũ magna satis (licet non tam numeri, quã ipsius honestatis hic habeatur ratio) studiosorum corona præsens non minuitur,sed bonis auibus indies augetur.

A STV

A STVDIORVM
præmijs.

Et tantus qui bonas, vt aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultoribus hic defertur, vt in spectaculis (vbi statuarum & imaginum sculpturis & picturis homines immortalibus Dijs æquiparabãtur) Olympicis, nunquã maior exhibita fuerit gloria. Exẽplo fuit proxima celeberrima nouorum Doctorum festiuitas. Exemplo tot Magistrorum nouorum solennitas, quos ornatissimis, vt eorum studia ac virtutes meruerunt, insignijs officiosissimè nostra, vt vidistis omnes, condecorauit Academia.

A SCHOLASTICORVM
exercitiorum assiduitate.

Adde quòd tanta et diligentia et industria studiosi omnes hic in officio contineantur, tantis conatibus exerceantur indies, vt maioribus non possint. Nullus enim est dies, in quo linea non ducatur, nulla septimana, in qua nõ aut publicè disputetur, aut declametur, atq; adeò,
Vt scola nostra Lani, conuulsaq; marmora clamat
Semper et assidua dirupta voce calũnæ.
Missam facio, frequentissimi, quo nullum liberalius erectũ, nullũ accuratius administratur, pædagogij disciplinam. Missa facio, tot salu berrima veræ pietatis studia, quæ cũ alibi aut omninò squalida iaceant, aut penitùs è medio

tollantur. Hic nō ſolùm feruenter excoluntur, ſed etiam adamata in pretio habentur maximo. Unde fit, vt eruditiorē multò longeq́ melius noſtram iuuentutem moratam ad ſuos redire percipiamus, cum laude & gloria Marpurgenſis Academiæ ſumma.

AB INCORRVPTA viuendi ratione.

Neque id mirum, cùm hic ſanis doctrinis et honeſtate colluceant omnia, nulla penitùs nequitiarū illectamenta ſubrepant, ſed vbiq́ probiſſima (vt dixi) ſocietas & conſortia ſancta. Quæ ipſa partim indiſſolubile religionis Chriſtianæ vinculum, ſolidis adeò atq́ adamantinis conſtrinxit retinaculis, vt nulla ratione dirumpi queant.

AB AMOLITIONE calumniæ.

Quare vanitatis illos pudeat, qui diſſidere, ac mutuis odijs cōflagrare ſcolā noſtram calumniati ſunt, centonum fartores, cùm nuſquā coniunctius, nuſquam deniq́ amiciùs viui queat, quam in gymnaſio noſtro, quod non ex moroſis cerdonibus, aut Lycambæa ſecta conflatum, ſed optimis virorum eruditiſſimorum ordinibus ſelectum conſiſtit, quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos Philoſophia plus quàm homines reddidit, quos Medica facul-

tas officiosos informauit, quos Iurisprudentia ciuiles informauit: Quos deniq; sacra Theologia diuinos effinxit, concordi studiorum omnium harmonia, virtutumq; vnione conglutinatos.

A FRVGALI VICTV, atq; temperantia

Quibus omnibus non incommodum adiecero, frugalissimam (vt hinc Germaniæ grauitatem ac temperantiam agnoscas) studiosorum diætam. Nusquam enim Sybariticus ille, ne & calamitas eiusdem comitetur, luxus, & insani conuiuiorum apparatus, qui sunt ipsissimæ studiorum pestes, prædominantur. Nam vt edulia prætercam, quæ munda quidem ac simplicia in studiosorum hospitys apponuntur, nõ ambitiosa, non luxuriosa, sed interdum eiusmodi, quæ apud nonnullas scholas ventri deditas Squalidus in magna (vt cum Iuuenale dicam) fastidiret compede fossor: Qui meminit, calidæ sapiat quid vulua popinæ. Vt fercula, inquã, magis salubria, quã artificiosa, aut luxuriosa transeam. Iũkeræ, propter excellentiã appellatione nobilitatis sic vocitatæ, studiosis vt habitu iucundissimæ, ita saluberrimæ potionis crebrior vsus adhiberi solet, vini rarior, quòd in illo castitas & sobrietas, in hoc impudicitia & ebrietas regnent. Vnde D. Paulus: Ne inquit, inebriemini vino, in quo luxus est.

A VINI TEMPERAmento.

Ergo vinum, quod clauo (iuxta prouerbium) caret, vbi paulò largior interdum vsus administratur, non merum infundi solet, quod optimam hominis partem, hoc est, rationem debilitet atq; eneruet, sed prorsus innoxium, nempe aqua infusa temperatum, sic longe meliùs redditum, & humanam ad naturam maxime appositũ. Quo præclaro beneficio, qui præcellunt apud nos, œnopolæ, hoc est, qui aquis diluere egregiè vina callent, ad summos & honores & opes, iure optimo prouehuntur. Sed hoc ipsum adhuc ignorare nostrum D. Propositum ægerrimè ferens doleo, cùm vna ista faciat inscitia, quo miser & inhonorus pauperiorem apud nos vitam sese degere conqueratur. indignum quidem, sed promeritã tamen ignorãtiæ pœnã auferens, qui locupletior euasurus, si tam vtilem, tam probatam, tam insignẽ illius Staphili Syrrheni filij disciplinam, vt alij, consecutus esset. Hic (authore Plinio) cũ rudis ac simplex olim vetustas, meracius non sine plurima noxa biberet, vinum aqua miscere, & Bacchum temulentum Deum, Nymphis Deabus sobrijs temperare docuit, vt sic mansuefactùs ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, mansuetior, nulloq; sapientissimorum testimonijs salubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho,

qui

qui fulmine conflagrans, in Nympharũ aquas fingitur iniectus, nisi viri ardorẽ, sobrio elemento restinguendũ esse? Quod etiã illud Epigrãma Meleagri testatur ac comprobat, sic dicens:

Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλυθ' ὁ κοῦρος,
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τοὔνεκα σὺν νύμφαις Βρόμιος φίλος, ἢν δέ νιν εἴργης
μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Id est.

Bacchus vt è flammis puer exiliisset, in vndis,
Tinxerunt Nymphæ sordidũ adhuc cinere.
Hinc iunctus Nymphis est Bacchus gratus, at ignem
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Sed quorsum iste verborum excursus tendit? inquies: nempe vt ostendam, hinc esse, quòd neminem apud nos studiosum cupidineis facibus incendi: hinc esse, quòd neminem astu Venereo captum, aut laqueis irretitũ, ac honestis artib. turpiter abduci, et veluti bouẽ ad lanienã rapi comperiamus: hinc esse, quòd nulla Circe referatur imminere, quæ veneficijs adolescentes in bestias cõuertat, id est, nulla præstigiatrix Voluptas, quæ suis affectuum illecebris illos dementans ad pudicitiæ naufragia perpetranda blandiatur, aut libidinum venenis adeo peruertat, vt in brutorum transformati naturam præter homi-

hominis vocabulum, nihil hominis habeant: Sed contrà tot Vlysses, fortes videlicet ac constantes hic viri præstò, qui iam longa rerum experientia sapientum habitus sibi induerunt, maiestate veneranda perspicui, quibus imbecillior ætas innitatur, quorum exemplis informata discat Syrenum voces dulcedine mellita venenum inspirantes auersari, ab omnib. spurcarum cupiditatum alimentis alienissima.

A STVDIORVM fructu.

[1] His igitur rebus omnibus euecta iuuentus nostra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens vbiq; specimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid magistratui debeat, intelligit, & expedire gaudet: vnde laudatissima ciuilitatis ac omnis honestatis obseruantia promanat, vt animorum integritati, et externum corporis habitum congruere, & nusquam mentis apicem à rationis amussi delirare videamus, tantùm abest, vt cum aliarum quarundam Academiarum cessatorib. nostri adolescentes pessimè viuant, & pulcherrimum immortalis Dei munus, vtpotè tempus, inhonestis rebus vecorditer insumant. Sed potiùs, quò charius, quò perniciosius est illud, tantò diligentius ab illis asseruatur, tantoq; circunspectiùs impeditur ne sine bonis frugib. effluat. Dij faciant, vt in nostris discipulis exteri sic rerum

ſuarũ ſatagentes reſipiſcãt, ac ratione ſimili reuoluant amiſſas opes aliũde reſarciri poſſe, temporis irreparabilem iacturam non poſſe. De illis nequiter impenſis fortaſſe rationem parentibus ſeſe reddituros: de horis autem turpiter exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquo ſi fieret, nemini dubium foret, quin multò fertiliore plãtaria ſtudiorum prouentu ac creſcentia, res humanas iam vbiq; gentium afflictas reſtauratura, atq; proſperatura eſſent, cum fortunatiſſimo diſciplinarum omnium ſucceſſu, qualem apud nos, inuidia dictis abſit, emergere videmus indies. Argumẽto ſunt optimi optimarũ arborũ fructus, nẽpe ſanctiſſima vitæ inſtituta, modeſtè, iuſtè, pieq; viuentiũ tum vniuerſorum, tum ſingulorum, atq; adeò, vt nihil in factis audiatur, quod vel ipſe Momus repræhendere poſſit. Quare cùm vtrunq; hoc eſt, non modò facta, ſed etiam voces petulãtiores olim Romani vindicaſſe legantur, vt nobili etiam fœminæ Appij Cæci filiæ paulò leuius & inconſideratius locutæ C. Fundanius & Tiberius Sẽpronius mulctam dixerint æris 23. millia, nihil profectò in Academia noſtra reperiri confirmauerim, in quod priſca illa ſeueritas, ac rigor animaduertere poſſent, cũ omnis nõ modò perperam viuendi licentia, ſed etiam incõſultò loquendi temeritas videatur excluſa, vt omniũ cordibus illud Heſiodi credatur inſcriptum.

Γλῶσ-

Γλώσσης τοὶ θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος.
Φειδωλῆς, πλείστη δ᾽ ἡ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης

Optimus est homini lingua thesaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.

Vnde contingere cernimus, viri ornatiss. quòd vbique gentium Academiā nostra non immeritò plurimùm celebretur. Hinc etiā multi non obscuri ac tenues, sed opulentissimi aliarū vrbium ciues ac Satrapæ liberos suos huc ad omnium veluti bonarum literarum ac virtutū mercaturā, certatim assiduò transmittūt, perspectum habentes, quantum vtilitatis & gloriæ è studijs Academiæ nostræ profluat.

AB VBERRIMO DOctorum hominum prouentu.

Nec illi falluntur, cùm vel cæco appareat, plurimos hinc prodire, & velut ex equo Troiano turmatim emergere, qui facundè concionētur in templis: qui sapienti eloquentia moderētur Senatum; qui prudentissimè iura dicant, qui cum laude publicis de rebus legationes obeant: Qui deniq; quauis in re & iudicio valeāt & eruditione.

A CONTRADICTIONE.

Cæterum si quisquam Zoilus obijciat, nonnullos aliquando à literario nostro, ad sodalitiū, nescio quod exoticum deficere discipulos: Huic commo-

commodum reſponderi poterit illud Ageſilai, quo interroganti, qui fieret, vt ab alijs ſectis deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios? ſolerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquam. Gallos diſciplinarum ac virtutis oſores & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes viri ſunt, qui ſtudiorum ac virtutis amore iam ſudare, iam algere non grauantur, imò paulò duriùs etiam exerceri non moleſtè ferunt. Deſciſcentes autem Galli ſiunt alio concedentes: ſolùm à labore ad libidinem procliuiores, vt apud ſponſos Penelopes, nebulones, Alcinoosq́; multo liberius ventri ancillentur, diſciplinarum bonarum excutiendo iugũ, inſeruiant abdomini ad nullam ingenij bonam frugem peruenturi, cælum duntaxat, non animum mutaturi, etiam ſi trans mare currunt.

A MELIORVM DISCIpulorum virtute.

Verùm quantò turpior horum eſt defectio, qui vt liberiùs, imo licentiùs alibi ætatem exigant, hinc & ingrati et peruerſi diſcedũt, tantò maior illorum eſt gloria, quos longè doctiores & honeſtiores vel hic præſentes habemus, vel hinc conſultò dimittimus, Academiæ Marpurgenſis Encomion per totum terrarum orbem decantaturos. Ergo quis noſtram ſatis commendare poterit Academiam? quà velut è locupletiſſimo

cunctarum laudum penuario, longè vberiora dicendi argumenta suggerere videtis quàm vt humanæ vocis organa sufficiant eloqui? Artemisia quondam (referente Gellio) dicendis mariti Mausoli Regis Cariæ laudibus agona fertur instituisse, atq; præmia pecuniæ posuisse, aliarumq; rerum amplissima. Ad quas laudes decantandas venisse dicuntur viri nobiles, ingenio atq; lingua præstabili, Theopompus, Naucrates, Theodoctes, in quo certamine vicisse Theopompum iudicatum est. Atqui de laudibus Academiæ nostræ certaturos, non tā facilis partu victoria sequeretur, sub iudicibus lite ac victoriæ palma semper inuicta remanente. Illic Mausolus nullis, aut omninò paucis rebus præclaris famosus, sed delicatulæ dūtaxat vxorculæ plus æquò dilectus, certandi materiā, et eā valdè ieiunā præbuerat: Hic aūt Academia celeberrima, tot rerū grauissimarum argumentis exuberās, tantos ἀγαθῶν (vt Græco ꝓuerbio dicā) σωρὸς, μυριάδας, Δάθος καὶ θάσσος offundit, vt oēs eloquētia potentes nō solùm delassare, sed ad nihilū etiā redigere possit. Hic enim ipsissimū est omniū Musarū domicilium. Quarū vel minimarū laudes singulatim promulgāda, maximos oēs eloquētiæ buccinatores obtunderent. O ter felicē igitur Academiam Marpurgensem, quæ quoniā amœnitate præfulges, omniū rerum vbertate præpōderas, Mausolus.

digni-

praecellis, meritò dicata es omnibus, quae otio gaudent, honoribus aluntur, bonis Musis delectantur. Quae tot proprijs tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris fastigia conscendisti, quae tot Mecoenatum tuorum virtutibus illustrata, ac patrocinijs circumuallata, propediem ad altissimos amplitudinis tuae perfectissimae gradus progressura, cùm tot Heroes & Atlantes fortissimi, vt charissimā humeris suis fulciant, atque sustentent, nunquam humi prostraturi, sed potiùs inter sydera feliciter collocaturi.

CONCLVSIO.

Habetis iam, viri ornatiss. quae in praesentiarum de Academia nostra laudibus dicere constitut. Longè plura ex tanta argumēti fertilitate veniebant in mentem dicenda, sed malui breuior haberi, quàm prolixa nimis oratione vestram audiendi patientiam offendere. Et ineptum planè videri potuisset, si praesumpsissem verbis exprimere omnes illius Academiae laudes, quae tanti principis illustriss. virtutibus, quae tot celeberrimis patronorum tantorum titulis, quae tot professorum dotibus, quae denique tot studiosòrum decoribus illustrata, totius orbis terrarum oculos in se conuerterit. Vos igitur omnium disciplinarum generibus instructiss. viri, Academiam nostram excolite, et quam estis sortiti (vt sedulò facitis) Spartam exornate. Vos studiosa iuuentus, quo soletis honore merito

T pro-

proceres, & Magnates Academicos assiduò prosequimini, et vos ita gerite, vt et bonis literis & probatis moribus diligenter studuisse deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati: Sic Magistratus, sic leges & statuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta sunt, vobis virtutum calcaria magis subditura, quàm terrorem sunt incussura. Sic denique Academia nostra plurimùm (vt audistis) ornata, indies magis atque magis erit ornatior futura. Dixi.

COPIOSA VRBES LAVdandi ratio, ex Bucoldiano.

Vrbes laudantur non secus atque homines. Principiò sunt ea spectanda, quæ tempore præsentem vrbis celebritatē antecesserunt: vt conditor, ciuesque qui administrārūt, inhabitaruntque, deinde quæ ipsi sunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, fouea, tecta, & ciues, qui inhabitant: postremò, quæ insecuta infortunia, quibus commemorandis commiserationem moueamus, ipsisque euersoribus odium conflemus. Vt si quis Athenas, aut Romam, vt quondam fuit, laudet, dicatque quibus artibus iam inde à primis iactis à Romulo fundamentis incrementum acceperit, vt non modò Italiæ vrbium celeberrima, sed totius terrarum orbis caput, lumenque extaret: & quorum deinde vitio inertiaque concidere, retroque labi cœperit. Sed cùm ferè laudem sibi hæc potissi-

tissimùm vendicent, quarum celebritas dignitasq́ in omnium posita oculis elucet maximè, quæ has ab ijs, quæ tempore antecedūt, simulq́ iuncta sunt prædicandi via sit, indicabimus.

VRBIS LAVS A CONDITORE.

Conditorē igitur commodè primū ex descriptionis loco, atque adeò ab adiunctis describemus, vnde cognosci poteſt, quæ ipsius potētia, et præsertim quæ animi virtutes prudentia, iustitia, fortitudo, temperantiaq́ue fuerit. Deinde à causis erit augendum, cur in eo loco vrbem locarit, quæ si maritima, fertilisq́ in agro posita sit, eo nimirum consilio fecisset, dicēdum, vt hinc mari hinc agro magna vis hominum ali sustentariq́ posset. Tum euenta erunt explicanda, quanta iam inde a condita vrbe hominum multitudo victum hic, quomodo, & quàm facilè quærat. Postremò conferendo hanc cum aliarum vrbium agro situq́ue, mirè rem extendas ostendendoq́ue huius agrum aut fertiliorem, aut certè parem esse, nullaq́ue in re deteriorem. Dissimilitudinem autem ex situ fortè colligas hanc maritimā, illas esse campestres: huc cùm terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plaustris modò res asportari. Iam & actus in primo illo vrbis conditore spectandos esse adiunctorum idem nos locus admonet. Quid si igitur legibus & religione Rempublicā

Cancri Vrsæque circulos sunt posita. Deinde dicendum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, stagnis, piscinis, montibus, ipsoque mari, si aut vicinũ est, aut vrbem alluit. In ijs autem omnibus ea, quæ fructuosa amœnaque sunt, laudibus euehenda esse, idem, qui omnium, adiunctorum nos locus admonet. Siquidem agros fertiles, fluuios piscosos, nauigabiles, mõtes vitibus consitos, tum mare nauibus frequentatum, hoc ipso quòd fructus voluptatesque maximas adferant, & vrbis nomen dignitatemq; in primis conseruare dubium non est. Spectari item potest, in orá ne an meditullio prouinciæ sit posita: quod genus circunstãtias copiosè Græci, vt quos verba non deficiunt, persequuntur, præsertim Menander Rhetor, qui de laude seorsum scripta reliquit. Verùm dum hic in laudando ex loci positione circũstantias, quod infinitum est, studiosè prosequitur, eorum quæ omitti minimè debuissent, quæ videlicet publicæ munitiones, interiorque ciuium structura esset, ne meminit quidem. Atqui nos ad locos atq; adeò ipsos ad fontes laudaturum ducimus: Vnde quantum pro suo quisq; arbitrio volet, hauriat. Nã cùm vrbium ad laudem pertinentes circunstantias explicari infinitum sit, quod vnicuiq; ferè præter diuersa hominum studia, rationemq; quærendi victus sua quædam propria à natura sint attributa, alijs nempè aurifodinæ, alijs thermæ,

alijs

alijs alia id genus innumera, cognito adiunctorum loco, hoc instructus sit, vt sciat, quaecunque praeterita praesentiáq; splendorem vrbi commodumúe seu proprium, seu cum caeteris cõmune adferãt, laudari oportere: quae per reliquos deinde deducta locos augeantur plurimũ. Postremò igitur de publicis munitionibus, interiorią; ciuiũ structura, & ipsis ciuibus, erit dicendum. Haec igitur ab adiunctis administrata, copiosè erunt singula, omnibus enarratis circũstantijs, explicanda: & per reliquos subinde locos ducenda, amplificandáq;. Itaq; si in bono climate sita sit ciuitas, primũ aëris tẽperies caeliqúe clementia, et tẽperata sub ipsa solstitia, dierũ noctiumqúe longitudo, pluribus erit describẽda. Deinde à causis haec erũt locupletãda. Non enim aut Solis ignibus, aut septẽtrionalibus frigoribus nimis esse subiectã: sed in medio positam, hinc frigora, hinc aestũ fugisse, vnde & illud dierũ noctiumą; suo tempore, nec maius, nec minus iusto incremẽtum, quorũ alterũ sub Arcto, alterum sub Solis cursu positis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aëris intemperie impediri, quo minus toto anno victum domi et foris quaerant: omniaqúe in agris felicius proueniãt. Accidit eò, et ipsa ingenia, caeli beneficio praesentiora, perspicatioraqúe reddi. Et haec quidem omnia multis explicari possunt. Postremò & ex cõparatione petenda copia est: vt si hic aurã salubriorem

A VINI TEMPERAmento.

Ergo vinum, quod clauo (iuxta prouerbium) caret, vbi paulò largior interdum vſus administratur, non merum infundi ſolet, quod optimam hominis partem, hoc eſt, rationem debilitet atq; eneruet, ſed prorſus innoxium, nempe aqua infuſa temperatum, ſic longe meliùs redditum, & humanam ad naturam maxime appoſitũ. Quo præclaro beneficio, qui præcellunt apud nos, œnopolæ, hoc eſt, qui aquis diluere egregiè vina callent, ad ſummos & honores & opes, iure optimo prouehuntur. Sed hoc ipſum adhuc ignorare noſtrum D. Propoſitum ægerrimè ferens doleo, cùm vna iſta faciat inſcitia, quo miſer & inhonorus pauperiorem apud nos vitam ſeſe degere conqueratur. indignum quidem, ſed promeritã tamen ignorãtiæ pœnã auferens, qui locupletior euaſurus, ſi tam vtilem, tam probatam, tam inſignẽ illius Staphili Syrheni filij diſciplinam, vt alij, conſecutus eſſet. Hic (authore Plinio) cũ rudis ac ſimplex olim vetuſtas, meracius non ſine plurima noxa biberet, vinum aqua miſcere, & Bacchum temulentum Deum, Nymphis Deabus ſobrijs temperare docuit, vt ſic manſueſactùs ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, manſuetior, nulloq; ſapientiſſimorum teſtimonijs ſalubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho,

qui fulmine conflagrans, in Nympharũ aquas fingitur iniectus, nisi viri ardorẽ sobrio elemento restinguendũ esse? Quod etiã illud Epigrãma Meleagri testatur ac comprobat, sic dicens:

Αἱ νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλυθ' ὁ κοῦρος,
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τοὔνεκα σὺν νύμφαις Βρόμιος φίλος, ἢν δέ νιν εἴργῃς
μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Id est.

Bacchus vt è flammis puer exiluisset, in vndis,
Tinxerunt Nymphæ sordidũ adhuc cinere.
Hinc iunctus Nymphis est Bacchus gratus, at ignem
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Sed quorsum iste verborum excursus tendit? inquies: nempe vt ostendam, hinc esse, quòd neminem apud nos studiosum cupidineis facibus incendi: hinc esse, quòd neminem æstu Venereo captum, aut laqueis irretitũ, ac honestis artib. turpiter abduci, et veluti bouẽ ad lanienã rapi comperiamus: hinc esse, quòd nulla Circe referatur imminere, quæ veneficijs adolescentes in bestias cõuertat, id est, nulla præstigiatrix Voluptas, quæ suis affectuum illecebris illos dementans ad pudicitiæ naufragia perpetranda blan diatur, aut libidinum venenis adeò peruertat, vt in brutorum transformati naturam præter homi-

hominis vocabulum, nihil hominis habeant: Sed contrà tot Vlysses, fortes videlicet ac constantes hìc viri praestò, qui iam longa rerum experientia sapientum habitus sibi induerunt, maiestate veneranda perspicui, quibus imbecillior aetas innitatur, quorum exemplis informata discat Syrenum voces dulcedine mellita venenum inspirantes auersari, ab omnib. spurcarum cupiditatum alimentis alienissima.

A STVDIORVM fructu.

His igitur rebus omnibus euecta iuuentus nostra, & eruditionis & bonorum morum pulcherrima proferens vbiq; specimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid magistratui debeat, intelligit, & expedire gaudet: vnde laudatissima ciuilitatis ac omnis honestatis obseruantia promanat, vt animorum integritati, et externum corporis habitum congruere. & nusquam mentis apicem à rationis amussi delirare videamus, tantùm abest, vt cum aliarum quarundam Academiarum cessatorib. nostri adolescentes pessimè viuant, & pulcherrimum immortalis Dei munus, vtpotè tempus, inhonestis rebus vecorditer insumant. Sed potiùs, quò charius, quò perniciosius est illud, tantò diligentius ab illis asseruatur, tantoq; circunspectiùs impēditur ne sine bonis frugib. effluat. Dij faciant, vt in nostris discipulis exteri sic rerum sua-

ſuarũ ſatagentes reſipiſcãt, ac ratione ſimili reuoluant amiſſas opes aliũde reſarciri poſſe, temporis irreparabilem iacturam non poſſe. De illis nequiter impenſis fortaſſe rationem parentibus ſeſe reddituros: de horis autem turpiter exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquo ſi fieret, nemini dubium foret, quin multò fertiliore plãtaria ſtudiorum prouentu ac creſcentia, res humanas iam vbiq; gentium afflictas reſtauratura, atq; proſperatura eſſent, cum fortunatiſſimo diſciplinarum omnium ſucceſſu, qualem apud nos, inuidia dictis abſit, emergere videmus indies. Argumẽto ſunt optimi optimarũ arborũ fructus, nẽpe ſanctiſſima vitæ inſtituta, modeſtè, iuſtè, pieq; viuentiũ tum vniuerſorum, tum ſingulorum, atq; adeò, vt nihil in factis audiatur, quod vel ipſe Momus repræhendere poſſit. Quare cùm vtrunq; hoc eſt, non modò facta, ſed etiam voces petulãtiores olim Romani vindicaſſe legantur, vt nobili etiam fœminæ Appij Cæci filiæ paulò leuius & inconſideratius locutæ C. Fundanius & Tiberius Sẽpronius mulctam dixerint æris 23. millia, nihil profectò in Academia noſtra reperiri confirmauerim, in quod priſca illa ſeueritas, ac rigor animaduertere poſſent, cũ omnis nõ modò perperam viuendi licentia, ſed etiam incõſultò loquendi temeritas videatur excluſa, vt omniũ cordibus illud Heſiodi credatur inſcriptum.

Γλῶσ-

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος.
Φειδωλῆς, πλείστη ἡ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης

Optimus est homini lingua thesaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis mensurat singula verbis.

Vnde contingere cernimus, viri ornatiss. quòd vbique gentium Academia nostra non immeritò plurimùm celebretur. Hinc etiã multi non obscuri ac tenues, sed opulentissimi aliarũ vrbium ciues ac Satrapæ liberos suos huc ad omnium veluti bonarum literarum ac virtutũ mercaturã, certatim assiduò transmittũt, perspectum habentes, quantum vtilitatis & gloriæ è studijs Academiæ nostræ profluat.

AB VBERRIMO DOctorum hominum prouentu.

Nec illi falluntur, cùm velcæco appareat, plurimos hinc prodire; & velut ex equo Troiano turmatim emergere, qui facundè concionẽtur in templis: qui sapienti eloquentia moderẽtur Senatum; qui prudentissimè iura dicant, qui cum laude publicis de rebus legationes obeant: Qui deniq; quauis in re & iudicio valeãt & eruditione.

A CONTRADICTIONE.

Cæterum si quisquam Zoilus obijciat, nonnullos aliquando à literario nostro, ad sodalitiũ, nescio quod exoticum deficere discipulos: Huic commo-

commodum responderi poterit illud Agesilai; quo interroganti, qui fieret, vt ab alijs sectis deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios? soletrer occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquam. Gallos disciplinarum ac virtutis osores & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes viri sunt, qui studiorum ac virtutis amore iam sudare, iam algere non grauantur, imò paulò duriùs etiam exerceri non molestè ferunt. Desciscentes autem Galli fiunt alio concedentes: solùm à labore ad libidinem procliuiores, vt apud sponsos Penelopes, nebulones, Alcinoosq; multo liberius ventri ancillētur, disciplinarum bonarum excutiendo iugū, inseruiant abdomini ad nullam ingenij bonam frugem peruenturi, cælum duntaxat, non animum mutaturi, etiam si trans mare currunt.

A MELIORVM DISCIPULORUM virtute.

Verùm quantò turpior horum est defectio, qui vt liberiùs, imo licentiùs alibi ætatem exigant, hinc & ingrati et peruersi discedūt, tantò maior illorum est gloria, quos longè doctiores & honestiores vel hic præsentes habemus, vel hinc consultò dimittimus, Academiæ Marpurgensis Encomion per totum terrarum orbem decantaturos. Ergo quis nostram satis commendare poterit Academiam? quà velut è locupletissimo

cuncta-

cunctarum laudum penuario, longè vberiora dicendi argumenta suggerere videtis quàm vt humanæ vocis organa sufficiant eloqui? Artemisia quondam (referente Gellio) dicendis mariti Mausoli Regis Cariæ laudibus agona Mausolus. *fertur instituisse, atq; præmia pecuniæ posuisse, aliarumq; rerum amplissima. Ad quas laudes decantandas venisse dicuntur viri nobiles, ingenio atq; lingua præstabili, Theopompus, Naucrates, Theodoctes, in quo certamine vicisse Theopompum iudicatum est. Atqui de laudibus Academiæ nostræ certaturos, non tã facilis partu victoria sequeretur, sub iudicibus lite ac victoriæ palma semper inuicta remanente. Illic Mausolus nullis, aut omninò paucis rebus præclaris famosus, sed delicatulæ dũtaxat vxorculæ plus æquò dilectus, certandi materiã, et eã valdè ieiunã præbuerat: Hic aũt Academia celeberrima, tot rerũ grauissimarum argumentis exuberãs, tantos* ἀγαθῶν *(vt Græco prouerbio dicã)* σώρους, μυρμηκίας, Δάθους καὶ Θάσσους *offundit, vt oẽs eloquẽtia potentes nõ solùm delassare, sed ad nihilũ etiã redigere possit. Hic enim ipsissimũ est omniũ Musarũ domicilium. Quarũ vel minimarũ laudes singulatim promulgãdæ, maximos oẽs eloquẽtiæ buccinatores obtunderent. O ter felicẽ igitur Academiam Marpurgensem, quæ quoniã amœnitate præfulges, omniũ rerum vbertate prępõderas,*

digni-

præcellis, meritò dicata es omnibus, quæ otio gaudent, honoribus aluntur, bonis Musis delectantur. Quæ tot proprijs tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris fastigia conscendisti, quæ tot Mecœnatum tuorum virtutibus illustrata, ac patrocinijs circumuallata, propediem ad altissimos amplitudinis tuæ perfectissima gradus progressura, cùm tot Heroes & Atlantes fortissimi, vt charissimã humeris suis fulciant, atque sustentent, nunquam humi prostraturi, sed potiùs inter sydera feliciter collocaturi.

CONCLVSIO.

Habetis iam, viri ornatiss. quæ in præsentiarum de Academia nostra laudibus dicere constitui. Longè plura ex tanta argumẽti fertilitate veniebant in mentem dicenda, sed malui breuior haberi, quàm prolixa nimis oratione vestram audiendi patientiam offendere. Et ineptum planè videri potuisset, si præsumpsissem verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tanti principis illustriss. virtutibus, quæ tot celeberrimis patronorum tantorum titulis, quæ tot professorum dotibus, quæ denique tot studiosorum decoribus illustrata, totius orbis terrarum oculos in se conuerterit. Vos igitur omnium disciplinarum generibus instructiss. viri, Academiam nostram excolite, et quam estis sortiti (vt sedulò facitis) Spartam exornate. Vos studiosa iuuentus, quo soletis honore merito

proceres, & Magnates Academicos assiduò prosequimini, et vos ita gerite, vt et bonis literis & probatis moribus diligenter studuisse deprahendamini. Sic omnes apparebitis grati: Sic Magistratus, sic leges & statuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta sunt, vobis virtutum calcaria magis subditura, quàm terrorem sunt incussura. Sic denique Academia nostra plurimùm (vt audistis) ornata, indies magis atq; magis erit ornatior futura. Dixi.

COPIOSA VRBES LAVdandi ratio, ex Bucoldiano.

Vrbes laudantur non secus atque homines. Principiò sunt ea spectanda, quæ tempore præsentem vrbis celebritatē antecesserunt: vt conditor, ciuesq; qui administrārūt, inhabitaruntque, deinde quæ ipsi sunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, fouea, tecta, & ciues, qui inhabitant: postremò, quæ insecuta infortunia, quibus commemorandis commiserationem moueamus, ipsisq; euersoribus odium conflemus. Vt si quis Athenas, aut Romam, vt quondam fuit, laudet, dicatq; quibus artibus iam inde à primis iactis à Romulo fundamentis incrementum acceperit, vt non modò Italiæ vrbium celeberrima, sed totius terrarum orbis caput, lumenq; extaret: & quorum deinde vitio inertiaq; concidere, retroque labi cœperit. Sed cùm ferè laudem sibi hæc po-

tissimùm vendicent, quarum celebritas dignitasq; in omnium posita oculis elucet maximè, quæ has ab ijs, quæ tempore antecedũt, simulq; iuncta sunt prædicandi via sit, indicabimus.

VRBIS LAVS A CONDITORE.

Conditorẽ igitur commodè primũ ex descriptionis loco, atque adeò ab adiunctis describemus, vnde cognosci potest, quæ ipsius potẽtia, et præsertim quæ animi virtutes prudentia, iustitia, fortitudo, temperantiaq́ue fuerit. Deinde à caussis erit augendum, cur in eo loco vrbem locarit, quæ si maritima, fertiliq; in agro posita sit, eo nimirum consilio fecisset, dicẽdum, vt hinc mari hinc agro magna vis hominum ali sustentariq; posset. Tum euenta erunt explicanda, quanta iam inde a condita vrbe hominum multitudo victum hic, quomodo, & quam facilè quærat. Postremò conferendo hanc cum aliarum vrbium agro situq́ue, mirè rem extendas ostendendoq́ue huius agrum aut fertiliorem, aut certè parem esse, nullaq́ue in re deteriorem. Dissimilitudinem autem ex situ fortè colligas hanc maritimã, illas esse campestres: huc cùm terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plaustris modò res asportari. Iam & actus in primo illo vrbis conditore spectandos esse adiunctorum idem nos locus admonet. Quid si igitur legibus & religione Rempublicã

nouam primus benè constituit, à causa extendenda res erit: eo nimirum consilio fecisse, vt iustè, pieq; viueretur, & quos lex non posset, religio in officio retineret. Deinde euenta explicanda erunt: qui mores, ex eo vsque tempore iustè, modestè, pieq́ue viuentium, tum vniuersorum, tum singulorum extiterint. quæ omnia, si vt gesta sunt, copiosè exponas, incrementum sumet oratio, maiora quidem. si quæq; & ex comparatorum loco dilates. Præter hæc, si quid rectè instituit, considerandum: vt, si idem simul cum vrbis primordijs literarum belliq; studia erexit: illis, vt animi diuinarum humanarumq; rerum cognitione imbuerentur, his vt suas suorumque fortunas tuerentur. Consilia vbi exposueris, euenta inde ab vrbe condita enarranda erunt: quot quantósque viros vndecunque doctissimos, & quo quenque tempore tulerit: quæ cuiusq; eruditionis testimonia scripta extent. Atque hæc subinde comparandò dilatabuntur maximè hunc in modum, & quæ interim belli studia, & fortia facta extiterint, prosequendum erit: quæ nunc vniuersorum, nunc singulorum militiæ fortitudo virtusq;, & quo tempore, quo in loco cognita perspectaq; sit. Atq; hic non solùm ex comparationis loco, si voles, quæq; variè extendas, sed & personas describas: consiliaq́ue faciendi aperias. Breuiter, quæ ratio vrbes laudandi ab ijs, quæ temporè

præ-

præcesserunt, vsumq́; hic locorum ostendimus. Verũ si, vt sæpè de conditore, bonisq́; eius institutis, nihil certi in medium adferre poterimus, solumq́; in confesso sit, vrbẽ vetustam esse, semperq́; ferè incrementum sumpsisse, nihilominus quorum id administratione virtuteq́; contigerit, narrandũ erit: quæ nunc singulorum, nunc vniuersorum prudenter, iustè, piè, fortiter, temperanterq́; facta extiterint, quo Respub. nomen viresq́; accepit. Atque hic singula cuiusq; facta ex adiunctorũ loco copiosè, omnibus expositis circumstantijs, enarrari, personæq́; describi possunt. Tum, quæ causa iam vniuersos, iam singulos ad faciendum impulerint, dicendum. Variè autem per comparationem vnumquodque amplifices, dum aut excessum, aut similitudinem, aut dissimilitudinem, aut deniq; rerum pugnantiam, contrarietatemq́; ostendas.

VRBIS LAVS AB IIS, QVAE huic simul tempore coniuncta sunt, & primùm ab aeris temperie per locos ducitur.

Restant ea persequenda, quæ vrbi, quam laudamus, simul tempore sunt coniuncta. Hic primùm spectãdum, quo in climate cæliq́; parte sit posita, vnde aëris temperies cognosci potest. Neq; enim parum refert, languidioribus, an feruentioribus, seu temperatis Solis radijs sit subiecta, vt sunt ferè omnes hæ, quæ inter

Cancri Vrsaque circulos sunt posita. Deinde dicendum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, stagnis, piscinis, montibus, ipsoque mari, si aut vicinũ est, aut vrbem alluit. In ijs autem omnibus ea, quæ fructuosa amœnaque sunt, laudibus euehenda esse, idem, qui omnium, adiunctorum nos locus admonet. Siquidem agros fertiles, fluuios, piscosos, nauigabiles, mõtes vitibus consitos, tum mare nauibus frequentatum, hoc ipso quòd fructus voluptatesque maximas adferant, & vrbis nomen dignitatemq; in primis conseruare dubium non est. Spectari item potest, in orá ne an meditullio prouinciæ sit posita: quod genus circunstãtias copiosè Græci, vt quos verba non deficiunt, persequuntur, præsertim Menander Rhetor, qui de laude seorsum scripta reliquit. Verùm dum hic in laudando ex loci positione circũstantias, quod infinitum est, studiosè prosequitur, eorum quæ omitti minimè debuissent, quæ videlicet publicæ munitiones, interiorque ciuium structura esset, ne meminit quidem. Atqui nos ad locos atq; adeò ipsos ad fontes laudaturum ducimus: Vnde quantum pro suo quisq; arbitrio volet, hauriat. Nã cùm vrbium ad laudem pertinentes circunstantias explicari infinitum sit, quod vnicuiq; ferè præter diuersa hominum studia, rationemq; quærendi victus sua quædam propria à natura sint attributa, alijs nempè aurifodinæ, alijs thermæ,

alijs alia id genus innumera, cognito adiunctorum loco, hoc instructus sit, vt sciat, quæcunque præterita præsentiáq; splendorem vrbi commodumúe seu proprium, seu cum cæteris cõmune adferãt, laudari oportere: quæ per reliquos deinde deducta locos augeantur plurimũ. Postremò igitur de publicis munitionibus, interioriq; ciuiũ structura, & ipsis ciuibus, erit dicendum. Hæc igitur ab adiunctis administrata, copiosè erunt singula, omnibus enarratis circũstantijs, explicanda: & per reliquos subinde locos ducenda, amplificandáq;. Itaq; si in bono climate sita sit ciuitas, primũ aëris tẽperies cæliqúe clementia, et tẽperata sub ipsa solstitia, dierũ noctiumqúe longitudo, pluribus erit describẽda. Deinde à causis hæc erũt locupletãda. Non enim aut Solis ignibus, aut septẽtrionalibus frigoribus nimis esse subiectã: sed in medio positam, hinc frigora, hinc æstũ fugisse, vnde & illud dierũ noctiumq; suo tempore, nec maius, nec minus iusto incremẽtum, quorũ alterũ sub Arcto, alterum sub Solis cursu positis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aëris intemperie impediri, quo minus toto anno victum domi et foris quærant: omniaqúe in agris felicius proueniãt. Accidit eò, et ipsa ingenia, cæli beneficio præsentiora, perspicatioraqúe reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari possunt. Postremò & ex cõparatione petenda copia est: vt si hic aurã salubriorem

hominibus, maturescendisque frugibus accommodatiorem declares, quàm eius, qua cum confers vrbe. A simili autem extendas, si cum ea vrbe conferas, cuius positum pluribus notum maximeque probatum vides. Hunc in modum, si voles, & dissimilitudinem repugnantiamque collatione aperias. Quòd autem hac via, ordineque ex locis amplificandi commodè vtamur: tamen, cùm & aliter rectè fiat, nemo sibi hic legem præscribi putarit. Nam postquã ex adiũctorum loco, qui omni rei, de qua agitur, adiunctus est, maximè, quæ voles ob oculos posueris: deinde ex comparatione copiam sumas: & si magis augere voles, subinde à causis augeas, licet. Verum id aliter atque aliter fieri posse, in vniuersum sit dictum volo: adeò, vt sæpè dum vno in loco longiorem moram trahimus, plures interim alij ex suo aliquid, vel antequam inde digredimur, communicent.

LAVS VRBIS AB AGRIS, fluminibus, publicis item munitionibus, tectis, ipsisque ciuibus.

Hæc de aëris temperie: de agris subinde dicendum, de fluminibus, stagnis, montibus, piscinis, & ipso deniq; mari aut vicino, aut vrbem alluẽte: quantaq; ex singulis vtilitas, voluptasque capiatur, ab adiunctis copiosè erit exponendum: nunc ea ipsa describendo, nunc aut classicorum

eorum auctorum, si fieri potest, aut vicinarum gentium testimonijs confirmando. Atque hac viâ res quidem ipsa mirè augeatur. Quod si verò magis hæc extendi voles, singula celeberrimis vrbibus comparando, ostendes, hanc siue agri vbertate siue fluminum copia, voluptateq́ue, siue denique ipso maris vsu alijs longè superiorem, aut certè per omnia parem esse iudicandam. Iam de publicis vrbis munitionibus, tectisq́; dicendum: quantaq́; sit fouearum, aggerum, murorumq́; altitudo, latitudoq́;, erit describendum: quis portarum, turrium, propugnaculorumq́ue numerus, quæ magnitudo firmitasq́;: ꝙ bellicis machinis, rebusque ad arcendam vim accõmodatis, sint omnia referta. Hæc vbi pluribus exposita verbis, descriptaq́; fuerint, à causis est augendum, cur foueas, mœnia, aggeresq́; ita duci, poniq́; placuerit: quo consilio hac distantia, hoc in loco, turres propugnaculaq́; locârint: cur tantis sumptibus, tot tantisq́; laboribus eò omnia euexerint, nempè, vt quàm minima manu hostiles incursiones, impetusq́; sustinendo, propulsandoq́; vitam, fortunasq́ue suas defensarent. Atque hîc subinde euenta narrabuntur, quorũ hostium impetum, oppugnationesq́; quo & quanto tempore fortiter sustinuerint, furorẽ fregerint, discedere demùm cũ ignominia pauci plurimos coëgerint. Quin & postremò comparatione omnia maio-

ra ampliorag; reddas, maximis munitissimisq; urbibus hanc, aut munitione per omnia parem docēdo, aut multis etiam partibus superiorem. Atq; hæc vicinarum gentium testimonijs, præclarisq; regum, atque magnorum hominum iudicijs dilatari possunt. Tecta autem ciuium frequentiora magnificéque extructa tum plateas, foráque ad hominum vsum latiora. Diuorumque templa augustiora esse, quod nō parua laus sit, vt, quæq; maximè excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda, hominumq;, de ijs testimonia iudiciáque afferenda: tum cum vicinis pulcherrimisq; ciuitatibus conferēda, quo ipso aut parum, aut longè maiorem huius celebritatem magnificentiamque edoceas. Quod si lubet, & hæc ipsa alijs locis licet extendas. Restat de ciuibus esse dicendum: horum iam viuentium, cùm de vita defunctis dixerimus, quæ studia, qui mores, quæ præclarè facta existant, spectandum. Commodè autem quæq; in sua virtutum genera spargas: & suæ prudentiæ, suæ iustitiæ, quæ erga Deos religio, erga parentes pietas dicitur, suæ item fortitudini, temperantiæque assignes. Cæterùm cùm suprà in patriæ laudibus, laudandi amplificandiq; rationem ostenderimus, quæ in sistenda hic vita sit, inde peti potest. Hæc de vrbium laudibus, vndè quæ vituperari oporteat, res nempe contrarias, facilè colligi potest.

QVAE

QVAE FACTA EX LOCIS copiosè laudandi sit ratio.

Facta ornandi et amplificandi, quæ ratio sit, subinde intueamur: in quibus laudandis vituperandisq́ cùm & Rhetores, tũ maximè historici, Heroiciq́ vates versantur. Temporis autem seruato ordine laudare oportere ipsa nobis præscribit ratio: Poëtis tamen id de industria mutantibus, Præcipui autem hi loci sunt, Causæ & Euenta: quanquam alij omnes qui suprà, & huc adhiberi possint: expositis primùm causis, deinde quæ euenerint explicentur. Quare Virgilius postquàm paucis proponendo, Musas inuocando, hominum animos sibi beneuolos attentosq́ reddidit, causas statim commemorat, cur Æneam Iuno, insignem pietate virum, tot labores periculáq́ adire coëgerit.

Vrbs antiqua fuit, Tirij tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra, Tiberinaq́ue longè
Ostia: diues opum, studijsq́ asperrima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Posthabita coluisse Samo hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum Dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, iam tum tenditq́ fouetq́ue,
Progeniem, sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces,
Hinc populum latè regem belloq́ue superbum,
Venturum excidio Lybiæ sic voluere parcas.
Id metuens veterisq́ memor Saturnia belli.

Primò,

Primò, quod ad Troiam pro charis gesserat Argis
Nec dum etiam causæ irarum, sæuique dolores
Exciderant animo: manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretæque iniuria formæ:
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super, iactatos æquore toto
Troas relliquias Danaũ, atque immitis Achillei
Arcebat longè Latio, multosque per annos
Errabant, acti fatis maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His irarum Iunonis è causis, quæ infortunia Æneæ Troianisque euenerint, dum complures annos mari errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, poeta subinde fusissimè narrare occipit: & vix duodecim libris absoluit.

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant,
&c.

Causarum locus. *Sic & ante hunc, in vtroque suo opere Homerus; primùm causas, deinde insecuta canit euenta. Hunc in modum & T. Liuius secundo suscepti à Pœnis in Romanos belli, antequam euenta resque gestas enarrat, causas primùm dicit, quòd videlicet Sicilia Sardiniáque, illa nimis celeri rerum desperatione Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta esset: tum quòd* **Annibal.** *Annibal, cùm puer adhuc esset, à Patre Amilcare Imperatore aris admotus iurasset, & se quàm primum per ætatem posset, hostem fore*

Roma-

Romanis. Quin & Salluſtium, idem facere, ipſius argumento eſt hiſtoria. Quid? non igitur aliò hic cauſarum locus valet, quam vt cauſas rerum, quæ euenerunt, quod ab his authoribus factitatum eſſe videmus, primùm exponendas eſſe ſciamus? Eſt profectò multiplex huius paſſimque, nec certo in loco vſus: cùm nunc præcedant, nunc ſuos ſequātur euentus. Nam quanquam primæ quædam principalesque ſummæ rerum cauſæ ſint, quas noſſe principiò lector, auditor ue cupit, tamē cùm ſubinde aliæ atq; aliæ actiones caſusque exiſtant, & ipſorum alias atque alias cauſas eſſe conſtat, vnde ſi inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extenditur corpus. Quare Cicero, cum ſuarum ſe laudum minus grauem ſcriptorem fore intelligeret, videretque L. Luceium, Q. F. inſignem ſui temporis hiſtoricum, bellum ciuile ſcribendum ſuſcepiſſe, ſcripta ad eum epiſtola, omnibus petit modis, ſuas vt res, exemplo Græcorum, ſeorſim perſcribat, atque in ſe ornando hiſtoriæ leges negligat. Poſſe autem inde, ſi à continentibus ſuis ſcriptis ſeiungat, & à cauſis euētis, adiunctisque amplificet, quoddam corpus confici. His porrò ex locis augeri rem oportere, L. Luceium admonet, dum cauſas, conſiliáq; rerum ſuarum, caſus etiam & euenta explicanda eſſe ſcribit. Adiuncta autem ſunt tempus, teſtimoniáq; Lucij, quem ea, quæ ſuo iudicio laudanda puta-

putaret, ornare, quæ contrà vituperanda, reprehendere voluit. Atq; huc etiã pertinet multorum in Ciceronem perfidia, insidiæ, proditioq́; quæ & putauit esse notanda. Hic nemo mirabitur consilia, & actiones, quæ suprà in locorum expositione adiunctorum loco complexi sumus, hic causas & euenta dici. Sunt nanque ÿs, quorum consilia & facta sunt, adiuncta maximè.

Adiuncta.

Verùm causarũ et euentorũ nomen accipiunt, cùm sumpta ab adiunctis, vnde omnis rerum ducitur copia, inter sese componuntur: et causa, effecta, & hæc vicissim illas ostendunt. Quare causas & euenta magnam cum adiunctis cognationem habere nemo mirabitur. Inde nanq; hi licet nati loci sint, tamen & ipsi latissimè patent. Itaq; his locis, vnde ornatur historia, si & comparationis locum adiecisset, non video, non modò, vnde historici, sed Rhetores Poetæq; qui maximè solent magis amplificarent.

Cæsaris commentarij.

Hinc Cæsar, vt Brutus apud Ciceronem disputat, quia minus rerum suarum historiã vestijt, commentarios inscripsit, cæterisq́; scribendi ansam præbuit, vt qui vellẽt, eadem copiosius tractarent, & quasi calamistris quibusdam inurerent. His ipsis ex locis lactea illa T. Liuij vbertas est petita, vnde tamen Dionysium Halicarnassæũ, qui & ipse Romanas res perscripsit, multò magis auxisse intelligas, vt mihi is, quod de Demochare Brutus Ciceronianus indicat, non tam histo-

historicum, quàm Rhetorẽ egisse videtur. Hinc Maro noster, hinc Homerus ea sumpserũt, quibus quæ voluerunt, nõ tam dilucidè enarrasse, quam facta vbique mora omnia ob oculos posuisse videantur, hic fusissimè, ille modo quodam vsus: id quod is facilè animaduertet, qui cognitis locis amplificandi ratione, vtrunque cum iudicio legit. Sed hac de re suo dicetur loco, nunc, quod volumus, vsum locorum, augendiq; rationem in celebrandis factis diligentius, & ad cuiusque magis captũ indicemus. Vnum igitur factum si oratione laudãdum sumamus, sit Theodosij Imperatoris, quòd insigne maximè gymnasium Bononiæ instituit: primùm ex descriptionis loco, atq; adeò ab adiunctis ipsum describamus, vnde ingenium & mores principis eluceant: & causæ tam honesti & vtilis facti, quasi per transennam appareunt. Fecit id & T. Liuius principio historiæ suæ de secundo bello Punico, vbi pluribus Annibalẽ depingendo, animiq; bona, vitiaq; plurima exprimendo, qui cum viro Romanis futura res esset, lectorem statim instruit. Secundum hæc, ab adiunctis res ipsa erit explicãda, quantis, & vnde sumendis fructibus, qui in professores expenderentur, hanc scholam adornarit confirmaritque. Deinde à causis, cur hoc in loco, vt tot tantaque stipendia professoribus constituerit, vt certè hinc in reliquam totam Europam, qui re-

Bononiensis Academia.

ctè Rempub. administrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modum augeas, si qua intereà loci emolumenta, alia, aliaq; nationes hac ex Academia & ceperint, & quotidiè capiãt, persequaris, qui quibus in locis hinc missi, siue cognitione rerum humanarum, Physicarumq; vtiles Reipub. extiterint, siue legum scientia, quid æquum & iniquum esset, & edocuerint, siue deniq; medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Postremo, ex comparationis loco quantam voles copiam sumas, factum hoc aut cum alijs ipsius, aut cum aliorum Imperatorum præclarè factis conferendo.

EXEMPLVM, FACTA EX locis amplificandi apud Ciceronem.

Orat. Cic. pro Marcello.

Interdum factum laudamus & dilatamus, non tam ferè à causis, & quæ has sequuntur, euentis, sed saltem ex adiunctorum & comparationis loco: id quod Cicero fecit gratias Cæsari agens, ipsumq; laudans, quòd Marcello ignouisset. Postquam igitur exordium à tempore, eiusq; quo duxit, diei circunstantijs duxisset clementiam sapientiamq; Cæsaris ab adiunctis statim laudat ornatque, nempè à sua totiusque Senatus lætitia, factum hoc probantis, & propterea de Repub. subinde melius sperantis. Aspergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod

ipsum

ipsum & hoc ipso loco est ductum: & eò valet, vt clariùs illustriusq́ue factum eius reddatur, quòd præstantissimo, amplissimoq́ue viro ignouisset. Deinde ex cōparationis loco, Cicero amplificat, & confert hoc Cæsaris factum cum maximis eius bellis, rebusq́; gestis quib. omnib. iure anteferre, oportere plurib. ostendit. Porrò hac in cōparatione orator tantā moram trahit, dū interim ab adiunctis circumstantijs admiscet, vt omnia quæ ad laudem pertineant, totaq́; oratio nisi quod pauca ad finem aliò spectantia adiecit, hoc solo ex loco vestita, amplificataq́ue deprehendantur. Quare quantum hoc ex loco res extendi possit, cùm plurima apud Ciceronē exempla, tum hoc studioso perspicuum esse potest.

EXEMPLVM, RES EX LOcis amplificandi, apud T. Liuium historicum breuiterq́; easdem explicandi.

Hinc autem quis locorum vsus, quæ laudandi, amplificandiq́; ratio sit, quanquam satis liquere putem: tamen non abs re fuerit, & hæc ipsa in historia, classicisq́; autorib. paucis indicare, Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale gestas, vt statim intelligi posset qualis is esset, qui tantū in discrimen Romanū nomen adduxerit, primum ipsum Ducem ex descriptionis loco depinxit his verbis: Missus

Annibal in hispaniam, primo statim aduentu
Annibal. *omnem exercitum in se conuertit. Amilcarem sibi reditum veteres milites credere eundem vigorem in vultu, vimq́; in oculis habitum oris; lineamentaq; intueri. Deinde breui effecit, vt pariter in se minimum momentum ad fauorem cōciliandum esset. Nunquam ingenium idem ad res diuersissimas parendum, atq; imperandum fuit. Itaq; haud facilè discerneres vtrum Imperatori, an exercitui charior esset. Neq; milites alio duce plus confidere, aut audere: plurimum audaciæ ad pericula capescenda, plurimum cōsilij inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patiētia par, cibi potionisq; desiderio naturali, nō voluptate modus finitus vigiliarum, somniq; nec die, nec nocte discriminata tempora, id quod agendis rebus superesset, quieti datum. Ea neq; molli strato, neq; silentio accersita. Multi sæpè militari sagulo opertum, humi iacentē inter custodias stationesq; conspexerunt. Vestitus nihil inter æquales excellens. Arma atq; equi conspiciebantur. Equitum, peditumq; idem longè primus erat. Primus prælium inibat, vltimus conserto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingētia vitia æquabāt, inhumana crudelitas, perfidia plus quā Punica, nihil veri nihil sancti, nullius Dei metus, nullū iusiurandū, nulla religio. Hactenus mores ingenium-*

bellumq; descripsit, quæ quidem omnia ab eo, qui rem nudè explicare voluisset, omitti potuissent. Subijcit aũt ex adiunctorum loco, his verbis: Cum hac indole virtutũ ac vitiorum, triennio sub Asdrubale Imperatore militauit, nulla re q̃ augenda audendaq; magno futuro duci esset, prætermissa. Hæc quidem cũ illud tempus præcedant, quo belli dux declaratus est, omitti potuissent: Quæ sequuntur, ex adiunctorũ, seu, quæ inde nascitur, causarũ & euentorũ loco sumũtur, cur videlicet Annibal in suscipiendo bello, nihil prolatandũ arbitretur, & dum Saguntinos petit, in Olcadum fines exercitũ ducat? sic ille. Ceterum ex quo die dux est declaratus, vel vt Italia ei prouincia decreta, bellumq; Romanum mandatũ esset, nihil prolatandũ ratus, ne se quoq;, vt patrem Amilcarẽ, deinde Asdrubalem, cunctantẽ casus aliquis opprimeret, Saguntinis inferre bellũ statuit. Quib. expugnandis, quia haud dubiè Romana arma, mouebantur, in Olcadũ fines priùs vltra Iberum, ea gens in parte magis, quã in ditione Carthaginensiũ erat, induxit exercitũ: vt non petisse Saguntinos sed rerũ serie finitimis domitis gentib. iungendoq; tractus ad id bellũ videri posset. His demũ subijcit euẽta, gestaq; rei narrationẽ. Carteiam vrbẽ opulentã, caput ei⁹ gẽtis expugnat, diripitq;: quo metu perculsæ minores ciuitates, stipẽdio imposito imperiũ acceperunt. Victor exercitus

opulentusq; præda Carthaginem nouam in hyberna est deductus. Ibi large partiēdo prædam; præterita cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorum sociorumq; animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Nuda hæc satis narratio est: nisi quòd obiter petitas ab adiunctis circunstantias inferat nonnullas, quod genus sunt: vrbem esse Carteiam opulentam, et suæ gentis caput: tum exercitum opulentū præda deductū esse. Prosequitur aūt narrationem temporis cuius mentionē facit seruato ordine. Hermandica & Arbacala Carteorū vrbes, vi captæ. Arbacala et virtute, & multitudine oppidanorū diù defensa. Ab Hermandica profugi, exulib. Olcadū priore æstate domitæ gentes, cū se iunxissent, concitāt Carpētanos, adortiq; Annibalē regressum ex Vacceis, nō procul Tago flúmine agmē graue præda turbauēre. Pura hæc, nudaq; sunt oīa, nisi quòd ab adiunctis est, oppidanorū virtute & multitudine, Arbacalā diutiùs esse defensam: neq; procul Tago impetū in Annibalis agmē esse factū. Quæ sequūtur, paulò copiosiora sunt. Nam & consilia Annibalis aperit propterea amnem traijcientis, vt in transitu fluminis hostes inuaderet, & causas ferociæ hostium Carpentanorum, cum sua multitudine, tum fuga Annibalis minùs timentiū. Atq; hic Liuius, & à suo obiter testimonio amplificauit: dū inuictam aciem dicit, si æquo certare-

taretur campo: sic ille Annibal prælio abstinuit castrisq; super ripam positis, cum prima quies silentiumq; ab hostibus fuit, agmen vado traiecit, valloque ita producto, vt locũ ad transgrediendum hostes haberent, inuadere eos transeuntes statuit: equitibus præcepit, vt cũ ingressos aquam viderent, adorirentur. Peditũ agmen in ripa elephantes quadraginta disposuit. Carpentanorum cum apendicibus Olcadum, Vacceorumque centum millia fuêre. Inuicta acies, si æquo dimicaretur campo. Itaq; & ingenio feroces, & multitudine freti, & quod metu discessisse credebant hostem, id morari victoriam rati, quòd interesset amnis, clamore sublato passim, sine vllius imperio, qua cuiq; proximum erat in amnem ruunt. Hactenus consilia, causasque exposuit, quibus subijcit euenta: nẽpe infelicem Carpentanorum pugnam, et deditionem. Et hæc quidem ipsa, satis à circumstantijs, quas explicat, illustrat his verbis Et altera ex parte ripæ, vis ingens equitum in flumẽ immissa, medioque alueo, haud quaquã pari certamine concursum. Quippe vbi pedes instabilis & vix vado fidens, vel inerme equite, equo temerè acto peruerti posset. Eques corpore armisque liber, equo vel per medios gurgites stabili cominus eminusque rem gereret, pars magna flumine absumpta: quidam verticoso amne delati in hostes, ab elephantis obtriti sunt. Po-

ſtremi, quibus ingreſſus in ſuam ripã tutior fuit ex varia trepidatione cùm in vnum colligeren-tur, priuſquam ex tanto pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingreſſus, fugam ex ripa fecit vaſtatisq; agris intra paucos dies Carpentanos quoq; in deditionẽ accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore, alia magis, alia minus, vt quæq; res poſtulat, his ipſis ex locis extẽduntur. Rariores autem comparationes ſunt locus, in hoc præſertim genere, omninò ad ornatum, amplificationemq; accommodatiſſimus: unde poëtis, rhetoribus copiam ſequentibus, crebrior hiſtoricis, qui ad ornandũ magis, quàm ad narrandum rationẽ ſumpſiſſe videantur, minus familiaris. Porrò Sagunti oppugnationes, excidiumq; quod proximè ſequitur, pluribus adiectis periſtaſibus copioſiſſimè explicatur. Verũ hæc ipſa Liuiana ex locis aucta amplificataq; nuda omni ornatu, quaſi veſtitu ſpoliata, ob oculos ponamus: vnde quid inter ieiunã, neceſſariamq; narrationem, & copioſam locupletemque interſit, cognoſci poteſt. Miſſus Annibal in Hiſpaniã, poſtquã mortuo Aſdrubale dux belli eſt declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dũ facit, in Olcadũ fines exercitum ducit. Carteiam vrbem expugnat, diripitq;. Minoribus deinde ciuitatib. metu ſubactis, exercitum Carthaginẽ nouam in hyberna deducit. Hic largè prædam partiendo, præteri-

taq; cum fide exoluendo, cunctis ciuium suorũ sociorumq; animis in se firmatis vere primo in Vacceos motum bellum, Hermãdica & Abracala Cartaiorum vrbes vi captæ. Ab Hermãdica autem profugi, exulibus Olcadum cum se iunxissent, concitant Carpentanos: adortiq́ue Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine agmen turbauêre. Annibal aũt traiecto amne temerè insequentes hostes ad cẽtum millia partim equitatu in flumine oppressit, partim in fugam conuertit vastatisq; agris & Carpentanos, paucos intra dies, in deditionẽ accepit. Breuis hæc, nudaq; narratio est, quam vt vir ille eloquentissimus ex locis locupletârit visum est.

VITVPERATIO.

ΨΟΓΟΣ.

Vituperatio est sermo exponens mala, quæ alicui insunt. Differt autem à loco communi vituperatio, quòd locus cõmunis pœnas, exposcit: vituperatio verò solùm habet velut nudum conuitium.

Diuiditur aũt in eadem capita, quibus Laus, possuntq́; vituperari eadem omnia, quæ & laudari.

Personæ,
Res,
Tempora,

Loci,
Bruta animalia,
Plantæ.

Vituperamus verò,& cõmuniter,& Singulatim. Vbi verò procemion feceris, adiunges genus,quod diuides eâdem,qua in laude, ratione. Deinde educationẽ & res gestas,& Epilogum ita facies, quemadmodum in laude.

VITVPERATIO *Philippi.*

EXORDIVM.

NEque virtutem merita laude frustrari rectum est,neq; itidem sine reprehensione dedecora relinqui. Quoniam si non ita fiat,id quod præcipuum est amborum,præmium vtriq; aufertur:Laudandis quidem gloria rectè factorũ,vituperandis vero scelerum turpitudo,Omnes autẽ malè audire æquum est, qui malos sese præbuerunt,tantò magis verò omnibus Philippũ,qui omnes improbos lõgè omni scelere superauit.

A GENERE VEL *Natione.*

Macedones. Natus est ex ea gente,quæ pessima est omnium Barbarorum,& quę non certis cõsistere sed bus potuerit,propter ignauiam sed coactá sit locum è loco permutans,va

rijs erroribus iactari. Argiui enim primùm ipsos finibus exturbauerunt. Hinc diu vagi, ad eam tandem, quam nunc incolunt regionem, perlati sunt. Duplici itaque infelicitate implexi, & quod meliorib. coacti sunt cedere, quod in imbecilliores violēti, iniustiq; fuerunt, nunquam tutò habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

A PATRIA.

Et cum ex gente ignominiosa oriundus sit: tamen ex ciuitate magis etiam infaminatus est. Vt enim abiectissimi Barbarorum censentur Macedones. Ita Macedonum eiusq; terra velut quædam sentina est Pella, vt in qua ciuitate ne frugi quidem seruorum vllus sit prouentus.

A MAIORIBVS.

Hac ergo progenitus patria, maiores habuit, patria ipsa longè magis pudendos. Philippus enim inter maiores ipsius fuit, cui quo minùs eius terræ regnum obtingeret, obstitit generis indignitas atq; dedecus. Huic successit pater Amyntas, qui regnum alienis opib. tenuit: pulsum enim in regnum Athenienses reduxerunt.

AB EDVCATIONE.

Tali igitur ortus patria tales sortitus generis authores, apud Thebanos moratus, primùm obses fuit. Nec quamuis media in

Græcia verſaretur, mores conuictu mutans ad meliora deflexit, ſed barbaricam ſemper impotentiam, inter Græcam retinuit inſtitutionem. Quumq́; ſit omne humanum genus in Græcos atq; barbaros diuiſum, ipſe velut ex vtriſq; commixtus ſimilem improbitatem in diſsimilibus gẽtibus exercebat.

A REBVS PER TYRANnidem atq; perfidiam geſtis.

Orſus ergo primum à cognata gente, ipſam in ſeruitutẽ redegit, velut à perfidia rerum ſuarum initia auſpicatus. Inde & finitimos aggreſſus populos, perdomuit, captisq́; deinde Pæonib. Illyricos eſt adeptus. Tryballorum quoque gentem inuadens, & quicquid præterea in proximo erat terrarum omnia velut vno impetu deuicit. Et corpora quidem Barbarorum pugnando cepit, mentes aũt cum corporib. nequiuit capere, nec eorum animos pacis artibus ſibi conciliare. Quoniam ſubinde deficiebant, & quanquã victoris crudelitatẽ horrebant, tamẽ rebellionẽ per oẽs penè dixerim noctes ſomniabãt, vt qui opere foris ſeruirent, intùs cogitatione eſsẽt liberi. Subactis ergo finitimis Barbaris, ad Gręcos caſtra mouit, atq; adeò antequam ipſam Græciã inuaderet, ciuitates quæ in

Thracia Græcæ ditionis erant, euertit, cepitq; Amphipolin, Pydnam subegit, illisq; Potideã adiunxit, neq; Pheras extra Pagasas, neq, Magnassam extra Pheras omisit. Sed cunctæ vrbes Thessalorum capiebantur, & velut generis mercedem seruitutem ferebant.

A MORTIS genere.

Dignum sanè fuerit, exitum quoque ipsius recensere. Postea enim quam pleraq; quæ inuasit oppresserat, subieceratq; contra fœdera eos, qui fuerant fœderibus deuincti, offensi violatis fœderum sacris Dei conuenientem perfidiæ suæ finem dederunt. Neque enim in prælio pugnans cecidit, quo fortissimum aliquem mortis suę testem reliquisset, sed in medio turpium voluptatum gurgite suffocatus, se dignũ sepulchrum in earum fœditate inuenit. Videlicet, vt quemadmodum eius vita, sic & mors intemperantiæ fœdum exemplũ posteris esset.

A COMPARAtione.

Quis autem est, qui Echetum illi putet posse conferri? Echetus enim præcisis extremis aliquibus corporis membris, reliquum saltem corpus relinquebat.

At

At Philippus totos cũ corporib. ipſis homines perimebat. Quantoq; ſæuius eſt totum deleri hominem, quàm partẽ aliquã auferri, tantò perniciosior eſt Echeto Philippus.

PERORATIVNCVLA.

Ceſſare autem à ſceleribus ſuis Philippus neſciebat, cum mihi victo magnitudine flagitiorum eius, neceſſe ſit, vt plura de ipſis facere verba deſinam.

SCHOLIA.

Omnia quæ laudantur, contraria vituperari poſſunt ratione. Ab Aphthonio cauſa exercitationis reprahenditur Alexandri pater, Amyntæ filius Philippus, qui tamen vel dictorũ vrbanitate vel vt relatum eſt ſuprà dexteritate ingenij ſuperabat ſeculi ſui reges omnes, Vide Eraſ. 4. Apohthegmatum. Quemadmodũ autem laudari, ita vituperari poſſunt perſonæ, vt Therſites: Res, vt ebrietas: Tempora, vt hyems: Loci, vt Euxinus: Nora apud Plutarchũ in Eumene: Bruta animalia, vt Crocodilus: Plantæ, vt crambe.

Adiunges genus, &c. *In genere, nationis, patriæ, maiorum, atq; parentum circumſtantiæ ſunt excutiendæ. Quæ omnia ſi clara contigere, oſtendendum eſt, illa vitiorum omnigenere cõtaminâſſe, quem vituperandũ ſuſceperis.*

Edu-

Educatione, &c. *Quod si is, quem vituperare constitueris, claris natalibus, et egregijs animi, corporis atq; fortunæ dotibus cõspicuus præfulserit, dices a maioribus illum degenerâsse: Animi dotibus ad dolos et fraudes abusum: Bonis corporis ad libidinem, clades, rapinas: Diuitijs ad multorum perniciem. & publicas seditiones fouendas.*

Frustrari, &c. *Frustro actiuum & frustror commune verbum legitur. Est autẽ sensus. Qui crimina non accusant, ij nõ minus peccant, quã qui virtutes non laudant: non enim decet virtutem sine laude, nec malitiam sine vituperio atq; reprehensione relinqui.*

Aequũm malè audire, &c. *Vt sementem, iuxta prouerbium, quis fecerit, ita metet. Et qui quæ vult dicit aut facit, quæ non vult, audiet. Benè dictis aut factis certat, audiet benè.*

Pessima barbarorum, &c. *Huius gentis barbariem Stratonius Musicus Atheniẽsis notare solitus fuit. Qui ad discipulum stupidum solebat exasperatus dicere, εἰς μακεδονίαν, pro εἰς μακαρίαν, quo dicto prouerbiali precamur exitiũ, Meminit Eras. 6. Apophteg. Macedoniæ autem descriptionẽ habet Pomponius Mela, lib. 2. ca. 3. Liuius li. 2. belli Macedonici.*

Ad historiæ verò præsentis cognitionẽ pertinent ea, quæ Iustinus habet lib. 8. et 9. Thucydides belli Pelopon. lib. 2. Plutarchus in vita Ale-

Alexandri. Paulus Orosius lib. 3. ca. 12. ac 15.

Argiui, &c. *Argos & Lacedæmon duæ clarissimæ vrbes, Græciæ quondam lumina fuerant, vt ait Liuius lib. 4. belli Macedonici. Ab Argos Argiui & Argolici. Inde Macedonum reges oriundos fuisse, Liuius testatur.*

Duplice, &c. *In duplex inquit, malum inciderunt, & quod Argiuis fortioribus cedere, & iam exules ad inopiam redacti, alijs imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt, quorum illud ignauiæ, hoc capacitatis atque impietatis euidens fuit argumentum.*

Pella, &c. *Vrbs est Macedoniæ, quam authore Pomponio Mela fecerunt maximè illustrem Philippus Græciæ domitor, Alexander etiam Asiæ. Hinc Pellæus. Iuuenalis, Satyra 10.*

Vnus Pellæo Iuueni non sufficit orbis.
Æstuat infœlix angusto limite mundi,
Vt Gyaræ clausus scopulis, paruaque Seripho.

Philippus, &c. *Philippus, inquit, qui Alexandri pater erat, auum habuit eiusdem nominis hominem ignobilem, sed in Græco πρόγονος est, hoc est, proauus. Ex Iustino igitur Philippi genealogiam ita colliges:*

Coranus in Æmathia vrbem Edyssam, oppidanis non sentientibus, per imbres & nebulas caprarũ greges secutus, occupauit. Corano successit Perdica, huic Ægeus, qui successorẽ filium reliquit Philippum huius proauum. Philippus

lippus autem paruulum reliquit Europum patrem Amyntæ. Amyntas Philippum genuit Alexandri patrem.

Apud Thebanos obſes, &c. *Obſides ob fidem ſeruandam dabantur, obſidionis tempore. Thebis autem obſes fuit Philippus. Oroſius lib. 3. ca. 12. Iuſtinus, lib. 6. Philippus, inquit, obſes triennio Thebis habitus, Epaminondæ, & Pelopidarum virtutib. eruditus. Aphthonius ait, πάρ' Ἀθηναίοις ὡμήρευε, id eſt, apud Athenienſes obſes fuit, vt intelligas à patre, Athenienſib. obſidem datum.*

Pœonibus, &c. *Sunt enim Macedonib. finitimi. Macedonia enim à Septentrione, Illyriam ab Occidente, Thraciã ab Oriente, Theſſaliam à Meridie: fuit olim centum quinquaginta populorũ ac duobus inclyta regibus, Philippo ſcilicet & Alexandro. Vide Plin. lib. 4.*

Illyricos, &c. *Illyrici ſunt in ſinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, vt ait Põponius Mela, li. 1. ca. 3. Philippo aũt primum certamen fuit cum Athenienſib. quibus per inſidias victis, in Illyricos bellum tranſtulit, multa millia hominũ occidit, vrbemq́; nobiliſſimam Lariſſaam cepit, vt ait Iuſtinus libr. 7. Diodorus, libr. 2. de rebus Alexandri, ait, Philippus anno ſecundo regni ſui, habita cõcione, & militibus animatis in Illyrici fines cum decem millib. peditum, & ſexcentis equitib. intrauit.*

Try-

Tryballorum, &c. *Illiricorum id genus est, vt ait Liuius lib. 7. belli Punici, qui scribit, Philippum, cùm vrgeri suos videret, in cohortem Romanam incurrisse, atque ibi equū pilo traiectum in caput Regē effudisse, Plin. lib. 4. ca. 20 Tryballos in finibus Macedoniæ collocat.*

Ad Græcos, &c. *Nulla fuit apud Philippum turpis ratio vincendi. Securis omnibus Thermopylas occupârat. Vide Iustinum lib. 8. & 9. Græciam totam propè consilijs præuentam viribus domuit. Orosius lib. 3. cap. 12.*

Thracia. Thracia, &c. *Antè Sython fuit dicta. Vide Gellium lib. 15. ca. 7. de qua Plin. lib 4. cap. 11. Appellata fuit ab asperitate, vel secundum Tortellium à feritate, θράκυ, ferum & temerarium.*

Amphipolis. Amphipolin, &c. *Inter Neston & Strymona vrbes Philippi, fuerunt Apollonia et Amphipolis, vt ait Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. Nestos autem et Strymō fluuij sunt in Thracia De amphipolitanis Diodorus Siculus, lib. 3.*

Pydnam, &c. *Ab Amphipoli subitò Pydnam occupauit, & Olynthijs ad obtinendā Potidæam tulit auxilia, vt ait Diodorus Siculus.*

Potidæam, &c. *Pomponius Mela li. 2. ca. 2. Pallene, inquit, soli tam patentis, vt quinq; vrbium sedes sit atq; ager. Tota in altum abijt, angusta satis, vnde incipit. Ibi est Potidaa. Eius meminit Plutarchus in Alexandro.*

Phe-

Pheras, &c. *Pheræ ciuitas in Thessalia. Plin.lib.4.ca.8. Hinc Pheræus. Ouid. in epist.* Pheræi.
Ipse repertor opis vaccas pauisse Phereas
Fertur, & à nostro saucius igne fuit.

Extra Pagasas, &c. *Mosellanus ita reddidit hunc locum: Victorias cumulare adproperans nō quieuit, donec Pheræ Pagasæ Magnesiaque, imò Thessaliæ ciuitates omnes Barbariæ seruitutis iugum acciperent, & generis ipsius veluti notam portare sustinerent. Pagasam autem Plinius lib.4.c.8. oppidum Thessaliæ tradit. Meminit eius Pomponius Mela.lib.2.c.3.* Pagasa.

Magnesiam, &c. μαγνησίαν, *Magnesiam Græciæ regionem, annexam Thessaliæ Plinius tradit, lib.4.cap.8. Argo Magnetida, hoc est, Thessalicam appellat Ouid. in epist.* Magnesia.

Fœderibus deuincti, &c. *Cùm Philippus se exclusū ab ingressu Græciæ perstructis Thermopylis vidisset, paratum in hostes bellum vertit in socios. Nam ciuitates, quarum antè dux fuit, sibi gratulantes & excipientes, hostiliter inuasit, crudeliterquè omnia diripuit, liberos, coniugesq; sub corona vendidit, Orosius libr.3. cap.12.*

Voluptate gurgitum, &c. *Etenim destinato lætitijs die fuit interfectus in theatro per Pausaniam, cùm regnasset annos quatuor supra triginta. Diodorus, viginti quatuor anni Philippi; Orosius lib.3. capite decimoquarto:* Philippi mors.

Cùm ad ludos magnificè apparatos, inter duos Alexandros, filium atq; generum, contenderet, à Pausania nobili Macedonum adolescente, in angustijs sine custodibus circumuentus, occisus est. Mortis eius meminit Valerius libr. 1. capite vltimo, de miraculis.

Echetus. Echetum, &c. *Echetus Epirotarum tyrannus, qui regione hominibus ingressis, nares, aures atq; pudenda rescindere solebat, & obijcere canibus. Vnde Antinous Odissea decimo octauo apud Homerum ait ad Irum: Si te vicerit mendicus, mittam te ad Echetum, vt tibi nares & pudenda pracidat & canibus obijciat.*

VITVPERATIONIS EXEMPLVM.

PHALARIDIS VITVPERATIO.

Phalaris. *Vt virtute praditos gloria: sic vitijs contaminatos perpetua comitatur ignominia. Qua dignissimus Phalaris, cuius crudelitas ante q̃ nasceretur, matris somnio comprobata est. Vide Ciceronem primo de Diuinatione libro.*

A MAIORIBVS.

Cuius parẽtes turpissimos, vt indignos aterna fama, sed tenebris Cymmerijs obruẽdos, plerique authorum silentio praterierunt.

A PATRIA.

Empedocles. *Nactus praclaram Agrigentum patriam. Quam vt Empedocles eximijs animi dotibus illu-*

illustriorē: ita magis famosam crudelitate sua reddidit ille.

A REBVS GESTIS.

Phalaridis imperium fuit iam truculentum, vt prouerbio locum fecerit. Qui tauro inclusos æneo reos torrebat, & igne subiecto cruciabat. Meminit Plinius, lib. 39. ca. 8. Ouidius in Tristibus. Valerius lib. 9. ca. 2.

A MORTE.

Factis igitur digna morte succubit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo, occidit, & tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum secūdo: Valerium libro 3. cap. 3.

A COMPARATIONE.

Crudelis quidē Procustes, sed longè crudelior Phalaris. Ille solebat in Attica regiōe nonnullos hospites interimere, post, vt Plutarchus refert, à Theseo interfectus, odio minore dignus. Hic autem eò crudelitatis processit, vt eius supplicio non debuerit vna parari simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus. Procustes.

EPILOGVS.

Finem dicendi faciam, perpendens meam dicendi facultatem imparem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condigna vituperandis.

ALIVD EXEMPLVM.

PARIDIS VITVPERATIO.

Páris. Cùm nullam hominibus immortales Dij capitaliorem peſte dederint, quàm voluptatem, bono iure vituperandi ſunt, qui poſthabitis omnibus virtutibus, velutì pecudes, illam malorum omnium eſcam ſunt amplexi: quorum in numero Paris, Epicuri de grege porcus.

A NATIONE.

Phrygia. Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, ſed quos tympana & buxus iuuit, non claſsica, vt ait Vergil. 9. Hinc barbaris, ſeruilibus, ac ſtupidis ingenijs horrentes prodierunt homines, vt prouerbijs locum fecerint, Phryx plagis emendatur. Et: Serò ſapiunt Phryges.

A PATRIA.

Patriam ſortitus Troiam, quam cùm illuſtrare virtutibus debuerat, omniumque beneficiorum genere beatam reddere, funditùs perdidit.

A MAIORIBVS.

Laomedon. Nulla refulſit in eo maiorum claritas. Et ſi qua fuit, eam turpiſsimis facinoribus conſpurcauit, ac tenebris (vt aiũt) Cymmerijs inuoluit. Auus fuit Laomedon inſignis perfidia. Qui pactam pro cõſtructis Troiæ mœnibus mercedem negauit Apollini atq; Neptuno, violauitq; ſacram iuriſiurandi religionẽ, quæ ſemper ab alijs inuio-

inuiolatè sanctissimeq; habita. Vide Gell. lib. 7. cap. 18.

A PARENTIBVS.

Patrem habuit, qui seruitutem perpetuam seruisset, si nō pretio fuisset redemptus. Etenim puer ab Hercule captus, cum Hesione sorore, pecunia solus redimi potuit, vnde Priamus dictus, q prius appellatus Podarces. Porrò si qua fortasse fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamē ab ijs deflexit ad omnem libidinis turpitudinem. Priamus.

AB IIS, QVAE NATIVItatem præcesserunt.

Cùm in vtero mater Hecuba gestaret Paridem, somniauit se faciem paritur ā, quæ totam incēdio Troiam esset absumptura. Nec vanum fuit somnium. Vnde fortunaciores floruissent Troiani, si responsis Aruspicū & oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partum è medio tulissent. Hecuba.

AB EDVCATIONE.

Quem mater occidere debebat, Ideis pastoribus educandum tradidit, vbi ferinam inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimoque libidinis crimine animum coinquinauit, vsus infami turpis Oenones consortio. Oenone.

AB INSTITVTO VITÆ.

Cùm duæ sint viæ, altera virtutis asperior,

altera vitiorum planior, & amœnior, nō illam, vt Scipio Africanus, apud Sillium Italicum libro. 15. sed hanc, quam stulti solent, ingressus: cōsecutus etiam digna meritis præmia, nimirum Iliada malorum.

A DISCIPLINIS.

Studia virtutis auersatus, neminem audiuit recta monentem. Vnde salutarem Palladis exhortationē respuit, amplexus illecebras pestiferas Veneris. Quæ blando quidē, sed pernicioso lenocinio permulsum, rapuit ad crudelia fatorum discrimina. Vide Plutarchum in Homeri vita.

A DOTIBVS CORPORIS.

Egregia forma conspicuus emituit. Atqui iuxta Socratis præceptū, inspecto sæpius speculo, non cauit, ne quid illa committeret indignum. Vide Era. 3. Apohpth. Accessit tantum robur, atq; laterū firmitas, vt in agonali certamine vicerit Hectorē: sed omnia luxu, atq; voluptatib. exhausta defluxerunt. Hinc non immeritò reprehensus ab Hectore, apud Homerū, Iliad. 2.

A FORTVNÆ BONIS.

Quas opes habuerat, in turpissimos amoris fœdioris abusus profudit: & quibus patriā debebat iuuare, perniciem adduxit.

A REBVS GESTIS.

Helena. A Priamo receptus in regnum, non virtute regia dignum aliquid meditatus fuit, sed deterrima

xima libidinis impulsu nauigauit Sparten. Ubi hospitis Menelai in Cretam abeūtis vxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam, ipsissimam malorum lernam inuexit.

A GENERE MORTIS.

Condigno quod flagitijs meruerat, supplicio affectus mortem obijt, qualem Tyranni scilicet, non siccam.

ALIUD EXEMPLUM.

ANNIBALIS VITUPERATIO.

EXORDIUM.

In Repub. libera magnam sæpenumerò commoditatem afferunt conuiciatores. Solent enim efficere, vt ex vitiosorum hominum reprehensione purior vita, cùm oratione, tum moribus exoriatur. Vnde Philippus ille Macedonū rex, calumniatoribus suis plurimam se dicebat habere gratiam, quòd suis conuitijs efficerent, vt ipse melior euaderet: Dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacij conuincere. Et Annibal ipse aut eius similes homines improbi, non excandescent, imò gratiam habebunt, quòd iusta vituperādi libertas meliorem afferat viuendi rationem. Philippi dictum.

A GENERE.

Natus est ex ea gente, quæ factio Barchina dicebatur, à Barcha Didonis socio, qui natale solum in arida Libya tenuit ita obscurum, infœcundum, barbaricisq; hostibus refertum, vt

id relinquere, & in Africam transmigrare com pulsus fuerit, vel rerum inopia coactus, vel hostium metu perculsus. Iam in Africa talis contigit populus, cuius propter insignem perfidiam suspecta fides prouerbio locum fecit.

Punica fides.

A PATRIA.

Oriundus itaq; ex horrido, & tam infausto loco, patriam sortitus est Carthaginem. Cuius ciues odijs semper atq; vitijs prope maioribus certarunt, quam viribus aut virtutibus, vnde per ignauiam & rerum omnium imperitiam amiserunt Siciliam atque Sardiniam, prouincias omnium florentissimas.

A MAIORIBVS.

In maiorum eius numero, quem laudandum magis existimarunt, Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo fuerat crudelior. Cuius efferata sanitia dolo, & insidijs Xanthippi Marcum Attilium Regulum spiritus religiosissimi virum cepit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solu immane facinus Dij videre non potentes, seruum immiserunt qui de viro deterrimo pœnas sumeret, ac diuinum factum quasi miraculo comprobaret. Hic enim, quod Dominum suum occidisset, tyrannu subito aggressus, interemit, cumq; comprahensus omni modo cruciaretur, laititiam tame, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissime retinuit, eoque fuit habitu oris, vt superate laitiia dolores ridentis

etiam speciem præbuerit. Valerius libro tertio capite. 3. Liuius in præfatione bellorum Punicorum.

A PARENTIBVS.

Patrem habuit Amilcarem, tyrannum pestilentissimum. Qui vt sui similem, hoc est, natiuæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, vndecim annos natũ aris admouit, vt odium in Romanos perenne iuraret. Et hic maturè patris vestigia secutus, odij finem ostendere cupiens, inflixit in terrã pedem, suscitauit puluerem, dicens: Tum belli finis erit, cùm alterutra pars in habitum pulueris redacta fuerit. Vide Valerium libr. 9. ca. 3. Amilcar.

AB IIS, QVAE NATIVItatem secuta.

Patris igitur vestigia subsecuturus, certæ prædictionis somnium videt, votisq; suis conuenientem imaginẽ hausit. existimauit enim missum sibi à Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ Italiæ ducem. Cuius monitu, primò, vestigia nullam in partem secutis oculis, mox humani ingenij prona volũtate vitia scrutandi pone respiciens, animaduertit immensæ magnitudinis serpentem, cum ingenti arborum ac virgultorum strage ferri concitato impetu, omne quicquid obuium fuerat proterentem, postque eam magno cum cæli fragore irrumpentes nimbos, lucemq; caliginosis tenebris inuolu-

tam tenebris. Attonitus deinde, quidnam esset monstri, & quid portenderet, interrogauit: Hic dux, Italiæ, inquit, vastitatem vides, vt ait Valerius lib. 1. cap. 5. Eadem Liuius habet primo belli Punici secundi. Sillius lib. 3. Cicero de diuinatione libro primo.

AB EDVCATIONE.

In prætorio patris educatus fuit, vbi nihil præter mera tyrannidis exempla vidit. Et Asdrubal vix dum puberem ad se accerserat, vt militiæ assuesceret, inque paternas opes succederet, sed optimus vir Hanno, factionis alterius princeps, animaduertens pessimam adolescentis indolem, ipsum domi tenendum sub legibus, sub magistratibus docendum, viuere æquo iure cum cæteris censebat, ne quando paruus hic ignis incendium ingens exuscitaret. At pauci, ac fermè optimus quisque Hannoni assentiebantur: sed (vt plerunque fit) maior pars meliorem vicit, vt ait Liuius. Prudenter autem Hanno, nam Annibal ferus, immanisque natura. adiunxit à pueritia prima disciplinam, qua non iura, non leges, non ciuiles consuetudines, sed bella, cædesque, & hostileis proditiones tractare didicerat. Itaque crudelissimus euasit dux, et in fallendis hominibus callidissimus. Nam ad decipiendũ hostem semper intẽtus, quos aperto Marte superare non poterat, dolis aggrediebatur, vt refert Plutarchus.

Hanno.

AB IN-

AB INSTITVTIONE.

Optimos quidem praeceptores consecutus erat, sed omnes naso suspendens per arrogantiam in bonis disciplinis nihil promouit: et enim oratorem atque Philosophum eloquentissimum Peripateticum Phormionem audiuit Ephesi, de imperatoris officio, & de omni re militari copiosissime differentẽ, paulóq; póst rogatus, quidnam de illo Philosopho iudicaret, respondit: multos se deliros vidisse senes, sed qui magis, quàm Phormio deliraret, vidisse neminem. Cuius rei meminit Cicero de Oratore libro secundo. Phormio.

A LEGVM CONTEMPTV.

Legum iustitiam nihil curauit, fœdera rupit, Legatos P. Valeriũ Flaccum, et Q. Fabium Pamphilum à socijs & pro socijs missos, contra ius gentium non audiuit, nec in castra admisit. Et quas in leges paternas delinquẽdo pœnas meruerat, eas astutia mirè solitus auertere. Sic à Duillio Consule nauali prælio victus, timensque classis amissæ (capitale enim ex publico legũ decreto fuit, si quis ducũ iniussu pugnâsset infeliciter) pœnas dare, ex illa infelici pugna priùs, quã cladis nuncius domum perueniret, quendam ex amicis compositum et ornatũ, Carthaginem misit. Qui postquã ciuitatis eius curiã intrauit, Consulit, inquit, vos Annibal, cùm dux Romanorum magnas secũ maritimas trahens copias,

ad-

aduenerit, an cum eo confligere debeat: acclamauit vniuersus Senatus, nō esse dubium, quin oporteret. Tum ille: conflixit, inquit, & superatus est. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipsi fieri debuisse iudicauerant, vt ait Valerius lib. 7. ca. 3.

A REBVS GESTIS.

Rupto, quod primo bello Punico fuit ictum, fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vastauit, quòd scelus, vt pro sua libidine patraret, occasionem quæsiuit. nec quæsita defuit. Erant in Hispania Saguntini, quasi medij inter Romanorū & Carthaginensium fines, iure fœderis in libertate relicti. Hi posteà totis se Romanis addixerant, initaq́ societate, Romani imperij fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal constituit animo, nihil opportuniùs fieri posse, ad eliciendum Romanorū iram, ac incendium, quod sibi optatissimum erat, concitandū, quàm Saguntinos armis belloq́ue lacessere. Sed priusquàm socios populi Romani apertè adoriretur, statuit in Olcadas, aliosq́ue trans Iberum populos exercitū ducere, ac ijs ad deditionem compulsis aliquam Sagunto nocendi caussam reperire, qua non tam meditato consilio à se illatum, quàm à Saguntinis contractum bellum videri posset. Primùm igitur Olcadum gente ad deditionem compulsa, Vacceos deinde aggreditur, agros deinde populatur, oppidaq́ue mul-

multa expugnat, vt ait Plutarchus.

AB ANIMI DOTIBVS.

Annibalis maiore ex parte virtus sauitia constabat: argumento fuerunt multa, cum primis illud, quod in flumine Gelo corporibus Romanis põte facto, exercitum traduxit, vt æquè terrestrium scelestũ Carthaginẽsium copiarum egressum terra quã maritimarum Neptunus experiretur. Idẽ captiuos oneribus, & in itinere fessos, prima parte pedũ succisa relinquebat. Quos verò in castra perduxerat, patria fratrũ & propinquorum iungens, ferro discernere cogitabat, neq; ante sanguine explebatur, quàm ad vnum victorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio, veruntamen tardo supplicio, Senatus, Prusiæ Regis factum supplicem, ad voluntariam mortem compulit, vt ait Valerius libr. 9. ca. 2. Nonnullis quidem virtutibus Annibal præditus erat, sed eas ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil sancti, nullius Dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio, vt Liuius scribit.

A CORPORIS DOTIBVS.

Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par, cibi potusq; desiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum somniq; nec die nec nocte discrimi-

nata tempora, id quod gerēdis rebus superesset, quieti datum, ea neque molli strato, neque silentio accersita: sed tantum id corporis bonum luxuria fregit, maximè Campana perquàm vtilis imperio Romano. Inuictū enim armis Annibalem illecebris suis complexa vincendum Romano militi attribuit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnū ac delitias euocauit, at tum demùm fracta & contusa Punica feritas est, cum Seplasia ei, & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animiq́ pariter & corporis vires expugnantur? adeò, vt nescias, ab hostibus ne, an ab illis capi perniciosiùs habendum sit, vt ait Valerius Maxim. libr. 9. ca. 1.

A FORTVNÆ BONIS.

Opes, quas apud milites plebemq́ plùs, quàm modicas habebat, assiduis rapinis auxit, quibus hominum animos solicitauit & corrupit, vt largitionibus sibi fauorem aucuparetur, viamq́ue ad dominationē præstrueret. Libido enim maxima inuaserat Reipub. capiunda, sibiq́ue regnum parandi.

AB IIS, QVAE SVPREMVM vitæ diem præcesserunt.

Ingratos Carthaginenses appellat Valerius Maximus, quod in animum induxerint è conspectu suo submouere Annibalē, qui pro eorum victoria tot imperatores, totque exercitus Roman. trucidauerat. Sed illi iudicio meo prudentes iustis rationibus adducti, nocentissimam bestiam relegarunt, interturbatorem publicæ pacis, totq; cladium autorē truculentissimum.

A MORTE.

Eiectus igitur in exilium, ad Antiochum Regem Syriæ confugit: quo victo, ad Prusiam Bithyniæ Regem concessit, vnde Romam legatione repetitus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno, absumptus est: ita morte non gloriosa succubuit, vitam insecuta turpissimam.

A COMPARATIONE.

Pestilens & crudelis C. Flaminius erat, qui miserabilis illius ad Thrasumenum pugnæ causa: Sed longè pestilentior, atque crudelior Annibal. Illum semel Rempub. affligere stultitia coëgit, hunc autem furor ad maximas clades sæpenumerò pertraxit.

CONCLVSIO.

Plura dicere supersedeo: ineptus enim haberi possem, si crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerūt, studerem exigua, quam habet oratio mea, facultate complecti.

COMPARATIO.

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ.

COmparatio est oratio, ex collatione aliquid disquirẽs, quo id, quod comparatur, in maius extollat, aut ostendat æquale.

Comparãtur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parua maioribus conferuntur. Prorsusque comparatio duplicem habet vel laudem, vel vituperationem, vel alterutrum ex laude vituperationeque compositum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis est, presertim, si parua maioribus cõferas.

Comparari verò omnia possunt, quæ laudari, quæque vituperari:

- Personæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Irrationalia animalia,
- Plantæ.

Non oportet autem comparantem totas res totis conferre, id enim supinum, inefficax, & nequaquam est pugnax, sed caput capiti conferendum, hoc enim vehemens: atque diuidere totas, laudis est, non

comparationis. Comparatio autē in hoc non eſt poſita, quando totum hoc prᴂexercitamentum comparatio vocatur.

COMPARATIO ACHILLIS & Hectoris.

PROOEMION.

VOlenti mihi virtutem conferre virtuti, cum Achille haud immeritò cōponendus fuerit Hector. Sunt quidem ipſę Virtutes nimirùm abundè honeſtè, comparatæ tamen admirabiliores videntur. Achilles. Hector.

A LOCO.

Patria ergo nati ſunt nō eadem, laudata tamen vterq;. Ille enim in Phthia, vnde Græciæ ipſius primum prodijt cognomētum. Hic verò Troiæ, Cuius conditores Deorum quoque primi fuerunt. Quod ſi pari natum eſſe loco affert aliquid ad laudem, nihil quidem hac in parte Achilli poſthabendus eſt Hector.

A PARENTIBVS.

Nati autem vtriq; præclara patria, parē quoq; generis habuerunt dignitatem, vterque enim ad Iouem originem ſuam initiumque generis ſui refert. Pelei enim filius Achilles fuit, Aeaci verò Peleus &

Aeacus Iouis. Sic quoq; Hector Priami: Priamus autem Laomedontis, & Dardani Laomedon filius. Dardanus quoque Ioue prognatus est.

A MAIORIBVS.

Progenitore autem Ioue nati vterq; reliquam quoq; maiorum seriẽ habuerunt claritudine æqualẽ. Vt enim Achilles Aeacum habuit & Pelea, quorum ille Grecos è siccitate penuriaq; liberauit: hic Lapithis deuictis ob egregiã virtutem Deę coniugiũ est assecutus: Sic Hectoris Dardanus progenitor fuit, Deorũ primũ dignus habitus cõuictu: pater aũt Priamus imperauit vrbi, cuius muros ipsi quoq; Dij fundauerũt. Quòd si non minùs est, quã Deæ sortitũ esse coniugia Deorum, idq; optimorum mensa conuiuioq; vsum esse, nihil est, quòd quisquã maiorũ gloria Hectori preferat Achillẽ.

AB EDVCATIONE.

Talibus autem vterq; maioribus procreati, ambo ad fortitudinis sese studia contulêre: & ille quidem à Chirone educatus est: Huic Priamus ipse præceptor velut Naturæ quadã via, virtutis monumenta tradebat. Par itaq; similisq; educatio, parem vtriq; conciliat laudem.

A REBVS GESTIS.

Vt

Vt autem ad virile peruenêre robur, eodem in bello par vterq; animi virtutisq́; ſpecimen prębuerunt. Hector enim Troianos ducebat, ſolusque velut obex propugnaculumq́; ciuitati datus tuebatur ipſam, ſtetitq́; quamdiu fauentibus Dijs & auxiliarib. eſt vſus. Cadens deinde, ipſam quoque Troiam poſt ſe traxit atq; euertit. Achilles verò Græcorum prężerat armis, terroreq́; omnes vincebat Troianos, Palladis fultus numine atque auxilio: occumbensq́; ſpem victoriæ in reliquum abſtulit Græcis.

A MORTE.

Et ille quidem victus à Pallade interijt hic aũt cecidit ab Apolline confixus. Natiq́; ambo ex Dijs, ambo quoq; Deos habuẽre mortis authores, vtq́; diuinitùs generis initia: ita vitæ exitum accepêre. Quod ſi ſimilis vtriq; vita fuit, ſimilisq́; mors vtrunq; abſtulit, quid eſt, quo non Hector par ſit, quoq́; cedere debeat Achilli? *EPILOGVS.*

Plura erãt, quæ dicerẽ de vtriuſq; virtute, niſi, quemadmodũ his, quæ dixi, ita in reliquis per omnia ipſorũ gloria eſſet æqualis. *SCHOLIA.*

Comparatio ſecundum Priſcianum, eſt vel ſimiliũm, vel diuerſorum, vel minorũ ad maio-

 ra, vel

ra, vel maiorem ad maiora collatio.

Differt ab ea, quæ inter Schemata sententia numeratur à Rhetoribus, quòd hæc breuis sit exornatio, illa exercitationis studio suscepta inter laudis vel vituperationis fusius tractari solet.

Bona bonis, &c. *Vt: si Æneam Numæ cõparaueris, Sapientiæ fortitudinem. Iustitiam pietati.*

Bona malis, &c. *Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget, vt Sapientia comparata stultitiæ: Pax discordiæ. Sobrietas ebrietati.*

Mala malis, &c. *Vt si ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echeto, Procustes Phalaridi.*

Parua maioribus, &c. *Res exiguæ verbis attolli possunt, vt si ex musca feceris elephantum.*

Duplicem habet laudem, &c. *Per loca laudis processuri, comparabimus & vrbem vrbi, ex qua sunt viri & genus generi, & victum victui, & professiones professionibus, & gesta gestis, & ea quæ accidunt extrinsecùs, vt diuersos mortis modos, & quæ eam sunt secuta. Similiter si arbores comparare volueris, cõferes etiam præsidentia eis numina & loca, in quibus nascuntur, & fructus & vtilitatem, & similia. Res quoq; si compares, extolles, qui primi eas inuene-*

uenerint, & eos conferes. Praterea qualitatem animi & corporis.

Alterutrum, &c. *Alterutrum aliquando vituperantes, alterutrum laudamus, vt: si comparemus iustitiam & diuitias.*

Modus difficilis, &c. *Vnde fortem, vt Priscianus ait oratorem exigit, & callidum, & celerem, vt agiles possit semper facere transitiones.*

Personæ, &c. *Vt in oratione pro Cluentio, vbi Milesia & Oppianicus conferuntur. Illa à secundis haredibus pro abortu pecuniam acceperat: Hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum. Vide Erasmum secundo Copia.*

Res, &c. *Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia: vrbs cum vrbe: locus cum loco, & cat.*

Totas res totis, &c. *Non fuerit necesse, inquit, vt aliquam rem per omnes suas partes cũ alia conferas, vt caput Demosthenis cum capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cũ manibus, pedes cum pedibus: Sed magis vt secundum locos generis Demonstratiui compares genus Demosthenis cum genere Ciceronis, patriam cum patria, educationem cum educatione. Res gestas cum rebus gestis, &c.*

Non est posita, &c. *In hoc comparationis progymnasmate nõ est comparatio Caput, quia comparatio est tota praexercitatio. Non quidẽ*

est caput, sed comparatio diffusa per omnes locos, atq; partes.

IN EXEMPLVM.

Phtiha. Phthia, &c. φθία ὅθενὸ τῆς ἑλλάδος προῆλθεν ἐπώνυμος. *Vnde Helladis cognomentum prouenit. Est autem Phthia Thessaliæ oppidum et regio, Achillis patria illustris. Dido apud Ouid. in Epistolis:*

Nō ego sum Phthia, magnisq; oriūda Mycenis
Hinc Phthius. Idem in Briseide:
Quam sine me Phthijs canescāt æquora remis.

Pomponius Mela Phthiam in Phthiotide ponit, regione Græca. Et Hellas, Achaia regio, alio nomine Attis eadem Thessalia cognominata fuit, authore Plinio lib. 4. ca. 7. Plura apud Thucydidē li. 1. ἕλληνες *Græci appellati sunt. Hellas autem dicta fuit à Deucalionis et Pyrrhæ filio, qui* ἕλλην *appellatur.*

Troiæ conditores, &c. *Apollo & Neptunus, cum Laomedonte, Ili filio, patre Priami mercede pacta muros Troianos condiderunt, vnde Ouid. ait: Vtilius starent etiā nunc mœnia Phœbi.*

Et Verg. 3. Ceciditq; superbum
Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.

Pelei, &c. *Iupiter, vt Ouidius in 6. Metamorph. in ignem transformatus, ex Ægina Asopi filia (quam inde vocat Asopidā) genuit Aeacum, Æacus Pelea, Peleus ex Thetide Achillē*

vnde

vnde ab auo Æacides appellatur, à patris nomine Pelides.

Priami, &c. *Dictum aiunt* ἀπὸ τοῦ πρίαμαι *emo, quod ab Hercule captus, auro fuerit redemptus.* Priamus.

Dardanus, &c. *Iouis & Electræ filius.* Dardanus.

Ouidius, quarto Fastorum:

Dardanon Electra quis nescit Atlantide natũ,
Scilicet Electra concubuisse Iouem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia. Sicut à Dardani filio Troë, Troia. Ab Ilo Trois, filio Ilios vel Ilion.

Alij genus Hectoris paulò aliter deriuant. Iupiter, inquiunt, ex Electra genuit Dardanũ, Dardanus Assaracum & Ilum, Ilus Laomedõtem, Laomedon Priamum, Priamus Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberauit, &c. *Æacus tam cæteris virtute præstitit vt cùm maxima siccitate in Græcia plurimi hominum corrumperentur, nullumq; malo huic auxilium inuenirent, postquam magnitudo calamitatis excreuit, eum ciuitatum principes adierint, rogantes, vt tantum malum, tantamq; pestẽ ab eis propulsaret. Sperabant enim propter ipsius generositatem atq; eximiam pietatem, quã celerrimè à Dijs præsentium malorum liberationẽ inuenire. Nec ea spes viros fefellit, sed voti compotes facti, in Ægina, vbi votum ille, precesq; fecerat com-* Aeacus.

mune omnibus Græcis sacrum ædificauêre. Atque per id temporis, donec inter homines fuit, summa cum gloria vitam duxit. Postquã verò migrauit è vita cùm apud Plutonem Proserpinamq́ maximos honores assecutus esset, ad iudicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. *Hi Thessaliæ populi, Ixionis & Nubis filij frenorum & stratorũ inuentores. Ver. 3. Georgicorum.*

Frena Pelethronij Lapithæ Gyrosq́ dedêre,
Impositi dorso: atq́ equitem docuêre sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.

Lucanus, libro 6.

Exiluit primus chalybem, frenosq́ momordit,
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen.
Spumauitq́ nouis Lapithæ domitoris habẽtis.

Plura de Lapithis & Centauris apud Ouidium 12. Metamorph.

Deæ coniugium, &c. *Hoc est, Thetidos.*

Thetis. *Fuit autem Thetis, θέτις, Pelei uxor, Achillis*
Thetys. *mater, vt Thetys, τηθὺς, Cæli et Vestæ filia. Neptuni coniunx, mater Nympharum. Hoc primam producit, illud autem corripit. Vergil. 1. Georg.*

Téq́ sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Claudianus lib. 1. de raptu Proserpinæ:

Hinc latrat Getula Tethys, Lilybæaque pulsat
Littora. *Verg 5. Æneid.*

Læua

Laeua tenent Thetis & Melite, Panopaeaque virgo.

Ob egregiam virtutem, &c. *Cùm Peleus in pugna contra Centauros strenuè dimicasset, multisq; alijs bellis atq; periculis probatus esset, Thetida Nerei filiam immortalem, quamuis ipse mortalis, vxorem meruit; atq; ex omnibus, quae antè fuêre, solùm in istis nuptijs, Hymenaeũ Deos cantasse ferunt, vt ait Plutarchus.* Peleus.

A Chirone educatus, &c. *Centauri ἀπὸ τȣ̃ κεντεῖν, hoc est, à pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatores. Quorum vnus erat Chiron, Saturni & Philyrae filius, optimus Cytharoedus, Medicus, Astrologus. Ab eo Musicam Achilles didicit.* Chiron.

Ouidius, 1. de arte.

Philyrides puerum cythara praefecit Achillem
AEacidae Chiron, ego sum praeceptor amoris.

Ab eodem Medicinam AEsculapius, Astrologiam Hercules didicit. Fuit autẽ iustissimus omnium, qui cùm tractaret sagittas Herculis, vnaq; lapsa pedem vulnerasset, post nonum diẽ in signum Sagittarij versus dicitur. Ouidius. 5. Fastorum.

Nona dies aderat, cùm tu iustissime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Propugnaculum, &c. πρόϐολος *accipitur protutore, defensore, propugnatore. Aliàs dicitur scopulus, vel eminens in mari saxum.* πρόϐολος.

Fata Troianorum. Fauentibus Dijs, &c. *Troia tantisper fauentes Deos habuit, nec capi potuit, dum fata Troianorum permanserunt integra. In fatis autem fuerunt* Troili *vita, Palladij conseruatio, illæsum Laomedontis sepulchrum, Equi Rhesi.*

Victus à Pallade interijt. &c. *Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Vergi. in primo: Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros Exanimumq́; auro corpus vendebat Achilles. Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιζομένην, in pugna sociam.*

Ab Apollinis, &c. *Paris Achillem interfecit in Apollinis* Thymbræi *templo, sed ab Apolline directis in Achilleum corpus sagittis. Verg. 6. Phœbe graues Troiæ semper miserate labores, Dardana qui Paridis direxit tela manusq́; Corpus in Æacidæ. Ouidius. 13. Metamorph. At postquam cecidit Paridis Phœbiq́; sagittis.*

Plutarchus in cõparatione Lysandri, et Syllæ ait, Achillem interfectũ à Paride inter portas.

COMPARATIO DEmosthenis & Ciceronis.

EXORDIVM.

Quòd si non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria, cæterarumq́; rerum conspicuarum claritate pares enituerunt, non vulgarem sibi vendicant Demosthenes & Cice

Cicero, quos viros summos per omnia pares Natura produxit.

A PATRIA.

Patriam vterque sortitus illustrem: ille Graeciam, vberrimum Atticae eloquentiae fontem. Hic Italiam, Latinae linguae parentem facundissimum.

A PARENTIBVS.

Obscuro natus vterque parente, clarissimus euasit. Ille vix seculo suo notum habuit, de huius item patre nihil (vt Plutarchus inquit) certum est proditum.

A MAIORIBVS.

Generis seriem, quam à maioribus humilē & ingloriam acceperunt, ita virtutib. proprijs illustrârunt, vt maxima laudis claritate polleat, in aeternum.

AB EDVCATIONE.

Ingeniorum specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vnde bonas inter disciplinas educati & praeclaris artibus dicendi pr otinus addicti, summos in oratores euaserunt, summamque è foro, curiaque, gloriam sibi quaesiuerunt.

AB INSTITVTIONE.

Ab optimis praeceptoribus instituti fuerūt, Demosthenes ab Isaeo, eloquentissimo doctore: Cicero à Philone Academico, & Milone, viris in docendo prudentissimis.

AB EXERCITATIONE.

Cicero

Cicero Græcè & Latinè declamando se plurimùm exercuit, cum M. Pisone & Q. Pompeio: Et Demosthenes vadosis littoribus insistens declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus ædebat, vt ad fremitus concitatarum concionum, patientia duratis auribus, in actionibus vteretur, vt ait Valerius. Fertur & Ciceronem primùm in pronunciatione nō minùs, quam Demosthenem laborasse, vnde omni cura & Roscium, & Æsopum Tragœdum obseruasse traditur, vt ait Plutarchus.

AB ANIMI DOTIBVS.

In vtroq; refulsit integritas, beneuolētia, & humanitas. Vnde cùm Demosthenes ab Atheniensi populo iussus esset accusare quendam, recusauit id facere: vt ergo aduersus eum reclamatio populi, quemadmodum consueuit, facta est, surrexit Demosthenes, & inquit: Vos me viri Athenienses, consultorem habetis etiam inuiti. calumniatorem verò nec si velitis quidem. et Cicero cùm præfectus annonæ esset, sortitusq; Siciliam, in missione frumenti, quam apud vrbem agere coactus erat. plerisque Siculis molestus grauisq; videbatur: sed mox cùm eius integritatem, humanitatemq; experti forent, eū veluti neminem ex alijs ducib. suis honore summo dignati sunt.

A REBVS GESTIS.

Ad Rempub. salutis publicæ conseruādæ studio

dio se contulêre. Nactus autem Demosthenes vberem in Repub. materiam & honestam, pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclarè decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est. Nec solum vt disertus, verùm etiam, vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur ipsum Græcia, obseruaret Persarum rex, plurimus apud Philippum sermo esset, confiterentur aduersarij, sibi aduersus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis periculis Rempub. liberauit. Vnde Iuue. Saty. 8. eleganter inquit:

Quis, Catilina, tuis maioribus, atq; Cethegi
Inueniet quicquam sublimius? arma tamē vos
Nocturna, et flāmas domib. templisq; parastis,
Vt Braccatorum pueri, Senonumq; minores
Ausi, quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat consul, vexillaq; vestra coërcet
Hic nouus Arpinas ignobilis, & modò Romæ
Municipalis eques, galeatum ponit vbiq;
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat,
Tantùm igitur muros intra toga contulit illi
Nominis & tituli, quantū non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octauius abstulit vdo
Cædibus assiduis gladio: sed Roma parentem
Roma patrem patriæ, Ciceronem libera dixit.

AB AVCTORITATE.

Authoritas in Rep. par fuit, præsidio vterq;
mili-

militarium hominũ egebat. Demosthenes Charetis, Diophetis, Leosthenis: Cicero Pompeij, Augusti, id quod Augustus ipse ad Agrippam & Macœnatem scribit.

AB IIS, QVÆ MORTEM praecessit, fortuna.

Duos Rhetores alios haud inuenio, qui ex obscuris paruisq́; facti sint tanti, qui tyrannis se regibus obiecerint, filias amiserint, patria sua exularint, reuersi sint cum honore, rursus fugitantes in aduersariorum peruenerint manus. Quod si natura fortunaq́; viri vtriusq́; sic quẽadmodum artifices quidam inter se contendãt, difficile iudicatu est, magis ne moribus an rebus gestis similiores reddiderit.

A MORTE.

Vna cum patria libertate fuerũt extincti. Demosthenes Antipatri imperio per Archiam Phygototheram satellitum principem: Cicero Antonij iussu per Herennium centurionem. Et quod mirum certis præsagijs vtriq; mors denũciata fuit: illi somnijs, huic auspicijs. Demosthenes enim nocte per quietem visus erat, cum Archia tragœdijs in theatro certare, & cum illum superasset, tamen defectu apparatus ab illo vinci: Et Cicero cum in villa Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrum locò motum excussit, & protinus ad ipsum tendit, ac laciniam

ciniam togæ eò vsq; morsu tenuit, donec seruus ad occidendum eum milites venisse nunciaret.

AB IIS, QVAE MORTEM consecuta.

Vt Demosthenis gloriosam, ita Ciceronis mortem æterna gloria fuit insecutā. Atqui tyrannos, quorum nefario scelere succubuerunt, infamiæ crimen perpetuum est comitatum.

EPILOGVS.

Plura dicenda essent, sed cùm cætera comparaturis facilia sint collatu, operæ pretium est visum, hæc paucis indicasse: quæ restant autem stylo manum iniecturis reliquisse.

Ad consimile genus exercitationis cōferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex primo belli Macedonici libro, apud Liuium aliosq; auctores. Item Philippum cum Alexandro, apud Iustin. lib. 9.

Item ex Plutarcho petas licebit exempla comparationum.
- *Publicolæ & Solonis.*
- *Alcibiadis & Coriolani.*
- *Periclis & Fabij.*
- *Annibalis & Scipionis.*
- *T. Flaminij & Philopœmonis.*
- *Aristidis & Catonis.*
- *Timoleonis & Æmilij.*
- *Lysandri & Syllæ.*
- *Agesilai & Pompeij.*
- *Dionis & Bruti, &c.*

ETHO-

ETHOPOEIA
ΗΘΟΠΟΙΙΑ.

Imitatio. Ethopœia (id est, vt ita dicamus, imitatio) est expreſsio morum perſonæ ſubiectæ.

Imitationis autem tres ſunt differentiæ.
- Ειδωλοποΐία,
- Προσωποποΐία,
- Ηθοποΐία.

Eſt quidem Ethopœia quæ natam habens perſonam mores ſolùm effinxit, vt qualia faceret verba Hercules, Euryſtheo ſibi imperante. Hic notus quidem eſt Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopœia eſt, quæ perſonam habet notam, ſed defunctam, & loqui non potentẽ quemadmodum ἐν Δήμοις, Eupolis finxit, & Ariſtides ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων. Vnde etiam Idolopœia vocatur.

Proſopopœia eſt, quando finguntur omnia & mores, & perſonæ: quemadmodũ Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rẽ, nec perſonã habet propoſitam, vnde Proſopopœia eſt dicta: fingitur enim ipſa cum moribus perſona.

Diui-

Diuiditur autem Ethopœia, nanq; alia

Paſsiua, quę exprimit adfectum, ad quẽ pertinet, quæ prorſus animi ſignificat motum: vt qualia verba Hecuba faceret, Troia ſubuerſa.

Moralis, quæ mores ſolos depingit, vt quid diceret mediterraneus, primũ conſpicatus mare.

Mixta, quę mores habet pariter, & affectum, vt qualia loqueretur Achilles, ſuper occiſo Patroclo, cùm pugnare decreuiſſet. Mores enim conſilium habet, adfectum verò amicus occiſus.

Ethopœiam verò tráctabis dicendi genere dilucido, breui, florido, diſiuncto, o-

mni flexu atque figura remota. Proque capitib. diuides tribus ipsam temporibus: præsenti, præterito, & futuro.

EXEMPLVM ETHOPOEIAE *paßiuæ.*

ARGVMENTVM.

Quæ verba dicere posset Niobe, iacentibus liberis.

Niobe.

A PRAESENTI.

ME miseram, quam aliam præ alia deflebo calamitatem, orbata nunc liberis, quibus anteà fueram insignis? Quæ copia infelici mihi ad quam redacta est inopiam? Non sum iam misera vnius filij mater, quæ antea, tam multis conspicua incedebam. At quanto satius foret, sterilẽ fuisse potius, quã in lacrymas atq; luctus fœcundam? Longe enim infeliciori loco sunt hę, quæ orbitatem suam deflent eis, quæ nunquam pepererunt. Hoc enim quod experimentum amoris filiorũ sumpserunt, destitutis postea acerbissimum est.

A PRAETERITO.

Sed infelicẽ me, quæ parem ei, qui me genuit, sum experta fortunam. Orta enim ex Tantalo, qui conuictu Deorum felix tandẽ ab ea est Deorũ amicitia euolutus, huius quoque cladibus meis appro-

bo

bo me esse genus. Coniuncta enim sum Laconæ, perque hanc ipsam nunc his opprimor malis, & ipsius familiaritatẽ filiorum orbitate deploro. Hicque mihi finis cum Dea coniũctus, vt in calamitatibus degam. Prius nanq;, quàm ipsi sum cognita Latonæ, felicior ipsa fui mater: vt autem sum illi notior facta, desolata sum liberis, quorum antè, quàm me nosset ipsa, insigni fui multitudine beata. Iacet ille sexus vtriusque lætus numerus mihi summũ in luctũ. Quo me vertam infelix? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos sufficiet sepulchrũ? Miserã me, in tantis malis meis ipse quoque me deserit calamitatum mearum honor, & infelici iusta intermittuntur.

A FVTVRO.

Verùm enimuerò, quid ista queror ac deploro, cùm à Dijs, vt me in aliam natu ram transmutẽ, impetrare liceat? Vnum hoc miseriarum mearum video remediũ, vt in alicuus, quod sensus vitæq; sit expers, formã commuter. Sed vereor misera, ne & sic quoque, quamuis mutata, inter lachrymas agere non cessem.

SCHOLIA.

Ethopœia, *à Prisciano vocatur alloquutio,* **Ethopœia.** *sermonis imitatio, ad mores, et suppositas perso-*

 nas

ra accommoda. Quintilianus libro nono, capite secundo. Imitatio, inquit, est morum alienorum, quæ ἠθοποιΐα, vel (vt alij malunt) μίμησις dicitur: versatur & in dictis, & in factis: Expressio morum est, & adfectuum: vnde nomen habet.

Hercules. – Hercules Eurystheo, &c. *Hercules Iouis & Alcmenæ filius. Vide Ouidium Metamorph. nono. Dictus quasi aëris gloria. Macro. 1. Satur. ca. 20. Reuera Herculem Solem esse, vel ex nomine claret. Hercules enim quid aliud est,* ἡρακλῆς. *nisi ἥρας, id est, aëris κλέος? qua porrò alia aëris gloria est, nisi solis illuminatio? cuius recessu, profunditate spiritus occulitur tenebrarum. Coactus fuit multa adire pericula, Iunone impellente, et imperante Eurystheo. Vide Bocatium lib. 12. ca. 34. Fuit autem* Εὐρυσθεὺς *Stheneli Mycenarum regis filius, Ouidius in epistolis.*

Quē non mille feræ, quē non Stheneleius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor:
Vergilius in 8. Duros vt mille labores,
Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulit.

Εἰδωλοποιΐα. – Εἰδωλοποιΐα, &c. *Hanc simulachri fictionē appellat Priscianus. Fit, cùm mortuis verba dantur. Quod facit Cicero pro Cælio, verba dās Appio Cæco cōtra Clodiam. Liuius lib. 6. belli Punici: Si ab inferis existat Rex Hiero, fidissimus imperij Romani cultor, quo ore aut Syracusas,*

cusas, aut Romã ei ostendi posse, cùm vbi semirutam ac spoliatam patriã respexit, ingrediens Romam in vestibulo vrbis propè in porta, spolia patriæ suæ visurus sit? Item Cicero in conformatione: Quòd si nũc L. ille Brutus reuiuiscat, & hic ante pedes vestros adsit, non hac vtetur oratione? Ego reges eieci, vos tyrannos introducitis. Ego libertatem, quæ non erat, peperi, vos partam seruare non vultis: Ego capitis mei periculo patriam liberaui, vos liberi sine periculo esse non curatis.

Item, Hector occisus apud Vergilium, in secundo:

Heu fuge nate Dea, teq; his ait, eripe flammis,
Hostis habet muros, ruit alto culmine Troia.
Sat patriæ, Priamoq; datũ, si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent:
Sacra suosq; tibi commendat Troia penates;
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ deniq; ponto.

Item Polydorus in tertio.

Quid miserũ Ænea laceras: iã parce sepulto,
Parce pias scelerare manus, non me tibi Troia
Externũ tulit, haud cruor hic de stipite manat.
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.

Idem apud Euripidem in Hecuba, inquit: Sum profectus à profundis manibus, &c.

Eupolis. Ἐν δήμοις Eupolis, &c. *In comœdia, cui nomen id fuit inditũ. Eupolis autem erat veteris, cuius magna fuit licentia, comœdiæ scriptor.*

Horatius. 1. Sermone. 4.

Eupolis atq; Cratinus, Aristophanesq; Poetæ,
Atque alij, quorum comœdia prisca virorũ est.
Si quis erat dignus describi, q malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus multa cum libertate notabant, &c.

Submersus autẽ ille fertur ab Alcibiade, quòd quædam illius crimina carpsisset.

Aristides. Aristides, &c. *Hic in oratione quadã Rhetoricen defendit: & encomiõ canit introductorum quatuor, Themistoclis, Miltiadis, Cimonis, & Periclis.*

Prosopopœia. Prosopopœia, &c. *Hanc Priscianus reddit conformationem. Quæ est, quãdo alicui rei contra Naturam datur persona loquendi. De qua vide Ciceronem 4. ad Herennium. Idem patriam loquentem facit in Catilinã, inquiens: Nullũ iam tot annis facinus extitit, nisi per te, nullum flagitiũ sine te. Tibi vni, multorũ ciuium neces, tibi vexatio direptioq; sociorũ impunita fuit, ac libera. Tu non solùm ad negligendas leges & quæstiones, verùm etiam deuincendas perfringendasq; valuisti. Superiora illa quanquam ferenda nõ fuerunt, tamen vt potui, tuli. Nunc verò me totum esse in metu propter te vnum, quicquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum*

nullum videri contra me consilium iniri posse, quòd à tuo scelere abhorreat, nō est ferendum. Quamobrem discede atque hunc mihi timorem eripe: si verus, ne opprimar: sin autem falsus, vt tandem aliquandò timere desinam.

Et Ouidius 2. Meta. introducit tellurem ita loquentem:

Si placet hoc, meruiq́ue, quid ô tua fulmina cessāt
Summe Deûm? liceat perituræ viribus ignis,
Igne perire tuo, clademq́ue authore leuare.
Vix equidem fauces, hæc ipsa in verba resoluo:
(Presserat ore vapor) tostos en aspice crines,
Inq́ue oculis fumum, volitant super ora fauillæ.
Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officijsq́ue refers, quod adunci vulnera aratri,
Rastrorumq́ue fero, totoq́ue exerceor anno?
Quòd pecori frondes, alimentaq́ue mitia, fruges
Humano generi, vobis quoque thura ministro?
Sed tamen exitiū fac me meruisse, quid vndæ?
Quid meruit frater? cur illi tradita forte
Aequora decrescūt, & ab æthere lōgius absunt?
Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cœli miserere tui: circumspice vtrinque,
Fumat vterque polus, quos si violauerit ignis,
Atria vestra ruent, Atlas en ipse laborat:
Vixq́ue suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cœli,
In chaos antiquū confundimur, Eripe flammis,
Si quid adhuc superest, et rerū consule summæ.

Menãder. Menander fecit argumentum,&c. *Menander Poëta Comicus fuit. Gellius libro 17.c. 4. scribit ab eo relictas fuisse centum & octo, vel (secundum alios) centum & nouem comœdias, sed omnes ad nostra tempora non peruenerunt. Cæterùm, vt Menãder habuit φᾶσμα, ita ἔλεγχον in quo res erat: nulla autem vera, sed ficta p̃sona. Catanæus reprehensionẽ vertit, Aphthonius ait:* ὁ γὰρ ἔλεγχος πρᾶγμα μὲν, οὐ μὴν ἔτι καὶ πρόσωπον, *hoc est, Redargutio res quidem, non autem persona. Vt si quis illam introducat, & loquentem, carpentemq́; faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Erasmus introduxit. Agricola reddidit argumentum, quòd (vt ait Cicero ad Herennium) est res ficta, quæ tamen fieri possit, vt argumenta Comœdiarum.*

Passiua,&c. *A Prisciano passionalis appellatur, in qua passio, id est, commiseratio perpetua inducitur, vt quibus verbis vti potuisset Andromache, occiso Hectore fuit autem ea vxor Hectoris animo virili prædita, vnde à virili pugna nomen sortita.*

Moralis,&c. *In qua continentur mores, vt quibus verbis potuisset vti rusticus, cũ primùm aspexit nauim.*

Patroclus. Patroclo, &c. *Hic cum in patria cædem fecisset, in Thessaliam confugit ad Achillis patrem: Menœtij regis Locrensis filius fuit.*

Oui-

Ouidius primo de Ponto:

Cæde puer facta, Patroclus Opunta reliquit,
Thessalicamq́ adijt hospes Achillis humum.

Amicus fuit Achillis, & sub huius armis interfectus. Ouidius in epistolis:

Sine Menœtiaden falsis cecidisse sub armis,
Flebam successu posse carere dolos.

Achillis autem verba, quæ potuisset Patroclo interfecto facere, complecterentur passionem funeris amici, & morã de bello in Troianorum vindictam suscipiendo cogitantis.

Adfectum amicus occisus, &c. *Huius enim progymnasmatis vsus est, vt exercitij studio, personarũ omnium affectus imitari, aptasq́ue materiæ sensuum, sẽtẽtiarum, verborumq́ue formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, alia insipientis & irati. Alia timentis, gaudẽtis, lugentis, senis, iuuenis, viri, fœminæ, matronæ, scorti. Vide Emporium Sophistam.*

Amicus occisus, &c. *In Aphthonio habetur:* ἦθος γὰρ ἡ βουλή. πάθος ὁ φίλος πεσών. *Quintilianus libro sexto, capite tertio:* πάθος, *inquit, atque* ἦθος *ex eãdem natura sunt, ita, vt illud maius sit, hoc minus, vt amor* πάθος, *charitas* ἦθος: πάθος *concitat,* ἦθος *solet mitigare:* πάθος. ἤθη *mores sunt, quibus plerunq́ rusticos super-* ἦθος. *stitiosos, auaros, timidos, secundũ conditionem propositorum effingimus, mores eorum imita-*

mur, & ex his ducimus orationem. diuersum est huic, quod πάθος dicitur, quodq; nos affectũ propriè vocamus, & vt proximè vtriusq; differentiam signem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ simile.

Sunt qui ethopœiæ ponunt triplicem expressionem:

- *Morum, quam prolixiorem tradunt, vt ingeniorum, virtutum, vitiorum, Thrasonis, aut Tyranni.*
- *Naturaliũ propẽsionum inclinationũ φυσικῶς στοργῶν, hoc est, affectuum innatorum, vt amoris paterni in liberos, charitatis affinium, cognatorumq; inter sese.*
- *Affectuum leniorum, vt quum animos erigimus in spẽ aut lætitiam.*

Dicendi genere dilucido, &c. Σαφεῖ *perspicuo, de quo suprà in narratione, Macrobius quinto Saturnali. capit. 2. ponit dicendi genera. 4.*

Copiosum, in quo Cicero dominatur:

Breue, in quo Sallustius regnat:

Siccum, quod Frontoni ascribitur:

Floridum & pingue, in quo Plinius Secundus luxuriatur.

Plura dicendi genera profert Erasmus primo Copiæ, cap. 123.

Tri-

Tribus temporibus, &c. *In Præsenti instantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recensentur. In præterito potissimùm ea congeruntur cum infortunijs parentum vel maiorum. In futuro rerum euentus, malorum fines adducuntur, vel consilia, quorum ratione tantis malis succurri possit.*

Niobe, &c. *Hæc Tantali filia, Pelopis soror, Amphionis vxor. Fuit autem fœcundissima.*

Hinc Iuuenalis ait Satyra.6.

Atq; eadem scropha Niobe fœcundior alba.

Quæ secundum Diodorum Siculum 5. Historiarum, septem filios, totidemq; filias: secundum Ouidium in Metamo. septem filios, Ismenon, Sipylum, Phœdimum, Tantalum, Alphenora, Damasichthona, Ilionea: secundum Bocatium libro quinto cap. trigesimo primo, quatuordecim habuit. Vide Gellium, libr. 20. ca. 6. Homerum Iliados vltimo.

Sed infelicem me, &c. *Fabula Niobes significat mulierum superbiam exitiosam esse. In summum enim illa malum incurrit, vt Niobes mala prouerbialiter maxima dicerentur, & acerbissima; quæ passa fuit, q se Latonæ præposuisset. Etenim apud Ouidium:*

Quis furor auditos, inquit, præponere visis
Cælestes, aut cur colitur Latona per aras?
Numen adhuc sine thure meum est?

Orta ex Tantalo, &c. *Vnde Tantalus ab* Tantalus.

Oui-

Ouidio dicitur. Tantalus autem, Iouis & Plotes filius, Rex Phrygiæ ditissimus. Vnde Tantali talenta abierunt in prouerbium. Primò fortunatus fuit, deinde cùm deorum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos. Ouidius secundo amorum eleg. 2.

Quærit aquas in aquis, et poma fugacia captat
Tantalus: hoc illi garrula lingua dedit.

Porrò Tantali fabulam paucis explicat Petronius, inquiens:

Nec bibit inter aquas, nec poma natātia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & siccò concoquit ore famem.

Huius genus, &c. *In similem, inquit, parentis calamitatem incidit. Quemadmodum ab initio pater fœlix erat Tantalus, ita ego beata. Iam ego misera: sicut & ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictum quasi ταλάντατον, hoc est, infelicissimum. Huius supplicia adeò grauia, vt prouerbio locum fecerint, Tantali supplicia, & Tantali Lapis.*

Latona. Latone, &c. *Hæc Cæi Titani filia, Apollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, vt à matris nomine Apollo Latoides, & Diana Latois.*

Vnde Niobe apud Ouidium Metamor. sexto:
Quoque modo audetis natam Titanida, Cæo
Latonam præferre mihi, cui Tantalus author,

Cui licuit soli superorum tangere mensas?

Atque contra sententiam Ouidij, Didorus Siculus.lib. 6.dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam &c. *Nioben præ nimio dolore in saxum vel marmor conuersam aiunt, innuẽtes, maximo dolore eam diriguisse. Ouidius in Metamor.*

Diriguitq́; malis, nullos mouet aura capillos.

Idem in epistolis.

Quæq́; superba parens saxo per corpus oborto,
Nunc quoq́; mygdonia flebilis astat humo.

A Statio in syluis Sipyleia mater appellatur, quoniam facta saxea, turbine venti.
In Sipylum rapta est, vbi fixa cacumine mõtis.
Liquitur, & lachrymis etiam nunc marmora manant.

Sensus vitæq́; expers, &c. *Fabula Niobes hoc habet verũ: Niobe fingitur ex homine conuersa in lapidem, quoniam imaginẽ lapideam supra natorum suorũ sepulchra posuerat. Quod Palæphatus se vidisse scribit.*

ETHOPOEIARVM exempla.

ARGVMENTVM.

Quænam verba Gerhardus Nouiomagus ex lipothymia ad sese rediens olim, potuisset dicere, cuius Vitebergam profecturi caput, latrones securi diffiderãt, ipsum apud Brunonis vicum Gerhardus Nouiomagus.

cum

cum humi ſtratum ſpoliauerant, & fugitiui mortuum credentes, in ſylua reliquerant.

A PRÆSENTI.

Vetus illud dictũ: Nemini fidendum eſſe, niſi cum quo prius modium ſalis abſumpſeris, eſſe veriſsimum experior: quos fidos itineris comites arbitrabar, ij crudeliſsimi ſicarij iugulum mihi petierũt, multisq́; vulneribus inflictis, ſyntecticum reliquerunt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus inuigilando perſuaſum habebam ſtudioſis hominibus tutam vbiq; profectionem patere. Credebam Horatio, qui ſcripſerat integros vitæ ſcelerisq̃ue puros, non egere Mauri iaculis, nec arcu, ſiue per Syrtes, ſiue per inhoſpitalem Caucaſum iter eſſent facturi. At ego, licet non apud Scythas ἀνθρωποφάγους verſari videbar, ſed apud homines (quos à germana charitate non alienos ſperabam fore) Germanos: tamen longè prudentius feciſſem, ſi noſtri (quo friget omnis charitas) ſeculi tam impunitam peccandi licentiam ante oculos mihi poſuiſſem. nec ſolus, neq; inermis profectionem hanc inſtituiſſem. Iam ſecura nimis imprudentia mihi nocuit, qui ſtratus humi, ſanguine meo terram hãc intingo herbasq; coloro. Nunc maximo periculo meo cautior factus, tãdem diſco, nuſquam tutam eſſe fidem, vbiq; rapto viui, nõ hoſpitem ab hoſpite tutum. nec generum à genere. Sed quid deploro? Quin libenter ego, quã de-

licta fortasse mea promerunt, calamitatem patior, æquioreq́ animo iniurias fero? Sed vtinam caput illæsum et integrum esset, vt bonarum disciplinarum capax à rationis amussi nunquam deliret: Vtinã in hoc casu Cœneus ille Perrhæbus fuissem, & hoc mihi donatum, vt nullo ferro sauciari potuissem. Eheu quàm plagam profundã, quàm vulnus altum sentio, quod pacis semper amans ego, præter meritũ accepi, & ab illis, quos beneficio prosequebar, quos amicos atq; fidos incognitarũ mihi viarum duces amplexabar, pro quorum incolumitate incolumis ipse hoc corpusculũ amittere non detrectabam, eorumq́ inopiam mea qualicunque rerum copia subleuare (si modò postulassent) minimè grauatus fuissem. Id quod è bonarum literarũ studio semper addidici facere, nec ego vnquam pecuniæ seruus, congestis vndique saxis indormire solitus, neque tanquam sacris parcere, quæ tortum digna sequi potius, quã ducere funem. Sed ô perfidam pecuniam, & sacram auri famem, quid non mortalia pectora cogis? O mores, ô tempora. Pauca licet portes argẽti vascula puri:

Cœneus.

Auaritia.

Nocte iter ingressus gladiũ, contumq́ timebis,
Et motæ ad lunã trepidabis arũdinis vmbram.
Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones.
Hos etiã de media luce surgere, testimonio fuerit calamitas mea, quæ est euidenti argumento,

quàm

quàm fragilis, & quantis vita nostra periculis sit obnoxia. Omnis mea, qua valdè gloriosus iã pridem effulgebam, dignitas hic, ad nihilum ferè iacet redacta. Gloria mea quasi flos agri propemodum demissus, flaccessit. Quid ergo sumus aut quidnam victuri gignimur? ordo quis datus, aut meta quàm mollis flexus? Deũ immortalem, quot periculorum genera vita nostra indies insidiantur? Quot accidunt casus, venena, naufragia, cædes, pestes? Alius acini granum glutiens, præfocatus interijt. Fuit, quem potus cum lacte pilus strangulauit. Fuit, cui stiria gelu durata, delapsa tecto subitum attulit exitiũ. O lubricas igitur res mortalium, & hominem verè bullam.

A PRÆTERITO.

Homo bulla.

O nimiam hominum teterrimorum crudelitatem. O meam insignem imprudentiam atq; securitatem, qui omni prospera atq; tuta mihi persuaseram, in hac tanta mala incidi, hic vulneribus cõfectus, atq; pulueribus obsitus iaceo, amici gloria magna, parentes honores summo claruerunt Hic miserabiliter iaceo, qui iam olim in gymnasio Louaniensi clarum nomen atq; decus laborum meorum atq; virtutis beneficio consecutus fueram: celebris poëta, celebrior orator, celeberrimus Theologus salutatus. Hic flebiliter iaceo, quem Episcopus Traiectensis D. Philippus, nobilissimo Burgundiorum sanguine

guine procreatus maximis honoribus affecit, tot muneribus optimis, tot sacerdotijs pinguibus exornare nunquam intermisit, qui tot Heroas atque principes amicos bonarum literarum cultu, vitaq; sanctimonia mihi deuinxeram, vt cælum citius ruere, quàm in hanc fatalem ærumnam me putauerim iri præcipitatum. Sed quorsum ista mihi? ô res humanas variabiles, ô vanitatem rerum, & inconstantiam.

A FVTVRO.

Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quàm dolorem minuunt. Vnũ restabit, vt supplex ad asylũ Dei Opt. Ma. confugiam. Hic est vnica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor, atque precabor, vt me liberet ex hoc tanto malo cõsolator optimus. Cuius diuina prouidentia ad nostri emendationem atq; salutem, omnia fieri permittit: ille Pharaonem, ille alios indurauit, & ad affligendum sibi dilectum populum sæpius instigauit. Ille rursus Tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miserijs insontem gregem eripuit: in hoc fortem apparere, in hunc vnum spem erigere, præsentissimum ærumnarũ cunctarum remedium est.

Quo posthabito, rebus in hũmanis mentem occupatam habere, magis erit dolorem augere, quàm mitigare, aut omninò tollere.

ALIVD.

Aa QVÆ

QVÆ VERBA HERCVLES, Eurysthеo sibi imperante, potuisset facere.

A PRÆSENTI.

Multi sunt infortunati, sed nemo magis, quã ego sum, infælix. Qui miser, quarta natus luna, calamitates varias & plurima mala patior.

A PRÆTERITO.

Non sufficiunt, quæ retrò actis annis animo fortissimo tuli. Quæ nouerca Iuno mihi præparauit. Hæc serpentes immisit, quæ me puerum in cunis occiderent. Mox Eurysthea stimulis nouercalibus impulit, vt in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleret. Varijs igitur tempestatibus ego iactatus, fœdantem peregrino templa cruore Busyrin domui, &c.

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu
Non cadere Antæo, nõ crescere profuit Hydræ
Non ceruam volucres eripuere pedes, &c.

A FVTVRO.

Sed quis finis, quis modus Eurystheu furoris atq; tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate confecto? Manliana atq; Phalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quàm Lycha vestem à Deianira missam huc pertulisti, nimirũ Iunoni gratam, mihi pernitiosam futuram, imbutum veneno Lernæo, munus est, vnde nouam pestem profluxuram video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis neq; armis, pulmonibus errabit

rabit, ignis edax imis, & per omnes pascetur artus. Vide Ouid. 9. Metam. Et Claudianum in præfatione lib. 2. de raptu Proserpinæ: Virgiliũ Æneid. 8.

ALIVD.

QVALIA VERBA DIVES ad Inopiam redactus posset facere.

EXORDIVM EX PLAVTO sumptum.

A PRÆSENTI.

Multa mihi in vnum locum confluunt incommoda, quæ meum pectus pulsant, simul multiplex ærumnam exercitã habet paupertas. Vbi spes meas collocem, nõ habeo. Nunc tandem experior infelix, omnes modis omnibus, qui pauperes sunt miseros viuere. Quid enim me hercule, nõ miser est homo, qui ipse sibi quod edat, cogitur quærere, & idipsum ægrè inuenit? Longè miserior, qui & ipse quærit, et nihil inuenit. Omniũ miserrimus, qui cũ esse cupiat, quod edat non habet. Huius farinæ sum ego miser, qui Cræso iamdudũ felicior habitus, iam autem Codro pauperior, atq; Leberide nudior, nõ possideo, vbi pedem ponam. Etenim omnia vel hostis abstulit, vel incendium absumpsit.

A PRÆTERITO.

Florentissimo iampridem mihi, diuina quasi virgula suppetebãt omnia. Et diuitiarũ copia

la pendens, quod leuius videbitur, eligam. Longe melius arbitratus fore, vt mihi mortem consciscam, quàm vt in paupertate viuam, aut ad turpe compendium me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno consilium dedit, amplectar:

In mare fluctiuagũ, ne me p̃mat aspera egestas,
Præcipitabo, altis desiliamque iugis.

Quid? Mors vltima linea rerum, quæ nihil sentit: quod autem nihil sentit, nihil ad me, &c. Gellius lib. 2. ca. 8.

ALIVD.

QVALIA VERBA DIXERIT Hecuba post excidium Troianum.

Fuit autem Hecuba Cyssei Regis Thraciæ filia, vnde Cysseis vocatur. Verg. in sept. Hecuba.

Cysseis pugnans tædas enixa iugales.

A PRÆSENTI.

Fortunam Euripum, siue æstuariam non iniuria vocatã, reipsa iam infelix experior. Quæ statu beatissimo gloriabar, Regis filia, Regis vxor, pulcherrimorum atq; fortissimorum heroũ mater, iam in tantas, quantæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi. Fortuna me sublimius euexit, vt illusura grauiore casu præcipitem daret. Vtinam in humili aut obscuro loco nata, aut crudelissimi Scyronis filia fuissem, sic æquiore animo, quæ patior, ferrem. Promeritam enim genitoris pœnã

in me quoque deriuatam arbitrarer.

A PRÆTERITO.

Sed in fatis esse video, vt eius generis, in quod ascita sum, discrimina subeam, eiusq; malorum particeps fiam, Socer Deos iratus habuit. Glos monstris marinis exposita. Maritus occisus à Pyrrho. Filius fortissimus ab Achille. O me miseram, quid Polidorũ, quid Parin, quid Troilum, quid Helenum, quid dulcissimam filiã Polyxenam ad patris sepulchrum iugulatam commemorem? O me infelicem. Vtinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatẽ tot liberos peperissem.

A FVTVRO.

Sed quid lamentor? Multò consultius fuerit Deos precari, vt in aliquod sensu carens, aut in rationis expers animalculum me transformẽt. Quamuis ærumnarum miserti Dij me exaudierint, & in canem mutare decreuerint: tamẽ ego, quod humana voce non potero, id latratib. assiduis deplorare non sum cessatura.

ALIVD.

QVÆ VERBA TAVRORVM cornibus alliganda protulerit Antiope.

Quæ Nyctæi in Lesbo regis filia, vnde Nyctæis appellatur, vxor Lyci Thebanorum regis: Peperit ex Ioue Zethum & Amphionem, va-

riat

rias ærumnas experta, Circe in montem abducta, vt taurorum cornibus ardentes tædas habentibus suspensa interficeretur. Persius Satyra prima.

Antiope ærumnis cor luctificabile fulta. Antiope.

A PRÆSENTI.

Quænam in terris fœmina poterit viuere, quæ tantis malis iactetur, quãtis in præsentiarum ego, cuius luctus miserabili prouerbio locũ facit? Omnium beatissimam me fore putabam, quæ regina duos Ioui. Opti. Max. filios peperissem: Alterũ à Diana dilectum, venationib. illustrem, alterũ artis Apollineæ peritissimum, qui non solũ Deos atq; homines, sed etiã feras & saxa testudinis cantu permouere potest. Quæ duo charissima pignora iam nõ amplius videre, nec amplecti datur, sed heu mihi, genere mortis teterrimo iam dilaceranda, cogor relinquere.

A PRÆTERITO.

Vtinam ego nunquam fuissem in hãc lucem edita. Quid mihi profuit regis filam, quid regis vxorem, quid ab ipso Ioue grauidã fuisse? Quorum omnium, quò maior gloria præfulsit, tantò casus grauior, & acerbior mihi modò calamitas insurgit. O fors fortuna, vt nunquam perpetuò es bona. O quàm potens, quam variabilis, Tantùm iuris atrox quæ tibi vendicas.

A FVTVRO.

Caterum quid prodest fletibus indulgere?

Quin potius ad Deorum auxilia confugio, supplicitèr oratura, vt oppressæ subueniant finemq́ malorum faciant. Sed qui propiores estis vicini, succurrite: O populares auxiliamini, & ærumnas meas commiserescentes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite.

ALIVD.

QVÆ VERBA ANDROMAche captiua, patrio solo euerso, & marito occiso, potuisset dicere.

Andromache. *Erat autem Andromache vxor Hectoris, & Eëtionis filia, Regis Thebarum in Cilicia. Vnde Ouidius in tertio de Arte ait: nunquam Thebais Hectoreo nupta resedit equo.*

Homerus Iliados sexto:

Ἀνδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἠετίωνος:

Filia magnanimi fuit Andromache Eëtionis.

A PRÆSENTI.

O me miseram, quæ diuitijs & honore sidera iam pridem adibam, nunc maximas in ærumnas præcipitata sum. Omne mihi gaudium, omnis voluptas, omnis deniq́ vitæ iucunditas est erepta. Solus me dolor assiduus excruciat, continuus mœror exhaurit, perpetuæ lachrimæ cõsumunt, enecor deflendo fortissimum, meiq́ amantissimum Hectorem maritum, extinguor lugendo filium dulcissimũ, quem pater ipse Scamandrion, alij maluerunt Astianacta, quod vr

bem tutaretur, vocare. Quibus occisis omnem spem amisi, vt orbata iam nihil superſit, niſi ſuſpendio arbor deligenda.

A PRÆTERITO.

Fatalis quadam neceſſitas incumbit mihi, et adamantina ærumnarum catena traxit, vt in ipsiſſimam malorum lernam inciderim. Quippe, vt modò Troiam Græci, ſic olim Achilles patriam Thebas euertit, patrem Eëtiona ſuſtulit ſeptemq́; vno die fratres interemit, et precio matrem redemptam, ante paternas ædes interfecit: vbi pater olim ac fratres beati regnârunt, ibi nunc ingens ſolitudo, fruticeta, pecorumq́ue ſunt paſcua. Et Troia iam in cineres conuerſa, cum marito filius occiſus, vt nihil ſolatij reſtet, vel apud amicos vel affines: quò igitur infœlix me conferam? quò locorum abducar captiua? O vtinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuiſſet, aut tellus ima dehiſcens, ad vmbras me pallentes adegiſſet.

A FVTVRO.

Sed cur me luctu macero? cur non potiùs ad victoris pedes prouoluor, enixè rogatura, ne in miſeram nimium ſæuiat, tot alioqui malis oppreſſam? Ah quàm vereor, ne victoria forſitan inſoleſcens ille mihi grauiter ſit inſulturus, vt mors potius, quàm vita ſit exoptanda.

IDEM argumentum Sophiſta Libanius tractauit, ab Eraſmo Roterodamo Latinũ fa-

ctum, cuius verba non piguit asscribere.

QVAE DIXERIT ANdromache, interfecto Hectore.

DECLAMATIO.

Andromache.

Euenit quod timebam, & verba mea despiciens Hector, ad optima hortatam esse cognouit. Admonueram, vt sibi parceret, ille verò cōtrà, suam salutem vilem habuit, ergo extinctus est, non meis, proh Dij, in manib. verùm ab Achille. Quod ille occubuit, hoc est, interijsse Priamū, Hecubam fratres, hunc ipsum puellum, me ciuitatem omnem. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur posthac seruabitur? Interierunt, occiderunt omnia facta sum mulierum infœlicissima. Quāta me fœlicitate, cuius gustū modò dederat fortuna, spoliauit. Erāt mihi in regijs pater ac mater, tum fratrum chorus, nitidaq; ac lauta omnia. Accedebat ad hæc aliud maximum omnium coniunx, Hector bellator insignis. Spectabar, beata dicebar. Et si quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice adijciebat imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter consenescere. At non passus est sæuus iste Achilles, quē quidem in meum exitiū produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidauit fratres, seruitutem matri iniecit. Deinde restituta est, ac ne ea quidem

superest. Et hæc grauia quidem, verum tu tolerabiles reddebas ærumnas Hector, atq; vnus præstabas omnia, & quibus eram orbata, ea rebar adesse per te. sed occisus es, accepisti vulnus, nos rapimur, perdimur, instant tristia, impendet periculum, imminet incendium. Videre mihi videor Troianos cædi, vxores per vim indignè tractari, liberos trahi, videre ferrum, videre flammam. Aperta est hostibus Troia, te haud ampliùs pro portis propugnãte. Ah puer, fortè prehensum te quispiam hostium ad turrim adiget. Strenuus erat pater, à te pœnas repetent Græci: Me forsitan occidet alia vis. Atque in hoc quidem fortunati erimus. At non cõtinget, seruitus me manet, & famulatus, plagæ, & in extremum vsq; æui, lachrymæ. Haud etiam scio an visura sim terram vnde nobis hostis iste aduenit. Mox etiam, quod acerbissimum est concubitum cogar pati eius, qui interimit Hectorem.

QVÆ DIXERIT MEDEA, suos mactatura filios.

DECLAMATIO LIBANII Sophistæ. Erasmo interprete.

Fuit & mihi mea ars auxilio, vt accepta contumelia, non tantùm angerer, sed & pœnas sumerem. Non ampliùs Rex Iason, non ampliùs Corinthiorũ potitur. Omnes opes subuertit corona, Medea.

rona, omnia velum perdidit, omnia conflagrarunt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulum dementiæ genus, quod ille de me nihil etiã subolet. Quid igitur? Sufficere hæc putabimus, ac præterea nihil requiremus? Minimè gentiũ, imò superest alia vindicandi ratio, superiore atrocior, nihil egens veneficijs aut arte clanculària, verùm animo præsenti virilìq;, & dextra, quæ facinus nullũ refugiat. Sunt liberi mortalium omnium impijssimo, et vocatur pater. Hoc è filijs solatium, vna cum ipsa appellatione illi adimemus. Haud quaquam me finit, quæ iusta sunt, expendere meorũ malorũ tum multitudo tũ magnitudo. Sed rationem ineunti mihi, pro quib. factis, quem fructũ receperim, omnia ad pœnã minora videntur. Æëta mihi pater erat isq; Scytharũ Rex tũ virginitas, & fama egregia, ac multi inter finitimos pci: demq; spes præsentib. bonis potiores. Appulit scelestus iste, neq; deos metuens, neq; homines reuerẽs. Atq; erat omnib. malis circumuallatus, & necesse habebat inuincibilia vincere, tauros ignem efflãtes, armatam aciem è terra prosiliẽtem, draconẽ peruigilem. Ac dignus quidẽ erat, qui in his omnib. vinceretur, vt ista cadẽte victoria, penes patrẽ meum esset potius, quã Æëtæ regnum ludibrio haberet vnius nauigij Dominus. At ego, quicquid est proditorũ scelere præcurrẽs, quicquid amentium stultitia superãs, familiares pro hostibus

stibus, hostes familiarium loco habui. Et contra patriam, ab alienigenis stabã. Porrò artem opposui naturæ ferarũ: extinctus est ignis tauri iugum duxerunt, cessit aratro solũ longe durissimum, sopitus apparuit Draco, id quod anteà nunquã, manu tenebam adhuc trementẽ Iasonem, ego porrò super hæc omnia nauẽ conscendi multis magnisq; persuasa pollicitationib. sacramentis meis ipsius beneficijs: accepit & beneuolentiæ meæ argumentum, & Ioculus, vbi Rex Pelias inimicus senex, ab ijs, quas genuerat, discerptus est, iuuentutis spe, vltro se fraudi tradens. Et huiusmodi quidem mea in Iasonem, partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt. Græcia verò cuiusmodi? Corinthũ vidit: & Creontis imperiũ, ac de Glauce audiuit. Cæterùm nulla habita ratione eorum, quæ fecerã, vxorem duxit, cùm ex me liberos haberet, me viua vidit nuptias, atq; illa omnia exciderunt animo: præq; imperij cupiditate, mea merita neglecta sunt. Atqui ne ista quidem sufficiebant, insuper expulsa sum, cõtumelia affecta sum, minis onerata sum, hæc quidem iustam indignandi causam præbuerunt, artem verò effugij tantùm gratia tenebam, & hactenus suffecit. Incedamus iam, & per aliqua, quæq; licet eamus. Feri Medea filios, macta filios Iasonis, viri scelerati, imperij patris, hospitis mali. Ne quid te rerũ omniũ reuocet, non natura, non gestatio, nõ par-

tus

tus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma, plectatur Iason in filijs: hi verò hostium nomine plagam recipiant, non eripiant eos cognati Glaucæ, neq; iram in illos euomant. Atrox equidem facinus, sed ad priùs illud consequens. Contra naturam impiè agemus? At istud olim ausa sumus. Fratris cædes ad liberorum cædem deducit. Eiusdem est & hoc animi, eiusdē dexteræ. Obsecro filij, sub ensem venite, hic in vos per me adigēdus est. Enimuerò si probus ille fuisset, nihil horum, bonæ formæ, bona figura corporum, sed patris imaginem referunt. Id facit vt occidam libentius. Hi quidem igitur mox iacebunt. Ego verò e sublimi medioq; aëre scelestum aspiciam. Atq; ille gemens, et nihil non faciens, vociferabitur quidem, me verò nequaquam attinget. Eiusmodi Draconum iugo freta vehar. Supra Athenarum verò vrbem ingrediens, inde cruciatum spectabo.

ALIVD EXEMPLVM.

Quænam dixerit Cornelia, cùm audisset victum à Cæsare Pompeium. Vide Plutarchum in vita Pompeij. Item, Quæ Cleopatra ad Antonij sepulchrum. Vide Plutarchum in vita Antonij.

DESCRIPTIO.

ΕΚΦΡΑΣΙΣ.

De-

Descriptio est oratio oppositiua, quæ narratione id, quod propositū est, diligenter, velut oculis subijcit.

Describuntur autem
- Personæ,
- Res,
- Tempora,
- Loci,
- Bruta animalia,
- Plantæ.

Personæ, vt Homerus in Odyssea Eurybaten.

Latus erat humeris, ore ater, crin͂eque crispus.

Res, vt nauales pedestresque pugnæ, quemadmodum Historicus fecit.

Tempora, vt ver aut æstas, differendo, quòd multi proferāt in his se flores.

Loci, vt idē Thucydides, portū Thesprotarū χειμέριον, id est, hyemalē quamq; teneat formam dixit.

Describentes verò personas, à summis ad ima vsq; ire oportebit, id est, à capite ad pedes.

Res verò ab antecedētibus, & eis, quæ insunt ipsis, quæque ex ipsis solent prouenire.

Tempora verò & loca, ex eis, quæ ipsis continentur.

De-

Descriptionum autem alię sunt,
- Simplices, vt quæ pedeſtres vel nauales explicāt pugnas.
- Compoſitę, vt quæ res pariter temporaq́; coniungunt, velut Thucydides, quę nocturnā in Scilia pugnam deſcribit. Simul enim & pugnā, quomodo facta ſit, & nocte quomodo gerebatur, cōpræhendit.

Oportet autem deſcribentem dicendi figuram vti tenui, & multiplicib. orationem variare ſchematibus, prorſusq́; res imitari, quas deſcribit.

DESCRIPTIO ARCIS *Alexandriæ.*

Arces quaſi arctrices

Arces in vrbibus, ad publicum præſidium, atq; munimenta ſunt conſtitutæ, veluti vertices vrbiū, hoſtiumq́; arctrices, firmāturq́; non magis ipſæ vrbibus, quàm ipſas vrbes tuentur. Athenienſiū autem arcem, media Athenarum cōplectitur regio. Cæterum Alexander ſuę vrbi, quæ ab illo cognomentum accepit, arcem conſtruxit, quam iuſtius Acropolin appel-

appellare licet, quòd in vrbis extremo & excelſo poſita ſit, quàm illam, qua multum Athenienſes gloriantur. Hinc autem ſicuti ſe habet, ita oratione quoque proſequemur. Cliuus quidem medio è ſolo extollitur, ingenti in ſublimi ſpatio ſe proferens, hunc arcem vocant. Propter vtraque hæc, & quòd hoſtes arceat, & quòd ſit in vrbis arce, id eſt, ſummo locata. Viæ ad ipſam du cunt duæ, ſed diſsimiles. Hac enim via eſt, illac verò patet ingreſſus. Mutatisq; proinde nominibus, idipſum quod ſunt vocantur. Pedibus hac ire licet, capaxque curruum eſt via. Illi verò, quæ curribus inuia eſt, additæ ſunt ſcalæ, gradusque ſupra gradum, ex inferiori in ſublime deducens. Neque priùs, quàm centenarium expleuerint numerum deſinentes, hic enim abſolutus numerus ſcalarum terminus eſt. Veſtibulum dehinc gradus excipit, cancellis mediocribus circumſeptum, quatuorque ſublimes, & maximæ columnæ, quæ vias omnes ad vnum deducunt ingreſſum. Columnis autem domus quædam eſt impoſita, multas mediocres oſtentans columnas, quæ vario colore conſpicuæ, eximium præbent loco ornatum. Tectum autem dietæ in rotunditatem circumactum ingentem multiplicemq; ima-

ginem complectitur rerum. Introeunti autem arcē, locus offertur quatuor eisdem æquis lateribus diuisus, proinde tota quoq; ædificij figura efficitur quadrata. Aula in medio est colūnis vndique suffulta, eam porticus excipiunt, & & eæ quoq; æqualibus distinctæ columnis, ita in medio dispositis, vt neutram in partem sint nihil quicquam deflexæ. Vnaquæq; autem porticus ad transuersam alterā finitur, & duplex est columna ad vtramque porticum diuisa, vt illa quidem desinat, hac verò rursūm incipiat. Addita autem porticibus introrsum armaria, quibus libri reconduntur, eaque semper, si cui vacet, aut libeat legere aliquid, patent, totamque velut vrbem ad Philosophiæ cultum adhortantur. Alia item loca sunt ad venerationem Deorum vetustorum instituta. Tectum porticuum auro distinctum, vertices columnarum ære fabricati, auroq; supernè inclusi. Neque verò aulæ simplex ornatus est, verùm alius atq; alius, quorum hic quidem Persei continet certamina, ille autem aliud. Media autem arce columna immēsa altitudine se profert, quæ locum ipsum facit illustrem. Haud enim in promptu quis quo pro-

grediatur, habet,nisi indicem viarum, hàc subinde respectet columnam. Quin & arcem ipsam terra mariq; conspicuam præstat. In vertice principia rerum, primaque elementa sunt expressa. Priùs autem quàm media transeatur, ædificium est quoddam, pluribus ostijs patens, quorum cuique à Deorum vetustorum aliquo est inditum nomen. Duæ hinc Pyramides lapideæ positæ, & fons profluens, Pisistratarum fonte haud paulò melior. Mirandum etiam id quoq; spectaculum, eò quòd eorum qui fabricati sunt arcem, velut vno tanto operi non sufficiente, numerum nominaque compræhendit, duodecimque pariter in ipso arcis fastigio conspiciuntur artifices. Descendenti autem ab arce planus offertur locus, stadio asimilis, idque ipsum loci est nomē. Alia item parte, alius quoque ad similia accommodus, verum illi & planitie, & magnitudine impar. Ceterū præstantior huius arcis forma, & ornatus pulchritudoq; maior est, quàm vt paucis narrari posit. Quod si quid prætermisimus, admiratiōe rerum in se rapientiū animum, est effectum. Sed & quæ pro magnitudine explicari non poterant, ea relinquere satiùs est visum.

SCHOLIA.

Descriptio — *Descriptio est oratio, colligens & repraesentans oculis quod demonstrat, vt ait Priscianus. Idem refert quosdã non posuisse descriptionem in praexercitamentis, quod praeoccupata sit & in fabula, & in narratione, in quibus etiam describũtur persona, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquẽtissimi viri eandem, vt ad ingenia exercenda commodissimam, tradiderunt inter progymnasmata, seorsimq́ue tractandum prodiderunt, non incongruum est eos imitari: Eras.* ἐνέργεια. *secundo copiae vocat* ἐνέργειαν, *cùm vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non simpliciter exponimus, sed ceu coloribus expressam, in tabula spectandam proponimus, vt nos depinxisse, non narrasse, lector spectasse, nõ legisse videatur. Id fiet, si prius ipsi totam rei naturam, omnesq́ue circumstantias ac velut faciem animo lustremus: deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, vt quã maximè reddatur euidens, perspicuaq́ue lectori*

Ea constat descriptione { *Personarum, Locorum, Temporum, Rerum.* }

Oratio expositiua, &c. *Sic reddidit Catanaus, Aphthonius enim vocat* λόγον περιηγηματ-

ματικὸν, ἀ περιηγέομαι, quod narro est, vel expono vnde & περιήγησις.

Personæ describuntur, &c. *Persona descriptionem, προσωπογραφίαν appellat, fit cùm depingimus personā amantis, luxurosi, auari, voracis, temulenti, somniculosi, inuidi, sycophantæ, parasiti, lenonis, garruli, aut gloriosi ostentatoris, vt si velis non diuitem, sed pecuniosum ostentatorem describere. Iste, inquies, qui se dici diuitem, putat esse præclarum, primùm hunc videte, quo vultu vos intueatur, nónne vobis videtur dicere. Darē si molesti non essetis? Cùm verò sinistra mentē subleuat, existimat se gemmæ nitore, aut auri splendore aspectus omnium perstringere. Cùm puerum respicit, alio nomine appellat, deinde alio atq; alio. Heus tu, inquit, veni Sannio, ne quid isti barbari perturbent; vt ignoti, qui audiunt, vnum putēt, elige è multis, &c. Vide Ciceronis notationem ad Herennium quarto. A nonnullis alijs dicitur Εἰκὼν, imago, effigies.* προσωπογραφία. Thraso. Icon.

Vergilius in I.

Virginis os, habitumq; gerēs, & virginis arma
Spartanæ, vel qualis equos Threissa fatigat
Harpalice, volucremq; fuga præuertitur Hebrum.
Namque humeris, de more, habilem suspenderat arcum
Venatrix, dederatq; comam diffundere vētis,
Nuda genu nodoque sinus collecta fluenteis.

Latus erat humeris, &c. *Verba sunt Vlysis ad Penelopen, Odyssea, 19. Ille se Cretensem esse simulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Vlysse, habitum eius describit, & amicos, in quorum numero Eurybatem praeconem fuisse recenset, qui*

Γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος.
Rotundus humeris, nigricolor & crispus crine. Aphthonius habet, γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελάγχροος, &c.

Describuntur res, &c. *Cùm videlicet id quod fit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus, vt auditorem, siue lectorem iam extra se positum, velut in theatrum auocet. Quam ab effingenda rerum imagine* ὑποτύπωσιν *Graeci vocant, etiamsi vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subijcitur, veluti si quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quaecunque talis fortuna recipit: Vtar enim Quintiliani verbis. At si aperies haec, quae verbo vno inclusa erant, apparebunt effusa per domos ac templa, flamma & ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorũ fuga incerta alij in extremo complexu suorum cohaerentes. & infantiũ, foeminarumq́ue ploratus, maleq́ue vsq́ue in illum diem seruati fato senes. Tum illa prophanorum, sacrorum-*

ὑποτύπωσις.

rumq; direptio, efferentium prædas, repetentiumq; discursus, & ante suũ quisq; prædonem cathenati, et conata retinere infantem suã mater, & sicubi maius lucrum est, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur euersio, minus est tamen totum dicere, quàm omnia. Vide Erasmum 2. Copiæ.

Naualis, &c. *Vt apud Actium Epiri oppidum, & promontorium, vbi Cæsar Augustus nauali prælio vicit Antoniũ: & naualis pugna D. Quintij Romani, & Democratis Tarẽtini, apud Liuium lib.6 secundi belli Punici.*

Pedestres pugnæ, &c. *Vt pugna Annibalis & L. Sempronij apud Liuium. 1. belli Punici. Apud eundem lib. 2. Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidem Annibalis & C. Flaminij ad Trasimenum lacũ. Item equestris pugna Iubellij Taureæ, et Claudij Aselli apud Liuium lib. 3. eiusdem belli. Vide Erasmum in prouerbio: Cantherius in fossa.*

Historicus, &c. *ὁ συγγραφεὺς per excellentiam, intelligit Thucydidem.*

Ver æstas, &c. *Verni temporis descriptionem habet Horatius Odarũ quin. Od. 7. Diffugêre niues, &c. Porrò temporis descriptionem, χρονογραφίαν appellant, Vnde non raro sumitur narrationis initium. Nonnunquã delectandi duntaxat gratia adhibetur, veluti quoties* Chronographia.

ties Poëtæ diem, nocte, maurorã, aut crepusculum exprimunt. Sæpiùs amplificandi causa assumitur. Vergil. 4. Æneidos.

Nox erat, & placidum capiebant fessa soporem
Corpora per terras, syluæque & sæua quiêrunt
Æquora, cùm medio voluuntur sydera lapsu,
Cũ tacit omnis ager, pecudes, pictæq; volucres,
Quæq; lacus latè liquidos, quæq; aspera dumis
Rura tenent, somno posita sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.

Loci, &c. *Huius generis est, quoties tota loci facies veluti spectanda depingitur, vt vrbis, montis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorũ, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci, quæ si vera sint, τοπογραφίας, appellari volunt, sin ficta, τοποθεσίας, vt ait Erasmus. 2. Copiæ.*

Topographia. Topothesia.

Portus descriptio.

Thesprotarũ, &c. *Thucydides libro primo belli Peloponnesiaci, Centum, inquit, quinquaginta naues velificantes Leucadis tendunt in Chimerion. quod est oræ Thesprotidis. Est autem portus, & super eum vrbs à mari distãs in plaustribus Thesprotidos sita, nomine Ephyre, iuxta hanc exit in mare palus, Acherusia cognomen nacta, à flumine Acheronte, quem excipit sinus Thesprotius ex Masside profluentem. Oraculis aũt fuit Alexander admonitus, vt caueret Acherusiam. Hinc in Italiam concesserat. Meminit huius rei Liuius lib. 8. ab vrbe condita.*

A summis ad ima, &c. *Vt si dicas: Totus animo et corpore monstrum est: Nam quacunque vel animi vel corporis parte contempleris mõstrum reperies. Ingenium excute, prodigium inuenies: Mores expende, vitã scrutare, omnia monstrosa cõperies. Oculos, os, vultum, totam deniq; corporis figurã inspice: quid aliud quam monstrum præ se ferunt? Linguam & vocem beluinam illam obserua: portentum dices. Pectus, ventrem, pedes cõsidera: quid aliud quàm bestiam pronũciabis? Hic si quis velit in singulis veluti depingendis immorari, satis apparet, quantum vbertatis sit accessurum orationi, vt ait Erasmus 2. Copiæ.*

Res ab antecedentibus, &c. *Vt si Carthaginem expugnatam velis describere, proferas omnia, quæ præcesserũt, deinde omnia, quæ in expugnatione contigerunt. Postremò, quæ subsecuta fuerunt. Hanc descriptionis speciem nonnulli vocant ὑποτύπωσιν, ab effingendâ rerum imagine.*

Nocturnam in Sicilia pugnam, &c. *Thucydides libr. 7. belli Peloponnesiaci.*

Quomodo gerebatur. &c. *Ancipiti scilicet prælio. Noctu quidem fulgebat luna, sed bellatores ita se inuicem conspiciebant, vt conspici ad lunam licet. Speciem corporis cernebant, familiarem ab alieno non discernebant. Et Pompeius cum Mithridate pugnaturus,* Pompeius.

tempus elegit dimicationi nocturnum. Ac aciem ita constituit, vt Ponticorum oculos aduersa Luna perstringeret, suis autem illustrem & perspicuum praeberet hostem, vt ait Iulius Frontinus lib 2.ca.1.

Figura tenui, &c. *De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto Oratore, & quarto ad Herenium. Alij figuras, alij formas, Gellius* χαρακτῆρας *appellat. Et Aphthonius* χαρακτῆρα ἀνειμένον.

Res imitari, &c. *Quemadmodum pictor formas rerum coloribus examussatim depingit: ita oportet eum, qui res descripturus est, excutere virtutes atque naturas earum circunstantijs expressas.*

IN EXEMPLVM.

Alexāder. *Descriptio est arcis Alexandriae, quam Alexander condidit per architectum Dimocratem. Vide Solinum ca.41. Ammianum Marcellum li.24. Plutarchum in vita Alexandri. Et Diodorum Siculum. Notabis multas secundum Ptolemaeum, Alexandrias fuisse. Alia super Tanaim in Scythia. Alia in Asia. Haec in Aegypto; quae in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorum. Sicul. libr. 2. de antiquis gestis. Liuium lib.8. Qui ait, ab Alexandro Epiri Rege conditam Alexādriam in Aegypto. Exordium autem ductum à conditoris cōsilio, arcisq; commoditate.*

Acro-

Acropolin, &c. *Ita vocarunt arcem, quasi summitatem urbis. Ibi enim solebant arces extrui. Et Graeci ἄκρον, summum verticē dicunt.* Acropolis.

Cliuus quidam, &c. *In locorū regionumque situm describendo, diligenter positionem eorum sequatur oportet, et orationem velut per loca circunferenti sibi, ut primum quodque occurrit, sic aptissimè primùm dicitur, authore Rodolpho Agricola lib. 1. ca. 23.*

Armaria, &c. *Alexandrini Musaei Strabo meminit, lib. 17.*

Persei, &c. *Sunt qui intelligant Philippi regis filium, de quo sic Liuius lib. Macedonici belli, 1. Nec Philippus segnius apparabat bellum, filium Persea puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui aetatem eius regerēt, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quae ad Pelagoniam sunt, mittit: Sciatum & Pepaaretū, haud ignobiles urbes diruit, &c. Sūt quibus libeat ad Persea, qui Iouis & Danaës filius erat, referre: Qui Medusam occidit, & Andromaden alligatā saxo liberauit. Prop. l. 2.* Perseus.

Andromade monstris fuerat deuota marinis,
Haec eadem Persei nobilis uxor erat.

Cuius gesta, quae Aphthonius vocat ἀθλήματα, Vide apud Ouidium 4. Metamorp. Vide prouerbium Erasmi: Gorgonem Perseus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore.

Quod deorum antiquorū nomina, &c.

Sunt

Sunt autem, iuxta quorundam sententiam, Deorum antiquorum nomina, Iupiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, Mercurius, Vulcanus, Vesta, Ceres: & tot, vt Apollonij recenset interpres. sunt a Græcis culti:

Ζεὺς, ἥρα, ποσειδῶν, δημήτηρ, ἕρμης, ἥφαιστος, ἀπόλλων, ἄρτεμις, ἑστία, ἄρης, ἀφροδίτη ἀθηνᾶ.

Pyramides. Pyramides, &c. *Elato in arctum tendentes, erant constructæ moles. Quarum nonnullæ tam fuerant altæ, vt miraculi loco fuerint. Vide Solinum, ca. 41.*

Pisistratarum fonte, &c. *Per Pisistratas vel* πισιστράτιδας, *intelligit Pisistrati nepotes, vel posteros, hoc est, Athenienses, qui pulcherrimum fontem habuerunt, nouem fistulis aquam fundentem. Vnde* ἐννεάκρουνον *appellârunt. Item* καλλιρρόην *pulchrè fluentem. cuius meminit Thucydides libro secundo belli Peloponnesiaci.*

Stadium. Stadium, &c. *Eius duplicem rationem Suidas tradit: Alteram qua intelligitur spatium, quod homo vnico spiritu, cursuque suo conficere potest, quòd nunc breuius, nunc longius, pro currentis aut robore, aut fragilitate redditur: Alteram, quæ Geometrica, qua vtuntur Cosmographi, cuius meminit Plinius libro secundo cap. 33. Continet sexcentos & viginti quinque pedes.*

EXEMPLA DESCRIptionum.

Descriptionem habes subitæ tempestatis, apud Vergilium in primo.

Apud eundem in sexto, Caci domus.

Diluuij, apud Ouidiũ 1. Metamorphoseos.

Inuidiæ, lib. 2. Famis 8. Somnij 11.

Ætnæ, apud Claudianum & Gellium lib. 17. ca. 10.

Iustitiæ apud Gellium lib. 14. ca. 4.

Arcis Tarentinæ, apud Plutarchum in vita Annibalis: Et Cleopatræ nauis in vita Antonij.

Crotonis apud Liuium libr. 4. belli Punici.

Cizici, apud Florum lib. 3. cap. 5.

Templi Ammonis, id est, Iouis Arenarij, apud Diodorum Siculum in gestis Alexandri.

Regiæ Psyches, apud Apuleium.

DESCRIPTIO HABITATIOnis sancti Antonij, apud D. Hieronymum, in Hilarionis vita.

Saxeus & sublimis mons per mille circiter passus ad radices suas aquas exprimit, quarum alias arena ebibunt, aliæ ad inferiora delapsæ paulatim riuũ efficiunt, supra quem ex vtraq; ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amœnitatis & commodi tribuunt. Hic psallere,

hic

hic orare, hic operari, hic fessus residere solitus erat. Vites & arbusculos plātauit. Areolā manibus suis ipse composuit. Piscinam ad irrigandum hortulum multo sudore fabricatus est. Erat aūt cellula non plus mensura per quadrum tenēs, quā homo dormiens extēdi poterat. Praeterea in sublimi mōtis vertice quasi per cochleā ascendentibus, arduo valdè visu, duae eiusdem mensurae cellulae visebantur, in quibus venientium frequentiā, & discipulorum suorum contubernium fugiens moratus est. Verum hae in viuo excisa saxo, ostia tātùm addita habebant.

DESCRIPTIO GYMNASTICA domus Reinhardi Lorichij Hadamarij.

QVod si nemo ringitur, aut sugillát, quòd Plinius omnem villae suae Laurentis formam situmq; calamo depinxit, quae (malum) insolentia fuerit, me naso suspensum, aut calumnijs procissum iri, si ad imitationem prudentissimi viri nouam meam, quam in patria, non venustatis, aut vanae iactantiae, sed vrgentis, quàm incendia fecerūt, necessitatis causa, modò fabricor, domum descripsero? Et cùm diuersis ab authoribus varia rerum etiam humillimarum genera videamus descripta, eademqúe extra omnem interpretantium malignitatem posita, quis, nisi Momo sit iniquior, mihi vitio dede-

dederit, quòd multorum honesta imitatu exempla secutus, ego Musam meam delineauero? Quæ longitudine multò spatiosior, quàm latitudine, propius aquilegium siue puteum ciuicum, Hadamariæ constructa videtur insula. Cuius lapideus quo vndique cingitur paries, altus est triginta duos pedes, crassius autē in fundamento quatuor, in sublimi tres. Duos in effossa terra fornices habet satis profundos, atque pro facultatibus capaces, fenestellas modicas ferratas in curuaminibus in recto sua continentes armariolia. Quorum prior terram quinque pedibus superemineus, hypogæum potest appellari, quod locus subterraneus, cellarum variarum, vt oleracea aut salsamentaria vicem explere possit. Inde ianua ducit in alterum muro discretum, qui paulò profundior, & à Sole remotior, vini apotheca est, saxo stratus & lacusculo, vnde si fortè ruptis circulis vinum effluxerit, commodum exhauriri possit exortus. Vtriusq; incuruo solario seni vnci grandes ferrei ex ordine sunt firmiter infixi, vt iniectis oblōgis perticis superimpositisq; tabulis constituatur pomariū, quod oporothecam vocare licet. In imo vtriusq; fundo terra fuit arenosa, alicubi etiam glareosa, ad tollerandam molem grauiorem incommoda, vnde complures proceræ simul ac crassæ sunt alni positæ, quibus aliæ transuersaria breuiores fortiter adfixæ, necnon grandiora saxa

con-

confertim fistucis impacta, firmamentum statuunt immobile, & quod negauit Natura, cõpensant arte, Duos admittunt ingressus, alterũ angustum, ex ipsis ædibus per compendiosum cochlidium descendentem, alterum multò laxiorem, per quem culearia dolia, magniq́ue cadi vinarij, cisiis aut curribus aduecti deuoluuntur: huius tergo satis robusto superædificata est turris hexagonia podio tenus lapidea, cum muro, cui adhæret, domestico sursum versum ducta, pari crassamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatem, ornatumq́ue reddit. Sinum à dextra recipit angulosum, ad flexos propaginis arcus idoneum. Ibidem planularum firmiorum ianua domus, à platea tribus erecta gradibus pandit atrium. In quo statim quatuor aliæ conspiciuntur. Quarum vna, quæ spectat Occidentem, hypocausto præbet introitum: quæ Septentrionem, culinæ: Rursus quæ Orientem, duæ sunt, altera deducit in cryptam, altera vergit in contignationem domus infimam. Principio gradibus quatuor ex atrio scanditur in æstuarium à culina muro separatũ, testudinis dorso prioris impositum, eò salubrius, quò magis sublimatum à terræ grauedinoso squalore, situq́; peminoso recedit. Ingredienti statim offertur sinistra lapideus aqualis. Ibidẽ pictus. ΟΥΤΙΣ *ille, conqueritur de hominum, quibus indies adficitur, iniurijs. Qui cùm nihil facit,*

accu-

accusatur omnia perperam facere. A dextra basi ferreæ suffulta fornacula, cuius præfurniũ peculiari ductu fumum trãsmittit in caminũ. Ex aduersa autem mensa non omninò rustica, incitegræ, vel abaco proxima. Nec procul in muro sunt repositoria, vbi cũ œnophoris cululli, calcesq́; reconduntur. Fenestris illuminatum est pellucentibus, in quibus, vt in alijs, refulgent Musarum, Patronorum atq; Mecœnatum insignia, cum primis eorum, qui aliquid opis absoluendo huic ædificio contulerunt. Solum asseribus abiegnis contabulatum est. Medium eius quà patet Meridies, in imam dictæ iam turris sedem excurrit, quæ non modò iucundum præbet hospitibus discumbendi locum, sed etiam omnia, quæ tribus in plateis geruntur, speculandi. Sedilia vndiq; disposita, non solùm id sunt, quod vocãtur: sed ita per ingeniosos àrcularios constructa, vt cistarũ vestiariarũ, linteariarũ aut etiam, si velis, scrutariarum, poterunt officio fungi. Circa easdem iconcularum variarũ peristromata siue tapetes ita picti sunt, vt verorum desideratorum esse loco possint. Quorum in superficie Bias ille conspicitur: Qui cum patriã eius Prienen hostes inuasissent, omnibus, quos modò sæuitia belli incolumes abire passa fuerat preciosarum rerum pondere onustis fugientib. interrogatus: Quid ita nihil ex bonis suis secum ferret? ego, inquit, vera bona mea mecum por-

inhibere, vel mitiorem, si volueris, auram admittere possunt. Quarum in confinio nugis uxoriis aptum loculamentū est, insertum muro: tali arte, vt si fures effregerint prima claustri repagula, non tamen quod charum maximè celatim asseruari velis, inuenirent. Solum atq; lacunaria respondent iis, quæ sunt in hypocausto. Coquina ab atrio cancellatis interstitiis discreta est. Vbi focus serratis ferramentis, clarii q; stipatus. Et per quod fumus exit (quod alij vocant infunibulū, Græci καπνοδόχην) spiraculū saxo constructum est. Cuius gremium in aspida curuatum, cacumenq; pedes aliquot altius tecto molestias omnes fumi, atq; scintillarū euomit in aëra, tantum quod carnario sufficit, relinquens. Et vitreæ fenestræ borealem nullam intemperiē admittunt. Propè quas inclusa muro capsa porrigitur, variis vsibus idonea. Hinc aquariolum, quam nonnulli lauatrinam appellant. Nō procul offertur locus tabulis abiegnis concinnatus, vbi tudicularum, frixoriorū, patellarum, veruum, catinorū, ollarum, ahenorū creagrarum, lebetū, consimiliumq; repositoria. Solum panimenti lithostroton est, vt etiā atrij. Ex hoc descensus est sex graduum in criptam. Quæ breui posticula fenestrisq; clatratis illustrata, triplicē in primis vtilitatem adfert. Etenim à dextra cū opaco baptisterio, colliquiisq; balineum habet vel asaminthū, ibiq; adiunctū

apodyterium. quod ita conditum, vt aliâs etiã penuaria cella possit esse. Nec deest anaclinteriũ quod ab alijs accubitũ appellatur. E regiõe gurgustium est equorum etiã vacerris, lignisq; recipiendis accommodum. Eius tabulatum, quam contignationem domus infimam appellaui, solerter aduersus incendia pauimentatum est. In id ex atrio gradiculis quinq; scanditur, & pedes decem à primo totius domus solario distat, cõmoditates totidem, quot locus inferior importans. Nam quà culinam spectat, Paedagium est seu potius famulorum cubile, cui adstructum orniotrophion, siue Gallinariũ, vt excubitorum alitum cantibus excitatae, surgant ad absoluenda pensa. Ex aduerso, vbi farinario, girgillis itẽ atq; rhombis est locus, scalae sunt, quibus ascenditur ad dictarum iam partium domus solarium primum, quod hoc modo complanatum atq; confectum est. Quernae complures validae trabes ex ordine, parum admodùm inter se distantes, ita muro sunt insertae, vt vtrinq; capita extrema ruderib. caementitijs obtecta, nihil emineant: Deinde earum lateribus in rimas tanquam sulculos duos vngues profundos diffissis, impacti sunt differtim paxilli sesquipedales, habentes vndiq; circumuolutos, regyratosquẽ septenos aut octauos funiculos longiusculos, nexos stramine, quod limo lutoq; tenacissimo perlitum, contortum atq; subactũ est.

Post-

Postmodo tectorium, omne lignum occultans, arenatum super inductum, cæmentitiumq́; pauimentum, cylindro coæquatum, certissimũ cõtra incendia tutamentum. Huic superstructa sunt, cum suis scimpodijs, & apparatu Musæ non dedecente, conclauia, quorum propria trabes & fabrica, lapidibus quadratis sectilibus suffulta, non attingit inferiorum lingua, vt incendij fortuitu suborti flamma subiectis nocere non possit. Circa eadem procestrion est, ex quo per murum transitus in æstuarium, inferiore maius, quod vel diæta, vel si voles, triclinium insigne, cum heliocamino poterit esse. Eius quoque ... inferioris, medium euagatur in turrim, quod non minoris commodi, quàm amœnitatis cœnaculum prædicari potest. Apparatus autem & dispositio ferè eadem, quæ substructi hypocausti. Diuersa tamen picturarum genera. Nam, vt reliqua trãseam, hic Aristippus naufragus coloribus effigiatus suis ciuibus enũciat, & suadet, vt eas possessiones filijs parent, quæ cũ naufragis enatare possint. Illic inter Reges Plato, Beatum terrarum orbem futurum prædicat, cùm aut sapiẽtes regnare, aut reges sapere cœpissent. Nec cubiculum (vt etiã cominùs insurgẽtium xysticorum possit esse capax) annexum, neque solùm dolatis asserib. sed aduersus ignes cæmentis obductum est. Prope scalas quas dixi, latrinæ secessum habent. Non

procul inde murum trabes duæ crassiores penetrant, & tantùm sublimi supra plateam extant, quantū ad anabathra, quibus in supremū solariū ascenditur, sustentanda sufficiunt. Quæ sunt extra domū erecta, quo maius spatiū intrinsecùs relinquant, nec incendia [illegible] orta locū peruium habeāt, vnde desuper cadant, aut ex edito delabantur in structuram sub[illegible]ā. Ad eadem ianua, transitusq; scansilis tā latus est, vt cum frumentario sacco rusticus expeditus, peruenire possit in granarium. Quod supremū vt recensui, solarium, eodem modo, & qua substructum ratione complanatum est. Omnes enim trabes, quantum fieri potui[illegible] [illegible]ra flammas integumentis & incrustationi[illegible] obtecta sunt. Earum tamen extrema capita, quibus tigni, quos alij vocant telamones, inseruntur, atq; ijs tectum quasi fulturis sustinetur, ignibus ita sunt obnoxia, vt vim patientibus facilè poterit succurri. Hoc in loco muri desinūt, tectūque succedit. Sed impositum est turri sesquipedextans ædificiolum amœnum, quod podiū vel exedram vocare libet. Id supplicijs validiorib. suspensum est, vndiq; fenestras habēs in quibus Sol nascitur conditurq;. Quòd si iuxta sententiam Horatij, Domus laudatur, longos quæ prospicit agros, hoc laudibus euehendum erit, cùm velut è specula totam ferè Hadamariā intueatur, latosq; prospectet campos, atq; nemuscula

cum-

cumprimis Trupeliana. Musis igitur destinatum, quæ cacuminib. delectantur. In eo cũ grãmatophylaciјs est bibliotheca, quæ totam Hadamariã ad bonarũ artiũ disciplinas inuitare videtur. Cuius in parietis spatio dormiens Alexander Iliadẽ Homeri sub puluino habet. Eius tectũ non fastigiatũ, vt in fine pinnaculum ostentat obaratũ. Subest tabulatum peristerotrophio non incõmodum. Atqui multò laxior ad eruiliam, auenamq; recipiendam contignatio tabulata est sub totius contiguæ domus tecto. Quod ipsum nõ coctilib. laterculis, aut lapideis tegulis instratum, sed pro tempore contextum hoc modo: Tigillis atq; scandulis adfixæ sunt validæ crates vimineæ, quæ luto tenacissimo constipatæ. atq; ita strictim condẽsatæ sunt, vt vtrinq; nihil appareat lignorũ. Huic cõspissato glutinamento stramẽtorum fasces ingesti, ligneaq; pala, sunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera sunt agrestia quidem, sed Musis tamen, operoso nullo splendore gaudentibus, non indecora, & durabilia satis, incendiorumqúe tempore multò conducibiliora, quã vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flãma parùm incõmodat, sed stramentitia tegumenta solummodò lambit, atq; raptim sine horrore magno depascit, reliqua tanquam vaporibus indurata crusta relinquit intacta. Atqui Vulcanus in hac magnam exercet tyrãnidem.

Etenim tota non modo corripit, & absumit, sed etiam auxilio venientibus terrorem incutit atque profligat. In aduersos enim fragmina candentia voluit, & crepitantibus flammis horrisonoq; fragore, tanquam igneam grandinem eiaculatur, hostiumq; more tela fulgurantia torquet, aufertq; pro spectũ, & auxilij spem omnẽ. Documento fuit ipsa Hardamaria, & stadiũ ab ea distans, Iosti Studei clarissimi Doctoris patria Elssa, per clandestinos Germaniæ vastatores nuper incensa. Vbi certa didicisses, vtrorumq; discrimina. Porrò medijs in flammis cũ circumsecùs omnia flagrarent, vidisses illa stare, magnoq; conatu se defendere, aut laborantia manus poscere: hæc autem ignibus superata non modò concidere, sed etiã (vt dixi) auxiliaturos in fugam crudeliter compellere. Hæc de domus tecto, atq; ijs, quæ sunt intrinsecùs. Iam si vacat, quæ forinsecùs, audi. Totus vndiq; murus leuigatus, ac dealbatus est. Coria raterũ atro distincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodũ tetragona videntur, inscriptionibus destinata. Primùm igitur, quod in turris medio conspicitur, talibus versiculis exornatum est, qui lachrymabile tempus, quo tota deflagrauit Hadamaria, domus hæc quoque reædificari cœpta, memoriæ produnt:

Diua redemptoris post incunabula Christi,
Mille ac quingenti cum quadringenta fuerunt
Anni,

Anni, mensis habēs cognomina Martis, et eius
Nuncia post decimam fatis lux quarta sinistri.
Solis & hac retinens à iudice nomen, & huius
Nona furens siccis ventis borialibus hora:
Qua sacer emisit verbum cæleste Minister,
Cùm caderet rapidis Hadamaria prodita flã-
mis.
Post domus hac anno reparari cœpta sequenti.

In supremis eius loci fenestris aurea Stoicorum illa sententia legitur: ΟΤΙ ΜΟΝΟΣ ΣΟΦΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ. *Qua mortalium, quorum infinitus vbique numerus Philargyria perditorum greges monent. longè pluris virtutem quam diuitias æstimandas esse, quòd harum gloria fluxa sit atq; fragilis, sed immortalis illa, quæ nec eripi, nec surripi possit, neque naufragio, neque incendio amitti: quæ præditi qui sunt, solos esse diuites, cùm soli possideãt res & fructuosas & sempiternas, soliq; (quod, authore Cicerone proprium est diuitiarum) cõtenti sint rebus suis. Duo reliqua in medio sunt eius muri, qui portam anteriorem, siue molarẽ spectat. Quorum priori tale tetrastichon, quod ipsa domus proloquitur, est insculptum:*

Quòd mihi sit nomen, quæris fortasse viator:
Siste gradum, tali carmine certus eris.
Huc Mecœnates quia dona tulere, quod ausus
Hæres me tenuis condere, Musa vocor.

Alteri, tale Sapphicon.

Ipse Reinhardi pater huc amissis.
Contulit prima lapides, nepoti
Debet hinc nostro domus ipsa longè
Charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimum id fuerit, quòd vicinorum testimonijs boni parentes, vel dixerint, vel fecerint memoratu dignum? Sub imis autem eius loci fenestris, longum, idq́ paulò rudius & grauius, ne possit aliorsum transferri, scamnum faginum est positum, vbi transeũtes viatores delassati quiescere, aut senes apricari, aut ciues Hadamarij considere possint, de rebus publicis tractaturi, aut animi demulcendi gratia nugas acturi, retiq́ue ventos (quod aiunt) venaturi.

DESCRIPTIO SAPIENtum, è Lucani libro nono desumpta.

Illa tamen sterilis tellus fœcundaq́ nulli
Arua bono, virus stillantis, tabe Medusæ
Concipiunt, dirosq́ fero de sanguine rores,
Quos calor adiuuit, putriq́ incoxit harenæ.
Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior hinc sanguis, & crassi gutta veneni
Decidit in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa caloris egens gelidum non transit in vrbẽ.
Sponte sua, Niloq́ tenus metitur harenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur,

Hinc

Hinc Lybicæ mortes, et fecimus Aspida inertē
At non stare suam miseris passura cruorem
Squamiferos ingēs Hæmorrhois explicat orbes
Latus & ambigue coleret qui Syrtidos arua
Chersydros, tractiq; via fumante Chelydri,
Et semper recto lapsurus limite Cenchris.
Pluribus ille notis variatam pingitur aluum
Quam paribus tinctus maculis Thebanus O-
phites.
Concolor exustis, atq; indiscretus harenis
Ammodites, spinaq; vagi torquente Cerastæ.
Et Scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
Exuuias positura suas: & torrida Dipsas
Et grauis in geminum vergens caput Am-
phisbæna,
Et Natrix violator aquæ, Iaculiq; volucres.
Et contentus iter cauda sulcare Phareas:
Oraq; distendens auidus spumantia Prester:
Ossaq; dissoluens cum corpore tabificus Seps:
Sibilaq; effundens cunctas terrentia pestes,
Ante venena nocēs, latè sibi summouet omne
Vulgus, & in vacua regnat basiliscus arena,
Vos quoq; qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Pestiferos ardens facit Aphrica, ducitis altū
Aëra cum pennis, armentaq; tota secuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros.
Nec tutus spacio est elephas, datis omnia letho,
Nec vobis opus est ad noxia fata veneno.

THE-

THESIS.

ΘΕΣΙΣ.

Consulta-tio.

THesis,id est, consultatio, est rei alicuius inuestigandæ per orationem consideratio,vel disquisitio. Consultationum autem aliæ ciuiles sunt, aliæ contemplatiuæ. Ciuiles sunt,quæ actionem habent ciuitati accommodatam,velut: An ducenda sit vxor an nauigandum, an muri faciendi? His enim omnibus ciuitatis status continetur. Contemplatiuæ verò, quæ ad solã animi considerationem pertinent, videlicet: An globosum cælum? an multi sint mundi? Hæc enim in vsum hominibus non veniunt,sed mente sola peruidentur. Differt autem Consultatio ab Hypothesi, id est, causa,quòd Causa definita est, Cõsultatio verò indefinita. Definitio autem fit Persona,re,causa & reliquis, vt muri sunt ne faciendi:perquisitio est,sine Persona. Quòd autem inuadentibus Persis Lacedæmonij consulunt,muro Spartam circundare,causa est. Personam enim habet. Lacedæmonios deliberantes: Rempub. murum Spartæ addere. Causam verò, inuadẽtes Persas. Prima aũt omnium præexercitamentorũ consultatio contradictionem, & solutionem, secundum quæstionem admittit. Diuidi-

uiditur ergo Thesis primùm in Ephodũ, id est, in prooemió, ex directo ad narrationem tendens. Quem aggressum prooemij loco pones. Hinc finalibus vteris capitibus legitimo, iusto, vtili, & possibili.

THESIS, AN DVcenda vxor?

AGGRESSVS VICE Prooemij.

SI quisquam omnia pariter laudare volet, is mihi matrimoniũ laudet. Demissum enim ex cælo est, ipsumq; rursum Cælũ Deis impleuit, eosq; procreauit, quorũ munere paternum hominib. tribuitur nomen, eisdemq;, quos progenuit, dedit rerum naturam tuendam. In terras aũt acceptum, reliquis omnibus originem dedit, quæq; singula natura sua fluxa caducaq; erant, ea stabiliuit posteritate, æternitateq; ipsis successione adinuenit. Primũ autem maximè ad fortitudinem, subeundaq; cõstanter pericula homines impellit. Quoniã enim vxores liberosq; defendit, pro quib. suscipiuntur bella, certum est eo quo ad sumenda arma hortatur, eo quoq; vt recti bellorum euentus subeamus. Quin iustos etiam nedũ fortes homines efficit. Cognationum enim necessitudines iuraq; tribuit quorum respectu metuq; ad inferenda iniuria

iuria homines coercet, itaq; iustitiā simul docet cum fortitudine. Sed & sapientes facit, quippe quibus charissimorum pignorum inijcit prouidentiā atq; curam, quodq́; maximè quis miretur, ipsam temperantiā secum adfert matrimonium, & in medijs voluptatibus modestiæ quoq; inuenit locum. Legem enim libidinib. præscribens, temperantiæ fine voluptates coercet. Quæq́; ipsa per se accusatur voluptas, eam matrimonio coniunctam laudamus. Si ergo matrimonium Deos dedit, & procreando posteritatem omnem firmat, si fortes itē iustosq́; fecit, & sapientes præstat & temperantes, quis est, qui nō pro virili quatenus possit, ipsū sibi putabit laudandū?

CONTRADICTIO.

Sanè, inquis, sed, calamitatum multarum matrimonium est causa.

SOLVTIO.

Fortunam mihi videris, nō matrimoniū accusare. Quæ enim aduersa hominib. accidunt, eorum fortuna est causa, nō matrimonium. At contrà q̄ læta matrimonium tribuit, ea certè nequaquā fortunę accepta possunt referri. Rectiùs ergo est matrimonij bona laudare, quā accusare mala quę ex ipsa afferūtur fortuna.

tuna.Iam verò si quis maximè humanorum casuum aduersa volet matrimonio asſignare,nihilò tamé idcirco magis fugiendũ erit. Num siqua reliquis in reb. nos offendunt,ea cótinuò nos ab ipsarũ cura deterrebunt? Agedum singulas excutiamus artes : omnes habent aliquid quod quis accuset. Agricolę procellis infestãtur,& per grandiné fame contabescunt:nó tamé,si quos tẽpestas offendit, ideo statim agros relinquunt,sed perseuerãt colere.Neq; nautę,si quid ex cælo accidit ipsis, cõtinuò post tempestatem dissoluunt naues,cessantq́; nauigare deinceps metu eorum,q̃ pertulerunt: Verùm difficultates fortunę tribuentes ad opes quas mari parauerunt, reuertũtur. Bella etiã pugnęq́; militantiũ absumunt vitã: non quia occumbunt aliqui,idcirco deserunt militiã, sed quia pugnantes ob fortitudiné laudãtur,hoc ipso etiam ꝙ ceciderunt, gaudẽt:& instanté fortunæ asperitaté prȩsenti glorię bono repẽdunt.Neq; enim ꝓpter mala meliora fugiéda sunt.sed bonorum causa & asperrima ꝑferenda.Nõné ergo absurdum est agricolas,nautas,ité & milites difficultates meliorũ gratia tolerare? matrimonium verò nobis auersandum putare, quia habeat aliquid ,quod offendat?

CONTRADICTIO.

Sanè inquis, sed viduitatem mulierib. puerisq; orbitatem affert.

SOLVTIO.

Mortis hæc mala sunt, hancq; nobis difficultatem circundedit Natura quam tu quidem accusare mihi videris, quod non homines effecit, vt Dij essent: accusareq; matrimoniũ, quod non Dijs mortales coniunxit. Quid insimulas matrimoniũ eorum, quorũ est apud mortem causa? Cur nuptiarum dicis, quod ipsius est naturę? Patere perire cũ, qui natus est quocunq; tandem pereat modo. Quid si occidũt homines, qui nati sunt, eademq; via coniugem viduam relinquũt, natosque ex se filios faciunt pupillos? Quid hæc matrimonij dices culpa fieri, quæ solùm ab ipsa fiunt Natura? At ego econtrariò orbitatem, viduitatemq; puto matrimonio resarciri. Mortuus est illi pater, eoq; nomine pupillus est, redditrur sus alium sibi matrimonium patrẽ. Itaq; hoc malũ nõ ex matrimonio prodit, sed matrimonio occultatur, fitq; matrimonium non causa orbitatis, sed abscondit potiùs ipsam & restaurat: Sic viduitatem quo-

quoque,quam obitu mariti attulit Natura,matrimonium nouis iterũ nuptijs immutat. Quam enim mors reliquit viduam, hanc rurſus matrimonium viro coniungit:atque velut conſeruator muneris ſui,ea quę dedit initio,ablata quoq; reſtituit. Auferre ergo viduitatem ſolet matrimonium,nõ facere.Pater quoque morte liberis orbatur, rurſumq́; alios matrimonio aſſequitur,fitq́; ſecundo matrimonij munere pater, cui id, ꝙ ſemel iam habuerat,paternũ nomẽ, erat ablatum. Quid ergo matrimonij bona in crimen ipſius conuertis? Videris mihi non arguere,ſed laudare nuptias velle. Quando enim enumerare nuptiarũ bona cogis,laudator matrimonij factus eo potius quàm repręhenſor,vituperansq́; matrimonium, vt recenſeamus, laudes ipſius adducis,cauſamq́; præbes munera ſua recognoſcẽdi nobis,eo ipſo quòd crimina tua refutamus.

CONTRADICTIO.

Eſto,inquis,ſed laborioſa tamen res eſt matrimonium.

SOLVTIO.

Verum,ſed labores quoque matrimonium ſoluit, & auferuntur per nuptias quæcunq; exercitos homines reddunt.

Vitæ tranquillitas est, cum muliere sociari: quantulum autem virum in thalamo vxori coniugi? iam quanta cum voluptate puer expectatur speratusque se profert, & in lucem prodiens, mox patrem appellat. Addicitur deinde arti alicui discendæ patrisq; fit laborum particeps. In concionib. exinde versatur, pascitque in senecta patrem, & prorsus in quodcunq; res ipsa poposcerit, aptum se expeditumq; præbet.

EPILOGVS.

Adeò nō est oratione recensere, quāta matrimonium deferat bona. Ingēs ergo res est matrimonium, & Deos procreans, & mortalibus vt Dij esse videantur, successione præstans: ac omneis qui nuptijs initiantur, instituit, vt iustitiam colant, temperantiam obseruent: quin & reprehensas alioqui voluptates, honestas facit. Idcirco plurimi faciendum esse matrimonium, inter omnia facilè constat.

SCHOLIA.

Græci Rhetores Thesin appellant quæstionē vagam, nullis circumstantiarum cancellis inclusam, Latini quæstionem infinitam. Cicero in Topicis, Propositionem. In Partitionibus, Consultationem. Priscianus Positionem dixit, vt,

An ducenda vxor, An colenda sit amicitia, An nauigandum, An bellum sit gerēdum, An discendæ literæ Græcæ.

Hypothesin autem vocant quæstionem finitam, quæ habet in quæstione certas personas loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in Partitionibus controuersiam, in Topicis causam appellat, vt sit ne Cæsari bellum suscipiendum aduersus Pompeium. An Syllæ administranda Respub. An Græcæ literæ discendæ destinato Theologiæ. An Cato tēpore belli ciuilis rectè duxerit Martiam vxorem. Vide Quintilianum lib. 8. cap. 5. Idem lib. 2. cap. 1. ait: Antiquis hoc fuisse ad augendam eloquentiam genus exercitationis, vt Theses dicerent. Et Cicero in Oratore ad Brutum: Aristoteles inquit, adolescentes ad copiam Rhetorum, in vtramq; partem, vt ornatiùs & vberiùs dici possit, exercuit. Rodolphus Agricola lib. 2. ca. 8. Thesin quæstionem vocat κατηγορικὴν, id est prædicatiuā, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut personarum concluditur, vt: An accedendum ad Rempu. Hypothesin, conditionalem, ὑποθετικὴν, vt: Sitne Socrati accedendum ad Rempub. Hypothesis.

MAGNAM autem habere θέσεις cum loco communi similitudinem. Sed hoc differūt quòd Locus communis ad amplificandam & augendā causā assumitur, Thesis ad explicā- Locus cōmunis à Thesi differt.

dam & probandam. Et ille quasi certare declamitatur: hæc disputatur & differitur. Denique ille effectuum, hæc considerationis est. Priscianus, inquit, inter Locum communem et Positionem, hoc est differentia: Quòd Locus cõmunis est conuicta & manifestæ rei exaggeratio: Positio autem diuinæ rei quæstio.

Theses ciuiles. Aliæ ciuiles, &c. *Has Græci πολιτικὰς appellant. Quæ sunt earum rerum, quæ in ciuitatibus vsurpantur ac fiunt, publicè an priuatim. Ducendæ nè vxores, nauigandúmne sit, ædificandum, ambulandum? Huiusmodi & illæ Ciceronianæ sunt, de quibus ipse Attico scribens libro nono: Sed tamen, ne me totum ægritudini, inquit, dedam, sumpsi mihi quasdam tanquam θέσεις, quæ & πολιτικαὶ sunt, & temporum horum, vt & abducam animum à querelis, & in eo ipso, de quo agitur, exercear. Ea sunt eiusmodi, εἰ μενετέον ἐν πατρίδι τυραννουμένης ἢ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πρακτέον, &c.*

Theses cõtemplatiuæ. Contemplatiuæ, &c. *Has alij speculatiuas appellant, Græci θεωρικὰς, quòd sola animi ratione explicari, & intelligentia soleant comprahendi, vt Anima sit ne natura aliqua: Et eadem ne mortalis, Et mundúsne extiterit aliquo tempore. Item sit ne syderum Musica. Plinius lib. 2. cap. 22. Item sintné Antipodes. Earum quæstionum magnam copiam habẽt Scholastico-*

lactlicorum παραδιαζίζειν, *cuius generis hoc est: An homo creari potuerit* ἀναμάρτητος. *Et id genus alia innumera.*

An globoſum cælum &c. *Priſcianus, inquit, An pilæ formam habeat mundus.*

An multi ſunt mundi, &c. *Quod nonnulli voluerunt. Vide Ciceronẽ de vniuerſitate. Vnde Alexander, cum eius comes Anaxarchus, ex authoritate Democriti, mundos innumerabiles referret: Heu me, inquit, miſerum, qui nec vno quidem ſum potitus, vt recenſet Valerius lib. 8. ca. 15. Vide Plutarchum in Alexãdri vita. Et Q. Curtium. Vide Ciceronem. 1. Tuſcul. quæſt.* Democritus.

SVNT item Quæſtionum aliæ ſimplices, aliæ compoſitæ. Simplices, vt: An luctatione ſit exercendum, An declamandum. Compoſitæ, vt, An luctatione exercendum, ſiue agricultura. An declamãdum ſit ex chartis, ſiue memoriter cum decora vultus atque geſtus moderatione?

Inuadentibus Perſis, &c. *Hiſtoria habetur apud Thucydidem. Et bellorum Lacedæmoniorum cum Perſis, Oroſius meminit lib. 3. cap. 11. Plutarchus in vita Ariſtidis ſcribit Lacedæmonios à Perſis trophæa retuliſſe.*

Sparta, &c. *Sparta vel Sparte, fuit vrbs Laconiæ, nullis ab initio muris cincta. Vnde Ageſilaus percontanti quam ob cauſam Spar-* Sparta.

ta non circundaretur muris: Hi, inquit, sunt Spartana mœnia, significans nullo Respublicas munimēto tutiores esse, quā ciuiū virtute.

Diuiditur Thesis, &c. *Primùm inquit, ingressus aliquis ad argumentationem vice exordij erit. Deinde excutiendi loci suasoriarum, honesti, vtilis, facilis, necessarij, &c. Et si quid probabiliter contradici posse videatur, hoc suo loco refutandum erit. Postremo breui Epilogo velut perorandum, authore Mosellano.*

IN EXEMPLVM.

Dijs cælum impleuit, &c. *Unde Cicero, 1. Tusculanarum: Quid totum propè cælum, nōne humano genere completum est? &c. Diuus Ambrosius 32. quæst. 1. Nuptiæ, inquit, terras replent, virginitas Paradisum: At Varro putabat vtile vt se homines Dijs genitos mentirētur. Vide Augustinum de ciuitate lib. 3. ca. 4.*

Aeternitatem adinuenit, &c. *Vnde Plato de legibus, quarto dialogo: Genus, inquit, hominum immortale hoc modo in sempiternum perdurat, quòd filiorum filios relinquēdo, vnū & idem semper per generationem immortalitatē adipiscatur. Nefas autē est immortalitate seipsum sponte priuare. Hac verò ex animo ille se priuat, qui filios & vxorem negligit.*

Succesſione, &c. *Hoc est, discessionem aliorum, in aliorum locos. Etenim morientibus alij rursus nascuntur: Hinc Homerus homines arbo-*

arborum folijs comparauit. Vide Erasmum in prouerbio, Homo bulla.

Ad fortitudinem, &c. *Ciues enim, vt liberos & vxores defendant, fortiter pugnant. Et Scipio vltimo conflictu cũ Annibale congressurus, milites adhortando dixit adesse finẽ belli. In manib. esse prædam Carthaginis. Si fortiter pugnauerint reditũ datum iri in patriã, ad parentes, liberos, coniuges, Penatesq́; Deos.* Fortitudo

Prouidentiã, &c. *Quæ perspiciunt parẽtes, quæ liberis bona, vtilia, honestaq́; sunt. Pars est prudentiæ, quæ bonarum aut malarum rerum & vtrarumq́; scientia, vt ait Cicero secundo de inuentione.* Prouidẽtia

Temperantiam, &c. *Hæc est firma animi & moderata dominatio rationis in libidines, atq́; alios non rectos impetus, vt ait Cicero. Cuius partes Clementia, Continentia, Modestia.* Temperantia.

Accusatur voluptas, &c. *Cicero 2. de finibus scribit, maximas virtutes iacere dominante voluptate. Quam malorum escam Plato vocauit, quòd homines ea, velut hamo pisces, capiantur. Et Architas Tarentinus ait: Nullam capitaliorem pestem hominibus à natura datam, quàm voluptatem. Cuius meminit Cicero de Senectute.* Voluptas.

Si ergo, &c. *Epilogus est hactenus dictorum quæ ab honesti partibus deduxit, matrimoniũ laudando. Diuiditur autem honestum in lau-*

dabile & rectum. Hoc ipsum rursus diuiditur in iustitiam, fortitudinem, prudentiam, modestiam. Vide Ciceronem ad Herennium.

Calamitatum causa, &c. *Vnde Menander.*

ὁ μὴ γαμῶν ἄνθρωπος, οὐκ ἔχει κακά.

Qui non ducit vxorem homo, non habet mala.

ἄλυπον ἕξεις τὸν βίον χωρὶς γάμου.

Matrimonij mala. *Matrimonium, vt Erasmus ait 4. Apoph. comitatur perpetua solicitudo, dotis exprobratio, affinium graue supercilium, molesta socrus, incertus liberorum euentus, iuges, querelæ atq; rixa.*

Iuuenal. Sat. 6.

Semper habet lites, alternaq; iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimũ dormitur in illo.

Agedum, &c. *Fidei faciendæ gratia vtitur inductione. Et ostendit nullum vitæ genus esse, quod nõ sas habeat molestias. Sapienter Solon aiebat: Si in vnum locum cũcti mala sua contulissent, futurum, vt propria deportare domum quàm ex omni miserarium aceruo portionem suam ferre mallent, vt ait Valer. lib. 7. cap. 2. Meminit Erasmus tertio Apopht.*

Cælestis iniuria. Per grandinem, &c. *Vt si de cælo, vel arbores, vel segetes fuerint tactæ. Cælestis autem iniuriæ duo sunt genera: Vnum, quod tempestatem vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraq; similia intelliguntur. Quæ cùm acci-*

ciderint, vis maior appellatur. Alia sunt illa, quæ silente cælo, serenisq; noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi cum facta sunt. Publica hæc, & magnæ differentiæ, alijs rubiginem, alijs vredinem, alijs carbunculum appellantibus, vt ait Plin. lib. 18. cap. 28.

Dissoluunt naues, &c. *Tempestatibus iactati nõ statim deserunt nauigationes, sed mox reficiunt rates quassas, indociles pauperiem pati.*

Laudantur, &c. *Qui fortiter in prælio rem administrarunt, ab Imperatoribus laudabantur, atq; fortitudinis præmia consequebantur coronas ciuicas, obsidionales, murales, vallares, castrenses, statuas, triumphos. Mortui etiã laudibus euehebantur.*

Gaudent, &c. *Lætantur, qui fortiter pugnãdo succubuêre. Sic Epaminundas, qui sanguine & spiritu deficiens, non finis est, inquit, vitæ meæ, sed melius & altius initium adinuenit. Nunc enim vester Epaminundas nascitur quia sic moritur. vt ait Valerius lib. 3. cap. 2.* Epaminundas.

Laboriosa res, &c. *Vnde illud Cynici Cratetis,* τέκνα πόνοι. *Vide Erasmum in prouerbio, Optimum non nasci.*

Labores soluit, &c. *Hinc Metellus ille Numidicus asseuerabat nullas plerunq; esse in matrimonio molestias: Si quæ tamen accidere nõnunquam viderentur, paruas & leues, facilesq;*

quę toleratu esse dicebat, maioribusq́; eas emolumentis & voluptatibus obliterari, easdemq́; ipsas nunquam omnibus neq; naturæ vitio, sed quorundam maritorũ culpa & iniustitia euenire. Vide Gellium lib. 1. cap. 6.

Pascit in senecta, &c. *Iuxta prouerbium ἀντιπελαργεῖν, quod est, parentes ætate fessos nutrire, mutuamq́; vicem rependere.*

EXEMPLA.

QVOD NON DVCENDA SIT vxor, Thesis, contrarijs Aphthonianæ locis tractata, studio exercitij.

EXORDII FORMVLA.

Vxor non ducenda.

Cùm iuxta vetus prouerbium: Ignis, mare, mulier, tria mala sunt, mihi plurimùm desipere videntur, qui se coniecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonij calamitates. Hoc ipsum dissuadendi studio, cum primis Homerus ait: Vsq; adeò nihil improbius vel muliere peius. Et temporibus hodiernis strenuè dant operam mulieres, ne Poëtarũ grex vaniloquus omninò fuisse reputetur, qui fœmina nihil pestilentius esse confirmârunt. Et mulierem omnem esse malam, per quàm venustè significauit Lacon quidam, qui cùm vxorem duxisset perpusillam, dicebat è malis quod minimum esset, eligendum. Quippe λύχνου ἀρθὲν τος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐτή.

AB INDIGNITATE MAtrimonij.

Non eo inficias, matrimonium institutum à Deo, sed ab eodem etiam, adiectos tot laborũ sudores, tot molestias, deniq; dolores inficias nõ eo. Et quod ab initio bonum erat, iam vel temporum iniuria, vel hominum malitia factum est longè deterius, vt multò citiùs Plutonia regna cacodæmonibus repleat, quàm Dijs cælum.

A PVSILLANIMITATE.

Milites ignaui sunt, & cor in pedes ijs decidere solet, quibus domi sunt vxores atq; liberi. Etenim extra telorum iactus esse, & post principia se continere, laborant, id vnum curantes vt integri maneant ac illæsi, ne si fuerint interfecti, relinquant viduas atq; pupillos. Cæterũ qui paulò fuerint animosiores, à suis obiurgantur, iuxta illud Penelopes:

Ausus es ô nimium, nimiumq; oblite tuorum, &c.

AB INIVSTITIA.

Iniquos facit ad iram concitans coniugium. Hæc ipsissima est officina rixarum, vt portus tranquillitatis cælibatus, vnde illud: Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, coguntur indies magnum in vsus domesticos sumptũ facere ad vxores, liberos et familiam alendã. Et deficiente crumena, per fas,

per-

perque nefas pecuniam corradere, secum assiduo dicentes:

Unde habeas nemo quærit, sed oportet habere
Lucrum pudori præstat.
Et genus & formam regina pecunia donat.
O ciues, ciues, quærenda pecunia primùm,
Virtus post numos.
Quantũ quisq; sua numorũ seruat in arca,
Tantum habet & fidei.
Certè prima ferè vota, & cunctis notissima templis,
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro. Vt ait Iuuenal.

AB INTEMPERantia.

Quotusquisq; est, qui non matrimonium cõtrahat, vt sponsi (quod aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac subet in libidinem, curetq; hoc vnum, vt lasciuiũ interueniat illud: Ζωὴ καὶ ψυχή.

EPILOGVS.

Quis igitur matrimonium laudibus euehẽdum æstimet, cùm inferorum regna magis, quàm cælorum adaugeat, cùm iniquos faciat, contineatq; vitam obscœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præstigijs incubans, adducat malorum (quod, aiunt) Iliada, vt γυναικῶν ὄλεθροι prouerbio locum fecerint.

CON-

CONTRADICTIO.

Sed: Quæ sunt in matrimonio mala, ipsi fortunæ sunt assignanda.

SOLVTIO.

Id immeritò facis: Nam si viri cœlibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent, nunquam agricola assiduo tanto labore terram colere, nunquàm genus cerdonum tanto sudore diffluere, nunquàm tantis periculis mercatores nauigare cogerentur, si non querulis vxoribus atq; liberis egentibus victum & amictum quærere compellerentur. Verè igitur diuus Paulus de coniugatis inquit: Afflictionem in carne sunt habituri: & beatiores prædicat, qui hoc freno non momorderint.

CONTRADICTIO.

Sed viduarum & orborum pupillorumq́ue conditiones morti, non matrimonio refers acceptas, & per hoc resarciri dicis, quod per illam aufertur.

SOLVTIO.

Esto, Mors tibi patrem eripit, noua nuptiæ vitricum reddunt, Sed hæc ipsa pensatio, ipsissima est Diomedis & Glauci permutatio, quia pro patre scorpius accipitur, pro charissima matre datur nouerca, vt rideatur, qui ad eius tumulum fuerit lachrymatus.

CONTRADICTIO.

Esto, inquis. Sed tamen laboriosa res est matrimo-

trimonium, cùm laborum participes vxores sint viris solatio. Et filij parentes ipsos omni malorum fasce leuent, foueantq́ꝫ fessos ætate.

DILVTIO.

Sæpiùs molestant viros, quàm consolantur vxorum greges. Quarum paucissimæ fideles; vt verè dictum sit: Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem. Quod monet vsqꝫ adeò nõ esse fidendũ mulieri, vt etiam, si morientẽ videas, putes fingere. Et filiorum incertissimus est euentus. Longe plures dedecori sunt parentib. quàm ornamento. Qui vt arietes, nutricationis mercedẽ persoluunt, argento senes emungendo, turpissimisq́ꝫ facinoribus excruciando, vt Crates ille rectè dixerit, τέκνα πόνοι &c.

CONCLVSIO.

Ergo, cùm tot vndiq́ꝫ malorum fluctib. matrimonium impetatur, quis vel sanæ mentis solutus ab vxore, quæsiuerit vxorem?

ALIVD EXEMPLVM.

QVOD SENECTVS NON MOlesta, nec onus Ætna grauius,

THESIS.

Quòd si vina vetera nobis quasi de musto et lacu haustis præstantiora iudicamus, cur non senectutem iuuenta meliorem, laudatiúqꝫ magis dignam arbitramur, cùm, vt illic omnia defecata & salubria, ita hic omnia matura & grauia contemplamur esse?

Senectus laudabilis.

A LEGITIMO.

Senectutem omnes, vt adipiscamur, solemus optare. Quod cum ita sit, iniquè faciunt, qui adeptam accusant, ac in illa genuinum frangunt, quam diuina scriptura coronam dignitatis appellat, eam præcipuè, quæ reperietur in vijs iustitiæ, Prouerb. 16.

AB VTILI.

In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia prouerbio nobilitata. Seris enim venit vsus ab annis. Hinc est, quòd iuuentus olim cumulatū & circūspectum honorē reddebat senibus, vt ait Valerius. Et Iuuenal.

Credebant tum grande nefas, & morte piādum,
Si iuuenis vetulo non assurexerat, & si
Barbato cuicunq; puer, licet ipsa videret
Plura domi.

A FACILI.

Nec difficilis adeò senectus est, neq; tam molesta, sed tolerabilis & iucunda, quam tot rerū benè gestarum præconia exornant, quam recordatio multorum tot benefactorum oblectant, quam deniq; grauitas, constantia, consiliorum rationes, authoritas & reuerentia planè diuinam efficiunt.

A NECESSARIO.

Prudenter instituta Respub. sola, quæ senū propria virtus est, prudētia cōseruentur oportet.

tet. Etenim florentis ætatis est temeritas, senectutis prudentia. Illa ciuitates multas euersas, hæc conseruatas esse, tot veterum exempla testantur.

CONTRADICTIO,

At senectus ipsa morbus auocat à rebus gerendis, ac inutiles reddit.

SOLVTIO.

Multò plura, quàm iuuenes, efficere possunt senes, rerum studijs assueti. Quorũ arma sunt artis & virtutum exercitationes. Nec viribus aut velocitate corporum res magnæ geruntur, sed consilio, authoritate, atq; prudentia.

OBIECTIO.

Sed obliuionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

DILVTIO.

Memoria. *Memoria perit, nisi eam exerceas. Prudenter ergo senes intentum animum tanquam arcum habentes, non languescunt, nec succumbũt senectuti. Senibus ingenia manent, modò permaneat studium & industria. Vnde Cato Pythagoreorum more, exercendæ memoriæ gratia, quod quoq; die dixerat, audierat, egerat, commemorabat vesperi. Hæ sunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis, in his desudans atq; elaborans, corporis vires nõ magnopere desiderabit, vt ait Cicero.*

Cato.

CONTRADICTIO.

Sed

Sed caret voluptatibus, vt rectè Horatius dixerit: Multa ferunt anni venientes commoda secũ, Multa recedentes adimunt, Venerem, conuiuia, lusus.

SOLVTIO.

O praclarum munus atatis, siquidem id aufert nobis, quod est in adolescẽtia vitiosissimum. Omnem malorum escam voluptatem eripit, & libidines pecunias animis eximit, ac instillat vera pectoris dona. Porrò nihil pestilentius voluptate, ac nihil praestabilius ratione: Hanc fouet senectus, illam autem expellit.

CONTRADICTIO.

At sunt morosi, & anxij, & iracundi, & difficiles senes: si quaerimus, etiam auari.

DILVTIO.

Sed hac morum vitia sunt, non senectutis. At morositas tamen, & ea vitia, qua dixi, habent aliquid accusationis. Vide Ciceronem in Senectute.

CONTRADICTIO.

Sed appropinquatio mortis est, qua certè à senectute non potest longè abesse.

SOLVTIO.

O miserum senem, qui mortem contemnendam esse in tam longa atate nõ viderit. O infelicem Christianum, qui mortem metuit, ac non potiùs cum Paulo dicit: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Quid enim hac vita cõmodi, quid

non potiùs laboris habet? Cur in malis, non potiùs omnia, quæ secundum naturam fiunt, sunt habenda in bonis? Quid est autem tam secundum naturam, quàm senibus emori, quod idem cōtingit adolescētibus aduersante et repugnante Natura? Itaque adoscentes mori sic videntur, vt cùm aquæ multitudine vis flammæ opprimitur. Senes autem sicut sua spōte, nulla adhibita vi, consumptus ignis extinguitur. Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi auelluntur, si matura et cocta, decidunt: Sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas.

CONCLVSIO.

Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin iudicaturi sitis, dignissimā esse laudatu & amplexu senectutē, cùm ea rebus gerendis consilia suppeditet, prudentia valeat, authoritate polleat, reuerentia præluceat, omnium deniq; malorum liberationem maturitatis naturalis beneficio subministret.

ALIVD ARGVMENTVM
Theseos.

Diuitias non esse summum bonum.

EXORDIVM.

Qui sententias iniquas defendendas suscipiunt, mendacia verborum lenocinijs fucare solent, & morbido sermoni exquisita adhibere medicamēta. Quorū in numero sunt, quos non

pudet

pudet asserere, Summum bonum diuitias, & solum diuitem esse beatum. Contrà, qui veritatem, cuius est simplex oratio, amplectũtur, non in diuitijs, sed potius in virtute summum bonũ collocant. Etenim perpẽdunt opum affluentia non beatos, sed magis infelices reddi, cùm maxima sollicitudines atq; calamitates inde soleãt puenire Namq;, vt Iuuenalis inquit, plures nimia congèsta pecunia cura Stragulat, & cuncta exuperans patrimonia census. Diuitiae.

Pauca licet portes argenti vascula puri
Nocte iter ingressus, gladium, contũq; timebis
Et motae ad Lunam trepidabis arundinis vmbram, &c.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quã pecuniæ cupiditas? Qui oraculo responsum acceperant, tum demum vincendam esse Spartam, cùm aurum & argentum in precio cœperint habere.

Accedunt alia, quæ, licèt per se videantur leuiora aut infirmiora, tamen turba valẽt atq; confirmant: diuitias malis plurimis tentari, stultitia regi, pusillanimitate eneruari, libidine corrumpi ac iniustitia denique prophanari. Nam quotusquisq; diuitum est, qui nõ fortuna ebrius, arroganter, & confidenter loquatur, & agat, opibus scilicet, fretus, vt inde natum prouerbiũ: Αργύρȣ κρῆναι λαλȣ̃σι: *Argẽti fontes loquuntur. Quod notãs Horatius, Mecũ, inquit,*

contendere noli, Stultitiam patiuntur opes. Quotusquisque, qui non tumultu quopiam suborto, aut bellis ingruentibus, in morem Galli cuiuspiam (vt aiunt) trepidet atque magis sibi thesauris suis, quàm Reipub. velit consultum. Quotusquisque, qui non plura, quò plura possideat, assiduò petat. Crescit enim amor numi, quantum ipsa pecunia crescit.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Quotusquisque quem non diuitiæ ad genus omne turpitudinis inflammēt, luctu resoluant, funditusq́ perdant, vt multò plures crapula, nimiaq́ libidinis eneruatione credantur perire, quàm gladio. Quis igitur diuitias summum bonū vocet, et nō potiùs iniquitatis appellet mammona: & diuites aut iniquos, aut iniquorum hæredes, cùm illa stultos, infelices, effœminatos, auaros, & peruersos reddant, vt faciliùs sit camelum per foramen acus transire, quàm diuites in regnum Dei ingredi?

CONTRADICTIO.

At diuitiæ afferunt gloriam, parant amicos, paupertas contemptos facit. In precio precium nunc est, dat census honores, pauper vbiq́ iacet. Nil habet infelix paupertas durius in se, Quàm quod ridiculos homines facit, &c.

SOLVTIO.

Sed quam opes pariunt, fluxa est gloria. Et pllaris, quae χύτρας φιλία dicitur, amicitia, nihil aliud est, quam adulatio.

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Nec ad veram gloriam via recta contendentes impedit paupertas, fortitia sapientiam. Nonne Cicero, nonne cõplures alij pauperes ab initio conscenderunt ad summum gloriae culmen, ita studiorũ honestissimo cultu prouecti, vt maioribus omnibus suis virtute praeluxerint.

CONTRADICTIO.

Esto, Verũ haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat Res angusta domi. Vt ait Iuuenalis Satyra tertia.

SOLVTIO.

Desidia torpentes non emergunt, sed qui per honestos labores ad summa nituntur. Respice Cleãthem, qui licet obtusi tardiorisq; fuerit ingenij, adeoq; pauper, vt tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quò posset interdiũ studijs liberalibus operã impendere, tamen ad summum eruditionis et honoris cultum peruenit, atq; consecutus tantas facultates, vt alium si voluisset, Cleanthem alere potuisset. Vide Laertium Diogenem lib. 7. Quam matrem Euripedes, aut quem patrẽ Demosthenes habuerit, ipsorum quoq; seculo fuit ignotũ. Alterius Cleanthes Euripedes. Demosthenes.

tius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse, omnium penè doctorum litera loquuntur. Sed quid aut illius Tragica, aut huius Oratoria clarius? vt ait Valerius Max. libr. 3. cap. 4.

CONTRADICTIO.

Sed inopia pressos homines ad varia designanda flagitia paupertas impellit, vt per fas et nefas vitæ subsidia quærere cogantur.

SOLVTIO.

Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personat. Lucrum pudori præstat quod Græci dicunt κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον. Sin boni, reluctor: cùm ij longè satius ducant, rei iacturam facere, quam famæ simul ac animæ dispendium. Quin potius, ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi diuites, nec diuitiæ semper optimis contingunt, vt Homerus rectè dixerit:

Ζεὺς αὐτὸς νέμει ὄλβον ὀλύμπιος ἀνθρώποισι.
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν ὅπως ἐθέλῃσιν ἑκάστῳ.

Multò facilius pauperes criminum occasiones fugere poterunt, quam diuites, cùm desint illis opes, irritamenta malorum: his autem opus sit multis præceptis, vt benè & honestè viuant, vt Diogenes rectè paupertatem αὐτοδίδακτον appellauerit.

CONCLVSIO.

Ergo nō in diuitijs, vnde malorum (vt aiunt)

mare

mare profluit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum.

LEGISLATIO.

Νόμȣ εἰσφορά.

Legis quoque inductionem, quidam exercitamentum esse putauerunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia, quæ in causa sunt, intra se continens. Adfert personam quidem, sed incertam, & non omnibus notã. Vnde & in consultationis magis est parte, quàm causa. Quatenus enim figuram in se habet personæ, superat consultationem: sed qua definitionem non habet, minor est causa. Est autem duplex Legis inductio. Confirmatio positæ legis, atq; confutatio. Lex autem est inuentio, & donum Deorum, communis cõstitutio ciuitatis, & correctio vtrinque erratorum. Diuisio autem inducendæ legis est ista: Tractabis eam capitibus eisdem, quibus negotialem: Legitimo, iusto, vtili, possibili. Procœmion facies, postquam procœmion, subijcies contrarium, hinc capitibus prædictis vteris. Vnde & hoc exercitamentum à causa differt.

EXEMPLVM.

ACCVSATIO LEGIS IVbentis adulterum in ipso adulterio depræhensum, interfici.

PROOEMION.

NEc mihi videtur per omnia lex ista laudãda, nec rursus ea, quæ scripta, prorsus reprætendenda crediderim. Quòd enim pœnam adulterijs decernit, laudo planè: quòd verò iudicum sententiam non expectat, culpandum certè videtur. Si namque largitionis metu, ne qua iudices corrumpantur, iudicia præuenit, suspicax nimirum est & iniquè nimium erga iudices mentis: Sin autem iusta iudicare vos, quemadmodum facitis certè arbitratur, iniquum esse constat, si lex iudices quidem laudet, tollat autem iudicandi potestatem.

CONTRARIVM.

Aliæ sanè leges, quæcunque demunitæ sunt, & quacunq; ratione perlatæ discrepant fortè ab alienę ciuitatis legibus, sed & alterius rursũ legibus cõueniunt. Hæc autem sola lex omnibus simul repugnat ciuitatum institutis. Videmini autem

autẽ mihi multò rectiùs de hac lege cognituri, si omnia recenseatis cõsulta vestra atque decreta. Duces bellorum, sacerdotia, plebiscita, omniaq; adeò, quæ circa rem militarem pertinent, iudicum subeunt diligentiam. Fitque dux ille, quem iudex constituit: sacrificat qui iudici videtur: iustumque decretum est, quod populi sententia perrogatum est. Victores quoque præmia non accipiunt bellorum, nisi iudicata. Quomodo ergo non absurdum est, omnia iudiciorum arbitrium expectare, solam verò præsentem legem iudicum subterfugere cognitionem.

CONTRADICTIO.

Sanè, inquit, sed magnæ sunt mœchorum iniuriæ.

SOLVTIO.

Quid autem? homicidarum scelera, nonne sunt grauiora? annè proditores alijs scelestis minores arbitramur? annè sacrilegi proditoribus peiores sunt? Attamen in his criminibus deprehensus iudicum examini subiacet, neque proditor pœnas dat, nisi decernente iudice: Neq; perimitur sicarius, nisi eo, qui ac-

cusat, coarguente delictum: Neque qui numinibus dicata præripuerunt, puniuntur antequam iudex admissum cognouerit scelus. Nonne ergo iniquum est, maiora iudicum vindictæ reseruari, neque quicquam eorum criminis loco, nisi iudici liqueat æstimari: solum autem adulterum sine cognitione interfici? quem in primis, quia leuior in eo, quàm in cæteris culpa est, iudicum examini subijcere oportuit.

CONTRADICTIO.

At quid refert, inquit, occidam adulterum, an iudicibus tradam, si vtraq; via morte pœnas luet?

SOLVTIO.

Quantum inter tyrannum ac legem, inter popularem statum ac vnius principatum differt, tantum ista inter se diuersa sunt. Tyrannus enim vnumquemque pro libidine sua perimit. Leges autem conuictum iustè occidunt, & populus disceptione omnia atq; contentione tractat, quo sint explicatiora õia. At rerum dominus etiã indicta causa occidit: Cótrà, populus & lex, indicta causa non occidit, sed omnia ab rerum dominis & tyrãnis diuersa facit. Quid ergo? multum ne interest occidere adulterum, & iu-

dicum

eum sententijs puniendum tradere? Ad hæc quoque qui per se adulterum occidit, se ipsum arbitrum pœnę admissi sceleris facit: qui verò iudicibus tradit ipsum, penes illos vult esse potestatem, iusq; animaduertendi. Neminem igitur dubitare crediderim, quin æquius sit, eius, qui accusatur arbitriũ esse apud iudicem, quàm apud accusatorẽ. Quin etiam, qui suo arbitratu adulterum occidit, alterius reigratia occidere ipsũ aduersum se suspicionem relinquit. Atqui iudicio exhibet, solùm iusta sectari, præsentisq; sceleris dolorem videbitur vlcisci.

CONTRADICTIO.

Esto, inquit, sed grauiores dabit pœnas subitò peremptus. Quoniam si ad iudices deferretur, illam temporis intercapedinem pro lucro habebit.

SOLVTIO.

At contrà porrò habebit, si iudicibus subijcietur. Etenim iudicio destinatus acerbiorẽ vitã exiget. Nam qui pœnam expectat, grauiora supplicia, quã si illam fuisset illicò passus, sentit. Quippe pœnę dilatio, pœnę videbit additio, morieturque sæpè, qui jam ꝑ mortuo habitus est, expectationemq; sustinebit mortę duriorem.

rem. Atqui occisus de improuiso adulter, non dolet, sensumque mortis pœnæ celeritas aufert. Insensibilis enim est exitus, qui antequam expectetur, cõtingit. Mors autem sepius expectata, postquam semel illata, pœnas expectatione adauget. Age verò, si libet, cõsidera hæc, conferque inuicem. Ille per se ipsum occidit adulterum, nullumque facit vltionis suæ testem, alius iudicibus tradit, multosque adhibet supplicio spectatores. Acerbior haud dubiè vltionis modus, quicunque est oculis plurium subiectus. Et optabilius alioqui adulteris vtcunque fuerit, occultè perire, opinionem apud plerosque relicturis, inimicitiarum causa esse occisos. Conuicto autem apud iudices crimine, indubitatam iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnã subit. Itaque plurimum interest, adulter an occultè trucidetur, an iudicibus tradatur afficiendus supplicio.

CONTRADICTIO.

Res atrox est adulter, omnium scelerum magnitudinem supergressus.

SOLVTIO.

Coarguatur ergo priùs, hinc occidatur: iudiceturq; potiùs, quàm pœnas ante co-

te cognitionem incerto crimine, indictáque causa luat. Quòd si publicè necabũtur adulteri, certiorem faciet procreationem, neque quisquam cuius sit filius, deinceps dubitabit, vbi paterni nominis insidiæ, adulteria fuerint adempta. Itaque cùm sit adulterium publica quædam rerum naturæ iniuria, publica quoque sententia plectatur. Vereor enim, ne adulter secretò occisus, multos post se alios relinquat. Nã quia cur occidatur, nesciatur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiusmodi pœna, non adulterij finis, sed exordium erit. Adulteriũ.

SCHOLIA.

Legislatio. *Alij promulgationem legis appellant, De qua sic Quintilianus lib. 2. c. 4. Legum laus & vituperatio iam maiores ac prope summis operibus suffectur as vires desiderant, quæ quidẽ suasorijs, an controuersijs magis accommodata sit exercitatio, consuetudine & iure ciuitatum differt. Apud Græcos enim lator earum ad iudicem vocabatur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit.* Legislatio.

Lex inuentio Deorum, &c. *Demosthenes in Aristogitonẽ, oratione priore,* πᾶς, *inquit,* ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δὲ φρονιμῶν ἀνθρώπων, *&c. Id est. Omnis lex inuentum ac munus Deorum est, Decretum prudentium hominum. Cicero Philip. 10. Lex, inquit, nihil* Lex.

aliud

aliud est, nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensq; contraria. Idem 1. de Legibus, Lex, inquit, est ratio summa insita à natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetq; contraria.

Quibus negotialem, &c. *Cicero secundo de inuentione, duas generalis cōstitutionis partes facit: Iuridicialem, ac Negotialem. Hanc ait in ipso negotio iuris ciuilis implicitam controuersiam habere, In ea autem quæritur, iustum sit, an iniustū, vtile, an inutile, vt ait Marcus Fabius Victorinus.*

IN EXEMPLVM.

Adulterij pœna. Nec mihi, &c. *Solon constituit fas esse deprahendenti mœchum interficere in ipso adulterio. Et nono de legibus Plato sanxit, Adulteram deprahensam impunè occidi à viro posse. Idem censuit Cato, cuius meminit Gellius. Et* Lex Iulia. *Augustus Legem Iuliam tulit, gladioq; iussit in adulteros animaduerti.*

Iudicum sententiam non expectat, &c. *Non licet, inquit, adulterum occidere, nisi iudicum sententijs damnatum. Et Valerius Publicola tulit legem, qua neminem licebat indicta causa necare.*

Discrepant, &c. *Ciuitatibus, inquit, alijs aliæ sunt leges, Est prouerbium, Lex & Regio. Sed quæ sunt alijs contraria, cum alijs conueniunt.*

t. *Atqui lex occidendis indicta causa adris discrepat ab omnibus.*

Duces Bellorum, &c. *Inductione vel enumeratione vtitur. Imperatores, inquit, populi iudicum atque magistratuum suffragijs creati, bella gerunt, & cum hostibus manum conserunt. Et capitale apud Carthaginenses erat, si quis iniussu pugnasset infeliciter. Vnde Annibal amissæ classis pœnas dare timens, offensum astutia mire auertit. Vide Valerium lib. 4. ca. 3.*

Plebiscita, &c. *Vide Gelliũ lib. 10. cap. 20.*

Qui pœnã expectat, &c. *Multò grauior expectata, quam illata, mors est. Quippe certi supplicij dilatio pœnam adauget. Vnde Ouid. primo de Pont.*

Et gratia longa fit mea pœna mora.

Et tertio.

Mitius ille perit, subita qui mergitur vnda,
Quàm sua qui liquidis brachia lassat aquis.

Vnde Rex Macedonum Philippus subitam mortem lentè proposuit. Qui cùm interrogaretur, Quis hominis finis maximè optandus esset, respondet: Qui subitus & celer inopinato ferro posiit occidere. Vide Orosium libro tertio cap. 14. Et Iulius Cæsar subitam ac celerem exoptauit mortem, vt scribit Suetonius Tranquillus. Mors qualis optãda.

EXEMPLA.

Ros-

Lex Roscia. Rosciæ, *qua Roscius O[illegible] uit, ne q̃s in ordine equestri [illegible] ctacula videret nisi haberet [se]stertia quadraginta.*

Confutatio Legis.

Talionis lex. Taliõis, *& eius, quæ iubeb[at] corpus dissecari eius, qui mult[is] creditoribus deberet, nec esset sol uendo. Gel. lib. 20. ca. 1.*

Cincia. Cinciæ, *quam Cincius tulit qua cauebatur, ne quis ob causam orandam pecuniã acciperet, aut domũ. Cuius suasor fuit. Q. Fabius admodum senex, vt ait Cicero in Catone Maiore.*

Confirmatio Legis.

Sumptuaria. Sumptuarię, *de qua Gellius lib. 2. cap. 24.*

Fusia. Fusiæ, *qua malis ac perniciosis legibus resistebatur.*

Voconia. Voconiæ, *quam suasit M. Cato, vt ait Cicero in Senectute. vide Gellium lib. 17. ca. 6.*

Confirmatio Legis.

Oppia. Oppiæ, *quam tulit M. Oppius, ne mulieres superfluo ornatu vterentur, neue pilentis, id est, rhedis pensilibus veherẽtur. Vide Liuiũ in principio quarti libri Macedonici.*

EXEMPLVM CONFIRMAtionis Legis Oppiæ

EXORDIVM A LEGISlatoris encomio.

M. Oppius tribunus plebis fuit, summa procul dubio prudentia vir, qui publici magis commodi, quàm gloria priuatæ studiosus, hanc vtilissimam omnibus imperijs legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam. Marcus Oppius.

A CONTRARIO.

Quæ si iuxta M. Fundanij, & L. Valerij sententias abrogaretur, omnib. alijs legibus repugnaret, quæ volunt, in Repub. viuēdi rationem honestam conseruandam esse, non superbiæ, sed virtutum studia semper excolenda.

A MANIFESTO.

Quæ per superfluos mulierū ornatus contaminari, imò perditum iri quis non videt? Etenim cultu nimio conspicuæ fœminæ non solùm in se conuertunt virorum oculos, sed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroso enim nugarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac sequuntur, donec telò iecur ictum findatur, pudicitiæq; fiat naufragium. Rectè igitur Iesus Syrach, Auerte inquit, faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt. Cùm autem, vt prouerbio dicitur, Ex aspectu nascatur amor, aiunt Democritum sibimet oculos ademisse, tanquam omnium malarum cupiditatum authores. Cuius meminit Democritus.

Gellius libro decimo, cap. 17.

A LEGITIMO.

Quòd si reliquæ leges, quæ maximam Reip. vtilitatem adferunt, sanctè conseruantur, contra earũ placita fuerit, eam è medio tolli, quæ cum optimis sentiẽs, Reip. statum incorruptum conseruat ac illustrat.

A IVSTO.

Lex Lycinia. Aemilia. *Lyciniam vel Æmiliam legem, qua frugalitas exigebatur, admisit ordo Senatorum ac tribunitia potestas: quantò iustiùs eam admiserint, quæ modestiam introducit, & superbiã omnium malorum radicem explodit.*

AB VTILI.

Nulla res vberiora commoditatis bona poterit ad Reip. statum immaculatũ conseruandum importare, quam lex Oppia: Quæ libidinem, fastum, ac omnem insolentiam intollerabilem reprimit mulierum, quarum mala tot prouerbijs locum fecerunt. Quæ quò minùs habent mentis, tantò plus inhonestis voluptatib. sunt addictiores: Quantum autem ruboris ciuitatibus omnib. mulieres turpiter ac impotenter sese gerendo incutiunt, tantũ laudis afferũt grauiter punitæ: quemadmodum illæ, de quib. olim Senatus Romanus iusta seueritate mandauerat, Spurio Posthumio, & Q. M. Philippo Coss. vt de ijs, quæ sacris Bacchanaliũ incestu vsæ fuerant, inquirerent, & in omnes intrã

domos cognatas animaduerterent, damnarentque. Multæ igitur damnatæ fuerant, lateque patens opprobrij deformitas, seueritate supplicij emendata vt ait Valerius lib. 6. cap. 3.

CONTRADICTIO.

Sed ais: Fœminis olim vini vsus fuit interdictus. Verùm ne tristis earum & horrida pudicitia, sed eleganti ornatus genere ornata esset indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura sunt vsæ.

SOLVTIO.

Esto, Sed authore Valerio, tunc nulli subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur; sed pariter & videre, & aspici mutuò pudicè custodiebantur. Nunc alij sunt mores, alia tempora.

CONCLVSIVNCVLA.

Non opus est pluribus verbis, cùm Oppiam legem approbatu dignissimam esse constet, vtpote omnis luxuriæ atque superbiæ expultricem, omnisque contrà pudicitiæ, atque modestiæ conseruatricem.

ALIVD EXEMPLVM CONfirmationis legis, quæ iubet, vt liberi parentes alant, aut vinciantur. Cuius meminit Quintilianus lib. 7, cap. 7.

Cùm nihil tam sanctum sit, quod non aliqua soleat impia temeritate violari, sapienter

Liberi parentes alãt *promulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes iniuriam coërceat, ac pietatē, quæ (vt Cicero ait) fundamentū est omnium virtutum, sanctè colendam atq; conseruandā velit iubens, vt liberi parentes alant, aut vinciātur.*

A CONVENIENTI.

Quid autem Naturæ, quam optimam (vt Cicero scribit) ducem, & tanquam Deum sequi debemus, tam consentaneum fuerit, quàm eos, vnde vitam accepimus, venerari, confectosq; senio, & omni ope humana destitutos, beneficijs prosequi, atq; nutriri?

A LEGITIMO.

Hoc ipsum lex diuina requirit ac iubet, vt parentes honoremus. Exod. 20. Item, Si qua vidua liberos ac nepotes habet, discat primùm propriam domum piè tractare, & vicem rependere maioribus, 1. Timot. 5. Quippe Dijs, parētibus, ac magistris non potest æquiualens reddi, vt ait Aristo. 9. Et hic.

A IVSTO.

Quid enim iustius, quam si parentes à te mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint, iuxta prouerbiū ἀντ' ἀγάθῶν ἀγαθίδας. *Iniquissimum enim habetur, ijs qui nostra causa tot molestias atq; labores perpessi sunt, malā gratiam referre, ac arietum more nutritionis mercedem persoluere, hoc est, pro beneficijs maleficium reponere. Quòd tam atrox cri-*

men est, ac detestabile, vt iustissime pari quadã vindicta parẽtum ac Deorum violatio sit expianda.

AB VTILI.

Vix vllum Dei praeceptum inuenies, quod promissionis diuinae praemium habet adiũctum quã illud, quo parentes honorari iubetur. Exo. 20. Vbi Deus omnipotens promulgata lege pollicetur longam vitam, atq; caeleste benedictionem ijs, qui parentes amore, beneficijsq; fuerint prosecuti. Quod idem docet Ecclesiasticus cap. 3. Qui honorat patrem suum, iocundabitur in filijs, & in die orationis suae exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore, & qui obedit patri refrigerabit matrem. Qui timet dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt. Parentes honorãdi.

CONTRADICTIO.

Honorare quidem parentes, assurgere, & caput aperire possum, sed nihil dare, cùm ipse rerum mearum indigeam, atq; norim, quàm sit mihi curta supellex.

SOLVTIO.

Rectè Plutarchus, inquit: λιμῷ γὰρ οὐδὲν ἐςὶν ἀντειπεῖν ἔπος. *Hoc est, contra famem nulla contradictio. Non officiosus orationis fucus inopiam parentũ tollit, sed compensatio beneficiorum, & adminicula, qui verbotenus amici sunt, non amici, sed adulatores habentur. Vn*

de Ecclesiasticus, In opere inquit, et sermone, & omni patientia honora patrē tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo. Et S. Ioannes: Filioli mei, ne diligamus verbo neq; lingua, sed opere & veritate.

A NEGLECTÆ PIETATIS incommodo sequente.

Videmus hoc vulgò contingere solitum, vt qualis quisq; fuerit in parentes, tales experiatur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cùm à filio crinibus pertraheretur, ventumq; esset ad domus limen: Desine, inquit, fili, nam & ego patrem hucusque. Et accusatus ille, quod patrem pulsasset, hoc modo defendit impium facinus, Et ille, inquit, patrem suum verberauit, Et hic (ostensô filio) me verberauit, postquam adoleuerit. Primus, iuxta Ambrosii sententiā pietatis gradus est iste, vt quos authores vitæ voluit esse Deus, honores obsequijs, abstineas cōtumelijs. At qui contempserit, aut maledixerit patri atq; matri, extinguetur lumē eius in medijs tenebris. Et oculum eius corui iuxta flumē effodient. Prouerb. 20. & 30.

A POSSIBILI ET facili.

Nec res ardua, neq; dura factu, parentes venerari, atq; alere, cum filijs corpora integra, sana ac robusta sint à Deo concessa, quo possint imbecillibus victum quærere. Nec ætate confe-

ctā

cti multa requirunt, cùm effœtorum emarcuerint vires, cum edendi cupiditas absumpta, cũ adempta voluptas, atq; luxus, cùm deniq; natura, maximè senum paucis contenta, Respice Pollionem Romulum, qui centesimum ingressus annum, nõ magno sumptu, sed exiguis impendijs corporis vigorẽ seruasse legitur, intus mulso, foris oleo. Pollio Romulus.

CONTRADICTIO.

Valde molestum est illos fouere, qui fastidiosi sunt, ac nauseosi, quibus edentulis gingiua frangendus panis inermi, Vt ait Iuuenal.

SOLVTIO.

Ista vox bouis est, non hominis. Quod si rationis expers Ciconia, parentes non auersatur, neq; fastidit, sed defectos senecta vicissim alit, & volandi impotentes humeris gestat, vt inde natum sit prouerbium, ἀντιπελαργεῖν: Quid tu feceris immanior, mutuam officij vicẽ grauaris rependere, maximè nutricandi fouendique eos, à quibus aliquando fueris enutritus? ἀντιπελαργεῖν.

CONTRADICTIO.

Sed admodum difficile, eos alimentis sustinere, qui morosi, inutiles, deliri sunt, & iracundi, vt Sophoclis filij patrem meritò videantur accusasse, &c. Sophocles

SOLVTIO.

Parentum mores & vitia noueris, non oderis. Illud officij tui scias esse, Pietatẽ colere, legi-

buúq; sacris obtemperare. Suscipe igitur senectam patris tui non contrista. Si defecerit sensu, veniam da, & non spernas eum in virtute tua. Ecclesiastici tertio. Quod si feceris, ad fortunatam cũ laude summa peruenies senectutẽ quam Bion ille Borysthenites malorum appellauit portũ, eoq; properandũ omnib. malorũ finem sperantibus.

Senectus.

CONTRADICTIO.

Sanè quidem, Sed quis tam pius est, qui possit æquiore animo ferre tot molestias atq; labores nutriendi eos, quorum bis puerorum senum paupertas sordida, atq; miseria queant alicui horrorem incutere?

SOLVTIO.

Non diffiteor, egenorum ac senum parentũ horridam atq; miseram conditionẽ esse, vt Diogenes percontanti, quid esset in vita miserrimũ respondit: Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis affectu flagrans, omne tædiũ deuorabis, cũctoq; præsidio destitutos suffulcies, quem olim te parentes genuerunt, futurum senectutis suæ baculum, solatium vitæ, et spem posteritatis. Admodum piè quondam illa fecit Ethnica fœmina, quæ patrem custodiæ traditum, iam vltima senectutis, velu infantem pectori suo admotum aluit, vt ait Valerius lib. 5. cap. 4.

CONTRADICTIO.

Sed, inquis, Mihi vxor alenda, liberi, nu-

me-

merosa familia, idq; in tanta annona grauioris caritate, vt nihil sit reliqui, quod parentib. impertiri possim.

SOLVTIO.

Nemo requirit, vt liberalitatis tuæ benignitas maior sit, quàm facultates. Quomodo potueris, ita misericors esto. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum, parciùs, vt Tobias docuit. Quòd si iuxta S. Iacobi sententiam is qui nulla charitate præditus, fratrem oderit, homicida est. Item qui viderit egentem, & ab eo clauserit viscera sua, reus habetur eiusdem criminis: Quantò magis erit is homicida, imò parricida, qui parentes inedia contabescere ac rerũ inopia marcescentes perire sustinuerit? In quod bipedum nequissimorum hominũ genus sapientes olim viri supplicium excogitârũt singulare, vt quem ipsa Natura in officio retinere non potuisset, is magnitudine pœnæ, maleficio summo ueretur. Insuebatur enim parricida culeo, cum cane, gallinaceo, vipera, & simia, & inter eas ferales angustias comprahensus in vicinum mare vel amnem proijciebatur. Etenim Parricidij pœna. *ei repentè cælum, solem, aquam, et terram ademerunt, vt qui eum necâsset, vnde ipse natus esset, careret quoque ijs rebus, ex quibus omnia nata esse dicuntur, vt ait Cic. pro Rosc. Amer.*

CONCLVSIO.

Ergo quibus pietas est curæ, promulgatam

de parentibus alendis atq; sustentandis legem tuebuntur atq; conseruabunt, cùm multarum virtutum atq; præmiorum diuinorum fons sit vberrimus, & origo.

ALIVD EXEMPLVM COMprobationis legis, quæ apud Heluetios cauetur, ne quis inuitatione ad bibendum vrgeatur, Authore Petro Mosellano.

Multa quidem præclarè in sua ditione instituũt fortissimi libertatis suæ defensores Heluetij. Sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil Reipub. vtilius quã quod ab illis nuper scitum est. Nam cum per ebrietatem passim peccari viderent, vt aditus ad id vitij omnes præcluderent, in sua ditione statuerunt: ne cui deinceps alios vulgariũ istarũ inuitationũ prætextu, ad ebrietatem sollicitare impunè liceat. Ebrietas. *Quid autem, per Deum immortalẽ, aut honestius; aut præclarius temperantia, atq; omnis vitæ moderatione? Imò quid sine hac vel in ciuitatum curijs, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut consulitur, aut consultũ facto præstatur? Sed hæc in peruersa illa bibendi necessitate, quæ per inuitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest. Citius enim ex pumice aquam hauseris, quàm ebrio sobrium aut dictum,*

ctum, aut factum extorseris. Quòd si sobrietas ac vitæ moderatio sola est, quæ omnium virtutum officia parit, alit, conseruat ac tuetur: rursum ebrietas omnem mentis vsum peruertit, omnem vitæ humanæ dignitatem commaculat: an non votis omnibus expetita erat lex ea, quæ & sisteret ebrietatem, & potionis moderationem procuraret? Quid autem perinde vtile atque in Repub. cauere, ne sit impunè illud, cuius licentia omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imò frangit & animos & corpora ciuium, quàm liberior commessatio, compotatioq́? An non Respublica Romana, quàm diu frugalitatem seruauit, tam diu aduersum omnes, hostium insultus inexpugnabilis stetit? At posteaquam luxu certari inuicem cœptū, ita cecidit, vt ne ruinæ quidem vestigia aliqua supersint. Num Annibal tum primum vinci cœpit à Romanis, cùm exercitum suum Campano luxu solui eneruariq́ passus est? Vnde tot insani amores? tot stupra? tot adulteria? nisi ex otiosorum hominum temulentia? Verū est illud Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Vnde rixæ? tot vulnera? tot cedes? nisi ex temulentorum compotationibus. Cui alij tot ac tantas rei familiaris dissipationes, tot patrimoniorum abliguritiones debemus, quam conuiuijs in ebrietatem solutis, atque horum parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adolescentes, alioqui fœli- Sobrietas.

fœli-

fœlicissimè natos, ab artium optimarum virtutumq́; cultu abducit, quàm studium compotationum? Primùm, corporis ocium, in quo ferè degunt, qui literis adhibentur, mater est variarum cupiditatum. Quòd si huic compotandi quoque licentiam addideris, quæso te, quî fieri potest, quin in animis parùm firmis, pro virtutum bonarumq́; artium cultu, omnium libidinum seges sensim pullulescat? Quòd si spes omnis in hac ætate rectè formanda, velut agricolis in herba posita est, nihil poterat ea lege excogitari vtiliùs, quæ, quod vnum omnem eam spem semel præcidit, hoc tollit. Neque enim audio eos, qui in tanto errantium consensu, nihil valituram legem iactant. Nihil enim vel rectius imperatur, vel facilius recipitur, quàm quod tacitus naturæ sensus non potest non probare. Quis autem tam efferatus, & ab omni humanitate remotius est, cui non rem recta via reputanti, supra quàm natura postulet, ad alienæ stultitiæ præscriptum bibere, & naturæ inimicissimum esse videatur? Compotoris hominis priuati, puerilis, & stultus effectus, vt meipse ebrietatis probro afficiam, persuadebit: & patriæ, in cuius verba iuratum est ab omnibus æquissima cunctisq́; saluberrima lex, vt sobriè agam, & me hominem esse meminerim, non impetrabit? In gratiamne potoris alicuius immodica potione ita me prosternam, vt præter figuram,

ram, humani mihi reliquum sit nihil: & populi fortissimi laudatissimiq́; cui parêre summa est vtilitas, legem omnium ornamentorũ, vitæ parentem & altricem recipere grauabor? Amplectenda ergo omnibus ea lex, qua nihil neque honestius, neque præclarius, neque facto iucundius, fortissimi populi magistratus ferre potuêre.

FINIS.

IN APHTHONIVM A REINHARDO LORICHIO Hadamario illustratum, ad Christianum Egenolphum, Idyllion Poetæ Bruschij.

Cum prodire nouos hac tempestate libellos
Et varios videamus, & infeliciter ortos,
Vtq; immaturè genitricis ab vbere raptos
Sic nihil ingenij, nil vtilitatis habentes.
Tu nobis Egenolphe tamen non deside dextra,
Præcipua dignos authores cognitione,
Et veteres simul atq; nouos excudis, & ornas
Preli dexteritate tui. Hoc tibi nomine grates
Perpetuas omnis debet studiosa iuuentus.
Ac nisi non grata esse velit, te semper amabit,
Te semper venerabitur illa, & ad æthera tollet
Et quoniam Aphthonij nunc inclyta scripta recudis,
Quæ variè doctus solersq; Lorichius auxit,
Significas non obscurè, quòd amare iuuentam
Imprimis soleas, cuius seruire labori,
Ac studijs cupis hoc excuso, Egenolphe, libello:
Qui docet ornateq; loqui, & sapienter & aptè
Dicere, qui cupias aliorum pectora scire.
Est equidem liber exiguus, quemq; are iuuētus
Exiguo facilè possit studiosa parare:
Sed non exiguū est, quod continet ille profecto.
Quid sermone datū est homini præstātiꝰ à Dijs
Im-

Immortalib. aut quid lingua est pulchrius illa,
Qua sine barbarie sine labe, & sordibus efferi
Hæc quæ vult, animo prius et cõclusa tenebat?
Quid maius mundo? hunc quoque paruula lin
gua gubernat,
Quæ regit innumeros populos, cõponit et vrbes
Ac reuocet scissos in amorem & fœdera reges.
Hæc plebem docet, hæc animorũ vincula soluit
Atq; reglutinat, accendit, mollitq; superbos.
Hanc Dominã eloquij veteres dixêre Suadã,
Qua quia post rerum sacrarum cognitionem,
Nil mortalibus est concessum munere diuûm
Amplius ac maius: tu rectè Egenolphe inuẽtæ
Consulis Aphthonij quòd scripta vetusta re-
cudis,
Ex quibus hauriat hos dulces illa ipsa liquores,
Mens humana quibus perfusa, perennia fun-
dit
Nectareo veluti diuûm de flumine dona.
Viue igitur fœlix longos Egenolphe per annos,
Et similes nobis permultos ede libellos.
Viuat & ipse Lorichius, omni munere laudũ
Dignus, honoratis senibus iungendus, vt ipse
Amplius indocili possit prodesse iuuentæ.

FINIS.

ERRATVM.

Pag.160. fac.j. versu. 14. pro, Macedonia enim à Septentrione, lege, Macedonia enim à Macedone Osiridis filio dicta, Pæoniam habet à Septentrione.